J. B.

MORGAGNI

P. P. P. P.

DE SEDIBUS ET CAUSIS

MORBORUM

PER ANATOMEN INDAGATIS

LIBRI QUINQUE.

EX LATINA ANT. G. DEMONVILLE TYPOGRAPHIA.

J. B.

MORGAGNI

P. P. P. P.

DE SEDIBUS ET CAUSIS

MORBORUM

PER ANATOMEN INDAGATIS

LIBRI QUINQUE

IN QUIBUS CONTINENTUR DISSECTIONES ET ANIMADVERSIONES PROPEMODUM INNUMERÆ, MEDICIS, CHIRURGIS, ANATOMICIS PROFUTURÆ.

NONA EDITIO

AUCTORIS VITA ET TRIPLICI RERUM NOMINUMQUE INDICE ILLUSTRATA;

CURANTIBUS F. CHAUSSIER FACULTATIS MEDICÆ PARISIENSIS PROFESSORE,

ET N. P. ADELON EJUSD. FACULT. DOCT. MEDICO.

TOMUS TERTIUS.

LUTETIÆ,

APUD M. C. COMPÈRE JUNIOREM, BIBLIOPOLAM,

MEDICÆ SCHOLÆ VICO.

M DCCC XXI.

DE SEDIBUS

ET

CAUSIS MORBORUM.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA XXI.

Absolvitur sermo de pectoris, laterum, et dorsi dolore.

Eodem ferme ordine, quo Valsalvæ observationes, meas quoque ad te scripturus, ab iis initium capiam, in quibus intima thoracis inflammatio, illæsa prorsus pleura, sedem habuit in pulmonibus.

2. Mulier ex peripneumonia, nec sine pulsuum inæqualitatibus, mortua erat in Bononiensi nosocomio S. Mariæ de monte, anno 1706, martio mense, cum ego pro Valsalva, Parmam accersito, cadavera in theatro anatomico dissecarem. Pulmones compactam, ut in hepate est, substantiam habebant: pericardium autem multam aquam. Cordis exterior facies primo aspectu corrosa maximam partem videbatur: nec erat tamen, sed inæquales concretiones, ipsi adhærentes, id mentiebantur: quibus nullo negotio amotis, extima

cordis membrana lævis et integra se ostendit (1). Interiori quoque faciei pericardii adhærebant concretiones aliæ, a prioribus prorsus sejunctæ, sed ejusdem generis; ut facile conjiceres, utrasque pariter ex crassioribus, quæ ab illa aqua secessissent, particulis coaluisse. In cordis ventriculis, et auricula dextera magnæ albæ, nec firmioris tamen structuræ, concretiones polyposæ.

In fellis vesicula calculi duo nigri, sic satis duri, ad cubi formam accedentes, impari magnitudine; sed neuter parva.

3. Juvenem torosum, annos natum duodeviginti, quem Venetiis intra octo circiter dies peripneumonia sustulerat, amici mei viri docti a me petierunt, ut persecarem mense decembri anno 1708, multo magis ut quæ secundum naturam essent, pleraque diligentius cognoscerent, quam ut quæ ad morbum attinerent. Ad hunc tamen quæ spectarent, hæc demonstravi. Pulmo dexter arctius undique adhærebat viciniæ per tenuem quamdam membranam. Ejusdem superior lobus durissimus gravissimusque, quippe ex substantia hepar referente, quam et pars reliqua ejus pulmonis, et sinistri pars maxima quadantenus ostendebant. In sinistro thoracis cavo aqua multa, eaque cruenta, et quasi nigricans; cujusmodi aqua, nec pauca, in pericardio quoque erat. Cordis auriculam dexteram, facile videlicet ceden-

---

(1) Vid. Epist. 25, n. 24.

tem, sanguis plurimus extremo, ut censui, tempore in ea restitans, multum dilataverat. Niger is erat, et grumosus, nec sine polyposa concretione tenaci et magna, cujus pars in subjectum ventriculum pertinebat : altera autem, huic substantiam non dissimili, sed teres, in arteria erat pulmonari. Nulla autem in sinistro ventriculo, adjectaque auricula, in quibus ne sanguinis quidem, nisi forte inter dissecandum effluxerat, quidquam inveni. In ventre aliqua aquæ copia fuit; jecur ad crepidinem lividum : intestina, alicubi subrubra, grave olebant.

4. Senex annorum septuaginta quatuor, staturæ humilis, cauponas frequentare solitus, his ultimis annis obnoxius pulmonum inflammationi, hac novissime in Patavino nosocomio intra octiduum confectus fuerat. Peculiaria symptomata, eo tempore animadversa, non fuit qui accurate satis narraret : quamobrem ipsa, ut in duabus pariter superioribus historiis feci ob eamdem causam, non refero. Hoc unum quod pro certo scire potui, non reticebo. Nullo prorsus symptomate quod speciatim ad describendum cordis vitium attineret, hic laboraverat, non deliquiis, non palpitationibus, non pulsuum, qui parvi cæteroquin erant, inæqualitatibus, neque aliis ejusdemmodi. Quæsivi enim hæc diligentius postquam ad absolvendam anatomen publicam anno 1730, ejus cadavere usus fueram. Pulmones undique erant pleuræ annexi. Dexteri pars summa dura, et ni-

gricans: ejusdemque pulmonis sanguifera vasa connexa arctissime cum bronchiis: interque ea vasa unum animadversum est quod ad tractum aliquot digitorum erat dilatatum; eo autem emenso tractu, ad justam diametrum redibat. Sed et bronchialis arteriæ truncum existere vidi ex arteria magna insolita amplitudine, ut diametro esset triplo propemodum majori quam solet. A posteriore autem superficie sinistri ventriculi cordis, intervallo gemini digiti transversi supra mucronem, extrorsum prominebat tuberculum, mediocris cerasi magnitudine, et figura, cujus dimidium extabat, dimidium intra substantiam cordis se immittebat. Erat instar alicujus hydatidis ex iis quæ intra alia viscera, pulmones puta, aut renes, ita innascuntur, ut parte sui aliqua promineant tamen. Sed compunctum paucam emisit aquam; turbidiorem autem humorem retinuit. Qui ex prorsus aperto eductus est una cum membranula, in qua alba quædam erant, et mucosa, tum particula quasi tendineæ duritiei. Visa est ea membranula locum intimæ tunicæ in tuberculo obtinere; nam exterior erat altera densa, et albida, intus aspera, et inæqualis, quæ universum cingebat tuberculum; ut suo quodam modo ad eos tumores videretur referendum, qui, ut Celsus (1) loquitur, *ex parvulo incipiunt, et diu paulatimque increscunt, et tunica sua includuntur.*

(1) De medic. l. 7, c. 3.

Quam ego tunicam dum a circumjecta carne separarem, hanc sanam reperi tum circumcirca, tum qua tuberculum inter et ventriculi caveam intercedebat; neque enim illud ultra dimidium crassitudinis ejus in quo creverat, parietis se multum extendebat. Denique sinistra cordis auricula multo quam soleat, longior, et in facie interna. Aortæ frequentes osseæ squamulæ conspiciebantur; ad curvaturam præsertim et prope cor, sic tamen ut earum apparerent duntaxat inchoamenta pone valvulas seminulares. Cæterum illarum aliquæ etiam alibi, et nominatim ad cœliacæ orificium, non deerant.

5. De cordis tuberculo hic primum dicam quod dixi cum id auditoribus ostenderem, ex hac quoque observatione intelligi, non satis cum vero congruere Pliniana (1) illa verba: *solum hoc viscerum* (cor) *vitiis non maceratur, nec supplicia vitæ trahit: læsumque mortem illico affert.* Nunc addo: nec satis cum vero convenire plerorumque opinionem, nimirum cor læsum sine aliquo, aut pluribus eorum symptomatum esse non posse, quorum nullum in hoc sene fuisse, retuli. Quænam autem fuerint in Veslingii nostri observatione, rariore ob sedem, ad idem tamen ac mea, genus attinente, Rhodius (2) qui illam proposuit, peculiariter docere prætermisit. Quantum enim

(1) Nat. Hist. l. 11, c. 37.
(2) Cent. 3, obs. med. 4.

certum est, exemptum e dextera illa cordis auricula, non polyposum quidpiam fuisse, ut in aliis quibusdam observationibus dubitamus, sed verum *in quo nihil puris*, *folliculum*, quippe *venulis ei ad nutritionem annexis;* tantum quoque evidens est, hydropem, et pus initio morbi excretum pro peculiaribus illius signis haberi non posse. Cæterum quod ad præsens attinet institutum; pulmonum inflammationibus, quibus noster senex obnoxius fuerat, num illius tuberculi initium, augmentumque imputandum est? Vidisti enim ex superiore epistola, atque adeo ex dissectionibus, hac quoque productis; quam crebro in peripneumonia serum in pericardio cumuletur, idque crassius, et alienis fœtum particulis, quæ aut secedentes cordi adhærere, aut quapiam alia ratione nocere possint vel postquam inflammatio finita est. Quin etiam videbis quæ de corde ex pulmonum inflammatione in non paucis dilatato infra (1) attingemus: et conjicere inde poteris, ut hic auriculæ sinistræ evidenter, ita subjecti quoque ventriculi substantiæ, quamvis non ita manifesto, vim fieri potuisse. Sed illa facile videntur, sæpius prægressæ peripneumoniæ esse adscribenda, quod bronchialis arteria multo esset crassior, quod vasorum, bronchia stipantium, aliquod esset varicosum, quod ea vasa cum bronchiis multo arctius quam soleant, cohærerent, fortasse etiam quod pulmones

(1) N. 34.

undique cum pleura coaluissent. Cursu enim sanguinis per hos a crebris inflammationibus retardato, et ex parte impedito, vasa et pulmones ipsi distendantur necesse est, eoque illa arctius bronchiis, hi pleuræ se applicent; quæ autem a sanguine tunc sæpius per se viscido, mora autem viscidiore facto, exprimuntur particulæ, glutinis instar partes cum partibus connectant. Cur autem plus humoris, magisque crassi, tunc exprimatur, utque præter pulmones aliæ simul partes, in ventre etiam, sæpe inflammatione corripiantur, aliaque ejuscemodi cum satis fuerint proximis litteris (1) explicata: noli expectare, ut his iterum, quæ causa nimirum fuit, ut duabus historiis, ante hanc propositis, nullam adnotationem subjicerem. Quod vero in tribus hisce observationibus signa non retulerim sigillatim quæ peripneumoniam comitata fuerant, non mea in perquirendo, aut describendo incuria factum est, sed eorum, ut dixi, qui ægros viderant: quanquam sunt interdum causæ propter quas ne illis quidem ipsis qui ægros vident, pleraque, aut certæ quædam signa perspicere satis liceat. Juvat hic secundum singulas, quas proferam, ejusmodi causas, singulas historias producere, initio capto ab dissectione quam per illos eosdem dies quibus primam (2), in eademque occupatione Bononiæ institui.

---

(1) N. 34, 37, 44.
(2) N. 2.

6. Structor, sive, ut vulgo appellitant, faber murarius, annorum circiter triginta, ex labore in febrem incidit. Huic se addiderunt periodici quotidiani rigores, quorum demum tempore cœpit delirare. Sed cum delirium, quod mox finiri quotidie consueverat, assiduum denique factum esset, exinde æger in pejus ire. Erat delirium triste, et querulum : pulsus æquales : sanguis e naribus nonnunquam prodiit. Etsi venam semel, iterum, tertium secuerant, atque alia quæ e re ægri fore credebantur, non omiserant; is tamen sensim quidem, sed semper in pejus labens, mortuus est. Cadaveris, nona a morte hora dissecti, viscera etiamtum fumantia calebant: et sanguis ex eorum incisis venis fluidus, calensque exibat; tametsi polyposæ concretiones eductæ sint postea non modo e cruralibus venis, sed etiam e corde, unde in pulmonaria vasa alterius saltem lateris producebantur. Pulmones, si anteriorem partem excipias, quæ albida et sana erat, fere ubique naturalibus duriores fuerunt; a dextris autem, et superiore præsertim lobo, durissimi, gravissimique, distenti, rubri, ex densaque substantia compacti. In ventre splen magnus.

7. Delirio supervenientis peripneumoniæ quæ signa, ad doloris præsertim naturam sedemque attinentia, satis queas ab ægro accipere? Facile autem potest, id quod indicata, et producta in VII et in superiori epistola tot monstrant exempla, utrumque hoc malum conjungi tum ob polyposas

particulas sanguinis pronas ad restitandum, tum etiam quia delirus sæpe, diutiusque obliviscitur spiritum ducere, eoque sanguinem per pulmones promovere : peripneumonicus autem, ut minus liberum habet sanguinis cursum per pulmones, sic hujus expedito a partibus regressui obicem habet jam paratum; addo, a superioribus præcipue, cum superior vena cava a distento pulmone premitur, velut in proposito structore. Itaque sæpius rubere, ac turgere partes superiores in hoc morbo exterius videmus, ut proclive sit quid interioribus quoque accidat, aut certe immineat, intelligere. Quo minus miratus sum cum alias, tum maxime anno 1730, cum in publico cerebri anatomen docerem, de pluribus quæ aperta habebam, capitibus ne unum quidem fuisse, in quo cerebri vasa distenta sanguine non essent; quippe casu factum erat, ut omnia sumpta essent ex hominibus quos tunc vagans interemerat peripneumonia : nec defuit ibi in singulis effusa aqua, sicuti in thorace quoque peripneumonicorum sæpenumero effusam videmus. Sed de his epistolam releges VII; nolo enim hic repetere quæ in illa sub num. præsertim 11 et 12, huc attinentia proposita sunt.

8. Causa etiam est altera, cur ægri ab inflammato pulmone nullam aliquando molestiam percipiant, sensus hebetudo sive ob cerebri, sive ob nervorum, sive ob pulmonis, aut pleuræ annexæ laxitatem. Et ob cerebrum quidem, nervosque

exemplum habes in duobus senibus, quorum alterum in VI (1), alterum in XI (2) epistola descripsi. Utrique erat pulmonis inflammatio. Sed alter semi-sopitus ac tardus ad intelligendum, vel tum negabat se molestum quidpiam in thorace sentire, cum etiam tum percipere maxima ex parte debuisset. Alter vero ex apoplexia hemiplecticus qui tota corporis parte dextera nihil sentiret, non mirum, si pulmonis, ab illa eadem parte inflammati, nullum prorsus haberet sensum. Reliquum est, ut idem a pulmonis pleuræve annexæ laxitate posse fieri, exemplo indicem.

9. Agricola annos natus ad triginta quinque, cum ex alto cadens, dexterum latus contudisset, in Bononiense S. Mariæ de morte nosocomium exceptus fuerat. Postquam curatione quæ conveniebat, adhibita, et respiratio et cætera satis recte se habebant, jamque homo dimittendus videbatur, cœpit is pane aliisque crassis alimentis clam se adeo ingurgitare, ut in ardentem febrem inciderit, mox etiam in spirandi difficultatem, quam nullus tamen comitabatur thoracis dolor. Administrata sunt quæ morbus requirere videbatur, inter quæ una, atque altera sanguinis missio. Sed frustra omnia. Nam jacens, ut solebat, in dorsum, et stertens, et pulsibus, qui magni antea fuerant, vibratis, et frequentissimis cum per hæc ultimos

(1) N. 12.
(2) N. 13.

traxisset dies, intra octiduum ex quo ardens febris invaserat, mortuus est, circa medium aprilem anni 1706.

Cadaver postridie secuimus, in quo prius laudabilem habitum, sed faciem et collum, ut in strangulatis, livida, et livens quoque abdomen non ad ilia modo, sed late etiam circa medium spectavimus. Pulmones undique ad pleuram adhærebant tum per membranas, tum per se, ut a primo videbatur. Verum si diligentius attenderes, inter pulmonum membranam, quæ sana erat, et pleuram flava tenuisque intercedebat concretio ita disposita, ut alteram mentiretur membranam. Cum hac, ubi pulmonem avelleres, pleura ipsa ultro sequebatur. Sinistri pulmonis lobus inferior prægrandis et gravis, totusque durior, et hepaticam substantiam referens. Reliquæ pulmonum partes non illaudabiles. In pericardio multa aqua subflava et turbida. In singulis cordis orificiis, et auriculis polyposæ concretiones : quas inter maxima quæ in auricula dextera, inde ramos promittens in ipsas usque jugulares venas. In ventre se præ cæteris offerebant crassa intestina, quippe aere turgida. Sed magis attendendæ imæ ilei partes, quæ ad magnos tractus undique ex atro rubebant, sanguiferis vasis non secus ac post injectam coloratam ceram, manifestissimis: gravis autem erat odor, qualis solet intestinis inflammatis. Hepar subalbum, nisi quod ad limbum livescebat, intus variegatum marmoris instar. Ejus

vesicula pauca cum bile, nec prorsus naturali. Lien magnus, albicans, laxior.

10. Pleuram quæ adhærentes pulmones facillime sequeretur, si laxam fuisse agnoscas, possis inde, ut opinor, assequi cur pondus inflammati lobi non sentiret. Verum etsi hanc; aliasve præterea causas proferri interdum posse, nec sine veri similitudine, censeam, cur peripneumonici quidam auctum adeo pulmonis pondus non percipiant; me tamen fateor in eorum nonnullis hujus rei causam, quæ mihi quidem satis placeat, non videre, multoque etiam minus, cur cætera hujus morbi signa ipsa quoque partim desint, partim levia adeo et obscura sint, ut vix cum inevitabilis mors jam imminet, a medicis, imo ne tum quidem nonnunquam, sed tantum post dissectionem cognoscatur. Intelligis me de re loqui maximi momenti, et cujus notæ, atque indicia diligentissime sint quærenda ac pervestiganda, ut siquando incidat, liceat noscere, et satis tempore occurrere. Atque utinam Valsalva, a quo primam hujus rei mentionem audivi, in suis quoque schedis commemorasset, signisque nonnullis designasset. Verum sive hæc ob casuum raritatem animadvertere, nisi ægris jam desperatis, non potuit; sive animadvertit quidem, sed postremis annis, cum videlicet assiduis prohibitus occupationibus, vix amplius quidquam ejusmodi, chartis mandaret; nihil certe in ejus scriptis reperire potui quod huc attineret. Igitur quod ab

ipso audivi, et ego vidi, communicabo, a brevi incipiens historia, cujus eam partem quæ ad morbum spectat, Valsalva narravit; quæ autem ad dissectionem, illam vero ipse vidi, ut qui cum Valsalva cadaver secui.

11. Franciscus Corallius Bononiensis, jam senex, catarrhali affectione, ut homines id ætatis solent, detinebatur, sed levi adeo in speciem, ut ne dignam quidem crederet ob quam medicum accersendum curaret. Itaque casu factum est, ut cum prostridie domo exire cogitaret, domesticis autem id æquo maturius videretur, ab his Valsalva rogatus sit, ut hominem sibi notum, et familiarem obiter viseret, ab eoque consilio abduceret. Venit igitur postridie mane, et ea animadvertit indicia, quæ sibi in quibusdam aliis ejusmodi casibus adnotata vicinam mortem, præter adstantium opinionem, significaverant. Quamobrem sevocatis domesticis, nihil tale suspicantibus, quid immineat continuo demonstrat, et quamvis æger nullum in thorace sive gravantem, sive pungentem dolorem percipiat, imo sibi ipse satis bene habere videatur; tamen pulmonis inflammatione, eaque jam desperata, teneri confirmat. Prædictionem comprobavit eventus; nam intra duodecim horas aut eo citius mors ingruit. Morbi autem cognitionem sectio cadaveris confirmavit. Thorace enim aperto, lobum superiorem pulmonis dexteri tumidum, durum, sanguine infarctum deprehendimus.

12. Hic minime dubito quin duo quæras, alterum, qua ratione Valsalva rem explicaret? alterum, quibus signis fuerit ad dignoscendum, prædicendumque permotus? Quod ad primum attinet, miranti mihi, qui fieri posset, ut infarcti pulmonis pondus minime sentiretur, nihil aliud memini respondisse, nisi id quod similiter mirarer, nempe scire se, plumbeum globum duas pendentem uncias, bellico instrumento quod *moschetto* vocitamus, ejaculatum, in pulmone hæsisse, neque ponderis sensum fecisse. De signis autem illis, ut in historia quæ aberant, memoravi, ita quæ aderant, non omissurus eram, si Valsalva pariter narravisset. Verum cum sileret ipse, ego autem per se editurum sperarem; nolui tunc iteratis interrogationibus importunus videri. Casus tamen fecit, ut quæ illa fuerint, conjicere me posse credam ex iis quæ hic anno 1730, in celeberrimo professore Antonio Vallisnerio, quem eodem morbi genere nobis ereptum fuisse censeo, non sine magno animi dolore adnotavi.

13. In illa epidemica catarrhalium febrium constitutione, quam epistola tibi descripsi XIII (1), communi morbo prehensus est pridie idus januarias, fere omnibus levi et salubri; ipsi vero levi pariter in speciem, sed lethali, sive quod laxioribus esset pulmonibus, sive quod viscida materia

(1) N. 4.

tunc plurimum abundaret, sive etiam quod tametsi annos natus ad LXIX, tamen ut cruda erat et robusta senectute, morbum in primo ipso initio, nec semel quoque in progressu nonnihil contempserit. Et is sane erat qui videretur posse contemni. Namque, ut omittam quod a duobus accepi medicis qui secundo die forte inviserant, alter sub meridiem, alter ad vesperam, in pulsibus nihil ferme fuisse febrile, imo eos ad vesperam fuisse rariores; neque alia tibi narrem, nisi quæ vidi ipse, et inveni; cum die quarto gratulatum quasi ad convalescentem venissem, et cibo jam sumpto sedentem in lecto offendissem, faciem, respirationem, vocis vim, et cætera ejusmodi, quorum spectando, audiendove ferri judicium potest, omnia qualia in sano solebant esse, deprehendi. Tum ille, ut erat officiosus: vides, inquit, cujusmodi meus fuerit morbus; neque me tibi purgare oportere, si te propterea non advocavi. Cum assedissem, et ille tussiret aliquando, materiam, quam facile eduxerat, inspexi, vidique sic satis concoctam. Linguam ostendit; viscidula erat et alba. Brachia porrexit; carnes erant, ut sani hominis; pulsus autem æquales, et moderata magnitudine, ac robore, justo inter ictus singulos intervallo, nisi potius paululo longiore, ut ad raritatem vergerent. Hæc, ut dixi, die morbi quarto. Postridie misi qui salutaret meo nomine. Vel magis alacrem esse retulit, ut in lecto sedens quamdam epistolam dictaret. Sexto die, etsi

ob publicum gymnasii negotium eram occupatissimus, mane tamen sic in transitu invisere amicum volui. Ecce autem longe alium ac nudius tertius, invenio. Facies decolor, demissa, concidens; respiratio difficilis; vox humilis, et languida, et tanquam ex profundo educta; expectorata materia omnino perpauca, crudiuscula, et permisto hic illic sanguine obsoleti coloris, infecta. Percussit illico animum tanta mutatio, eoque magis, cum mihi ut se haberet, quærenti, et cur iis horis, erant enim duæ ante meridiem, tempestas autem perfrigida, sic in lecto sederet? eodem se modo, vel etiam meliore, quam biduo ante videram, habere respondit. Tum ego: num sensum aliquem ponderis, num dolorem quempiam, num calorem forte percipis in thorace? Diserte negavit. Hoc tantum addidit, se in læva pectoris extima parte eam a tussi molestiam sentire, quam omnes solent, eoque contemnere: quod vero siti, ut sæpe etiam diebus superioribus, vexaretur, ne propterea calorem ullum internum ab se percipi suspicarer; suæ enim sitis sedem adeo in visceribus non esse, ut quidquid aquei coactus biberet, a ventriculo respui sentiret: esse illam sedem non infra fauces; has enim viscida obsidere materia, qua etiam eorum quæ sumeret, sibi gustus obtunderetur; vini quoque, cujus pauxillulum, ut in morbo a lenta materia facto, se pridie, aiebat, hausisse. Etsi mens, ut ex sermonibus hisce intelligis, quos non conti-

nenter tamen habuit, probe vigebat, etsi lingua, carnes, pulsus, nisi quod hi minus erant validi, non secus se habebant, ac die quarto, urinas autem, quas non vidi, confirmavit ipse omnino bonas et semper fuisse, et adhuc esse; mihi tamen, præter expectoratæ materiæ qualitatem, summamque imminutionem, respiratio, vox, facies magis magisque pene in singula momenta usque adeo displicebant, meum ut dolorem, quantumvis occulere studerem, vultu ipso nonnihil proderem. Tum ille: quid dubitas? ad summam, huic pulsui, digitis autem carpum tangebat, credendum est. Sed me interea proditricis quorumdam morborum naturæ non ignarum, et Coralli (1) probe memorem, ista ipsa certiorem in metum agebant, quod tantum suum non sentiret morbum, et quod cum pravis cæteris signis alia, et in his urinæ, ac pulsus præsertim non consentirent: cur enim hic non frequentes, sed rari potius? Quæsivi igitur, num sanus rarioribus forte pulsibus esse consuesset? Quod cum negasset, subjecit a sexagesimo anno intermittentes, ut seniores non pauci solent, habere cœpisse; eas intermissiones his diebus desiisse, indicio videlicet alicujus impetus paulo majoris. Hoc unum, et sitim, febris alicujus indicium reperi in morbo usque adeo jam progresso, ut intra viginti qua-

(1) Supra, n. 11.

tuor exinde horas virum sustulerit multo longiore vita dignissimum.

14. Noli mirari, si forte aliquid hic a me habes paulo aliter atque in ejus vita proditum est. Familiares enim, quibus utebatur, medicos, et amantissimam præterea uxorem, et lectissimos filios interea alium post alium epidemica febris prehenderat, ut cum extremis illis diebus omnes in lecto essent; satis absolutam notitiam eorum quæ ipse tum vidi, atque animadverti, ad generosissimum et eruditissimum vitæ scriptorem mittere non potuerint. In eo rerum statu, continuo dedi operam, ut medici, et quidem experientissimi, advocarentur, si forte iis aliter ac mihi videretur, et meritissimus æger auxilio adhuc aliquo servari posset. Atque utinam ipse deceptus essem. Sed actum jam erat, omniaque semper vel manifestius in præceps ruere pergebant, facie jam prorsus facta, qualis in cadavere esse solet, respiratione difficiliore, sputis denique omnino suppressis. Ipse, tamen, ea erat deceptoris morbi indoles, medicorum alteri ad vesperum redeunti, et quid ageret, roganti, melius se habere respondit. Et quamvis totam noctem stertore, et magna spirandi difficultate vexatus, vix tandem mane perpaucis ante mortem horis, cum pulsus jam facti essent frequentes et humiles, suum sibi morbum imposuisse agnovit, ingenueque, uti solebat, iis qui aderant, fassus est. Ex quibus hæc ipse cognovi: etenim ex quo inevitabilem, atque adeo jam proxi-

mam collegæ amicissimi jacturam perspexi, præ dolore interesse non potui. Multoque minus cadaveris sectioni, si habita esset, interfuissem; quanquam neque apud me, neque apud eos qui post me inviserunt, medicos doctissimos dubium fuit quin illum pulmonis inflammatio sustulerit tanto perniciosior, quanto magis latenter et occulte irrepsit, ut cum denique cognoscere licuit, curare amplius non licuerit. Quo magis signa insidiosissimi morbi a medicis, quotiescumque inciderit, adnotanda sunt diligenter, si forte aliquod inveniatur quod aut perpetuo, aut crebrius saltem adjungat se morbo jam tum quando occultissime incipit. Nam etsi illa etiam quæ postquam prorsus confirmatus est, comitantur, haud omni careant utilitate non modo ne ab ægri fiducia, et aliquot non malis indiciis fallamur, verum etiam ut instans exitium prædicamus; tamen longe utilius est latens periculum, ni continuo occurratur, dignoscere, morbumque inter initia oppugnare. Sed tibi fortasse in mentem nunc venerit suspicari, quæ ego signa desidero, illa jam a Sydenhamio (1), et Boerhaavio (2) animadversa fuisse, et proposita ubi peripneumoniam, quam *notham* uterque vocitant descripsere. Verum si eorum quæ viderunt ipsi, et eorum quæ ego in Vallisnerio adnotavi, descriptiones paulo atten-

(1) Obs. circa morb. acut. hist. s. 6, c. 4.

(2) Aphor. de cogn. et cur. morb. §. 867 et seg.

tius conferas inter se; an ejusdem sint morbi, vehementer dubitabis: quanquam nec satis illi conveniunt inter se. Nam potulentorum omnium vomitum, urinam turbidam, intenseque rubentem, a tussi capitis dolorem tantum, ut hoc videatur in partes dissilire, dolorem item omnis thoracis, et quædam alia quæ Sydenhamius proponit, Boerhaavius ne memorat quidem: imo in urina vix aliquid unde timendum sit, spectari indicat. Contra, docet ipse, prostratum esse jam inde ab initio omnem fere animi motum, videlicet, ut mentis Boerhaavii conscius vir celeberrimus interpretatur, hebetudinem esse insolitam, dum nullis fere animi motibus amplius afficiuntur tales ægri, sensusque externos, et internos torpere: quod in Sydenhamio frustra quæras. Inter utrumque autem convenit, si paulo habitiores, et crassi, aut si pituitosi, frigidi, catarrhosi, liquoribus spirituosis, vini maxime spiritui, plus æquo sint addicti, aut ebrietate in primis a valide calefacientibus, eos præ cæteris hoc morbo corripi: nunc incalescere, nunc frigere, seu vagis horripilationibus affici: anhelos esse, sive spiritum crebro ac celeriter ducere: oppressionem pectoris, sive pulmonum coarctationem non deesse: nec unum aut alterum quæ mox perpendemus. Nunc si ea in quibus duo isti medici peritissimi tum discrepant, tum conveniunt inter se, cum iis conferas quæ nos descripsimus, sciasque præterea Vallisnerii colorem optimum, adstrictum habitum, lau-

dabilem in ciborum potionúmque usu consuetudinem; facile intelliges quantum ejus morbus ab eo distaret quem illi descripsere. At enim, inquies, conveniebat in eo quod vix caloris, febrisve indicia de periculo monerent, cujus in urina, et pulsu vix ullum aderat præsagium. Conveniebat utique: etsi de inexpectato mortis periculo nihil habeat Sydenhamius, qui præterea fatetur quidem, nulla fere, præsertim in habitioribus eo morbo affectis, esse febris indicia; ibi tamen ubi docet, quomodo peripneumoniam hanc notham ab sicco asthmate internoscamus, in illa, ait, manifesta febris, atque inflammationis signa se prodere, quamvis minora sint longe, ac obscuriora quam in vera peripneumonia. Sed fac, in his quoque utrumque scriptorem interse omnino convenire; nos tamen signa quærenda esse dicebamus, per quæ, si idem qui insidiose adeo Vallisnerium sustulit, rediret morbus, mature, aut saltem in medio cursu perniciosum ejus exitum prænoscere possemus: quod num per ea quæ tradiderunt illi, nobis liceat, jam satis vides. Multi enim sunt ab initio fallaces morbi; sed alius aliis dignoscitur notis. Sic ne a pulmonum inflammatione recedamus, quam fallaci specie inciperet, quam exitiosum in finem desineret illa, quæ a præcl. Jo. Gesnero(1) descripta est, videre poteris. In ea quo-

(1) Commerc. litter. an. 1743, hebd. 8, n. 1.

que pulsus, et urina, signaque alia nonnulla ad speciem erant non mala. Sed horum fallaciam quæ satis ostenderent, peculiaria indicia non deerant. Quod si morbi qui Wilh. Huld. Waldschmidium post leves molestias aliquas catarrhales medicæ reipublicæ improviso surripuit (1) eodem fere tempore quo Vallisnerium, sed anno insequenti, non ignota nobis esset descriptio; signa alia quam in hoc vidimus, facile quædam legeremus. Erat enim morbus, ægri quoque judicio et sensu, levis adeo, ut invisere ægrotantes suos ad extremum usque diem perrexerit : quo ipso die cum satis alacer surrexisset, mox ob magnum virium, ad id usque temporis nec ab eo perceptum, nec ab domesticis animadversum, languorem decumbere coactus, non multis post horis, medicis periculi magnitudinem frustra agnoscentibus, vivere desiit. Mihi vero de signis, per quæ Vallisnerii morbus, aut ejus similior alius, posset fortasse inter initia dignosci, potissimum cogitanti; ex iis quæ die quarto in ipso adnotavi, imo vel die secundo adnotatum fuisse dixi, illud, exempli causa, inquiri posse videtur, an si quis cum cæteris catarrhalis febris indiciis pulsus, non habeat plus, minusve frequentes, sed rariores potius quam sanus habere consuesset, an, inquam, in eo se mox prodat ejusmodi inflammatio pul-

(1) Eod. comm. an. 1731, specim. 25, n. 2.

monis. Est certe animadversione dignum, vel postquam hæc se prodiderat, pulsus tum etiam fuisse rariores. Huc adde, in eo quoque suffocativo catarrho, quem Schneiderus (1) ac Ettmüllerus (2) describunt, rarum pulsum inter signa proponi: qui catarrhus etsi, ut vel cæteræ ejus notæ monstrant, non est cum eo morbo quem nos descripsimus, confundendus; tamen ab utroque auctore fieri dicitur, cum sanguis, præsertim pituitosus, seu viscidior, aut quacumque ratione spissior redditus, in pulmonibus subsistit. Verum tu hæc melius; ipse enim nihil adhuc definio. Hoc tantum dico, pro varia sanguinis, et corporum pulmonumque in primis dispositione, varioque modo quo in his illius congestio accidit, verisimile esse variari signa; ut modo præcipua omnia, aut pleraque inflammationis indicia occurrant, idque ut plurimum, modo nulla ferme illorum, aut etiam contraria, ut cum pulsus rarus est, denique nulla interdum, sed pulsu tamen plus minusve frequenti, vel ut in hac, quam protinus subjiciam, historia.

15. Senex nonagenarius, qui ob contusum femur ab aliquo jam tempore in hoc cubabat nosocomio, febricula, cujus nulla exterior causa, nullaque apparebant notabilia symptomata, novissime correptus, sic satis frequentibus, et de-

(1) De Catarrh., etc., l. 5, S. 2, c. 4.

(2) Prax. l. 1, S. 14, c. 3, art. 4.

bilibus pulsibus, nunquam tamen intermittentibus, sensim intra paucos dies defecit, sub novembris finem anni 1741. In thoracis utroque cavo rubens aqua, non tamen multa. Ad pleuram, omnino, et ubique illæsam, sinister pulmo adhærebat alicubi; dexter vero ferme nusquam. Hic tamen in lobo inferiore tumidus ab inflammatione erat, ac durus. Cor tota propemodum anteriore facie, in sene alioquin macilentissimo, pinguedine opertum. Cum dissecando, valvulas quæ ad ventriculi dexteri orificia sunt, omnes invenissem non modo non rigidas, aut crassiores factas, imo quæ ad pulmonarem spectant arteriam, visæ essent ex tenuiore potius membrana, quam soleant; ubi ad alterum thalamum ventum est, æquo crassiores occurrerunt mitrales, seminulares autem præterea osseæ omnes ad eumdem modum, atque inflexiles, introrsumque protuberantes, ut a parietibus arteriæ distarent sua facie interiore, et in medio limbo in crassum corpusculum excrescerent, quasi illud quod ibi maximum omnium delineavi in Adversariis I (1), non solum factum esset osseum, sed mole etiam auctius; magna tamen arteria a corde ad eam usque partem qua vertebris adhæret, tum carotides, atque subclaviæ osseas squamulas non habuere, quæ in reliquo per thoracem aortæ tractu conspectæ sunt. In ventre

(1) Tab. 4, fig. 3.

quoque eadem arteria, et iliacæ iis squamulis non carebant. Pylori orificium ab una tantum parte, sua, quam vocant, valvula instructum erat; ab reliqua tota, eaque majori, nihil ejusmodi extabat, nec unquam extitisse apparebat: insuper ipsum per se orificium multo amplius est visum, quam soleat.

Renis sinistri substantia duobus in locis erat excavata, in altero magis, in altero minus: eæ caveæ humorem quasi aqueum continebant, desuper propria renis tunica conclusum. Vesica urinaria, sana cæteroquin, excrescebat in herniam, cujusmodi alias (1) proposui, hemisphæricam, mediocrem, in quam, laxatis ipsius tunicis, patebat per orificium parvum, supra finem ureteris sinistri apertum. Sed vera hernia altera, quæ olim intestini alicujus partem, aut majorem quam nunc, omenti continuisse videbatur, ad scrotum occurrebat. Erat sacculus non ita parvus, ab dextero annulo, ut vocant, abdominis ferme ad testiculum usque pertinens inter eam tunicam quæ cum musculo cremastere adimitur, et membranam, ut videbatur, illæsam, obducentem spermatica vasa, quorum interno lateri sacculus adjacebat. Ad idem enim latus unde dixi, per orificium digiti capax se peritonæum demittebat, dilatatum deinde in sacculum, et crassius factum. Omenti autem

(1) Advers. 3, animad. 36.

exigua, tenuisque lacinia per id orificium in sacculum delapsa, hujus parieti arctissime adnata erat.

16. Ex hac sectione, cujus aliæ partes alio attinentes a nobis in loco memorabuntur, satis est, si id nunc attendas quod spectat ad pulmones. Quorum inflammationis, suis non stipatæ signis, cum exempla protulerim; ad ea jam transeo, in quibus illam videas indiciis saltem pleuritidis, quæ nusquam erat, comitatam.

17. Senem annos natum plus sexaginta, simul febris et pungens dolor corripuerat ad anteriorem partem lateris dexteri. Cubabat in dorsum. Lingua erat arida: pulsus magni et frequentes. Post dies aliquot consuetæ curationis, in Bononiensi nosocomio S. Mariæ de morte institutæ, ita a febre et dolore liber jam factus videbatur, ut senior illi medicus pleniorem victum concesserit; post triduum autem ad abstergendas morbi reliquias, sic enim solebat, purgans pharmacum propinaverit. Cum ab hujus usu multum homo comedisset, nocte quadam proxima febris et dolor illius ejusdem partis redierunt. Pulsus erant duri, frequentes, magni, vibrati ad diem usque ultimum, atque adeo ad paucas ante obitum horas; nam cum respiratio frequens esset quidem, nec tamen pessima, et sponte se in lecto erexisset ad sedendum, ut victurus dies aliquot videretur, mox accedente stertore, mortuus est, circa medium aprilem anni 1706. Cadaveris eodem die

secti, habitus illaudabilis et macilentus, scabiosa femora, subsidens abdomen. Thorace recluso, pulmonis dexteri superior lobus magnus, durusque se obtulit. Quem cum secarem, substantia factum vidimus hepaticæ similem, pus autem, certe puris non absimilem materiam, simul cum spumoso humore effluere. In sinistro thoracis cavo aqua ex flavo viridis, mediocri copia. Pulmo qua diaphragma spectabat, itemque ad superius latus, ibique arctius, pleuræ adhærebat, flava quadam, tenuique intercedente quasi membranula. Pleura tamen nusquam in toto hoc thorace apparuit læsa. Sed ad pulmonem sinistrum ut redeam; lobus ejus inferior, ater posterius, et durus, ex eadem ibi fuit substantia, quæ a dextris conspecta est, nec pure caruit, quod album ex eo defluere vidimus, cum pulmones e thorace detraheremus. In pericardio aqua multa qualis paulo ante descripta est. Ad singula cordis orificia polyposæ concretiones: quarum illa minima, quæ ad auriculam sinistram; maxima, quæ per aortam pergebat. Quam arteriam valde latam animadverti, æqualiter tamen, nec sine indiciis supra valvulas incepturæ ossificationis. Ventre aperto, gravis ille odor perceptus est, qui ex intestinis solet inflammatis. Et sane tenuia ad longos tractus circumcirca rubebant. Hepar, cujus vesicula subjectum pylorum, et duodenum intestinum tinxerat plurimum, tinctura tamen ad intimas tunicas non pervadente, limbum, et proximum in cava facie exiguum

lividum habebat. Lienis autem sima facies valde nigricabat. Pancreas duriusculum fuit.

18. Vides igitur pleuritidis signa in peripneumonia fuisse. Et certe cum hanc descripsit Hippocrates, libro de internis affectionibus (1), *aliquando etiam in latere* dolorem esse, dixit. Quem locum Ballonius, ut in Sepulchreto ipso (2) videris, non modo animadvertit, sed insuper observationibus confirmavit suis *maxime* in iis quibus *aut thorax hydrope laborat, aut pulmo duriusculus sanie multa scatet.* Sapienter autem ab eo scriptum fuisse, non in iis tantum, sed in iis *maxime*, vel proximæ nostræ duæ observationes indicabunt, paucis ante superiorem hebdomadis habitæ, in eodemque nosocomio.

19. Lanius, annos natus duodeoctoginta, procerus, colore ex fusco pallido, qui alias sputo sanguineo laboraverat, jam ante dies quatuor, paulo infra sinistram mamillam, internum eumque pungentem dolorem sentire cœperat, cum in nosocomium admissus est. Pulsus erant non modo inæquales, sed etiam crebro intermittentes, frequentes autem, et qui parum digitis explorantium resisterent: tussis crebra, eoque sono qui latratui esset propemodum similis: sputa crassa, in iisque albæ particulæ quasi polyposæ; difficilis respiratio: decubitus duntaxat in dorsum. San-

(1) N. 4.

(2) Schol. ad § 4, obs. 20, sect. hujus.

guis ea die, quæ morbi videlicet erat quinta, emissus ad uncias octo, seri non plus habuit quam uno cochleari excipi posset: id erat turbidum: crusta autem flava, in summaque superficie quæ concava erat, lividis punctis distincta, duos digitos alta, scissioni resistens; at subjectum crassamentum diffluens in tot quasi grumulos. In sputis postea apparuit sanguis. Cum morbus nihil remitteret; vena iterum secta est die septima. Tunc crusta apparuit tenuis; serum autem, quod aurei erat coloris, justa fuit copia, et crassamentum naturali firmitudine. Sputo imminuto, et cæteris omnibus persistentibus, cum homo amplius loqui non posset, in dexterum autem latus se convertisset, in hoc cubans, placide, et sine stertore mortuus est octava die. Thoracem postridie secantes, pulmonem dexterum invenimus adhærentem ferme undique ad pleuram, sic tamen, ut facile, illæsaque sua membrana, separari posset; si lobi superioris supremam partem excipias. Hæc enim cum pleura connata erat, intraque substantiam ex livido atram plures continebat cellulas rotundas, parvas, proprio singulas folliculo undique comprehensas, ut nullus, quantum observare licuit, pateret exitus, læves intus, et prorsus inanes: quas antiqui morbi, de quo indicatum est, vestigia esse censui. Odor ex incisa hac pulmonis parte existebat qualis ex acido sero, sive ex ore puerorum existit quos lumbrici male habent. Sinistri vero pulmonis superior lobus nihil

habuit vitii: nimio duntaxat seroso humore scatebat. At inferior gravis, rubens, durus substantiam omnem suam in hepaticæ similitudinem mutatam ostendit. Hic alicubi adhærebat pleuræ: latis autem albisque mucosæ quasi membranæ portionibus passim tegebatur: quali, sed rubra, sub perpauco turbido sero ea quoque obducebatur diaphragmatis facies, quæ ei lobo respondebat. Facile autem erat ejusmodi membranas ab illæsa ejus lobi, aut diaphragmatis facie amovere, et ab hac præsertim, cum pleura, thoracis parietes, ipsumque adeo diaphragma convestiens, raro spectaculo non solum cartilaginea duritie esset, aut ossea, sed ex magnis passim, nec tenuibus laminis revera osseis compingeretur, extarentque ex illa ejus superficie qua thoracis cavum spectabat, præsertim ubi osseæ erant laminæ, creberrima tubercula ossea, hemisphærica, granorum viciæ magnitudine. Quæ omnia etsi in dextera magis, quam in læva thoracis cavea spectabantur; tamen in hac quoque multis in locis pleura ad descriptam constitutionem accedebat, in quibusdam vero jam erat assecuta; in nullis autem erat subrubens, nedum inflammata. Pericardium mediocrem aquæ subrubræ copiam habebat: dexter autem cordis thalamus polyposam concretionem carneo colore, planam, sed amplam, et in auriculam proximam se extendentem, præterea aliam teretem, et densiorem, quæ pertinebat in arteriam pulmonarem; et similis a sinistro ventriculo

subibat aortam: minima omnium, crustæque non absimilis, ad sinistram erat auriculam. Sanguis autem ater, et semi-concretus inerat præterea in thalamo utroque, magnaque arteria. Ad ventrem denique convertimus oculos, ejusque præsertim infimam partem. Ad ileum dexterum, in flaccidum sublividumque tumorem abdomen se attollebat. Quem, hoc diducto, ad colon intestinum, aere ea in parte distentum, cum pertinere conspiceremus; continuo ad tumores alios examinandos perreximus. Parvum, qui in sinistro erat inguine, fieri vidimus ab inguinali glandula, unum transversum digitum crassa, duos longa, unum cum dimidio lata: quam incidens, maxima quidem ex parte colore, et substantiæ modo esse comperi secundum naturam, ex reliqua autem albam, et quæ ex parvis quasi globosis particulis constare videretur. Tunc scrotum, utrinque, sed a læva præsertim, tumidum, a dextra autem in fundo rubens, dissecando, tres hernias deprehendi. A sinistris primam, sacculum videlicet a ventris cavo pertinentem ad superiorem usque testiculi partem, tunc quidem rugosum, et nihil, nisi omenti bene longam laciniam, et quæ facile posset extrahi, continentem; sed quem alias admisso intestino fuisse distentum, cum illæ ejus rugæ, tum præsertim ilei, et nonnulla ex parte, etiam coli insoliti in ventri gyri, et complicationes indicabant. Herniæ autem aliæ duæ, alterius generis, singulæ intra singulas vaginales tunicas,

densiores factas, ab aqua fiebant subflava: quam facile illuc ex disrupta hydatide effusam fuisse censui, cum hujus mihi viderer reliquias agnoscere in parvula quadam quasi vesicula, crassis, ut si contracti in se fuissent, parietibus effecta, proptereaque jam propemodum solida, carneique coloris: ea per pedunculum ab albuginea tunica pendebat, qua hæc prope majorem epididymidis globum ventrem testiculi convestit; quam omnino sedem tum quæ dextero, tum quæ sinistro adnata erat testi, vesicula obtinebat (1). Canaliculi qui semini elaborando, sed multo magis vasa quæ sanguini evehendo inserviunt, præter morem ampla erant; ut varicosæ etiam herniæ quasi initium quoddam utrinque esse videretur, a cæteris potius herniis, quam ab hominis salacitate repetendum, quippe cui sine ullo prægressi unquam morbi vestigio præputium non secus ultra glandem adstrictum esset, ac in probis adolescentulis invenitur, qui necdum ullam veneris notitiam habuerint.

20. Quæ in prolixa historia legisti, non omnia, ut vides, ad hunc attinent locum; tamen omnia, ut fere soleo, simul conscripsi, ne quæ observatione conjuncta fuere, obscurarem, si narratione dividerem. Ex iis quæ huc spectant, fuerunt in vivente albæ illæ quasi polyposæ particulæ quæ

(1) Vid. Epist. 43, n. 16 et seq.

cum sputis rejiciebantur. Facile fuerint re ipsa polyposæ. Ut enim aliquando in utero, et intestinis ex viscidis corpusculis in unum compactis fiunt polyposæ concretiones; cur non etiam in aspera arteria? Quin ut illas vidimus uteri, et intestinorum formam referentes, ita has pariter conspeximus in adolescente præsertim qui anno 1704 in Bononiensi nosocomio S. Mariæ de vita ex peripneumonia decumbebat, qua etiam paucis diebus extinctum; sed non dissectum, quæcumque fuerit causa fuisse memini. Cum enim sputa, eaque plurima expectoraret qualia nec ii qui diu ægris inservierant, nec medicus ipse exercitatissimus alias vidisse recordarentur, ex albis frustulis, sanguine et spuma aspersis, constantia; alicui nostrum visum est ut sputa illa examinis gratia in aquam conjecta agitarentur; quod dum fieret, frustulum vidimus se se dividere in ramos tres, hos autem singulos in ramusculos plures, qui demum in capilli tenuitatem desinebant. Postea autem apud cl. Cheseldenum (1) pictam conspeximus ejusmodi concretionem rejectam ex aspera arteria, ut hujus divisionis modum ostendat. Et tunc rediimus in memoriam, apud quos antea alias hujusmodi concretionum imagines vidissemus: primum videlicet apud Ruyschium (2), qui vel capillares expressit ramusculos; sed cum admonuit,

(1) Anat. of the hum. body, tab. 19.
(2) Resp. ad Epist. probl. 6, fig. 4.

vasiformes ejusmodi polypos *nulla in re ab arteriis, venisque in speciem differre, quam sola cavitatis absentia, cum ubique solidi, durique existant;* in errore quem tollere volebat, invitus nonnullos, quorum parcendum est nomini, confirmavit, qui nimirum in istiusmodi polypos, qui cavi essent, forte inciderunt. Bussierius enim, cujus quoque delineationem in eruditorum actis videram, quæ Lipsiæ eduntur (1), quomodo cavi formari possint, non solum docuit, sed unum, qui erat cavus, ex universa aspera arteria puelli exemit, a quo dum viveret, extussitum venosum pulmonum vas perperam credebatur. Sed et cl. Nichollsius (2), qui postea etiam pictam dedit, expectoratam ab asthmatico unam et alteram concretionem, vidit utramque ramosam, et cavam. Eodemque pertinuisse non dubito, quamvis ramosa non esset, *massam carnosam rubentem instar carnis recens mactatæ; sine ullo fætore, ad articuli longitudinem, et minimi digiti crassitiem, interius autem ad instar vasis cujusdam venosi*, qua per tussim ejecta, duodecennis puer (3) diu quavis hyeme vehementer tussiens, et viscida exspuens, continuo liberabatur. Cæterum extussitas concretiones ramosas viderunt plures, et in his

(1) An. 1701, tab. 4, fig.

(2) Vid. Commerc. litt. an. 1733, hebd. 37, et tab. 2, fig 1.

(3) Act. N. C., tom. 1, obs. 196.

illustris Senacius (1). Pasta autem noster experientissimus (2) cum tria protulit hujus generis exempla, sibi conspecta, tum etiam, nec sine summa ratione, cum iis fecit qui eodem retulerant duo, quæ sic a Tulpio (3) proposita fuerant quasi exempla essent veri pulmonaris vasis per tussim rejecti. Quo pariter referenda facile credes non modo recensitum a Bartholino (4) qui non secus ac Tulpius, imaginem addidit, sed et cætera, quæ apud Moellenbroccium (5), et Mackium (6), et alios fortasse leges, tanto autem magis illud *venæ frustum parvum per tussim excreatum e pulmone*, quod ex Nicolo Florentino memorat Marcellus Donatus (7), quanto ea tempestate minus cognita erant quæ hac nostra sunt : quanquam mirari subit, Donatum, qui id, ait, *tanquam raro admodum contingens, omittere noluisse*, de Galeno, in cujus valde erat lectione versatus, non ibi fecisse mentionem, scribente (8) se *frustum quoddam vasis, haud ita parvum, tussiendo rejici vidisse, quod ex pulmone fuisse*

(1) Traité du cœur, l. 4, ch. 3, n. 2.
(2) Epist. de cord. polyp. n. 11.
(3) Obs. med. l. 2, c. 12, 13.
(4) Cent. 4, Hist. anat. 98.
(5) Eph. N. C. Dec. 1, A. 2, obs. 91.
(6) Earumd. Dec. 2, A. 10, obs. 102.
(7) De medic. hist. mirab. l. 3, c. 10.
(8) De loc. aff. l. 1, c. 7.

eductum plane intelligebant dissectoriæ artis haud imperiti professores: quotquot enim ad asperam arteriam in collo perveniunt vasa, omnia capillorum fere speciem referre. Num vero Hippocrates in ea epidemiorum (1) historia quæ sic incipit: *Pherecidæ post solstitium hybernum nocte lateris dextri dolor*: desinit autem, ut recte agnovit Vallesius (2), in his verbis, *ante mortem tussiendo rejecit velut ex muco fungos compactos: excrearat autem et antea parva alba lactea*, num, inquam, his ipsis verbis concretiones de hoc genere indicaverit, eo libentius in medio relinquam, quod historiam illam idem consultissimus interpres *vitiatam esse mille modis* non dubitat, idque *ob vetustatem, et codicum corruptionem.* Illud satis est, ex iis quæ dixit, intelligi posse, ex polyposo sive sanguine, ut in utero, sive etiam sero, ut in intestinis, in bronchia ejecto, mora fieri in eorum cavis ejusmodi concretiones. Quo posito, aliud quoque intelligi posse censeo, hoc est unde fiat, ut penitus inflammati pulmonis substantia hepaticam repræsentet. Scilicet ubi non solum vasa sanguifera, sed et bronchiorum rami ramulique omnes ad quamdam pulmonis sedem pertinentes, et cum his communicantes vesiculæ polyposis concretionibus infarctæ, oppletæque sunt, ibi pulmoni id accidat necesse

(1) L. 7.
(2) Comment. in eumd. l. n. 82.

est quod in libro *de veteri medicina* (1) sic legitur : *quum* pulmo *suscepit ipse in seipsum humorem; et vacua, et rara, ac parva penitus explentur, et pro raro ac molli durus, ac densus evadit, et neque concoquit, neque dimittit.* Unde igitur sit pro mollitie et raritate, nova ista durities, et oppletis quæ natura inanes erant, tenuissimis cunctis fistulis, et vesiculis, quasi hepatica densitas, præclare intelligis; et, quod consequitur, pro levitate etiam pondus quod hepati conveniret. Color autem alias rubicundior, aut ater est, alias pallidior, ut rubra pars sanguinis alias minus, magisque constipata, alias parcius aut neutiquam prorsus cum polyposa in utroque genere vasorum subsistit; neque enim semper est sanguis qui, vi facta suis vasculis, in arteriam asperam distillet; sed vel sæpe ex hujus duntaxat glandulis serum, fœtum uberrime particulis polyposis, quippe quæ in morbis ejuscemodi ea copia cum sanguine circumeunt, quam ostendit polyposa crusta in hujus emissi, et jam concreti summa parte, nec tenuis, plerumque spectanda: qualis in hoc quoque, de quo loquimur, sene conspecta est, cum primum quidem missus est sanguis.

21. Cur vero tenuis in eo sanguine fuerit quem post biduum emisere, num causam fuisse cen-

(1) N. 40.

sebimus, quod polyposæ materiæ pars magna interea in pulmone hæsisset, ejus adaugens infarctum? Quam si causam forte non improbas; intelligis certe, quam intempestive lætentur nonnulli medici, qui, cætera non attendentes, id unum spectant, tenuiorem, aut nullam in sanguine jam esse crustam, quæ antea fuerat crassa. Cave tamen, ne vicissim iis in universum assentiaris, quos ego aliquando pronunciantes audivi, si in hujusmodi morbis sanguis, secundo missus, crusta careat, id adeo malum esse, ut si tertio mittatur, intereant ægrotantes. Scilicet plura sunt quæ casu possunt efficere ne crusta existat, extitura alioquin, si illa non accidissent, quæ sæpenumero non attenduntur. Sydenhamius (1), qui longe alio tempore in Anglia floruit, ac quo ille vivebat quem tradidisse, aiunt Marcellus Donatus (2), et Vincentius Baronius (3) *apud Anglos pleuritidem morbum ..... rarum admodum conspici, ut novum propemodum sit illis malum*; cum certe ipse *non alium hoc frequentiorem* offendisset, plura, ut nosti, de eodem adnotavit, quorum aliqua etsi nostrates medici non imitantur, exempli causa, ut *durante morbo*, ... *lecto quotidie eximatur* æger, *idque ad horas aliquot*; bona tamen sunt quædam alia, interque hæc,

(1) Sect. 6, cit. supra, ad n. 14, c. 3.
(2) De hist. cit. supra, ad n. 20, l. 6, c. 4.
(3) De pleuripneum. l. 1, c. 2.

quæ de crusta sanguinis animadvertit, si non semper, ut alii (1) adnotaverunt, at sæpe adeo respondentia, ut pro veris acceperit Boerhaavius (2). Quæ cum attenderis, facile intelliges, quam pronum sit falli, cum ea crusta aut tenuis, aut nulla apparet, nisi medicus, concretum inspiciens sanguinem, sciat, tunc cum mitteretur, primum per cutemne reperet, tum an minus pleno exiret filo, denique an calens adhuc fuerit agitatus. Hæc vero quotusquisque in quibusdam præsertim locis, inter inspiciendum sanguinem, exquirit? aut concreveritne in aere præter omnem modum frigido, an calido? postquam ab utrolibet seri præpediri separationem, doctissimus memoravit Senacius (3). Ob illa igitur, de sanguine a me descripto propositi senis, etiamsi forte tunc exquisiverim, in meis schedis non adnotata, nihil de causa ejus mutationis definire paulo ante nolui, præsertim cum haud una illa in re mutatus sit, nec ignorem, quæ ad missi sanguinis observationes, et causarum inquisitiones attinent omnium quæ tot ac tam varia in ipso spectantur, multa apud medicos adhuc deesse, et diu facile esse defutura.

22. Quod vero ad pleuram attinet, in mortuo osseam inventam; res sane multo rarior est, quam

(1) Vid. apud Swieten. comm. in Boerh. aph. § 890.

(2) Aph. § 314 et 901.

(3) Tr. cit. supra, ad n. 20, l. 3, c. 4, n. 8.

ut a sola ætate sit repetenda. Seniores hoc plures dissecuimus, in his illum de quo superius (1) dictum est, anni circiter duodecim majorem natu, quam hic esset; nec unquam alias in par spectaculum incidimus. Vix anno 1741 in sene mediocris habitus, ex diarrhæa mortuo, cujus cadavere usi sumus ad plura secundum naturam se habentia discipulis nostris demonstranda, cum pulmonem alterum a dorso avellere sine laceratione non liceret, animadvertimus costas inter et pulmonem laminam osseam intercedere, cujus adhuc partem asservamus. Adhærebat ea lamina sic ut detrahi tamen posset, costis aliquot, et spatiis illis quæ inter eas erant interjecta, proxime vertebras: quam vicinitatem in sequenti etiam animadvertes historia. Sed præterquam quod dubitavi, eam laminam non tam ex pleura esse, quam ex pulmonum membrana; nec latitudine pollicem, nec longitudine decem transversos digitos multo superabat, neque alibi quam eo in loco, quidquam simile occurrebat. Cæterum prestantissimus Hallerus (2) aliquoties vidit pleuræ *callositatem*, præsertim vero in suspenso fure, ut *magnam, manuique parem sedem occuparet.* Erat in hoc pariter *qua costas* pleura *posterius* tegit: neque tamen *os erat, sed callus.* Cl. autem Hottin-

(1) N. 15.

(2) Progr. de indur. corp. hum. partibus, § 2.

gerus (1) *pulmones sinistro lateri accretos, pleuramque materia quadam cartilagini haud absimili vestitam* invenit, eaque a pleuritide qua ante aliquot annos mulier laboraverat, esse censuit. Fortasse et fur ille, et senes de quibus dictum ést, ex prægressa olim inflammatione callosam, osseamque factam eam membranam habuere. Verum, ut his missis, ad primum illud propositum (2) revertamur; pleura non erat inflammata in ea de qua hactenus locuti sumus historia, neque pulmo sanie multa scatebat, neque thorax hydrope laborabat; et tamen pungens dolor infra mamillam perceptus fuerat. Nunc ad alteram, in his omnibus satis consimilem, transeamus.

23. Virum annorum circiter quadraginta, pungens corripuit dolor lateris dexteri cum febre, et calore magno. Cum domo, ubi sanguinem miserant, in nosocomium illatus est, quarta videlicet inchoata morbi die, pulsu erat parvo, frequenti, et nonnihil inæquali; frequenti quoque, et debili respiratione. Supinus jacebat. Vultus erat soporosi. Mens parum constabat. Noctem egit inquietam cum difficili respiratione. Hæc mane jam erat difficillima. Sic addito stertore, obiit circa finem ejusdem diei quartæ. Thoracem insecuta nocte dissecantes, nihil in pleura quod præter naturam esset, spectavimus, nisi quod propter

(1) Eph. N. C. Dec. 1, A. 10, obs. 231.
(2) N. 18.

spinæ sinistrum latus tribus, quatuorve exasperabatur tuberculis, quorum color albus, durities instar ossis. Ab ea parte pulmo ferme sanus, fulvo cæteroquin humore imbutus quacumque secaremus. Qui vel uberius ex pulmone prodibat dextero. Hic vero et major, et gravior et durior, ubique hepatis substantiam referebat, exceptis quibusdam non exiguis tractibus in quibus substantia erat albida, et quasi ad corruptionem vergente. In omnibus cordis orificiis aliquid polyposæ concretionis, minimum ad sinistram auriculam, multo plus ad dexteram, utrobique cum grumoso sanguine, inter utriusque modum id quod polyposi in pulmonarem et magnam pertinebat arterias. Cranio recluso, vasa turgidula inveni quæ per tenuem feruntur meningem: sub hac autem aquam: cujus in ventriculis lateralibus portio fuit aliqua, sed subrubentis. Choroides plexus minime pallidi, nec sine hydatidibus tamen.

Ventre tandem aperto, tenuia intestina conspecta sunt nonnullis in locis, iisque perpaucis, leviter inflammari incipientia. Hepar duriusculum visum est, eratque lividum tum in limbo, tum per magnum cavæ proximæ faciei tractum; sed hic superficie tenus, non illic. Denique lien adeo laxus, ut digitis admotis nullo negotio discerperetur.

24. Mulier ætate consistente, eodem anno 1706, eodemque in nosocomio haud ita multo ante tres illos de quibus novissime diximus, mortua est:

cujus morbus ad hunc modum se habuit. Cum uterum ferret mensem jam tertium, abortum fecerat. Post hunc etsi ex utero tantum sanguinis defluxerat, quantum satis ipsi esse videretur, etsi insuper vena secta fuerat: tamen octavo, an decimo post abortum die, causa nulla prævia, quam sciret, interna thoracis inflammatione correpta est: ob quam domi primum, deinde in nosocomio cubuit ad diem usque ultimum, qui trigesimus circiter fuit post abortum. Ibi jacens semper in latus dexterum, nam in sinistrum, dorsumve non poterat; præter febrem, spirandique difficultatem, de thoracis dolore querebatur, interiore illo quidem, non qui tangendo exasperaretur; sed cujus sedem designare satis non poterat. Tussiebat; sed aut nihil exspuebat, aut si quidpiam, nihil certe quod attineret ad morbum. Surditas accesserat, et in auribus dolor: quamobrem quoque, ut opinor, sanguinem cum e brachio antea misissent, e pede quoque miserunt. Verum incassum omnia.

Thoracem, caput, ventrem non nisi post triduum, secare potuimus. In primo paucam utrinque, pauciorem tamen a dextris, aquam deprehendimus turbidam, atque subluteam. Pulmones, ferme ubique ad pleuram annexos, cum abstrahere conarentur, pellicula sequebatur quædam albida, et facile disrumpenda, quæ pulmonum certe non erat membrana, quippe quæ omnino integra suberat, et illæsa: num vero ex

pleura esset, ut videbatur, neque tunc satis constitui, neque nunc pro certo crediderim, cum membraniformium illarum, de quibus sæpe dixi, concretionum venit in mentem : quas neque ad pleuram neque ad pulmones attinere, non sæpius modo, cum recentes adhuc essent, et molles, sed vel posteaquam longa mora, et tempore siccatæ erant, mihi evidens fuit in nonnullis eorum qui ab hujusmodi morbis olim evaserant, cadaveribus, velut in eo quod, cum hæc scriberem, dissecabam. Pulmonem enim dexterum, toti pene lateri, dorsoque proximo arctius, nulloque relicto intervallo cohærentem, avellens cum perpetuam, æqualem, siccam, densam toto eo spatio restare membranam viderem, quæ ad pulmonem, quippe sua integra membrana vestitum, non attinebat, ad pleuram quoque minime spectare animadverti, propterea quod hanc omnino illæsam ei subesse membranæ vidi, quam uno tractu non difficile sequentem adimebam. Sed ad mulierem ut revertar, erant ejus pulmones inflammati, præsertim ad posteriora; substantiam enim ostendebant magis densam, atque duriusculam, et alicubi etiam nigricantem. In pericardio subrubræ aquæ, et turbidæ copia aliqua. In utroque cordis ventriculo polyposæ concretiones quasi ex muco quodam, colore album inter et flavum medio. Cranii exsecto fornice, alia ejusdemmodi, exilisque concretio in superiore falcis sinu, aqua autem modica sub me-

ninge tenui conspecta est; in ventriculis ferme nulla. Neque erat cerebrum omnino laxum : choroides autem plexus bene se habebant. Glandula tamen pinealis ea magnitudine, ut mediocrem uvæ acinum propemodum æquaret, vix leviter cultro tacta est, cum aquam turbidam, et paucam materiam subflavam ac mucosam emisit, emissaque detumuit. Tunc auribus introspectis, utriusque tympani membrana nigricans, et flaccidissima visa est, tum utrique proxime adjectæ cellulæ mastoideæ nimis humidæ : quin altero in tympano materia quasi purulenta : exterius autem in proximo occipitio, ad sinistram præsertim partem, quidquid cellularum in communibus tegumentis est, quasi mucosa aqua distentum. Utrinque tamen parotis glandula, et meatus auditorius sana fuerunt. Ventrem denique vel ob id recludere visum est, quod ab epigastrio deorsum tumeret, sique eum premeres tumorem, flatus continuo per os prodirent. Igitur jecur, omnium quæ ad id tempus videram, maximum, ventriculum in regionem umbilicalem compulerat. Hic erat aere tumidus. Illud vero durum ubique; colore tamen, quamvis ad album vergeret, non ita denique ab eo quo esse solet, alieno. In ejus vesicula, bilis quasi nigrescebat. Lien magnus; nihil tamen ad hepar. Uteri parietes visi sunt paulo crassiores, exsangues tamen, sive ipsos transversos inciderem, sive digitis subtus appressis sanguinem ex intima quæ livida erat, fundi superfi-

cie exprimere conarer. Tubarum altera in fimbriis appensas hydatides sic habebat, ut posset majus illius orificium clausum videri. Verum utraque suo illo albo puriformi humore multo adeo scatebat, ut si tubarum crassiorem partem orificium versus comprimeres, existeret ille, et hoc monstraret. In tubæ autem alterius medio corpusculum intus erat, nigrum, forma uvæ acinum, nec sine quodam quasi petiolo, repræsentans, quod sanguinis grumulus videbatur, et fortasse erat. Testes superficie inæquali, et una atque altera nigra macula distincta. His maculis peculiaris suberat parva cystis, nigro globulo occupata. In unius autem globuli medio erat minor alia quasi cavea colore ex nigro flavoque misto. Cæterum uteri, annexarumque partium odor gravis quasi sphaceli: in pelvi autem ventris pauca aqua subrubra et turbida.

25. Hæc ultima, ob prægressum abortum quærendo, animadvertimus. Quæ in pineali glandula adnotata sunt, falsos esse quosdam ejusdem usus confirmant. Quæ in auribus, ea vero ad illa referenda sunt quæ alibi (1) attigimus de causa surditatis in morbis acutis.

Ad propositum attinent quæ in pulmonibus sunt animadversa. Unde tamen decubitus impotentiam in sinistrum latus non repetes; sed po-

(1) Epist. 6, n. 5.

tius ab ingenti illa jecinoris mole, minus ventriculum gravante cum mulier cubabat in dexterum. Quantum autem a prægrandi hepate deorsum trudi aliquando ventriculus possit, Sepulchretum alibi (1) ostendet.

26. Nunc a Bononiensi illa quasi epidemica tunc inter pauperes pulmonum inflammatione, ad Patavinam quamdam transibo, quæ hyeme anni 1738 nusquam magis quam in quibusdam Monacharum cœnobiis grassata est, in uno autem maxime, ut quæcumque ea prehenderentur, omnes, nonnullæ etiam intra dies quatuor, interirent. Quæ causa videlicet fuit, ut cum jam novem decessissent, publice mihi mandatum fuerit ut morbi naturam etiam per dissectionem inquirerem. Non erat difficile intelligere nihil in eo esse contagiosi, cum ex iis quæ ægris assederant, nulla morbum contraxisset, imo quæ ab ægris sibi maxime caverant, illæ morbo correptæ essent, nec sine peculiari causa, et dispositione fere singulæ, nimirum alia veteris ulceris in crure occlusione, alia prævio in pectus casu, quæ multum in hac ultima ægrotatione exspuerat sanguinem, alia ad phthisim jam ante disposita aliæ denique alia causa quæ thoracis vires, pulmonumque infirmasset, ut quæ decrepita erant ætate. Sed tamen, cum earum quæ tunc ægrotaverant, etsi

(1) Vid. l. 2, s. 7, obs. 61.

tres, neque ignobiles medici alius aliis adhibiti essent, ne una quidem, ut diximus, servari potuisset; id vero non tam morbi vi, quam non bene cognitæ ejus naturæ, a multis, et a monialibus in primis, adscribebatur. Quam ego opinationem qua arte convulserim, ex subjecta cognosces historia. Cum enim decima jam mortua esset, medicique illi, et ego ad ejus sectionem convenissemus; priusquam hæc inchoaretur, petii ut quæ in ejus morbo adnotata essent, actaque, narrarent. Quod senior, qui eam curaverat, diligenter fecit ad eum modum quo mox referam; confirmantibus reliquis duobus, se quoque in cæteris non dissimilia vidisse, et egisse, nisi quod unus qui oleum dederat ex dulcibus amygdalis recens expressum, ingenue addidit, inde ægram pejus habuisse. Verum ad eam quæ tunc dissecanda erat, veniamus.

27. Virgo, annos nata ad quadraginta duos, quotannis hyeme non mediocri tussi obnoxia, optimo habitu, sanguine abundans, in magnis assiduisque laboribus, ut suo inserviret cœnobio, versata, noctu febri correpta est, qua primum toto corpore perfriguit, mox incaluit. Ad febrim interjectis horis viginti quatuor, dolor pectoris accessit altera ex parte cum spirandi difficultate, tussi prorsus irrita, pulsibus subduris, et ferme ad mortem usque digitorum pressioni resistentibus. Progrediente morbo, dolor ab illa ad oppositam pectoris transivit partem. Erat sensus pon-

deris intra thoracem. Neutrum iu latus cubare licebat. Missi sanguinis virescens serum, polyposa crusta, huic autem subjecta pars reliqua nigredine fuit summa, et duritie. Sanguis autem statim ac dolor invasit, et deinde alias atque alias missus est justa copia ejusmodi in corpore, tum e brachiis, tum sicut hic semper in feminis solent, intra eumdem diem etiam e pedibus. Neque præterea omissum est quidquam eorum quæ ejusmodi in morbis hic præstari ut plurimum consueverunt. Attamen die ineunte septima, mortua est. Quæ cum ego audivissem, fretus iis quæ post ejuscemodi signorum præcipua semper inveneram, agite, inquam, secetur cadaver; morbi natura hæc facile reperietur, ut in pulmonibus substantia appareat jecinoris.

In thorace igitur, per chirurgum aperto, nihil fuit effusi humoris, et nulla pulmonum cum pleura connexio, præterquam ad latus sinistrum, et hæc quidem neque arctissime neque multum ad spatium. Dum eam disjungeret, pulmonemque propterea premeret, inde serum turbidum effluxit, nec omnino paucum, an ex pulmone, ut visum est, an ex interstitio inter hunc et pleuram intra oras connexionis relicto, eo magis incertum fuit, quod ibi nec pulmo nec pleura peculiarem ullam ostendebant læsionem; sed ille subalba, crassiuscula quasi membranula operiebatur, qualem sæpe in superioribus historiis, etiam qua pulmo solutus erat, descripsimus;

pleuræ autem respondenti, superficie tenus, adhærebat rubicundum quoddam quasi sedimentum, quale in aqua subsideret in qua recens caro lota esset. Alio in loco, ubi nulla fuerat adhæsio, pulmonis superficies quasi in tuberculum prominebat; quo inciso, subalbum instar puris serum effluxit. Tum pulmones extrahi jussimus. Non modo graves erant; sed etiam non uno in loco duri. Dissecti densam compactamque, ut prædixeram, hepaticæ instar, substantiam a superficie introrsum ad magna spatia ostenderunt, alibi rubriores fere, et subalbo illo sero scatentes quod in tuberculo deprehensum fuerat; ut evidens esset, utriusque pulmonis inflammationem, quæ jam in suppurationem degenerabat, mortem attulisse. Cæterum in pericardio vix quidquam seri; in corde autem nihil polyposi inventum est: quin sinister ventriculus vix aliquid; dexter autem paulo plus habuit nigri sanguinis, et minime fluidi.

28 His ita perspectis, reversus cum cæteris, ubi Antistita nos expectabat, non ignotus, dixi, ut timebatis, rarusque morbus tot virgines sustulit; sed notissimi et frequentissimi vehementia. Cujus rei id vobis argumento sit, quod ante cadaveris dissectionem tales pulmones inventum iri prædixerim, quales revera inventi sunt; neque enim hoc facere potuissem, nisi creberrime ex hoc ipso morbo denatos incidissem : feci autem consulto, ut vos ipse verum esse id quod modo

pronunciavi, plane intelligere possetis. Sic metus, et opinatio illa sublata sunt: conversusque sermo est ad eam, quæ felicissime cessit, rationem proponendam, qua cæteræ possent, et præsertim quæ laxioribus, et imbecillis essent pulmonibus, morbum cavere; neque enim dubium nobis videbatur, quin ob hanc potissimum causam in iis quæ decesserant, vinci non potuisset peripneumonia. Quæres hic fortassis duo: alterum, qui primi olim in iis quos hæc inflammatio absumpsit, pulmones animadverterint substantiam hepaticam referentes? alterum num post lethales thoracis inflammationes, sicuti pulmones ad hunc modum affectos vidi, ita nunquam magnas pleuræ quoque læsiones offenderim? Quod ad primum attinet, haud facile nunc meminerim, an quispiam ante Lælium a Fonte diserte adeo rem expresserit. Sed ejus oportet librum inspicias. Nam etsi ejus observatio ter saltem in I Sepulchreti volumine posita est, semel ubi de læsa respiratione (1) verba fiunt, iterum ac tertium in sectione hac de pectoris dolore (2); semper tamen id quod dico omissum est. Vix tandem voluminis III, libro IV sub tit. de febribus, ad quem lectores rejiciuntur, invenies, si diligenter excussa prolixa illa sectione I incideris in § VI, obs. 45. Verum ibi hoc quidem leges: pulmonis *caro inventa densa, dura*,

(1) L. 1, s. 1, obs. 24.
(2) Obs. 9, § 10, et obs. 18.

et rubra, quemadmodum esse solet hepatis caro; sed non leges tamen, morbum post quem sic inventa est, ab Lælio sine ulla dubitatione peripneumoniam, ut reapse ostendebant signa, fuisse judicatum. Hujus igitur consultationem inspicias oportet, quæ in Sepulchreto aut non designatur, aut sic designatur, ut C. credas, cum sit XCVIII. Post ipsum autem etsi alios, et quosdam etiam hac nostra ætate, in iisque Jo. Bapt. Fantonum (1), Dominicum Gagliardum (2), Frid. Hoffmannum (3), ut infra (4) ostendetur fusius, sic invenisse non ignoremus; cui tamen acciderit (sicuti Valsalvæ, quantum videtur, et nobis, si unam dissectionem excipias, certe accidit); ut semper ad hunc inveniret modum, non facile recordamur. De altero autem, hoc est de pleuræ læsione insigni, et quæ cum ea quam in pulmone descripsimus, conferri posset, si Valsalvæ, et meas, quæcumque ad lethales thoracis inflammationes attinent, ad unam omnes observationes perlegeris, plane cognosces nunquam accidisse nobis, ut illam sine hac, sed ne cum hac quidem conspiceremus. Sunt autem meæ non modo hactenus propositæ, sed et quæ aliis in epistolis (5) prolatæ sunt, et quæ præterea

(1) Obs. anat. med. 27.
(2) Relaz. de' mali di petto.
(3) Medic. rat. syst. tom. 4, p. 1, s. 2, c. 6, thes. path. § 12.
(4) N. 40.
(5) VI, n. 12, et VII, n. 11 et 13.

in hac continuo proferentur. Læsionem quidem in illarum quibusdam, et in his quæ sequuntur, omnibus pleuræ invenies cum pulmonum læsione conjunctam; sed non tantam, ut per se mortem afferre, aut certe magis quam illa pulmonum læsio, potuisset, ipse existimabis.

29. Ancilla annorum undeviginti, paulo habitior virgo, et plethorica, dum in menstruis esset, quæ a tribus jam mensibus parcius quam antea provenire consueverant, ex auræ frigidæ occursu correpta est pungente pectoris dolore, et difficili respiratione. Fixus hærebat is dolor infra mammam sinistram, et tangendo augebatur, ut cubare in id latus non liceret. Illata est in Bononiense nosocomium S. Mariæ de morte, postquam domi vena secta fuerat brachii lateris ejusdem. Perstabant ea quæ dicta sunt. Jacebat in dorsum. Frequentes erant pulsus, parvi, et parum, si premeres, digitis resistentes; nec tamen inæquales: sonus quasi bullientis humoris in aspera arteria: profunda tussis, et prorsus irrita: lingua sicca: alvus laxa, sed intra modum. Huc per intervalla subdelirium accessit. Sanguis missus e brachio dextero, cum inspiceretur post horas sex, paucum serum, idque aurei coloris, et nonnihil turbidum, ostendit, crustam autem crassitudine duorum digitorum, colore flavo, ut lardum rancidum referret, corona in quam assurgebat, vasis latera circumcirca attingente. Quæ crusta, cum vas inclinaretur, in plures laminas se ipsa disjun-

xit, subjecta autem pars sanguinis in plures grumos, non secus ac quodpiam pulmentum. Ab hac venæ sectione eodem die nonnihil sanguinis, vel potius seri levissime cruenti ex utero defluxit. Omnibus in pejus ruentibus, pulsuque profundiore facto, quasi arteria introrsum retracta esset, cum ex ore humor efflueret aquæ instar spumosæ, in qua caro recens lota sit, sub initium diei septimæ vita defecit.

Cadaver secui postridie, qui dies fuit XIV kal. apriles anni 1706. Thoracis parietibus iis etiam quos facit septum transversum, ubique adhærebant pulmones, paucis in locis per membranas, in multo autem pluribus, et præsertim ad latera et dorsum, per se ipsos, ubi eorum membrana illæsa pleuræ se annectebat, paulo quam soleat, duntaxat crassiori, et facile in duas laminas dividuæ; sinistri pulmonis superior lobus ex dura totus, compactaque, hepaticæ instar, substantia, colore ad subalbum vergente. Reliqui omnes pulmonum lobi, quamvis spumoso humore prorsus distenti, naturalem substantiæ modum servabant; ex qua dissecta is humor prodibat, simul autem ex bronchiorum non paucis ramulis materia effluebat alba, omnino similis puri; ex uno tamen; nisi forte fuit sanguiferum vasculum; alba quidem, sed non fluidá, comprimendo, exibat materia, pro polyposa concretione a me habita. In ipso asperæ arteriæ trunco, majorumque, in quæ se primum illa dividit, bronchiorum, aggestam

hic illic, et concrescentem materiam vidi ex albo cineream, qua lingua quoque obducebatur: subalbam autem, et crassiusculam ex osculis exprimebam glandularum quæ a tergo iis truncis inhærent. Quæ autem majores ad primam illam divisionem occurrunt, bronchiales dictæ non omnes sanæ visæ sunt. Porro inter lobum, et lobum pulmonum quibusdam in locis intercedebant albæ illæ quæ sæpius supra descriptæ sunt, hic duriusculæ crassiusculæque, sed tamen falsæ, membranæ. In pericardio copia aliqua subrubræ aquæ. In cordis ventriculis nihil sanguinis, sed polyposæ concretiones solidæ maxima ex parte, et quasi ex carnosis membranis constantes; ex aliqua tamen etiam mucosæ. Earum quæ erant in ventriculo dextero, altera se intra auriculam proximam dilatabat, et in cavas pergebat venas; altera, quæ erat teres, se in pulmonarem arteriam, ejusque ramos extendebat. Per ventriculum autem sinistrum una, teres pariter, duntaxat transibat, inflexa hinc in aortam, inde vero in sinistram auriculam, et venam pulmonarem, cellulosæ membranæ, quæ memoratos magnorum vasorum truncos cingunt, e pericardio egressorum, ob congestam aquam mucosæ videbantur. Abdomine diducto, gravis odor, qualis ex visceribus inflammatis, et jam in gangrænam vergentibus. Sed hepar albidius erat: splen autem gangrænosa quidem nigredine infectus, sed non ita profunda, et ad mediocre spatium, idque inferius ut dia-

phragma, quod sanum erat, ea parte non attingeret. Graveolentia autem ex utero, adnexisque utrinque et a tergo partibus maxime existebat. Circa ipsas erat aqua modica, eaque subrubra: omnes autem exterius livebant a prægressa inflammatione, quæ in ima parte recti intestini, et pudendi quoque se suo rubore adhuc prodebat, vasculis vel minimis quasi ab injectâ rubicunda cera conspicuis. Quas dum omnes partes simul exsecarem, ut singulas inspicerem diligentius, in oculos incurrerunt femina, ab igne quem multum ac sæpius sibi subdere hyberno tempore ea virgo consueverat, fœdissime variegata: quod sic in transitu adnoto, quia de quorumdam sententia videri poterat ob hanc causam debuisse proximis hyemalibus mensibus sanguis ex utero magis, non minus, respondere. Testes, virilibus mediocribus non minores, ac molles, inter quamplurimas vesiculas majores minoresque, humoris, ut solent, plenas, et sanguiferorum vasculorum, quæ innumera in his testibus obvia erant, ramusculis instructissimas; singuli binas cellulas habuerunt, quarum altera corpusculum nigrum perfecte sphæricum, grumi sanguinis exsiccati simillimum continebat; altera autem nihil, constans ipsa ex membranula corrugata, quæ ex albo et flavo virescebat, eratque in altero saltem teste proxima superficiei, si non hianti, eo in loco, at certe non sine indiciis prægressæ læsionis. Utero, et vagina apertis, in hac circa illius osculum duo erant ad-

huc sanguinis grumuli: quem nullo negotio exprimere licebat ex interiore illius cervice, præsertim autem ex fundo : cujus superficies, quippe hic non tensa, quemdam quasi mucum quo ipsa obducta esset, primo aspectu repræsentaverat. Sed hoc minime est hujus loci, ut neque tubarum situs, et rugarum vaginæ natura, et sedes, et globosæ carunculæ pone hymenem, hic integerrimum, locatæ, et alia ejuscemodi, quæ mihi in hac, in aliisque virginibus adnotata, quidam viri docti partim non videntur vidisse, partim videntur a me olim esse proposita non meminisse. Neque etiam satis huc pertinent deprehensus in hac virgine pituitariorum sinuum maxillarium, et sphenoideorum defectus, ut quorum usus aucta magnitudine, et numero cæterorum supplebantur. At reliqua pertinent, quæ subjiciam. In capite enim fauces et vicinia, quasi ex inflammatione fœtere incipiebant. Ex aperto autem cranio odor ille prodibat, ut sic dicam, acidus, qui ex ore verminantis pueri solet.

In superiore falcis sinu concretiones polyposæ subalbæ. Vasa per tenuem meningem repentia paulo turgidiora. Inter illam et cerebrum aqua, copia tamen modica; ut in ventriculis quoque lateralibus, in quibus subrubebat. Plexus choroides palliduli, hydatides paucas quidem, sed majusculas, habuerunt. Denique cerebrum paulo, cerebellum autem multo mollius fuit, quam soleat.

30. Vir annos natus sex et quinquaginta, me-

diocri habitu, statura procera, vita multis in rebus extra normam acta, cum in nolis sacrarum turrium agitandis, qua se arte tuebatur, nimium haud ita pridem laborem sustinuisset, aliquot jam dies dolorem tulerat leviter pungentem ad interiorem inferioremque sterni partem, cum tandem is dolor valde auctus est, accedente, nec multo post, febre eodem die cum difficili respiratione. Interea alvus sponte mota spumantem humorem biliosum, et calidum bis terve ejecit. Denique in idem nosocomium, in quo ante duas hebdomadas virgo obierat, de qua novissime dictum est, sero adeo est illatus, ut vix ante finem diei, ex quo febris inceperat, quartæ, sanguis mitti e brachio potuerit. Is paucum habuit serum, crustam autem duos digitos crassam, ex albo flavam. Quinta die pulsus plenus, et durus: nox ferme insomnis: homo spirare non poterat. Ante ejus diei finem urina inspecta saturo erat colore, nec valde pellucida: pulsus frequens, æqualis, non durus: difficilis respiratio, et cum gemitu: dolor ibidem: decubitus in utrum liberet latus: sputum crassum, spumosum, variegatum ex flavo. Nocte proxima dolor et tussis vexarunt. Mane dolor remissus: pulsus, et sputa eadem, urina quoque, nisi quod rubella erat, pauca, et nonnihil turbata. Prope finem ejus diei, quæ sexta erat, sanguis missus est e manu dextera: sed quoniam omnis in aquam effusus est, sic inspectari, ut par erat, non potuit. Septima ineunte die, æger ali-

quanto melior videbatur. Tamen circa illius diei finem dolor major, pulsus minor, et frequentior, ut respiratio quoque; lingua arida. Initio diei octavæ multus sudor: quem medicus, a quo hactenus interius exteriusque adhibita fuerant quæ a plerisque solent, blande promovere instituit; sed sine levamine. Imo nox implacida, et ad ejus diei finem respiratio frequentissima, pulsus parvus, et parum pressioni resistens, sputum crudæ flavæque materiæ, quæ fluida erat, et sine spuma, urina eadem. Die nona inchoata, cum brachia, ut vellet, e stragulis posset exerere; et tum etiam, quamvis cum difficultate, loqueretur, ministris propterea tunc moriturum non credentibus, mortuus est.

Thorax utrinque aquam habuit, eamque a dextris saltem flavam et turbidam. Pulmo uterque superius ad pleuram nectebatur, quæ ibi, et aliis quoque in locis thoracis dexteri crassior fuit. In quo frusta illius quasi membranæ imposita erant illæsæ alioquin superficiei pulmonis. Hic valde gravis, totusque ex substantia illa hepaticæ simili, sed albida, et dura quidem, at minus quam solet, cum ita densa est; ut semi-corrupta hic videretur, præsertim cum ex sectorum bronchiorum orificiis, multis in locis, subalbus et turbidus prodiret humor. Per faciem tum pulmonis, mediastino qua pericardium continet, attiguam, tum mediastini ad eam sedem, extensum erat crassiusculum quoddam quasi rete, subflavum,

neque inelegans, facile detrahendum, quemadmodum et alterum, quod ibidem præterea per mediastinum vidisses sanguinei coloris. Nihil horum a sinistris: quin ibi pulmo aut sanus, aut ferme sanus. In pericardio aqua inerat non pauca ejusdemmodi ac in thorace dextero memoravi. Cor vel pro hominis statura magnum, sed valde laxum, concretiones habuit polyposas, alteram quæ in auricula incipiens dextera, inde per ventriculum annexum in pulmonarem producebatur arteriam; alteram paulo densiorem, multo autem majorem, quippe quæ totum pene sinistrum ventriculum occupabat, inde vero aortam subibat. Ex hac cum extraherem, cylindrus secutus est ex sanguine valde concreto ad spithamæ longitudinem. Nec minus concretus sanguis erat qui vasis saltem superioribus, ut collum dissecans perspexi, continebatur. Laryngis et pharyngis vasa turgebant. Facies ex rubro livebat. Ibi in sinistra auricula sanguis erat semi-concretus. Caput tamen non incidi, aliis occupatus, ut vix altero post mortem die, thoracem ac ventrem dissecare potuerim. Venter exterius livebat ad ilia. Interius tamen nihil nisi colon intestinum respondebat sanum, sed aere distentum. Hepar in transversum adeo porrectum, ut summam lienis partem, sibi arcte nexam, totam obduceret, lividam crepidinem ad magnum tractum habebat. Livor, alioquin haud alte penetrans, proximam quoque cavam partem ad trium circiter digitorum spatium

inficiebat. Cæterum non durius erat jecur, sed paulo tantum albidius. Ejus vesicula intra paucam bilem, quæ tamen subjectam tinxerat externam faciem antri pylori, calculos ad viginti continebat, alia alios magnitudine, sed plerosque parvos, unum maximum, qui, ut cæteri, intus extraque nigricabat non secus ac si carbo esset, quem etiam rara, et friabili substantia referebat. Nullus horum, lucernæ admotus, flammam concepit, aut scintillas emisit; leves tantum quosdam crepitus interdum edidere. Lien magnus, etiamsi cum hominis statura conferres, laxus et exterius albicans. Ventriculus denique tota sinistra parte exterius habuit utramque faciem magnis quibusdam, et quasi ramosis maculis distinctam ex atro lividis. Hæ interius quoque apparebant, et ad œsophagum usque producebantur, guttulasque sanguinis circum inter tunicas hærentes habebant; ut his omnibus inspectis, de adjecta demum ventriculi inflammatione non dubitares.

31. Si ad has longas duas historias longas quoque animadversiones adderem sive ad morbum ejusve curationem, sive ad deprehensa per sectionem attinentes; quis foret epistolæ modus? præsertim cum plura adhuc restent, minime omittenda. Satis est, si in illarum utraque duo attendas, alterum ad morbum, alterum ad sectionem spectans. Ad morbum attinet color, in crusta illa sanguinis, flavus: quem mihi memini Albertinum dixisse, pejorem, et periculosiorem

inflammationem secundum observationes suas significare. Quod et in meis, quantum recordari possum, respondit. Neque enim solum in his duabus, sed etiam in ea quæ supra (1), in lanione descripta est; in aliisque præterea animadverti vel cum dissectionem adjungere haud licuit, ut præsertim in viro ebrioso, qui in eadem illa Bononiensi constitutione, simul pungente dolore pectoris, et acuta febre correptus; vino quidem, sed non venæ sectione usus est donec quarta morbi die in idem nosocomium exceptó, illa primum die, mox et quinta iterum sanguis e brachio mitteretur. Qui missus est quarta, is valde sectioni resistebat, tenuique opertus erat crusta ex livido variegata, difficile secanda. Qui autem quinta, is vero crusta obductus æque tenaci, sed digitum alta et flava, in grumos, dum inverteretur, se ipse dissolvit; adeo res mutatæ apparebant intra unum diem! Hanc eamdem facilem crassamenti sanguinis in grumos dissolutionem in ancilla quoque (2), et in lanio illo memoravimus, in quo intra biduum mutationem animadvertes, sed contrario ordine. Hi omnes mortui sunt, ut is etiam de quo dicere cœperam, ebriosus, qui ad vesperum decessit diei ejusdem qua iterum sanguis mane missus fuerat. Semper cubuit in dorsum, jam inde a quarta die vertiginosus, et delirans,

(1) N. 19.
(2) N. 29.

lingua nigra, frequenti pulsu, et intermittente, quanquam sic satis digitis resistebat : ad quæ perpaucis ante mortem horis stertor et sublimis respiratio accessere. Jam vero quod ad sectionem attinet, vides sane, his quoque novissimis perlectis historiis, pleuræ læsiones, quas mihi quidem in hujusmodi morbis accidit ut offenderem, ab eo multum abfuisse, ut mortis causa censeri possint. Crassiorem videlicet pleuram inveni; sed non adeo ut apud Riolanum scribitur, hic in Sepulchreto (1) memoratum, ut *decuplo solito esset crassior*, nec lividam et sideratam, imo neque ab inflammatione rubentem. At ille, inquis, aliique invenerunt : quin et hoc addidit, *propterea scripsisse Hippocratem, cadavera pleuriticorum dissecta apparere fulgurita, quod de partibus thoracis internis est intelligendum*. Ego vero aliorum observationes non nego : atque adeo meis, quas mox subjiciam, libens illas quoad potero, confirmabo. Quas hactenus tibi perscripsi, eas hic duntaxat recenseo. Tamen si Riolanus, memoriæ minus confisus suæ, Hippocratis locum relegisset, qui extat, opinor, in libro *de victus ratione in morbis acutis* (2), nullum in eo esse dissectionis indicium sensisset, cum veteres dicantur quosdam pleuriticos *sidere ictos* ob hoc etiam putavisse, *quod mortuis ipsis latus lividum reperitur*,

---

(1) L. 2, s. 4, obs. 14, § 2 et 3.
(2) N. 8.

ut simile quid plagæ appareat: imo cum Galeno (1) in ejus loci expositione agnovisset *in cute* apparere istum *nigrorem* non secus atque in *illis qui ita ex plaga affecti sunt.* Quod autem Riolanum facere præstitisset; afferemus nos locum Cælii Aureliani (2), apertissime pro ipso facientem. Loquens enim de pleuriticis, et de pleura, *hæc*, inquit, *expirantibus sæpe ægrotis nigra invenitur.* Nec vero existimes, id dixisse conjectura fortasse fretum capta ex partium lateris externarum livore consequente ægrotorum decubitum, præsertim si forte accidisset, ut quemadmodum in morbo solent, in morte quoque in idem illi jacerent latus. Neque in istam sententiam addas, sane id non dixisse de omnibus : et continuo ea verba quæ externum livorem indicent, subjecisse: *hos denique venenatos quidam putaverunt.* Quin si forte opinionem tuam inde potissimum confirmare te posse crederes, quod Cælii ætate humana cadavera non secabantur; primum vide, num ætate Hippocratis, quem modo cum Riolano objiciebas, revera secari cœpta essent? deinde Cælium inspice; intelliges, quo in capite id dixit argumenta pro pleura ex Erasistrato quoque attulisse, quem corpora humana incidisse constat : denique ipsa relege quæ prima protulimus, Cælii verba; videbis, non conjecturæ, sed obser-

(1) Comment. 1, ad t. 35, l. cit.
(2) Acut. pass. l. 2, c. 16.

vationi convenire. Cui si forte unum illud opponi igitur posse existimas, decubitum videlicet, de quo dicebamus, morientium, quasi sanguinis in decliviora delapsus non externa modo, sed etiam interna lateris vasa, eorumque ramusculos distendendo, pleuræ quoque livorem, qui antea non esset, tunc effecisset; si forte, inquam sic existimas, primum vide num in latus quo dolent, cubare soleant pleuritici, deinde et illud vide, ne casus objiciantur tibi pleurititicorum, qui, ut Dux Rupefucaldius (1) erecta cervice ad obitum usque spirare coacti, lividam tamen altero in latere et cutem, et pleuram habuerunt. Sed hæc tu videris. Neque enim mihi sic rem explicare necesse est. Qui etsi livorem istum, et cætera quæ dixit Riolanus, in eorum pleura, de quibus hic loquor, conspexissem; tamen non inde potius mortis causam, quam a tanto illo pulmonum vitio repeterem : nec sane in his quæ sequuntur, historiis, in quibus pleuram rubicundam, et liventem quoque interdum, ac semi-corruptam nonnunquam, et valde crassam inveni, te ipsum aliter puto esse existimaturum.

32. Mulier annos nata ad quadraginta quinque, ex ulcere alterius cruris antiquo, sicca autem scabie toto corpore, additaque ad scabiem lenta febricula, male habebat. Scabie evanescente, ulcere autem acrius vexante, consilium capit, ut in Bo-

(1) Sepulchret. s. 4 cit., obs. ult.

noniense Incurabilium nosocomium admittatur. Antequam in hoc veniat, prospiciens fortasse, qua re ibi esset caritura, generoso vino se ingurgitat, ut nihil ferme, nisi id, sumat tridui spatio. Itaque nocte prima qua in nosocomio jacuit, inquies fuit, et valde incaluit. Mane habuit melius. Pulsus tamen erat frequens, celer, durus, vibratus, non ita digitis resistens: nec magnus. Hora eadem redit calor: accedit dolor pungens ad infimam legitimam costam sinistri lateris, qui etsi tangendo non cresceret, neque in id latus cubando; decubitus tamen erat commodior in latus dexterum, propterea quia decubitus in sinistrum tussim movebat, quod semper in brevi hoc morbo animadversum est. Abiit postea, neque amplius reversus est dolor; ut meliuscula ægra videretur, præsertim cum pulsus, etsi vitia cætera retineret, tamen minus frequens esset factus. Sed quarta die post horrorem incalescit, pejus habet, per tussim autem, quæ sicca hactenus fuerat, pus reddit cinereum, lividum, fœtidum, incruentum. Non nisi erecta cervice spirare potest. Pulsus fit minor, et debilior, pus autem expectoratum nigricans. Leve delirium accedit. Febris per hos ultimos dies serius increscit. In medio sextæ diei quasi ex repentina suffocatione mortua est, autumno anni 1705.

Thorax utrinque habuit fœtidi cinerei seri non multum: pulmones autem leviter laxeque ad pleuram adhærentes. Hæc a sinistris qua pulmo

adhæserat, aspera hic illic, rubrisque exiguis quasi tuberculis erat inæqualis. Pulmoni ejusdem lateris, nam dexter sanus nihil habuit eorum quæ sinister; qua diaphragma contingebat, duæ flavæ suberant falsæ membranulæ, quarum altera ipsi, altera diaphragmati adhærebat. Erat is pulmo non ruber, sed lividus, et hepate durior. Sectus pus intus ostendit ejusdemmodi atque expectoratum fuerat, præsertim in quibusdam quasi sinibus, qui et puris flavi aliquid continebant. Eos sinus tunica cingebat nulla durior, aut peculiaris: neque in arteria aspera quidquam erat. In vena cava, et pulmonari arteria concretiones erant polyposæ minores: major in sinistra fuit auricula. In ventre sana omnia. Caput non dissecui.

33. Miles ætate consistente, habitu mediocri, vel potius ad macilentum inclinante, cum mortuus esset in nosocomio Patavino sub initium martii anni 1743; mihi, qui tunc ibidem nonnulla de re anatomica studiosæ juventuti explicabam, ejus cadaver oblatum est. Antequam dissectionis initium fieret, quæsivi, ut soleo, quibusde æger quereretur? Cum responsum esset, primis diebus de pungente alterius lateris dolore conquestum fuisse, cum febre, tussi, et difficultate respirationis conjuncto, donec ferme soporosus factus, et leviter delirans, trementibus digitis, et jam sine pulsibus diebus illis ultimis, decesserat; non dubitavi quin frequentissimæ illi discipulorum doctorumque coronæ hepaticæ, substantiæ simi-

litudinem in pulmone, concretiones polyposas in corde, circa cerebrum turgentia vasa, et humorem aqueum facile inventum iri, prædicerem.

Thorace igitur ibi protinus, et capite mox aperto, omnes viderunt pulmones, qui ferme undique, excepta anteriore facie, quæ et naturali propemodum erat colore, ad pleuram arctissime adhærebant, cum extracti essent, alterum ab altero magnopere discrepare. Dexter enim valde amplificatus, gravis erat, et durus totus; si parvam in summo portionem, et eam quam dixi, faciem exciperes; æquali præterea, et lævi, ut jecur, superficie, ut ne vasculorum quidem rete in hac appareret; intus autem compacta illa substantia quæ coctum jecur, et dissectum repræsentaret. At sinister pulmo vix a naturali in eo differebat, quod sectus paulo durior, et rubrior, quam soleat, ex atro videbatur. Sed et pleura cum a sinistris decolor esset, vel potius albida, in toto fere latere dextero rubicunda ex manifesta inflammatione spectabatur. Nihil in thorace effusi humoris, at pulmonibus ab aspera arteria abscissis; quæ valde lata huic viro obtigerat, glandulisque bronchialibus pluribus, et majoribus quam consuevit, circa partitionem instructa; mox aquæ sanguinolentæ, et spumosæ non modica copia sensim defluxit a dextris, modica a sinistris. In pericardio non paucissima aqua fuit ex flavo levissime rubescens. In utroque cordis ventriculo albæ polyposæ concretiones inde per magna vasa

longe productæ cum adhærente ubique nigro sanguine, et grumoso: quin aliquas, tæniarum instar, in iliacis ipsis vasis postea inveni, alias autem, ascaridum similes, in sinus longitudinalis initio. Sed partite, ut soleo, cætera quæ in capite et ventre animadverti præter naturam, adjiciam. Cranium dum secaretur, non pauca aquæ copia defluxit. Mox per tenuem meningem vasa pleraque conspeximus sanguine turgida, ex medullari autem cerebri substantia passim inter secandum sanguinis guttulas creberrimas, minores majoresque existentes; in ventriculis autem lateralibus aquam multam, eamque turbidulam, choroidibus plexibus non pallidis quidem, sed nec sine vesiculis plurimis, et in his quibusdam majusculis, aquæ plenis. Laxus fornix: laxa medulla oblongata. Ventre aperto, et omento, quod cum initio concreverat intestini coli, inde soluto, et ad superiora retracto, insolitus apparuit ejus intestini positus, eoque hic non omittendus. Nam vix jecur attigerat, cum inde se infra umbilicalem regionem demittebat, unde oblique sursum in sinistrum hypochondrium ferebatur. Hæc tota ejus pars duntaxat, erat aere, nec parum, dilatata. Hepar denique, lien, pancreas non secundum naturam se habebant. Hoc enim subdurum erat: lien autem æquo non paulo major, et propterea humilior: hepar quoque magnum; et majori ex parte albidum, neque, a dextris, præsertim si incideres, omnino sanum: ejus autem

biliarius ductus, qua parte communis dicitur, justo latior.

34. Viri quoque alterius cadaver ibidem mihi oblatum est ante finem martii anni 1744. Cribrare triticum ars ejus fuerat, pulmonibus sane inimica. Itaque pleuritidem antea passus, ex ricidiva mortuus erat undecimo die. In qua de dolore querebatur, thoracem gravante præsertim a dextris, sedere in lectulo coactus, ut spiritum duceret; multum tussiens, nec multa expectorans, eaque viscida et sanguinolenta; facie rubens; pulsibus duris, maxime confusis, inæqualibus, intermittentibus; nec sine quibusdam interdum tremoribus convulsivis. Sanguis bis, terve missus fuerat, cui crassa polyposa crusta insidebat. Quæ cum ab iis acciperem qui sæpius in novissimo hoc morbo inviserant, et cadaveris subtumidum ventrem pedesque, et extrema crura œdemate affecta spectarem; continuo illis, et reliquæ auditorum coronæ dixi, facile hic effusam aquam non in ventre modo, sed in thorace etiam, ac pericardio nos esse visuros: fortasse et concretiones ad cor polyposas, et ruborem, aut vitium aliud pleuræ, aut pulmonis cum hac connexionem: facilius autem in eodem viscere turgentiam, et substantiæ duritiem, ac densitatem. Pectus illico incidi cœptum. Quod dum fieret, per incisuras cartilaginum, costas cum sterno committentium, aqua exundabat: quæ turbida, et flavescens utrinque, sed a dextris præsertim, multa inventa est, nec sine qui-

busdam concretionibus, quales in imo dolio per vinum natare solent. Ea exhausta, neuter pulmo ad pleuram adhærens conspectus est; sed hæc in lateribus, sinistro præsertim, in quo fortasse illa antea pleuritis fuerat, apparuit rubicundior. Pulmones, alibi fere molles, inferiorem partem dexteram habuerunt duram, et turgidam, et quæ secta, densiorem ostendit substantiam ex fusco purpuream. Ex utroque bronchio in truncum arteriæ asperæ sanguinolentus humor exprimebatur. Pericardium antequam incideretur, justo amplius conspectum est. Sed eo inciso, manifestum fuit, eam amplitudinem non tam aquæ, (etsi non pauca erat, eaque ejusdemmodi atque in thorace dictum est), quam magnitudini cordis deberi, cujus non crassiores quidem erant parietes, sed ventriculi, dexter præcipue, dilatati, magnamque copiam atri sanguinis continebant. Erat hic certe non fluidior, nec ullam tamen aut ibi, aut usquam polyposam concretionem ostendit, excepta una, eaque tenui, crusta in ventriculo dextero; ut me non pœnituerit, quod concretiones, et pulmonis ad pleuram adhæsionem non asseveranter prædixissem; tametsi illas semper in emisso hujus viri sanguine, et quidem crassas, conspectas esse, hanc autem ubi pleuritis fuerit, a plurimis poni non ignorarem, et sæpius ipse deprehendissem. Quod siquis narrare potuisset quæ facile ante ultimum hunc morbum, et saltem post primam pleuritidem fuerant indicia dilatati cordis, et hy-

dropis in thorace incipientis; procul dubio eorum quæ in novissima inflammatione vehementer adeo hominem vexaverant, partem alio rejecissem quam in pulmonum morbum, qui denique inventus quidem est qualis a me prædictus fuerat, sed non tantus, quantum ea symptomata requirebant. Dixi autem, post primam pleuritidem signa esse potuisse dilatati cordis. Huic enim, neque ita raro, id ex pleuritide accidere, hoc est ex pulmonum inflammatione, non una dissectio indicat superius proposita. Sic vir de quo proxime ante hunc scripsimus (1), sic etiam senex, de quo sub initium dictum est (2), ille cor majus quam ejus vel procera statura ferret, hic sinistram cordis auriculam multo quam soleat, longiorem habuere. Sic juvenis ille, secundus ex iis quos inter Valsalvæ observationes descripsimus (3) cor mole auctum ostendit. Nec vero mirum est, si viis sanguinis per inflammatos pulmones compressis, et coarctatis, ille aut nimis distendendo, aut nimis irritando cor, et propria hujus vasa, vim afferat ipsius parietibus, intimæve horum substantiæ. Et quanquam distentio major esse debeat in cavis dexteris, quippe quorum exonerationi obstaculum tunc oppositum est in pulmonibus; tamen in substantia intima sinistrorum quoque cavorum

(1) N. 30.
(2) N. 4.
(3) Epist. 20, n. 35.

venæ distendantur necesse est, sanguine quo cava dextera nimis opplentur, obstante sanguini per coronariæ venæ ostium e sinistris quoque redituro. Irritatio autem quæ a sanguine fit vehementius compulso, major fiat a sinistris oportet, donec inflammatione nondum perfecta, viæ per irritatos pulmones sunt magis patentes. Præterea aliis alia pars cordis esse potest aut ab ortu, aut post ortum proportione minus firma; ut pari causæ quæ aut distendendo, aut irritando vitiare cor possit, minus quam cæteræ hujus partes, resistat. Itaque in aliis cor universum, in aliis partem ejus aliquam, præsertim vero a dextris, amplificatam interdum offendere post graves, aut repetitas pulmonum inflammationes, minime est mirum. Quæ cum possemus aliorum observationibus confirmare, indicare malumus quas, hæc recensentes, forte legebamus, illustris Senacii (1), qui, ut apud ipsum videbis, neque rem aliter explicat, et sæpe post ejusmodi inflammationes cor se vidisse amplificatum affirmat, præcipue a dextris, quemadmodum et nobis in proposito viro accidit. In quo ne alia quæ præter naturam occurrerunt, omittamus; venter aquam habuit, nec paucam, ejus similem quæ in thorace, et pericardio descripta est. Hepar durum, ex livido pallens exterius, interius autem crebris particulis albis variegatum.

(1) Traité du cœur, l. 4, ch. 8, n. 3.

Caput secare, aliis distenti occupationibus, non potuimus.

35. Viri alterius consistente ætate, sano habitu, sed ad macilentum potius, quam ad pinguem vergente, cadaver incidimus eodem in loco, eodemque mense, insequente autem anno, cum plura ipsi in aliis secundum naturam animadversa, recognoscere, ut soliti sumus, et frequentissimis auditoribus demonstrare instituissemus. Aderat cum cæteris assistens nosocomio medicus. Hic sciscitantibus narrabat cadaver, tunc dissecandum, lapicidæ esse: cujusmodi artificum pulmones ob involantem pulverem, quantum opportuni morbis sint, cum ratio indicat, tum observatio (1) confirmat. Huic primum febrim, mox pungentem sinistri lateris dolorem, mox alvi fluxum, ut octies intra horas viginti quatuor fluida egereret, non flava, neque cum molesto sensu; mox gravantem in thorace dolorem advenisse. Serius, ut a plebeiis sæpe fit, nec ullo domi præsidio adhibito, hominem sub quintam morbi diem in eum locum fuisse illatum, jam omnibus quæ dicta sunt, laborantem, eaque ad extremum usque perstitisse. Missum ob morbi præcipui naturam et violentiam, sanguinem densiorem quidem fuisse, nec tamen cum crusta polyposa. Sputa, non sine aliqua sanguinis tinctura, apparuisse;

(1) Vid. Act. N. C. tom. 5, obs. 85.

verum non processisse. Confusa demum, et subdelira mente, mox etiam pulsibus, qui tensi, nec intermittentes fuerant, sensim deficientibus, initio diei undecimæ interiisse. Quæ cum omnes audivissemus, tum ego: « jam nostis, inquam, in pul-
» mone quid mecum videre ejusmodi in morbis
» consueveritis. Vidistis insuper aliquando etiam
» in pleura læsionis aliquid: in diaphragmate quo-
» que ego quidem nonnunquam vidi (1), cum perip-
» neumonici mens labasset: at sæpe aquam in tho-
» race: multo autem sæpius polyposas in corde,
» vasisque annexis concretiones. Hæ tamen, et
» illa facile deesse possunt in hoc casu; illa, cum
» tanta seri copia sit per alvi fluxum ejecta; hæ,
» cum in misso sanguine crusta fuerit nulla. »

Thorax, cum hæc dixissem, sub oculis omnium continuo reclusus, nihil aquæ habuit. Pulmo uterque erat anteriore facie turgidus, et ibi quidem mollitie, et colore naturali: facie posteriore, et inferiore, a sinistris autem insuper laterali pene tota, arcte ad thoracis parietes adhærens. Ubicumque adhæserat, ibi inæqualis pleura, ad dorsum autem subnigra, in latere sinistro crassior, et colore non naturali. Sed et diaphragma, quibus ejus partibus tum carneis, tum etiam tendineis annexi pulmones fuerant, iis in partibus ex fusco erat rubicundius, et sanguifera habebat vascula magis quam soleant, evidentia. Extracti

---

(1) Epist. 7, n. 13.

pulmones prægraves erant, totaque posteriore, et ima facie nigri, nigredine alte subeunte per subduram, compactamque substantiam, quæ durior, magisque compacta, et densa inventa est a parte sinistra ad magnum tractum; cum ab anteriore parte, a dextris præsertim, mollis et rara substantia, eaque roseo colore secanti occurreret. In pericardio aquæ paulo plus quam solet. Cordis vasa propria, in plana præsertim facie, sanguine turgida. Sic et vena utraque cava, et auricula dextera sanguine distendebantur. Hic autem erat nigerrimus; at sine ullis polyposis concretionibus: quæ neque in cordis ventriculis, neque ullis in vasis usquam apparuerunt: vix semigrumosi aliquid in eo sanguine, idque ipsum paucum. Venter diarrhææ etiam causa dissectus, tenuium intestinorum partes aliquas ostendit quasi inflammatas. Sed colon, quod statim in conspectum venerat, quippe aere, quamvis non plurimum, tumens, recte se habebat, nisi quod a medio illius tractus per quem in transversum ferri solet, ad umbilicum se inflectebat, unde sursum quidem, sed non alte adeo redibat. Jecur vero pallidum, intus extraque, et vesicula inani aut certe bilis guttas vix paucas continente, quæ chartæ illita, colore quodam hanc infecit flavo, fusco, atque obsoleto. Lien æquo et major, et laxior. Cranii sectio, propter alias interjectas observationes, in diem quintum dilata est; ut eam quoque fortasse ob causam laxiora omnia depre-

henderim. In altera falcati processus facie ossiculum fuit abnormi figura, sed planum potius quam asperum, non tenuissimum, magnitudine haud æquans unguem digiti minimi. Sub meninge tenui in anfractibus quiddam *gelatinæ* instar. Per eam meningem sanguiferorum vasorum et plerique trunci turgidiores, et minimi ramusculi passim manifesti. Sanguine quoque abundabant ii qui sunt in plexibus choroidibus, et qui per oblongatam medullam repunt : nec crebra deerant sanguinea puncta ubicumque cerebri medullam secares.

36. Juvenis annos natus ad viginti quinque, pallidula facie, et qui strumis antea, ac venerea quoque, ut aiebant, lue laboraverat, cum a nimio, ut erat famulus, motu incaluisset, horrore et febre correptus est cum dolore pungente, quem toto ferme pectore, proprie dicto, sentire se dicebat, magis tamen ad inferiora. Dorso etiam dolebat, imo universo corporis ambitu, ut ubicumque tangeres, ibi dolorem ipso attactu augeri diceret. Cubare, nisi in dorsum, non poterat. Pulsus erat frequens et parvus : sitis nulla, calor internus : respiratio difficilis : sputa fluida et rufa. Quarta morbi die biliosa dejecit. Octava autem cum multum minxisset, lethalique sudore maderet, obiit circa finem ejusdem diei in Bononiensi, quod sæpius memoravimus, nosocomio, ad medium januarium anni 1706.

In thoracis cavo dextero serum turbidum, et

saniosum. In utroque pulmones ferme undique ad parietes, eos etiam quos diaphragma facit, adhærentes, sinister quidem anteriore facie per filamenta duntaxat; idem autem pulmo, et dexter quoque, reliquo propemodum toto ambitu per interjectam crassam quamdam quasi membranam non modo arctissime connexi, sed quodammodo etiam connati. Hæc membrana alba, tenax, et alicubi vix dimidio minus crassa, quam digitus auricularis a dexteris quidem; nam a sinistris multo minus tum alba, tum crassa erat; pulmones quos vi necesse erat avellere, sequebatur. Eamdem tamen si a pulmonibus, quod facile erat, separares, eorum membranam subesse illæsam et integram perspiciebas. Itaque pleuram esse dixisses, nisi a sinistris sanam et integram pleuram sua in sede restitisse animadverteres, per quam proximi transpiciebantur intercostales musculi, iique potius rubentes. A dextris tamen, pleuræ loco, membrana altera apparebat illius similis, nisi quod paulo minus erat crassa, quæ inde simul cum pulmone avulsa jam fuerat; quam alteram membranam si detraheres, albidos subesse intercostales musculos conspiciebas; ut hic quidem pleura morbi vi crassior facta videri posset. At pleura certe, qua pectoris musculum triangularem dexterum operiebat, semicorrupta erat, et levi digitorum affrictu lacerabatur. Is inflammatus erat musculus : sed et carnea pars diaphragmatis, quæ utrinque hujus centro propior erat,

qua pulmones adhæserant, inflammatæ similis alicubi videbatur. Pulmones autem ad hunc modum se habebant: sinister uno in loco albam, et velut ex granis quasi *tartarizatis* substantiam ostendit, cæteris in locis ferme omnibus duram tantum, et densam, et gravem; minus tamen anterius; dexter vero vel magis fuit, quam sinister et durus, et densus et gravis. In pericardio aqua erat paulomajori copia eaque turbida. Polyposa concretio ex albo flava, sed laxior, ex cordis ventriculo dextero per utrumque hujus orificium se producebat. Nec dissimiles concretiones erant quæ per ambo sinistri orificia pergebant. Quæ hinc, in venam; ab dextero autem ventriculo in arteriam pulmonarem pergebant: eæ divisæ in ramos, partitiones imitabantur horum vasorum. Ventre aperto, ventriculus et intestina, colon præsertim, aere multum distenta occurrerunt. Lienis inferior pars nigredine peculiari infecta erat non secus ac si inflammationem gangræna excepisset; ea nigredo ad sesquidigitum introrsum pergebat. Contra hepar albidum, idemque maximum: in cujus vesicula cum pauca bile ex albo flavescenti calculos inveni plus septuaginta, quorum maximi, qui perpauci erant, fabam non superabant, minimi grano piperis minores haud erant: illi ad figuram ovalem, sed non una ex parte depressam; reliqui ad cuboïdem quadantenus accedebant. Intus madebant bile, et ex quibusdam quasi granulis constructi videbantur.

Hæc crusta, duplex saltem, undique concludebat, subviridis in plerisque, in nonnullis ex parte alba. Omnes flammam semel conceptam alebant, et tunc subinde levi cum crepitu scintillabant. Ren dexter valde laxus. Arteriæ aortæ truncus tum in ventre, tum inde per thoracem ad curvaturam usque angustior visus pro corporis, alioqui non parvi, et plerorumque viscerum magnitudine. Caput non attigimus.

37. Pleuræ majorem læsionem quam in hac historia, consulto in postremum locum servata, mihi quidem in thoracis inflammationibus videre non contigit. Verumtamen credisne, hunc ipsum juvenem ob illam, an ob conjunctum pulmonum morbum interiisse? Nunc si nostras omnes, et Valsalvæ observationes relegeris, et cum aliis aliorum, quos infra nominabimus, tum veterum, tum recentium medicorum contuleris; facile intelliges, longe proclivius nobis esse (si alterutrum omnino sequi necesse foret) eorum sententiæ adstipulari, qui lethalem pleuritidem docent in sola pulmonis, id quod sæpe vidimus, quam eorum qui aiunt in sola pleuræ, id quod nunquam deprehendimus, inflammatione consistere. Et diserte quidem Hippocrates, ut Praxagoram, Herophilum, et antiquiorem forsan Hippocrate Euriphontem Gnidium, atque alios prætercam, quos Cælius Aurelianus (1), eorum quoque ratio-

(1) Acut. pass. l. 2, c. 16.

nes proferens, testatur, *in pleuriticis locum patientem* esse docuisse *pulmonem;* diserte, inquam, Hippocrates, in libro *de locis in homine* (1), non peripneumoniæ tantum, sed et pleuritidis sedem in pulmone collocaverat; hujus, cum altera; illius, cum ambæ ejus visceris partes sunt a copia influentis calidi humoris tumefactæ : quod ego discrimen revocandum esse in usum, non contendo; hoc tantum aio, præstitisse (id quod Demetrius Herophilus (2) fecerat) eodem uti, quam ob alios Hippocratis locos, quod veri hoc in loco fuerat, obscurare. Quod an Martianus fecerit, hic non quæram. Sed videre poteris vel in ipso Sepulchreto (3) cum de hoc eodem Hippocratis loco disputaret, recte ne contra ac Joubertus(4) *infinitorum cadaverum apertione* subnixus, illud affirmaverit, *raro evenire unam pulmonis partem inflammari, altera permanente illæsa :* aut *dolorem oriri non ratione inflammationis pulmonis,* sed lateris : et cum objecerit eorum observationibus qui se scripserant *pulmones læsos in pleuritide semper reperisse*, cum objecerit, inquam, non mirum esse, si id *Romæ* observaverint, ubi *pleuritides et peripneumoniæ sint fere omnes de numero earum de quibus hoc in* Hippo-

(1) N. 24.
(2) Apud eumd. Cælium, l. cit. c. 25.
(3) Schol. ad § 5, obs. 14 hujus sect.
(4) Sect. ead. obs. 24.

parte putrido repletos, *turgidos*, *atque mirum in modum induratos: id spatii*, *quod pulmones non repleant*, *aqua loturæ sanguinis non dissimili plenum fuit: capita etiam magna aquæ limpidæ copia referta erant.* Vides, cum alia memoret, pleuram non memorare. Sed tu vicissim objicere mihi Vesalium (1) potes, pariter in Sepulchreto prætermissum, qui cum de feminis duabus mentionem injiciat, quarum alteram *ex laterali dolore extinctam fuisse* conjiciebat, altera *ex inflammatione tertia die interierat;* pleuram quidem, sed non pulmones, commemorat. In illa enim *inflammationem*, scribit, *totam fere sinistram sedem membranæ costas succingentis*, *præcipue tamen ad costarum radices*, *occupasse.* In hac vero *secundum venæ pare carentis ingressum*, *et ipsius propagines totam posteriorem thoracis sedem occupavisse*, *et sibi ad morbi lateralis essentiam dignoscendam egregium specimen præbuisse.* Ego vero non hic dicam, Vesalium tunc aliud agentem, et ea obiter memorantem, pulmonum læsionem omittere potuisse eo facilius, quod illo tempore minus hæc controversia agitabatur: sed pulmones, si vis, illæsos in duabus illis mulieribus fuisse, dabo, dum tamen tu quoque des, in illis omnibus, quos certe multo plures Coiterus designat, pleuram sine læsione fuisse,

(1) Epist. de rad. chyn.

aut cum ea quæ negligi posset. Hic autem quid sæpius fiat, profecto quærimus, non quid nonnunquam. Neque enim vel in epistola superiore (1) quasdam aliquando accidere observationes negavimus, quæ sint istarum Vesalii similes. Quin etiam ut istas Vesalii, sic aliam aliquam in hac Sepulchreti sectione pariter omissam. Harderii videlicet (2) adderemus, nisi præter alteram mortis causam in cerebri cortice purulento propositam, minus dilucide sedem indicasset multi puris, quod in thoracis caveam effusum invenit; accurate enim ejusmodi sedes sunt definiendæ, neque, ut aliquando factum videas, marsupium idem in quo pus fuerit, aut adhuc sit, modo ad pulmonem, modo ad pleuram est quasi pro arbitrio referendum. Observationes igitur, in quas dubitatio non cadat, ampliorum graviorumque, illæso pulmone, pleuræ læsionum in pleuritide non negamus; sed oppido perraras esse dicimus, si nimirum cum immani earum numero comparentur, quas et Coiterus, et Servius habuere, et qui idem quod Servius, in viginti pleuriticis observavit, Barthol. Vicarius (3), et Gagliardus (4), qui triginta circiter dissecandos curavit, et Nan-

---

(1) N. 57, 58.

(2) Apiar. obs. 53.

(3) Vid. in obs. 87, cent. 1, N. C.

(4) Cit. supra, an n. 28.

nius (1), et, ne de me, aut de aliis, quos infra laudabo, quidquam hic dicam, Valsalva demum, qui plurimos inciderunt. Neque enim horum quisquam in tanto numero dissectionum unquam in pleuræ læsionem incidit tam gravem, tamque amplam, illæsis pulmonibus.

39. Quin etiam pleuræ inflammatio cum pulmonum inflammatione conjuncta non tam crebro in cadaveribus deprehenditur, quam viri alioquin doctissimi videntur existimare. Quod verumne sit, an secus, tunc optime intelligitur, cum magna series observationum spectatur. Si quæ Coiterus, Servius, Vicarius indicarunt, bene perpendas, plurimas habes quas ad Valsalvæ, nostrasque adjungas. Quibus has quoque addes, præter alias, quæ in Sepulchreto leguntur. Zwingerus (2), et Dillenius (3) pulmones duriores, et gangræna jam affectos viderunt, et cum cæteras partes iis in cadaveribus male se habentes describant, neque pleuram nominant, et primus diserte addit; *nullibi tamen adnatum* fuisse pulmonem in ægro qui cum lateris intolerabili pungente dolore sanguinem extussiverat; alterum autem pleuritis exquisita sustulerat, in peripneumoniam degenerans. Lanzonus quoque (4) in mortuo ex forti

(1) Vid. Epist. 20, n. 57.
(2) Eph. N. C. dec. 3, A. 5, obs. 8.
(3) Ead. dec. A. 10, obs. 241.
(4) Ibid. A. 5, obs. 122.

pleuritide pulmonis abscessum invenit *mortis ac morbi causam;* de pleura ne verbum quidem. Imo in epidemica ejusdem anni constitutione cum ex pleuritidis signis plerique medici inflammatam pleuram esse censerent, aliis contra disputantibus, aperto cadavere, ut *lis tanta dirimeretur* (1), alterum deprehendit pulmonem, *absque ulla pleuræ læsione*, erysipelate infectum, et tumefactum, et ex flavo maculosum. Sed et cl. Fischerus (2) in altera constitutione, ut videret, in *controversia de loco inflammationis tam acriter a quibusdam agitata, quid sentiendum esset*, inciso cadavere nihil aliud sibi repertum narrat, quam pulmonis dexteri inflammationem, et concretiones polyposas in vasis majoribus pulmonaribus. Neque præstantissimus Gesnerus in ea quam supra (3) memoravi, fallaci quidem, sed non sine punctorio in lateribus aut sub scapula dolore, Uriensium pagi constitutione, uno, altero, aliis dissectis corporibus, pleuræ ullam refert inventam læsionem, cum pulmones utique inflammatos, aliterve intus, aut extra male affectos proponat. Denique ut alios omittam, prætermittere nequeo illustrem Hallerum (4), qui cum suas pleuritidis et peripneumoniæ quatuor observationes ediderit, vix in una

(1) Ead. dec. A. 5, obs. 120.
(2) Cent. 9, N. C. obs. 80.
(3) N. 14.
(4) Opusc. pathol. obs. 13 et seq.

earum tradidit, *in pleura signa fuisse inflammationis*, iu omnibus autem pulmones scripsit, aut magno fuisse abscessu vitiatos, aut a sanguine qui intra eorum vesiculas, cellulasve distillaverat, aut ab albo humore intra eorum substantiam coacto graves, et in parte duros et solidos, quemadmodum in eorum inflammationibus, sæpius accidere, supra (1) a nobis expositum est. Hæc cum ita se habeant, præclare intelligis pleuræ inflammationem cum pulmonis inflammatione conjunctam minus crebro deprehendi, quam medicus nostra ætate nobilissimus credere videbatur, cum *peripneumoniam*, scripsit, *ex se ipsa raro oriri, verum supervenire pleuritidi et paraphrenitidi.* Quæ verba ad memoriam revocant Hippocratis locum, sic a Dureto (2) latine redditum. *Peripneumonia pleuritidis succedanea, tutior est primigenia*: qui locus interpretum et medicorum ingenia torsit, cum ob alias causas apud Cælium Aurelianum (3), et Ballonium (4) commemoratas, tum præsertim quia in aphorismis (5) scriptum est: *A pleuritide peripneumonia malum.* Et Martianus quidem (6), atque Sennertus (7),

(1) N. 20.
(2) Coacar. prænot. l. 2, c. 16, n. 28.
(3) Acut. morb. l. 2, c. 25.
(4) Annot. 6 ad consil. 27, l. 1.
(5) Sect. 7, aph. 11.
(6) Ad coac. sect. 2, n. 277.
(7) Medic. pract. l. 2, p. 2, c. 16.

quibus fortasse nimis ausi fuisse alii in textu emendando viderentur, rationem excogitarunt, qua, nulla verborum mutatione facta, rem non incommode intelligi posse crederent, si nimirum, quod Sennertus ait, reputemus, materiæ parte in thoracis parietibus antea deposita, pauciorem, minorique cum impetu in pulmones reliquam ferri, aut si, quod censet Martianus, vox ἀσφαλεστέραι non ita accipiatur, quod vulgo faciunt, ut tutiores tunc securioresve peripneumonias significet, sed *stabiliores*, sive minus jam transmutabiles. Quarum interpretationum ne primam sequar, facit aphorismus modo memoratus, quocum illam ut satis conciliem, non video: ne vero alteram, vel ipse constans, quantum perspicere potui, in Coacis usus illius vocis, eive affinium, ut majorem non stabilitatem, sed securitatem, hoc est minus periculi omnino significent (1). Quæ cum ita sint, in mentem mihi olim venerat quærere, num forte liceret primam illam litterulam, quasi librariorum incuria additam, a proposita voce abjicere, ut mutatione omnium minima id quod ratio postulare videbatur, non jam tutiores, sed periculosiores eas esse legeremus peripneumonias quæ pleuritidi succedunt: aut si id non liceret, num sequi fas

(1) Vid. apud Duret. cit. cap. n. 17, cui adde, n. 16, et cap. 17, n. 1. Adde cap. 15, n. 4, et l. 1, n. 149.

potuit, *præterquam in una tantum muliercula*, in qua ipsa tamen non inflammatam eam membranam, sed *tabidam* invenit, ut arcte adhærentem pulmonem cum avellerent, sequeretur. Ex singulorum autem morbi descriptione, quam sectionibus præmittit, apparet omnes acuto ac pungente lateris dolore fuisse cruciatos. Quin etiam, ut suarum similes, his subjicit Plateri, et Zecchii observationes: quorum ille in pleuriticis duobus *maculam tantum lividam* in pleura, cui quidem affixos pulmones ipsos potius male affectos deprehendit; Zecchius autem in pluribus non illam, sed pulmones vitiatos invenit, ut in Sepulchreto quoque (1) adnotatum leges: quanquam in extremo Tractatu *de lateris dolore*, qui ut *Methodo de urinis* subjectus, sic *consultationi* illi quæ editarum Venetiis est ultima, præpositus est; idem Zecchius scribit, in pleuriticis cum magno pulmonum vitio, pleuram *interdum prorsus illæsam, nonnunquam vero parum immutatam* repertam esse. Huc Jacotium (2) addito, cujus hæc sunt verba: *experimento in dissectione pleuriticorum raro tumere pleuram observamus:* et ne Valsalvæ, et nostras dissectiones sæpius inculcemus; trecentas illas Servii (3) adjicito, in quibus pleuram aut nihil omnino vitiatam, aut *leviter tantum quodam-*

(1) Sect. hæc, obs. 20, § 1 et 29.
(2) Comment. in Hipp. coac. sect. 2, l. 1, aphor. 1.
(3) Supra, n. 37.

modo inquinatam offendit. Quemadmodum autem cum supra (1) ostenderem ampliorum, graviorumque pleuræ læsionum, ubi salvi pulmones sint, aut illius inflammationis cum horum inflammatione conjunctæ raritatem, non me certe ex iis esse credideris, qui *nullam pleuritidem a membranæ costas succingentis inflammatione excitari* contenderunt, nominati plerique a cl. Titmanno (2); ita hic pariter recte credes non ideo me graves pleuræ inflammationes cum pulmonis inflammatione junctas negare, quod in dissectionum maximo numero deprehensas perraro fuisse ostendam. Neque enim earum oblitus sum quæ in Sepulchreto recensentur: ad easque addere alias possum, ut puta quas Gagliardus (3) indicat, et in pluribus quidem, a pulmone in pleuram extensas; aut cum Hoffmannus (4) vidisse se, ait, *inflammatam et sphacelatam pleuram*, vitiato parvis abscessibus pulmoni adhærentem. Hoffmannus tamen id *etiam*, quasi nonnunquam, vidisse se addidit, postquam id quod frequentissimum est, sic in universum tradiderat: *In sectione pulmones inveniuntur inflati, duri, instar hepatis, et aquæ fundum petentes*: quæ præclara quoque observatione (5) confirmavit, eorum immane des-

(1) N. 38, 39.

(2) In Procem. mechanismi venæ azyg. pleurit. causæ.

(3) Cit. supra, ad n. 28.

(4) Cit. ibid.

(5) 1. in enarr. morb. cap. ibid. cit.

cursim inspexi, et graviter quidem læsos fuisse memini; sed ea tamen nigredo a gangræna esset, an a sanguine, qui non ita prorsus in eorum vasis substitisset, ut ad gangrænam faciendam requiritur, adnotatum non habeo, ut neque intelligo, durine essent, an a sphacelo laxati et molles, cum Lancisius in romana illa epidemica peripneumonia (1) *præcordia rubentia usque ad diaphragma* fuisse scripsit; *et nigricantia sanguine coacto*, id est, ut inferius (2) loquitur, *rubra, et sphacelo tentata*. Verum utcumque id fuerit, hæ omnes pulmonum labes, in quibus commemorandis me a proposito divertisse fortasse credideris, videnturne tibi ejusmodi esse, ut si cum pleuræ noxis, quantumvis gravibus, nonnumquam jungantur, his potius, quam illis, debeas ægrorum interitum imputare? Lancisio id certe non est visum, qui vel eos in quibus rami venæ Azygæ lateris primum inflammati *in varices abierant*, ad me scripsit (3), *ex sæva* quidem *pleuritide, sed in peripneumoniam, et septi inflammationem facessente, diem suum obiisse*. Quin Riverio ipsi, dum contrariam tueretur sententiam, veritas expressit verba hæc, quæ in Sepulchreto quoque (4) a te reperientur, nobisque satis esse debent: *pleu-*

(1) Epidem. rheum. an. 1709, c. 2, n. 6.
(2) C. 4, s. 1, n. 7.
(3) Dissert. de vena sine pari.
(4) Sect. hac obs. 14, § 4.

ritides vehementiores, quæ mortem inducere consueverunt, in peripneumoniam ut plurimum degenerare. Sed universe asseverat medicus præstantissimus Trillerus (1), in vera pleuritide, *non pleuram solum affici, quod hactenus quidem temere creditum; sed ipsam quoque pulmonum substantiam simul infestari, quod unicus medicinæ ocellus, anatome, docuit luculentissime*, et *nullam veram pleuritidem acutam sine peripneumonia* agnoscit. Denique, ut alios hic omittam, satis fuerit, anatomicum exercitatissimum Hallerum (2) negare, sibi *unquam visum solam pleuram inflammatione sua hominem necasse.*

41. Nec vereor interim dum in controversia hac de veræ pleuritidis sede diutius hæreo, ne tu forte empiricos imitatus, quibuscum mollius, quod ad illam attinet, egit Galenus (3), de re inutili tot verba a me fieri arbitreris. Nam si dogmatici ea tempestate, *contra illos parum idonea se responsione tuebantur;* at nostris temporibus si celeberrimos inter dogmaticos medicos duos consulueris, Boerhaavium (4), et Hoffmannum (5), non facile credes eadem curationis discrimina empi-

---

(1) Vid. Commerc. litter., an. 1741, hebd. 2, n. 2.

(2) Opusc. pathol., obs. 13.

(3) De loc. aff. l. 3, c. 2.

(4) Aphor. de cogn. et cur. morb. tum § 849 et seq., tum § 886 et seq.

(5) C. 6, cit. supra, ad n. 28, § 2 et seq.

ricos illos per solam experientiam accurate, partite, dilucide adeo novisse, atque hi, anatome, et ratione duce, proposuerunt, præsertim autem Boerhaavius. Ægre etiam feres fuisse ætate nostra seniorem medicum, qui eadem omnes uti curatione scripserit, sive pleuram morbus teneat, sive pulmones, oblitus videlicet vel ejus discriminis quod ne ii quidem negant, qui cætera extenuare conantur, si res ad suppurationem vergat, tunc saltem requiri aliam curandi rationem, si pus in pleura sit, adsitisque musculis; aliam, si in pulmonibus, et longe alia via ex illa, atque ex his, esse educendum. Non me fugit alios quoque, et longe quidem eo peritiores, memoria nostra fuisse medicos, qui eamdem fere, imo parem omnino medendi rationem docuerint utrique morbo convenire. Sed hi aut sedem utriusque in pulmone, aut simul utrumque esse, arbitrabantur, et quæ remedia utrique morbo communia, et recte quidem, statuerent, satis intelligitur. Ille vero, ut omnem anatomicorum operam in disquisitione hac inanem esse, dictitaret, idem affirmabat de universa curatione; quasi illud saltem verum non esset, magis sollicitum de morbo, et de celeri magnorum auxiliorum administratione medicum fore, qui multo creberrimam ejus sedem sciat esse in pulmonibus, rariorem in pleura. Tu autem, si bene tuum novi animum sciendi cupidum, et veri cognitionem rebus cæteris anteferentem, non iis modo quæ de morbo hoc mihi

hactenus conspecta esse dixi, contentus non eris; sed illud insuper fortasse optabis, ut quemadmodum pulmonum membranam toties integram sanamque fuisse animadverti, ita et nonnunquam ipsam duntaxat quasi erysipelate affectam, profundiore substantia illæsa, et minime infarcta, deprehendissem, ut sedes omnes harum thoracis inflammationum per anatomen ex me cognitas haberes. At aliis quoque me diligentioribus, aut felicioribus aliquid relinqui, ne gravius feras: intereaque ex ea sede, quam omnium frequentissimam esse confirmavi, tibi satis sit cum alia, tum hæc præsertim multo facilius intelligere. Primum, cur empyema sæpe adeo non sequatur, ut sequi oporteret, si pus in pleura unde extrorsum nullus patet exitus secundum naturam, acervaretur. Alterum, quomodo tanta puris copia a pleuriticis quibusdam expectoretur, aut in eorum thoracem effundatur, quæ si a pleura proveniret, exili sane, tenuique membrana, *magnum profecto* esse *miraculum*, ut Aretæo (1), sic et aliis videri posset. Nam quod ab inflammatione tam crassa fiat, ut tantam possit materiæ vim continere, nec mihi unquam, nec Valsalvæ, nec ulli ex iis anatomicis videre pro certo contigit, quorum longe maximum fuisse numerum observationum, supra (2) dictum est. Ad pleuram autem pinguedinem ad-

---

(1) De caus. diuturn. affect. l. 1, c. 9.
(2) N. 38 et seq.

dere, ut materiæ copiam non defuturam intelligamus, vide num liceat. Exterior enim pinguedo ad spuriam pleuritidem, non ad veram spectat, et latentem, de qua hic loquimur. Interior autem quantula demum sit in non obesis, minime ignoras; obesos enim minus esse pleuritidi obnoxios, agnovimus alibi (1) cum medico diligentissimo Trillero. Tertium denique, ea posita quam frequentissimam esse hujus morbi sedem probavimus, a te facilius intelligendum, illud est, quomodo cruentum sputum sæpe adeo vel inter hujus initia se ostendat.

42. Non sum nescius quot rationes viri ingeniosissimi excogitarint hujus explicandæ rei, quando etiam in sola pleura statueretur inflammatio. Quarum antiquissima Erasistrati est, cujus verba nobis a Galeno (2) contra disputante servata sunt. Quam rationem quamvis Sennertus (3), dissimulato auctore, secutus esset, nunc tamen plerique ignorarent, nisi inter Italos vir doctus, idemque de pleuritidis tractatione bene meritus, in bono lumine collocasset, imo probabilem reddidisset, Erasistrati verbis non modo ad nunc cognitam sanguinis circumitionem accommodatis, sed etiam per bronchialem arteriam, quam Erasistrato notam, ac Galeno, secus ac responden-

(1) Epist. 20, n. 10.
(2) De loc. aff. l. 5, c. 3.
(3) Cap. 16 cit. supra, ad n. 39, qu. 3 in fin.

tem illi venam, sermo utriusque (1) satis ostendit, singillatim expositis: qua in expositione tamen cum alia fortasse, tum illud certe optare possis, ut per *concavam arteriam* non bronchialis intelligeretur, sed magna; nam et vena quod *maxima* sit, *ob id ipsum cava nominatur*, ut a Galeno alibi (2) traditum est. Inter recentes autem sputi illius cruenti explicandi rationes, ut vetustas alias, quas Schneiderus (3) jam satis refutavit, prætercam, nihilque de ramis venosis dicam, a pleura in ramos venosos pulmonis pertinentibus, ab nonnemine in rem hanc indicatis; ut nihil, inquam, de iis ramis dicam nisi quod si vel essent perpetui, quidquid inferrent, minime illud in pulmonibus subsisteret, quippe ab angustis in latiores semper venas cum reliquo eorum sanguine percurrurum, alio traducendum; at eam profecto rationem sine laude omittere non possum, quibusdam in casibus fortasse locum habituram, quam per tubulos inter venam sine pare et arteriam asperam injectionibus detectos mihi quondam significavit Lancisius (4). Verum ut summi viri ingenium et diligentiam probem; certe quotiescumque pulmonem ipsum esse inflammatione affectum sciam; non facile ego in pleura expectorati

(1) Cap. 3, modo cit. infra medium.
(2) De venar. etc., dissect. c. 2.
(3) Dissert. de pleuripneum. c. 1, § 33, 34.
(4) Dissert. de vena sine pari.

sanguinis causam quæram, nec via recta, amplissimaque relicta, obliquos, angustosque tramites sequar, præsertim donec meminero earum observationum, quas olim in disputatione mecum, ut solebat, amice habita in Bononiensi scientiarum academia proposuit Nannius, presse nimium in vetere illa scheda indicatas, et qua una potuit vir cæteroquin non minus diligens quam doctus, qui nunc magno suo merito illi academiæ a secretis est, in ejusdem commentariis (1) describere. Nannius enim sic narrabat, ut ego illo eodem die memoriæ causa mihi adnotavi : in ea pleuritidum epidemia in qua vix unum aut alterum pleura duntaxat læsa deprehendit, hosque mortuos sine sputo sanguineo, ut in commentariis scriptum est, cæteros (id quod ibi minime leges) in quibus pulmones potissimum læsos offenderat, qui sane quamplurimi fuerunt, omnes præviis cruentis sputis decessisse. Nunc itaque intelligis tum quare sibi non omittendum putaverit, in duobus illis, ejusmodi sputa defuisse, tum quid mihi ab ejus observationibus in rem præsentem indicari videatur.

43. Eodem die memini quæ in nosocomio S. Mariæ de vita ipse videram in duobus adolescentibus, sed in alio alio tempore, cum academia communicasse. Alter ex frigore externo correptus fue-

(1) Tom. 1, inter medica.

rat perforante dolore circa medium lateris dexteri, qui in eo, quem exiguum tenebat, loco se movere, et circumferre videbatur, linteis calidis admotis non remittebat, tangendo autem crescebat, ut in id latus æger decumbere non posset. Noctu febris accessit cum frigore incipiens, cum sudore autem desinens. Quæ etsi erat intermittens, tamen cum rediret singulis noctibus, dolor autem idem perstaret, in nosocomium venit adolescens: ubi sanguine emisso e brachio, latere autem inuncto ex oleo calido de lini seminibus expresso, sedem quidem mutavit dolor, et naturam hactenus, ut potius gravando, quam perforando molestiam afferret; cæterum mucronata cartilago, ad eum enim locum transiverat, manum tangentis ferre non poterat. Cum hæc nono jam die ab initio doloris ita se haberent; ex improviso tussi oborta, sanguinis grumum fœtentem, majoris castaneæ magnitudine, æger rejecit. Quo ejecto, omnia quæ dicta sunt, abiere, ut nec febris nocte proxima, sed sudores potius redierint; deinde vero ne hi quidem. Igitur quærebam, unde is grumus? nam ex arteria aspera non videbatur ea magnitudine provenisse: e naribus autem intimis, etsi per extimas haud ita pridem sanguis prodiisset, æger venisse constanter negabat, tum quæ præcesserant, eorumque subita solutio, aliaque præterea, ut ipsi crederem faciebant. Relinquebatur ut e ventriculo, quamvis nulla ad hujus regionem molestia primis diebus

præsertim se prodidisset, neque ulla nausea, ulla ad vomitum propensio ipsam grumi rejectionem antecessisset. Certe autem ad ventriculum attinebat quod in altero acciderat juvene. Is enim dolore lateris, tussi, cæterisque pleuritidis indiciis affectus, et de his duntaxat conquestus, nisi quod tamen simul nausea tentabatur, cum ab iis quæ cæteros juvare pleuriticos solent, vel pejus se haberet; denique rejecto inter vomitum sanguineum terete lumbrico, statim ab iis, quæ dicta sunt, omnibus liber est factus. Nec vero hanc observationem eo die commemorabam, quod raram esse censerem: neque enim me fugiebat, ex quo Gabucinus (1) unam ejusdemmodi proposuerat, quæ Donato (2) adeo mirabilis visa erat, quot proditæ essent aliæ tum ab iis quos laudat Ettmüllerus (3), tum ab aliis, qui in Sepulchreto (4) memorantur: ad quas esse quæ addi possint, non ignoras præsertim ex Hardero (5), Raygero (6), ex virisque aliis clarissimis, nominatim Joanne Baptista Verna (7), et Josepho Antonio Pujati (8)

(1) Comment. de lumbric. c. 13.
(2) De medic. hist. mirab. l. 4, c. 6.
(3) Prax. l. 1, s. 18, art. 9.
(4) Schol. ad. obs. 38, hujus sect.
(5) Apiar. obs. 96.
(6) Vid. Act. Lips. an. 1691. M. Januar. in fin ad obs. 26.
(7) Princ. morb. acut. pleurit., p. 3, c. 11, n. 19 et seq.
(8) Dec. rar. medic. obs. 7.

auditore olim nostro, nunc collega meritissimo, a quo uno plurimæ docte, ut solet, accurateque propositæ sunt. Verum ideo commemorabam, quod sermo de pleuritide erat eo die in academia institutus ob litteras a Cremonensi medico, dum viveret, experientissimo, qui condiscipulus meus fuerat, Ignatio Pedratto ad me datas, in quibus verminosas pleuritides summa cura describebat, quæ hyeme anni 1705 Farnesii, ubi tunc ille medicinam faciebat, in eaque vicinia epidemice grassabantur. Ut igitur appareret, primum quidem a vermibus inferri aliquando pleuritidis similitudinem, quæ, ejectis vermibus, continuo evanesceret; deinde autem, veram ipsam pleuripneumoniam interdum fieri, si porro illi irritare pergerent, et sic ad thoracem non vapores nescio qui, sed constantes spasmodicæ membranarum crispaturæ traducerentur, quæ sanguinem denique, præsertim lentum, in vasculorum angustiis retinerent, visum est, ut hoc licebat ex recentibus Pedratti observationibus intelligere, sic illud quoque recenti mea observatione confirmare.

44. Quoniam vero in Sepulchreto nullam invenio dissectionem, quæ in pleuritide verminosa ostendat, revera posse thoracis interiora inflammari, cum eæ quæ ex Quercetano proferuntur (1),

(1) Obs. 38, paulo ante cit. et schol. ad eamd. in fin.

lumbricorum cumulos duntaxat exhibeant, in ventriculo et intestinis repertos; quæ tunc Pedrattus in thorace mortuorum viderit, adscribam; si prius tamen quæ in viventibus adnotavit, ex iis quæ tum scripserat, tum coram addidit postea, cum plura post scriptam epistolam observasset, summatim significavero. Juvat enim decipientium morborum constitutiones plures, et alibi observatas, legisse, et inter se contulisse. Ille igitur sic observavit. Lateris dolor obtusus potius quam pungens, primum omnium existebat, qui præterquam quod nonnullas habebat intermissiones, initio erat tolerabilis. Interea autem apparebant indicia vermium in ventre nidulantium: quin horum aliqui ut plurimum ex ore ejecti, aut cum alvi recrementis conspiciebantur. Simul autem non sine tussi, et hac vehementi, sputa erant alba, non concocta, eademque sanguineis quasi filamentis jam tincta. Febris, quæ cum horrore inceperat, uno fere tenore, et cursu perstabat: pulsus, non, ut in pleuritide solent, duri, tensive; humiles erant, parvi, inæquales. Ad quintam usque, aut summum, ad septimam diem morbus non modo non crescere, sed potius decrescere, atque adeo jam propemodum victus esse videbatur, dolore, ac tussi abeuntibus, febre autem ipsa non mediocriter imminuta. Postea vero hæc omnia usque adeo majora quam antea, fiebant, tantaque et spirandi difficultas, et virium dejectio adjungebatur, ut intra horas quadraginta ægri misere inquieti, intus æs-

tuantes, toto autem corporis ambitu perfrigerati, et, quod certissimum erat mortis signum, cadaveris instar liventes, nullis tunc proficientibus auxiliis, interirent. Sed in morbi initio, ut denique animadversum est, profuit iis qui firmis essent viribus dare quæ vomitum moverent, et nominatim quam benedictam vocant, Rulandi aquam, de qua confer quid in ejusmodi pleuritidibus censeret Quercetanus; habes enim vel in Sepulchreto(1). Alvum autem in hoc morbo ciere oleo etiam ipso ex amygdalis recens expresso, aut mercurio, ut vocant, dulci, ad abigendos certius vermes cum pauca myrrha, et corallina conjuncto, non ita proderat. Nam etsi hoc lumbrici mirifice expellerentur; mox tamen a dejectionibus exacerbabatur dolor, et crescebat inflammatio. Oleum autem illud cum a primo expectorationem reddere faciliorem videretur, paulo post tamen, quasi pulmones laxasset, aucta spirandi difficultate mortem accelerabat, ut omnino fuerit omittendum. At sanguinis missione, quippe vires dejiciente, abstinere oportebat; vix ut nonnunquam, maxime urgente inflammatione, partite tamen ac parce fuerit instituta. Sive igitur hic morbus ita erat explicandus, ut paulo ante (2) indicatum est, explicationem confirmante utilitate ex Rulandi aqua inter initia statim id quod lentiorem sanguinem

(1) In eod. schol.
(2) N. 43 in fin.

facturum esset, ejiciente, sive etiam aqua eadem quasi antidoti instar cum Quercetano, aliisque spectata, morbum hunc mavis pestiferi aliquid habuisse, quod vermes comitarentur potius quam facerent; nam et pestilentes pleuritides interdum observatæ sunt, quo illæ apud Ballonium (1) in adnotationel, referuntur quæ ab eo sunt descriptæ initio constitutionis vernæ anni 1571 pressius in Sepulchreto (2) commemoratæ; illud certum est cum multorum, quos descriptus morbus abstulerat, cadavera tum Farnesii, tum in proximis oppidulis secarentur, viscera quidem ventris in aliis aliter, ut propriæ singulorum affectiones ferebant, constituta apparuisse, skirrhosa videlicet, obstructa, aut alia ratione male habentia, præ cæteris autem valde affectum ventriculum, et tympaniticum in modum, inflatum, putridaque et graveolenti humorum saburra onustum; sed præcipuam læsionem in omnibus intra penetralia thoracis, fere eamdem ac quæ propterea ex uno tantum subjicitur, deprehensam esse.

45. Viri quem modo propositi morbi vis atrocius ac celerius absumpserat, pulmones tumebant adeo, ut totum thoracis cavum implerent. Sinister autem, quo in latere dolor fuerat, penitus inflammatus ac nigricans conspectus est, præterea inferiora versus albido ichore infarctus,

(1) Epidem. l. 1.

(2) Schol. ad obs. 28, hujus. 4 sect.

abscessus instar. Pleura ubique inflammata, livescens, et nonnullis quasi punctis sanguineis distincta. Intercostales musculi, interni præsertim, et sinistri, hactenus inflammationem contraxerant, ut sugillati viderentur. Denique in cordis ventriculis, annexisque magnis utriusque generis vasis grumi fuerunt atri sanguinis, nec dissimiles polyposæ concretioni.

46. Ex his quæ a nobis de verminosa pleuritide relata sunt, conjunctis tamen cum iis quæ de eadem supra (1) laudati auctores scripserunt, jam tibi facile apparebit, nulla esse veræ pleuritidis signa, quæ non aliquando in illa quoque sint observata, non modo cum jam in veram degenerasset, sed tum etiam cum hujus tantummodo similitudinem referret. Quo magis, in pueris præsertim, itemque in aliis qui soleant vermibus esse obnoxii, necnon in iis constitutionibus quæ horum feraces sint, cavere medicos oportet, ne forte pro vera habeant pleuritide aliquam in qua necdum aliud sit, nisi pleuritidis similitudo, solis anthelminthicis curanda. Sed de pulmonis, et pleuræ, et utriusque inflammationibus legitimis, aut nothis hactenus. De inflammatione autem diaphragmatis, aut mediastini, et pericardii, quidquid vidi cum leve fuerit, et cum pulmonum inflammatione conjunctum; simul cum hac jam in his litteris (2),

(1) N. 43 et seq.
(2) N. 35, 36.

aut in aliis etiam (1) indicatum est. Videre igitur poteris qui peculiares illarum membranarum inflammationes non conspexerunt modo, sed et earum signa adnotarunt. Neutrum enim solum satis est. Sic olim Avenzoar, cujus non brevem locum Zacutus (2) protulit, et fusius ante Freindium (3) consideravit, signa proposuerat inflammationis mediastini, quam se pertulisse non dubitabat. Sic etiam Jacotius (4) non reticuit notas quas eidem morbo de Avicennæ quoque sententia credidit convenire. Sic denique Heurnius pater (5) quibus ex indiciis conjiceret, juvenem quemdam esse indidem mortuum, legeris. Contra, Nicolaus Massa (6), qui apostemata etiam in mediastino vidisse se scripsit, de eorum signis nihil adjecit, cum illa quæ in nobili Florentino pleuriticum apostema comitata erant, diligenter retulisset; cujus morbi, et dissectionis in Sepulchreto nullam video mentionem fieri: et quamvis se *vidisse* aiat, *et multos alios, a pleuritico apostemate mortuos, quorum apostemata magna erant;* tamen hæc superius non memoravi, incertus an ejusmodi magna apostemata ad ea spec-

(1) Epist. 7, n. 11.
(2) De medic. princ. hist. l. 2, hist. 23.
(3) Hist. med. ad A. 980.
(4) Comment. in coac. sect. 2, l. 5, aph. 65.
(5) Enarrat. Hippocr. l. 5, aphor. 24.
(6) I. Introduct. anat. c. 27.

tarent, de quibus agebam, an potius, ut in Florentino illo de quo dicebat, ad musculos etiam proximos occupantia, frigida, antiqua, et multos annos perpetua tussicula, et gravante dolore permolesta. Opus igitur est signis, per dissectiones comprobatis, ut morbum dignoscere, et accelerata auxiliorum administratione curare possis, aut si hoc non liceat, saltem de gravi periculo monere, et ne deceptus videare, quid in cadavere sit inveniendum, prædicere. Utrumque autem quod simul requiri dicebam, ostendet medicus præstantissimus, Salius, vicinus meus (1). Qui cum junior in mediastino inflammatorium tumorem, nec parvum, primus omnium vidisset, quæ autem symptomata in ægro fuissent, diligenter adnotasset; postea non cessavit unquam ea cum illis quæ in ægris aliis similia occurrerent, solerter conferre : itaque et morbi signa constituit de eoque docte periteque scriptam primam quam medici habuerint, integram tractationem vulgavit. Observationem, quæ tractationis causa fuit, in hac habes quarta Sepulchreti sectione (2) : in sectione autem prima hujus libri II alteram (3) leges, quam insequenti sæculo litteris mandavit Panarolus, prætervisam iis quos de hoc morbo scripsisse vidi : in qua utinam alia, quæ defuisse

(1) De affec. particular. c. 6.
(2) Obs. 2.
(3) Obs. 125.

non puto, symptomata adscripta essent, et inflammationis sedes, quæ fortasse pericardium attingebat, dilucide esset indicata. Quorum alterum non desiderabis quidem in Heurnii filii observatione, pariter in Sepulchretum (1) relata; at signorum quæ fuissent inflammationis hujus peculiaria priusquam in vomicas abiret, imo vel postquam abierat, nullum adnotatum invenies. Ut inflammationis, et abscessus mediastini, sic et pericardii quotquot memorari exempla vidimus, ea tibi, ut perlegere citius possis, in Sepulchreto indicabimus. Primum igitur eamdem illam quam Salii esse diximus, observationem inspicies, ut quæ inflammatorium tumorem exhibet, in parte etiam ad pericardium attinentem: quapropter de utriusque membranæ inflammatione Salius egit, certe antequam Rondeletii observationem (2) inspicere potuisset; quippe Lugduni editam eodem anno 1583 quo Salius præfationem idibus martii scribebat Faventiæ, libro suo præfigendam. Historias autem quas proximo sæculo conscriptas, ex Hildano, itemque ex Zacuto citari videris : binas, ne forte fallaris, ex eorum singulis citari scito. Hildani enim primam reperies in Sepulchreto (3), haud procul ab ea Rondeletii, quæ modo commemorata est; al-

(1) Sect. 4, obs. 27.
(2) Sect. 8, l. hujus 2, obs. 4, § 12.
(3) Obs. ead. § 5.

teram autem sectione hac IV (1). Ubi etiam est Zacuti propria (2), nec tamen eo quem ibi a typographo indicatum videbis, libro illius 2; sed si conferre forte volueris, et sane paulo aliter auctor scripserat, libro 1 perquirenda; Zacuti autem altera ad pericardium certe non attinet; imo illa est Avenzoaris morbi sui descriptio. A quo ut mediastini, sic etiam pericardii inflammationem, et abscessum esse memorata, cum Freindius (3) admoneat; quomodo Salium et Rondeletium excusabimus, nullam ejus mentionem facientes? præsertim cum hic scripserit, eum *affectum neminem, quod sciret, adnotasse*; et Salius, *mirandum esse, qua ratione praxim docentes*, utrumque affectum *ita neglexerint, ut ne horum quidem minimum fecerint verbum*: quanquam hic quos intelligeret, *novissimos* videlicet *medicos*, sua satis præfatione declaravit, in suaque præfatione ostendit, cur Avicennæ, (ut Jacotius non dum morborum omnium curationem, sicut *ordinarii practici*, doceret, sed dum Coacas interpretaretur, censuerat), inflammati mediastini cognitionem ipse quidem tribuere non potuerit, tanto libentius tributurus Avenzoari, quod vetusti alicujus medici, ut tum solebant, auctoritate sua signa pleraque sic confirmasset. Verum,

(1) Obs. 4.
(2) Obs. 29.
(3) Hist. et A. cit.

quod pro Rondeletio quoque dictum velim, tanta præ cæteris Arabicæ scholæ medicis Avicennæ fama invaluerat, ut quod in magno ejus opere non exstaret, frustra apud reliquos perquiri posse videretur. Longe difficilius est Ludovicum Mercatum excusare, a quo scripta de hisce affectibus (1), si cum Salii, quem ne nominat quidem, tractatione contuleris, ab Salio omnia sumpsisse statim cognosces. At quanto minus erga Salium grati, ut sæpe fit, aliqui fuerunt qui eodem vivebant tempore, tanto gratior, æquiorve fuit hoc nostro sæculo nobilis scriptor Freindius (2), gratique pariter fuerunt Archiatri duo amplissimi, quos, hæc recensens, qua parte de his morbis scripserunt, nuperrime legebam : imo alter observatione sua Salii observationem diserte confirmavit; alter quomodo, et quando a perfrigido aere inspirato, aut a gelida potione mediastinum, quippe a pulmonibus interceptum, gulam autem intercipiens, non difficile inflammari possit ostendit. Nec tamen Salio ingratum fuisse crediderim virum alioquin doctum, qui cum anno postquam Freindii historia medicinæ prodierat, decimo scriptum vulgaret suum, questus est mediastini inflammationem fuisse ab omnibus ad id usque tempus prætermissam, cujus interim signa quædam produxit, inter ea quæ Salius

(1) De intern. morb. curat. l. 2, c. 6.
(2) Loco modo indicato.

proposuerat, occurrentia; neque enim hic vel syncopen, ubi inflammatio pericardium attingeret, prætermisit. Eam igitur querelam inde potius ortam putaverim, quod nec omnes omnia legere, nec quæ legerimus, omnium possumus meminisse. Cæterum animadversa ab Salio signa relegens, illud fortasse miraberis, cum molestiam ad sternum animadverterit, ad dorsi vertebras non adnotasse, aut cum illius rationem hanc redderet, quod mediastinum ad sternum alligatur, non attendisse, ad vertebras quoque alligari: aut saltem non admonuisse (id quod fortasse erat) propius sternum, quam vertebras, fuisse illas inflammationes: quod discrimen in locis quibusdam Hippocraticis de *pleuritide ad dorsum*, aliter in Sepulchreto (1) explicatis, attingit clarus Verna (2): quanquam epistola superiore (3) alia quoque a me ratio indicata est, cur mediastino affecto accidere interdum possit, ut sternum, potius quam vertebræ, compatiatur.

Sed vertebrarum facta mentione, id etiam mirari subit, cum sæpe adeo capitis dolores per sanguinis impetum aut moram in cerebri meningibus, aut per aliam harum læsionem, irritationemve explicentur, cur ad dorsi dolores, de quibus nominatim in hac Sepulchreti sectione agitur,

---

(1) Sect. hac 4, Append. ad obs. 39.

(2) P. 3, c. 8, n. 9 et 12, libri cit. supra, ad n. 43.

(3) N. 12.

explicandos, perraro soleat commemoratio fieri meningum spinalem medullam convestientium, quæ nihil demum nisi illæ superiores meninges sunt in vertebrarum cavum productæ. In hac ipsa sectione exempla etiam afferuntur dolorum thoracis ab aneurysmate provenientium. Quorum, etsi in alia epistola de aneurysmatibus plura scripserim, aliaque in alia sim additurus, unum atque alterum exemplum seorsum hic proferam, primum quidem propterea quia vix aliud ejus aneurysmatis indicium rescire potuimus, quam dolorem intra thoracem; alterum autem, quia non solum ab aneurysmate, sed etiam ab jecinoris pondere is thoracis dolor videtur repetendus.

47. Mulier consistente ætate, quæ alias in nosocomio Patavino fuerat ob dolorem in sinistra intima thoracis parte, in idem rediit ante medium januarium anni 1717, de eodem illo dolore querens, nunc magna cum febre conjuncto. Pulsus erant vibrati; morbusque omnino videbatur gravis, sed non adeo, ut mors jam proxima esse crederetur. Fuit tamen; nam postridie quam in nosocomium venerat, mulier improviso mortua est.

Thorace aperto, hujus quasi hydrops a primo apparuit. Sed cum infra aquam magna concreti sanguinis copia occurreret, intellectum est hujus serum hydropis speciem repræsentasse. Quærentibus unde sanguis prodiisset, magnum se obtulit aortæ aneurysma, idque perruptum. Quam

arteriam cum diligenter spectarem, sic observavi. Jam inde ab initio, æquo erat latior, intusque inæqualis. Nec tamen in manifestius aneurysma se dilatabat, priusquam subclaviam sinistram emisisset. Inde non in saccum quemdam lateralem, sed in omnem partem truncus ipse se expandebat, ut cavum efficeret magnum, forma ad sphæroidem accedens : ad cujus infimam partem, iterum se in arteriæ modum contrahebat, secundum inferiores thoracis vertebras, ut solet, descendens. At superius, ubi dilatatam fuisse dixi, hinc altiorem sinistri pulmonis partem premebat, inde vertebrarum aliquot corpora, et laterales processus, et proximam costarum partem, a sinistris pariter, urgebat. Et hæc quidem ossa omnia erant ibi valde excavata; illa autem pulmonis pars atra erat, tum dura adeo, atque compacta, ut mirabile hic officium, quod verbo attigi in II Adversariis (1), præstaret. Scilicet aneurysmatis interior facies, nullis in hac muliere corticibus polyposis obducta, intimam arteriæ substantiam, sicuti nonnullis in locis, perraris tamen, et angustis, laxam adeo ostendebat, ut ex ea quasi squamulæ nullo negotio avelli possent, ita et eamdem et extimam, ubi cum pulmone aneurysma arctissime conglutinabatur, exesam et prorsus deficientem, spatio duorum digitorum commons-

(1) Animad. 39 ad fin.

trabat: eam autem parietis arteriosi partem supplebat mirifice, sed evidenter, pulmo; ut neque per oras spatii illius ob firmissimam amplamque conglutinationem, neque per pulmonis substantiam, quippe adeo ibi et in ea vicinia compactam, quidquam sanguinis exire posset: itaque nec cruenta sputa mulieri fuerant, et ipse incruentam prorsus arteriæ asperæ, et bronchiorum intimam faciem inveni. Cæterum nullum in corde vitium, nulla polyposa concretio, si unam excipias, longulam quidem, sed exilem, quæ ex sinistro ventriculo per aortam ad hujus usque curvaturam pertinebat: quin sanguis in corde, et alibi fluidus non minus, quam ater, conspectus est. Abdomine, quod rugis non carebat, diducto, præter eum singularem, quem ex hac muliere satis in Adversariis III (1) descripsi, flexum, et situm incipientis crassi intestini, et jecur decolor; generationi attributæ partes nonnulla exhibuerunt digna adnotatione. Uterque enim testis erat niger, sinister autem durus præterea, et ex parte plenus sanguinis semiconcreti. Ambo ad tubas, et proximas partes sic annexi, ut pro certo scire non posses, ad quas potissimum attinerent hydatides circumjectæ, a dextris quidem multo minores; a sinistris autem magna una, aliæque hujus parietibus adhærentes eo numero, ac mag-

(1) Animad. 14.

nitudine, ut universæ creditæ sint aquam continere ad uncias quatuor. Hæc erat subflava; hydatidum autem singularum tunica duplex, quarum intima tenuior, vasculis erat instructa albescentibus, ut tunc apparebant. Tubarum utraque inter hydatides illas, et deinceps impervia, prope uterum autem crassior facta, et non modo pervia, sed dilatata; ibique sinistra plena erat muci ferme limpidi. Sed in uteri interna cervice, quæ hic erat prælonga, mucus fuit ex atro flavus, tenacissimus. Oscilli autem uterini corona quæ in vagina prominet, ac vagina ipsa oblita erat tota quadam albida materia, quasi mulier (id quod pro certo sciri non potuit), fluore quodam laboraret, eoque originem haud altiorem habente: quod muci color indicat longe alius in cervice, tubaque descriptus. Scire etiam frustra cupiebam, numquid mulier questa esset de mammis. Has enim cum extra intusque scrutarer, et hic illic duriores quam æquum videretur, in rugosis præsertim ac procidentibus animadverterem; comprimendo serum expressi, quod ex nonnullis papillarum foraminulis turbidum, et colore diluto quidem, sed ad eum quem *tabacci* dicimus, proxime accedente; ex aliis autem prodibat colore omnino ex viridi nigricante. Quin ex incisa glandulosa mammarum substantia serum aliunde erumpebat viride, aliunde autem atrum: tamen eo sero absterso, substantia illa apparebat alba, satisque sana. Denique, cum aquam in spinæ tubo

esse intellexissem, perlustratis intus extraque iis thoracis vertebris quas ad aneurysma excavatas fuisse dixi, harum vitium minime ad tubi cavum pervenisse manifestum fuit.

48. De viridi illo, atroque mammarum sero aliquid scribam alio loco (1), ne a proposito nunc divertam. Hic autem si forte miraris aneurysma, cujus vis ossa illa excavasset, tanto molliorem pulmonis substantiam pariter vitiare non potuisse, aut eam saltem quæ erat circum hiatus oras, conglutinationem divellere, hortabor ut observationem legas clari Maloetii (2), in qua cum aneurysma adhæreret trunco arteriæ asperæ, hujus autem cartilagines aliquot partem facerent parietis aneurysmatis, ut pulmo faciebat in nostro; ea tamen vis sanguinis quæ illas cartilagines attriverat, et ex parte eroserat, neque adhæsionem illam quæ circum erat, dissolverat, neque tanto molliores et tenuiores parietes reliquos aneurysmatis corroserat, aut perforaverat. Nimirum quæ ictibus magis cedunt, minus læduntur; quæ autem valentius resistunt, ea vero detrimentum multo gravis accipiunt. Sic etiam, ut inter multa, recentiore exemplo utar, ex clari Schreiberi observatione (3) cognosces, cum in-

(1) Epist. 50, n. 47.

(2) Mém. de l'Acad. R. des Sc., an. 1713.

(3) Nov. Comment. Acad. Sc. imp. Petropol. tom. 3, in physic. obs. 4.

gens aortæ aneurysma sub pectoralibus musculis minori et majori ita esset disruptum, ut foramen posset pugnum admittere, tresque ibi costas absumpsisset; tamen neque intus pulmonem, quem represserat, aut diaphragma, quocum concreverat, neque extra violasse musculos, quibus occludebatur, pectorales. Sed jam ad ultimam observationem veniamus.

49. Juvenis meraci vini potationibus deditus, eoque largioribus, quod sitim ars sua movebat, quæ erat coquinaria, post nimios in hac labores, cœperat ante mensem thorace et stomacho male habere, et difficile respirare: mox etiam durities quædam ad umbilicum accesserat. Erant hæc omnia sine febre. Sanguine bis, sed intra modum, e brachiis misso, et datis quæ ad demulcendum, et expectorandum facerent, ita melius habuit, ut sibi persanatus videretur. Sed post dies octo, cum in eo solum peccasse se diceret, quod debilioribus etiam tum cruribus nimis ambulasset, redierunt illa omnia, multoque graviora. Vidi ego cum demum in Bononiense nosocomium S. Mariæ de vita esset illatus, pridie kal. maii anni 1703, die a recidiva octavo, an nono. Facie erat albida, atque subtumida, frigidis pedibus, et a diebus jam tribus non secus ac crura tumentibus. Pauca mingebat, multum sitiebat. Pari in quovis situ difficultate jacebat: sed si caput attollere tentaret, sudor in fronte prorumpebat. Cum de his, et de iis quæ supra dicta sunt, quereretur, tum maxi-

me de pectoris angustia, et ingenti præsertim pondere querebatur propemodum ac si, ut aiebat, molam ad pectus haberet frumentariam. Pulsus explorare cum vellem, frustra carpum utrumque tetigi; in neutro percipi poterat, homine, quod ad caput attinet, egregie valente, et quantum respirationis difficultas sinebat, satis prompte omnia quæ dixi, narrante, et hoc insuper addente, se nunc quavis nocte febre corripi, a qua tamen corpus incalesceret duntaxat a medio sursum. Cum scire averem, an tunc saltem pulsus se proderent, qui interdiu latebant; omnibus in pejus ruentibus sic, ut postridie interiret, neque id, neque alia inquirendi facultas fuit, nisi per cadaveris dissectionem; cujus ex ore plurimum sanguinis prodierat.

In thorace et ventre aqua erat; non magna tamen copia. Sed in illo cor ex majoribus quæ unquam viderim, idque, ut auricula quoque dextera, quæ valde erat dilatata, et vasa coronaria, quæ ampla exstabant, sanguinis plenum atri, et ferme fluidi, sine ulla polyposa concretione. Magni autem hujus cordis fibræ laxissimæ erant; ut vel ipsæ, quæ in ventriculis prominent, columnæ facillime sequerentur trahentis digitos. In ventre ea pars intestinorum tenuium, quæ umbilico respondebat, quasi inflammata videbatur ad palmi tractum. Sed lien, diaphragmati arctissime annexus, revera colore fuit præter naturam. Sic hepar quoque. Dura præterea hæc duo viscera; sed

hepar magis, eoque gravius; ut minime dubitaverim, quin hujus pondere addito ad pondus cordis ingentis, et sanguine oppleti, magis diaphragma gravaretur, deorsumque compelleretur, eodemque a diaphragmate urgerentur hepar et viscera alia proxima. Unde vero, et qua via sanguis in cadaveris os pervenerit, cum diligentius quærendi tempus non esset, minime deprehensum est.

50. Ex cæteris autem quæ in mortuo reperta esse dixi, proclive est quæ viventem afflixerant explicare. Nec tamen faciam, ne, si plura addam, voluisse videar non jam epistolam, sed librum mittere. Tu cum iis quæ de vero cordis prolapsu, ejusque aneurysmate ad te alias (1) scriptæ sunt, observationibus si hanc contuleris, superiorem autem cum illis quæ de aneurysmatibus arteriæ magnæ (2); nec aliquid ab re alienum facies, et utrisque adjecta invenies pleraque eorum quæ hic consulto prætermittuntur. Vale.

---

(1) Epist. 17, n. 28.
(2) Epist. ead. et 18.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA XXII.

Verba fiunt de Sputo sanguinis et de Sputis purulentis, sordidis; de Empyemate et Phthisi.

AEQUUM est tot epistolarum longitudinem unius tandem brevitate pensare. Itaque minime prolixa hæc erit, etsi morbos de quibus tres in Sepulchreto extant sectiones, et in his una longissima, comprehendet. Quod tamen ne incuria quadam, et præpropera festinatione factum credas, primum omnium causas accipe tum aliorum prolixitudinis, tum nostræ brevitatis.

2. Multa quidem, et digna quæ multum laudentur in tribus illis invenies Sepulchreti sectionibus V, VI, VII, sive observationes legas, sive scholia. Sed simul invenies tamen quæ facile nolles. Exemplo sint in V (1) *cordis substantia per sputum rejecta* (2) : *hæmoptysis ex ruptione alicujus vasis in latere dextro, suspensorii hepatis* (3): *in pulmonibus vena cava disrupta* : in VII autem (4) *tabes ob renes, præsertim dextrum, jecori*

(1) Obs. 21.
(2) In Schol. ad obs. 24.
(3) In Additam. obs. 1.
(4) Obs. 126.

per membranas peculiares, quibus vestiebantur, quasi adnatos. Quid? quod aliquæ, et in his prima illa in sectione altera (1) iterantur, in scholia quoque (2). Atque ut in una sectione VII subsistamus; confer, quæso, observationem LXIX cum § 2 XXIV tum CXXXI observationis; § 1 cum 2; denique observationem CXLIV cum CLIV; intelliges sexies ea proferri quæ ter satis fuerat protulisse: iterari autem cum lectorum perturbatione, qui in tertia duos credent libros Thomæ Bartholi citari, cum unus idemque citetur; in secunda ambigent, Francofurti *ad Viadrum*, an potius Francofurti *ad Oderam*, ubi revera observatio est habita, id contigerit; in prima denique cum in dissecto Christophori Richteri cadavere de *utero*, si superis placet, verba, nescio quo casu, fieri animadvertent, quanta credis admiratione perculsum iri. Sileo observationem (3) *tabis a glandula pyloro adnata* non esse observationem, sed conjecturam, eamque, si quæ ego ibidem similia vidi, et sine tabe, attendamus, non satis firmam. Scholium quoque sileo observationi subjectum XXXVII ad hanc nullo modo attinere posse, in qua neque de *matrona*, neque de *cerebro* sermo fit (qui et alibi (4) error admissus est:

---

(1) Sect. 6, obs. 14.

(2) Ibid. secundum ad obs. 9 et ad 31, in sect. 7.

(3) CXXVIII.

(4) Ut sect. 5, obs. 10, schol. quod attinebat ad 9.

nec tanti esse quæ de actione hepatis, lienis, et pancreatis olim Diemerbroeckius comminiscebatur, ut plures paginas in scholio adjecto CLV observationi implere debuissent. Quid vero dicemus de Additamentis ad VII eamdem sectionem? Mitto complures paginas *consultationibus* (1) occupatas. Mitto observationes, in quibus ne nomen quidem est ejus de quo agitur affectus, tabis, velut in IX. At certe observatio III cum parte ejus scholii, jam antea in sectione ipsa vel paulo fusius observ. LXII producta fuerat, quemadmodum observ. XCVIII et LI jam data eadem quæ in Additamentis obser. X et XXI repetuntur, si pauca in prima harum addita excipias verba, et plura in altera, quæ Blancardus, ut solebat, aut omisit, aut mutavit, quasi non Thomæ Bartholini, sed sui ipsius illa esset observatio, in quo cautior, quamvis non omnino vel in hac ipsa, fuit Bonetus. Ad hæc omnia, et istiusmodi alia, quæ ipse diligentius inquirendo, fortasse animadvertes, si tot illæ observationes addantur, quas Bonetus etsi ad alios titulos fatetur pertinere, non prorsus tamen hic prætermittit, tum aliæ de quibus ne id quidem fatetur, cum alio ipsæ quoque pertineant tamen, tum denique illarum ingens numerus, quas ubicumque maciei esset causa, in VII sectionem conjectas videmus, in qua, ut libri hujus secundi

(1) Obs. 17.

inscriptio *de affectibus pectoris* indicabat, non alia tabes locum habere debuisset, quam quæ causas obtinet intra thoracem; neque enim de tabe, ut de respirationis læsione, censendum est, quæ, ubicumque sit ejus causa, ipsa quidem semper thoracis evidens affectio est: si ergo hæc quæ dicta sunt, attenderis universa, facile intelliges, unde factum sit, ut quæ occasione propositorum morborum in Sepulchreto prolata sunt, tantum paginarum numerum occupaverint.

3. Nos autem contra, tantum abest, ut in hac epistola velimus tibi aliquas observationes semel atque iterum narrare, aut quæ ad thoracem præcipue non attineant, huc dissectiones conjicere; ne verbo quidem hic illas commemorabimus, quæ etsi quoque attineant; tamen alibi aut habuimus, aut habituri sumus occasionem ipsas proferendi. Quin etiam erant fortasse aliquæ ad phthisim magis, quam ad peripneumoniam spectantes, quas duabus proximis epistolis cum de hac ageremus, referre ad ipsam maluimus. Nam etsi aliquando aut sputa, aut febris ejusmodi essent, magis ut phthisi quam peripneumoniæ convenirent, aut repertum in pulmone vitium non ita recens videretur; tamen cum Valsalva, qui ægros, et cadavera inspexerat, diserte adscripserit, ex peripneumonia esse mortuos, aut ego thoracis incommoda quæ præcesserant, omnino ignorarem: quæ novissime fuissent, scirem; hæc potius, et sententiam illius secutus, eo retuli quo

aliqua certe ex parte spectabant, et unde tamen huc, si malles, revocare tibi liberum foret. Præter hæc, præcipuam causam accipe brevitatis nostræ. Valsalva posteaquam juvenis in phthisis periculum venit, ut in ejus scriptum est vita, cadavera istiusmodi morbis absumptorum minus, opinor, quæsivit. Ego vero, ut me tibi aperiam, illa fugi de industria adolescens, et fugio vel senex, tunc ut mihi, nunc ut studiosæ quæ me circumstat, juventuti prospiciam, cautius fortasse quam opus sit, at tutius (1). Itaque non multa ille, ego vix aliquot dissecui. Quorum nunc ordine historias describam, et eorum primum quæ incidit Valsalva.

4. Vir quinquaginta annos natus, multos in itineribus labores passus, domum tandem redux, valde querebatur de pectoris dolore, et tussi, per quam paucam omnino exspuebat materiam: commodius, capite demisso, jacebat: ventrem, et pedes habebat tumidos: multum sitiebat, cum anhelatione respirabat: a cibo valde gravabatur. Ad hæc accessit sanguinis sputum. Sed hoc quievit; perstiterunt cætera, nisi quod uno fere ante obitum mense a dolore pectoris vacavit. Tres tamen, quatuorve ultimos dies in latus dexterum cubare non poterat. Tandem ingenti sanguinis copia e pulmonibus erumpente, suffocatus est. Ventrem

---

(1) Vid. Epist. 49, n. 32.

totum aqua replebat flavescens, non absimilis seri quod misso concretoque jam sanguini circumjectum videmus. Nusquam lymphæ ductus conspiciebantur. Lien naturalem hepatis æquabat molem, arcteque adeo cum proximis partibus nectebatur, ut separari difficile posset. Hepar aliquantum videbatur contractum, et intus extraque pallebat: ejus vesiculæ crassiores factæ erant tunicæ. Vesicæ autem urinariæ tunicis multæ hic illic cartilagineæ concretiones inhærebant. In thoracis cavo dextero pulmo sanus, nisi quod inferiore parte multum rubebat. In sinistro autem pulmo totus erat pallidus, contractus, et durus, saniosamque continebat materiam; præterea circumjectis partibus ita erat annexus, ut quasi unum cum ipsis corpus facere videretur, nec posset nisi violentia adhibita separari. Pericardium quoque undique cordi annectebatur. Hujus ventriculi prorsus inanes fuerunt.

5. Quæres fortasse, quomodo sinister pulmo contractus dicatur, idemque circumjectis partibus adeo annexus? Scilicet aut non undique omnibus annexus erat, sed quibusdam: aut si erat omnibus, non ambitu contractus, sed intima substantia fuit quamobrem contractus et durus dicitur, saniosa materia quidquid spatii intra contractam substantiam relinquebatur, eo magis opplente, quod minus de ipsa tussis poterat ex duro et alligato undique pulmone ejicere. Cujus hæc vitia cum pectoris dolor, tussisque signifi-

cent, non post primum sanguinis sputum cœpisse, cumque doloris ejusdem absentia ultimo ante obitum mense, indicet summopere auctam pulmonis duritiem priusquam alterum multo exuberantius sanguinis sputum contingeret; verisimile est, ad utramque sanguinis eruptionem multum contulisse duritiem illam, quæ primum vasorum partem, novissime autem omnia arctando, sanguinem coegerit primum quidem in eodem sinistro pulmone vas aliquando nimis distendere, ac rumpere, postremo autem id facere in dextero. In hunc enim, sanguinem, propemodum exclusum a sinistro, contracto, duroque jam toto, ob idque pallente, vim fecisse; tum impotentia illa extremis diebus in latus dexterum cubandi, tum ejusdem pulmonis dexteri, cætera sani, ingens ad inferiora rubor videntur commonstrare. Et certe non modo in phthisicis, qualis et vir iste fuit, qui ore sanguinem ejecerant, pulmonum durities et à Wirsungo (1), et ab Ingrassia (2) reperta est, verum etiam in aliis, quibus nunquam purulenta, sed cruenta semper fuerant sputa, ut a Willisio (3), cujus hic fere sum explicationem secutus, alibi secuturus aliam, ubi magis credam convenire. Cæterum quamcumque sequi placeat in eo sanguinis sputo, de quo me consuluit ju-

(1) Sepulchr. l. 2, s. 7, obs. 6.
(2) Ibid. obs. 102.
(3) L. 1, Sepulchr. s. 21, obs. 7.

venis sacerdos ex S. Dominici familia; non erit facile causam reddere, cur iis potissimum contingat, de quibus ille referebat. Cum enim ex eo quærerem, pater an mater, an alterius parentes, aut avi eo sputo laborassent, diserte negavit: illud vero continuo adjecit, se Armenio patre, matre autem Itala procreatum; animadversum autem esse Venetiis in domibus aliis tribus, liberos quos Armenius pater, Itala mater genuissent, ejusmodi malo fuisse obnoxios, cui parentes, avique non fuissent: jamque sibi tres, aut quatuor germanos fratres eo sputo correptos periisse. Scorbuticum autem id mihi et ipsi, sanguinis sputum videbatur. Sed ad empyicorum observationes transeamus.

6. Adolescentulus annorum circiter duodeviginti, cum ab dexteri pulmonis inflammatione congruo remediorum præsidio liber jam esse videretur; nova iterum corripitur febre cum tussi, purulento sputo, et siti. Facies interim tumescit. Assidue in dexterum cubat latus, neque alium vel ad breve tempus ferre decubitum potest. Venter tumet. Denique postquam duos menses, eoque amplius his fuerat vexatus, moritur. Ventre, qui in cadavere detumuisse videbatur, dissecto, non parva seri limpidi copia prodiit: nulla tamen in ejus visceribus apparuit læsionis nota. Thorace aperto, dexterum hujus cavum pure omnino plenum invenitur, in eoque pulmo adeo contractus, ut principio deesse videretur. Quoniam

autem dum cadaver antea moveretur, per arteriam asperam pus erumpebat; quæsitum est num forte ex thoracis cavo per poros tunicæ pulmonis, an per ulcus quo hæc esset erosa, in bronchia pervenisset. Sed nullum in ea deprehendi ulcus potuit, quantum per intolerandum fœtorem inquirere licitum fuit. Neque cum pulmonis contracta substantia dissecaretur, magnum intus ulcus repertum est; sed nonnullis tantum in locis exigua tubercula parvam puris copiam emittentia. Cæterum sana erat pleura: pericardium autem aqua plenum.

7. Optandum fuisset ut longiori et accuratiori examine constitutio membranæ pulmonis explorari posset, ut de via puris non tam e thoracis cavo in pulmonem, quam e pulmone in thoracis cavum statui aliquid liceret. Cum enim pleura sana esset, relinquebatur ut in illud ea puris copia excidisset e pulmone. In quo etsi ulcus minime repertum est magnum, sed parva duntaxat tubercula, unde pus quod e cadaveris ore effluxerat, exiisse, et paulatim in bronchiis collectum esse existimemus; pulmonis tamen contracta substantia, abscessus, qui in eo antea fuisset, caveam non modo plurimum minuere potuit, sed etiam occulere. Neque enim sicuti in viro, de quo paulo ante (1) dictum est, in hoc quoque ado-

(1) N. 4.

lescentulo ita contracta pulmonis substantia erat, ut ambitus minime esset imminutus; quin hic adeo decreverat, ut a primo deesse pulmo videretur. Cujus tanti decrementi duplex potuit esse causa, altera substantiæ intimæ pulmonis magna per suppurationem consumptio: altera ambitus pulmonis compressio a puris in thoracem effusi copia tanta, ut illam hujus caveam omnino compleret. Utriusque autem causæ quanta vis sit, ex hisce ipsis Sepulchreti sectionibus intelligi potest. Non paucas enim, nec paucorum in iis leges observationes (1), ex quibus constat, pulmonis præsertim alterius non multam modo, sed universam prorsus substantiam suppuratione absumptas fuisse. Quibus non desunt quas addas. Amplissimus enim Senacius (2) nonnunquam pulmonis lobum totum vidit consumptum, et in pus redactum; Laubius autem (3) pulmonem dexterum intra incredibilem ferme copiam puris crassi, ultra medietatem absumptum: quo referenda videtur observatio quoque humanissimi senis Dominici Passeri, medici Pisaurentium primarii, ad me scripta anno quo edita est, 1734; et quæ mirabilior est, Marci Gerbezii (4), qui eumdem pul-

(1) S. 6, obs. 4, 11, et in Additam. obs. 1, § 2, et obs. 4, et s. 7, obs. 20, 55, 103 et cæt.

(2) Traité du cœur, l. 4, ch. 3, n. 2.

(3) Act. N. C. tom. 2, obs. 107.

(4) Eorumd. Eph. dec. 3, A 3, obs. 6.

monem dexterum totum una cum aspera arteria præ putredine in pultem collapsum deprehendit. Et quanquam Jo. Tackius (1) ita vidit plane corruptum, ut latus dexterum pulmone destitutum fuisse scripserit; majori tamen admiratione afficeret clarus Ritterus junior (2), qui in sinistro latere alba purulenta materia ad medium usque repleto, tradit, pulmonis illius, qui totus fere erat consumptus, oscula vasorum fuisse aperta; nisi celeberrimus anatomicus Hallerus (3) confirmaret, se loco pulmonis ejusdem sinistri, qui totus evanuerat, multum aquæ subfœtidæ, albuminis instar viscidæ, offendisse, in eaque arteriam asperam, et vasa majora arteriosa, et venosa quasi resecta, patulo fine hiantia, ut sanguinis effluxum quid moraretur, ægerrime invenires. Nam Platerus qui non semel in phthisicis nihil penitus de pulmonibus alterius lateris superfuisse deprehenderat, *callo* saltem *aliquo vasa cordis quæ illuc pertinebant*, et *arteriæ ramos obturata* conspexit, quemadmodum in hac VII Sepulchreti sectione (4) leges. Quæ omnia ad priorem de duabus quas dixi, causis decrementi pulmonis spectantia, cum ipse perpenderis, tum quod ad alteram attinet, velim inspicias extre-

(1) Dec. ead. A. 8, obs. 155.
(2) Eorumd. act. tom. 6, obs. 14.
(3) Opusc. pathol. obs. 17.
(4) Obs. 55.

mam partem primam illius scholii quod subjectum est observationi IV sectionis VI; ut animadvertas, e suppurato pulmone non illud tantum pus in thoracem effundi, in quod pulmonaris abiit substantia, sed et longe majorem puris copiam, in quod illa abeunt magna ex parte quæ per vasa in eum pulmonem conferuntur. Necesse ergo est, ut illo repleto thoracis cavo, tanto magis decrescat pulmo, quanto magis pus adhuc crescit, magisque urget reliquam pulmonis substantiam, facile in arctum compingendam, tum quia membraneæ, ex quibus constat, vesiculæ natura mollem, tum quia caveæ, a suppuratione intus relictæ, magis insuper cedentem efficiunt. Quin etiam ob has, aut aliam aliquam ejusmodi causam factum puto, ut aliquando pulmo aqua multa circumfusus, compressus adeo fuerit, ut pene deesse videretur : Sic Columbus (1) *inveni*, inquit, *partem thoracis pulmone destitui*, *hoc est*, *minimam pulmonis portionem adesse : quod vero reliquum erat cavitatis*, *ab aqueo humore occupabatur.* Sic alias quoque Valsalva, cujus alibi(2) proferetur observatio, nullum primo aspectu esse credidit pulmonem : adeo sub multo humore contractus erat ! Sic, ne longior sim, laudatus Hallerus (3) *in hydrope pectoris* pulmones vidit

(1) De re anat. l. 15.

(2) Epist. 50, n. 4.

(3) Ad Boerh. prælect. § 102, not. 17.

adeo compressos et innatos pleuræ, ut nullos adesse incauto videretur, certe tribus lineis vix crassiores. Ob eamdem vero causam deceptionem ejuscemodi accidisse in observatione (1) quam disputatio exhibet LVI, inter practicas ab ipso collectas, probabilius eidem (2) videtur. Laudat tamen historias, huic dissertationi passim insertas, quæ ad pulmonum, et proximarum glandularum vomicas spectant. Eas tu perlegas velim. Reperias enim quas Sepulchreto adjungas, quantum videre potui, non ita paucas. Quarum nullam in his litteris commemorare mihi licuit, sero adeo disputationem illam accipienti, vix ut, epistolis jam prope omnibus non recensitis solum, sed etiam descriptis, hic potuerim hæc interjicere. Sed ad alias Valsalvæ observationes, in quibus pulmonis imminuta erat moles, transeamus.

8. Vir annos natus prope quadraginta quinque, qui in paludosis regionibus vixerat, queri cœpit de thoracis incommodis, in his de gravi, et a motu, difficiliori respiratione. Aliquot post mensibus corripitur febre vehementi cum sinistri lateris gravante, et pungente dolore, ut difficile in ipsum cubet, siti magna, tussi molesta, sputo aliquando subrubro, pulsuque duro et frequenti. Cum hæc remisissent, postquam in nosocomio unum mensem decubuerat, domum repetit, su-

---

(1) § 65.

(2) In tabula disputation. volum. 2.

perstite siti, leviori dolore et copia serosi sputi. Post dies circiter duodecim ardentior febris resurgit cum siti majori, sensu ponderis in thorace toto, copioso sputo, molestaque tussi. Hypochondria, quasi a circumjecta fascia, dolent. Tandem moritur. In ventre nihil aliud animadversum est, nisi splenem nimium mollem fuisse. In sinistra autem thoracis, cavea pulmonis anterior facies pleuræ adhærebat; sed reliqua ad dorsum accedens, a pleura sejuncta, hanc inter et suam crassam valde factam membranam, sinuosam quasi cavitatem comprehendebat, multa serosa materia plenam, in qua membranea innatabant frustula, *gelatinam* referentia, qualia nonnullis in locis firmiter membranæ pulmonis annexa erant. Erat hic pulmo nigris intus conspersus maculis, parvaque adeo mole, ut vix quartam naturalis pulmonis partem æquaret. Contra, pulmo dexter sua aucta magnitudine illius parvitatem satis pensabat. Sanguis, si ejus nonnullos excipias grumos, in dextero cordis ventriculo repertos, eumdem ferme quem in vivis solet, fluorem servabat.

9. Etsi Valsalva in hac dissectione non aliud serum in thoracis sinistro cavo, quam quod sæpe post pleuripneumoniam solet, videtur describere; saniosum tamen id fuerit necesse est, propterea quia huic morbo empyematis nomen adscripsit. Et sane inflammationi successit pulmonis minus feliciter judicatæ: qui et tanta ista suæ molis imminutione quid præterea passus esset, subindi-

cat. Quod vero ad nigras attinet maculas, quibus intus distinguebatur; si hic credis Olao Borrichio in observatione CXVI, sectione VII (1) *vera vel præsentis, vel brevi secuturæ corruptionis* illæ erant *argumenta;* sic enim *sæpe* adnotasse se scribit, *in pulmonibus mortuorum quos catarrhi infestaverant :* quanquam cum toties eas maculas Valsalva in historiis, epistola XX et alibi descriptis, memoraverit; existimare poteris, num verisimile sit, eos omnes, aut plerosque fuisse catarrhis infestatos, sicuti in ea, si perlegas, observatione conjicere videtur Borrichius.

10. Vir triginta circiter annorum, palustrium locorum incola, ex venerea lue thoracis affectibus obnoxius factus, diu in Ferrariensi cubuerat nosocomio, in quo ab ardenti quidem febre, sed non a pectoris angustia omnino liber evaserat. Hæc sensim molestior facta est. Quin etiam crura, venter, ac ipsum denique caput tumere cœperant, cum levi febre, siti, majori spirandi difficultate, lateris sinistri, in quod libentius jacebat, dolore, crebra tussi, assiduaque serosæ materiæ exspuitione. Interea a decubitu adeo increverat capitis œdema, ut non paucus ichor sinistra ex aure efflueret: donec languescente tandem pulsu sic ut extremo biduo percipi vix posset, mors accessit. Ex cadaveris integumentis, et

(1) L. 2 Sepulchr.

carnibus, dum scalpello via fieret ad interiora, serum distillabat. In ventre quoque serum inventum est pellucidum, sed lutei coloris, quod igni impositum, pene totum in auras abiit, pellicula videlicet, ac striis quibusdam exceptis. Intestina pallida omnino, et aere turgida. Hepar vero atrum. Thorace recluso, cum forte incideretur vena mediastina, pari propemodum impetu sanguinis exsiliebat, ac in viventibus, cum vena secatur; fuit autem in toto hoc cadavere sanguis valde fluidus, et quasi fusus, nulla, ne in ipso quidem corde, apparente polyposa concretione. Pulmo dexter per membranas exiles superne ad costas alligabatur : a tergo inflammatus erat. Sinistri autem pars superior dura, et præ inflammatione quasi carnea videbatur : inferior vero in frustula erat divisa, in sanie innatantia, quæ substantiam referebat quasi *gelatinosam*, et multa in eo cavo sinistro erat. Pericardium undique adhærebat cordi arcte adeq, ut unum cum ipso efficere corpus videretur. Alicubi erat cartilagineum, alicubi tam crassum redditum, ut semipollicem æquaret : hæc autem crassitudo debebatur ejus filamentis crassioribus factis, et quasi carneis, ac ovalia quædam corpora intercipientibus, quæ incisa, serum luteum emittebant, eoque expresso foveas parvarum instar vesicarum repræsentabant.

11. Illud utrique huic viro commune fuit, ut cum palustrem incoluissent regionem, fluidum

adeo sanguinem haberent, hic autem secundus etiam magis, ut non modo empyemate, sed etiam hydrope laboraret : qui morbus in priore quoque viro, ex parte aliqua fortasse cum empyemate conjunctus, causam præbuerit, ut deprehensus in thorace humor, serosus magis appareret, quam purulentus. Sed in hoc altero cum hydropis vis tanto major fuerit in reliquo corpore; num inde factum dicemus, ut quamvis ad cæteros morbos nova pulmonum inflammatio accessisset, levis tamen appareret febris ? an hanc levem ideo apparuisse, quod pericardium, Malpighiana patefacta structura crassius, et cordi undique arctissime adhærens, majori hujus obstaret agitationi? Cæterum lues venerea quæ primum fecerat hunc virum thoracis affectibus obnoxium, pulmonem procliviorem videtur ad corruptionem hanc tantam reddidisse. Certe ad luem illam non raro phthisim tandem se adjungere, tum medicinam, tum anatomen exercentes non ignorant. Id potest scripta ad te alias (1) viri sectio indicare, in quo simul genitalia pessime affecta, et pulmonem purulentum deprehendimus. Sed et mulieris ob stultitiam vagantis, eoque minus sibi ab inquinatissima plebe caventis, cum cerebrum dissecaremus (2); corpus vidimus jam macie confectum; pulmonem autem magna ex parte refertum pure

(1) Epist. 17, n. 25.
(2) Epist. 8, n. 9.

fuisse audivimus. Sic eundem in meretrice valde læsum fuisse accepimus, cujus nonnullas, alias inspeximus partes sub finem anni 1716. Hæc pus cum sputis expectoraverat, et diu venerea febricula macerata fuerat, ut in cadavere *mammarum neque vestigia exstarent, solæ autem papillæ cernerentur*, quemadmodum in phthisici corporis descriptione loquitur Aretæus (1). Sic in meretrice altera post similes phthisis notas, quales pulmones Valsalva invenerit, mox (2) videbis. Nunc enim priusquam ad phthisicorum transeamus historias, alia restat empyici, quam continuo describemus.

12. Vir quidam a prægressis quibusdam febribus liber existimabatur. Sed postmodum conqueri de siti cœpit, difficilique respiratione, ut erecta cervice spiritum ducere cogeretur, de sensu item cujusdam ponderis in medio thoracis. Decubitum in sinistrum latus ferre nullo pacto poterat. Quod si præterea œdemate pedes intumuissent, nullo autem modo tumebant, haud alienum fuisset de hydrope thoracis dubitare. Post mortem autem empyema, sive pus replens sinistrum thoracis cavum, repertum est. Sinistri pulmonis lobus superior aliquantum induruerat : et qua claviculam spectabat, vesiculas, ex quibus constat, mirum in modum auctas habebat; ut nonnullæ

---

(1) De caus. et not. diuturn. affect. l. 1, c. 8.
(2) N. 15.

avellanæ magnitudinem æquarent; cæteræ multo minores erant. Quædam globi figura, reliquæ oblonga, et ovali, omnes plenæ erant aeris, exterius autem sanguiferis vasculis circumcirca instructæ, quorum inosculationes in una aut altera apparebant. Una insuper, minima quædam foraminula per interiorem faciem hiantia ostendit.

13. Hic æger quare in affectum latus, in quod superiores plerique poterant, cubare non posset, haud liquet, præsertim cum dolor nullus, ut in primo (1) de duobus viris proxime descriptis, eo in latere commemoretur. Sed neque eo in viro, a quo epistola hac (2) incepimus Valsalvæ observationes proferre, cum præter illas, quæ in ventre erant, causas, aliæ in thorace non deessent difficilem respirationem facientes, proclive est intelligere, cur non erecto, sed demisso capite jaceret commodius. Multo autem difficilior videri potest explicatio observationis clari Capperi (3) in quodam putridos corruptosque pulmones habente, qui ultimis vitæ quinque horis supinus denique cubare potuit; cum antea adeo inflexo corpore in lecto sedere coactus esset, ut caput inter genua quasi recondere videretur. Hic vero phthisicus alter est de duobus, quibus laudata

(1) N. 8.
(2) N. 4.
(3) Act. N. C. tom. 4, obs. 47.

adeo ab Sydenhamio (1) equitatio mortem acceleravit: quæ res occasionem præbuit amplissimo præsidi Buchnero scholium adjiciendi unde intelligas, quando in phthisi illud exercitationis genus vetandum sit, et quando non sine spe commendandum. Nimirum ut in cæteris morbis, ita in hoc quoque non omnia omnibus prosunt auxilia. Itaque iis qui phthisi obnoxii sunt, si quis medicus imperaret concionari, aut alio modo vehementer et acute sermocinari, aut canere, quia Sanctorius noster (2) hæc non commendavit modo, sed et eximii sacri oratoris exemplo comprobavit, qui in juventute huic morbo obnoxius, postea quotidie ingenti voce concionem habendo, prosperam sibi valetudinem comparaverat; neque ille tamen medicus qua hic esset orator, et qua item cæteri quibus id laudabat Sanctorius, pulmonum constitutione attenderet; quot tandem credis in illud ipsum a quo retrahere vellet, malum temere esse præcipitaturum? Sane cum esset in juvene M. Tullio, ut ipse de se tradidit in eo libro qui inscribitur *Brutus*; cum esset, inquam, *summa gracilitas, et infirmitas corporis, procerum et tenue collum: qui habitus, et quæ figura non procul abesse putatur a vitæ periculo, si accedit labor, et laterum magna contentio*, ipse autem *vi summa vo-*

---

(1) In dissert. Epist. ad G. col.

(2) Comment. in art. med. gal. c. 67, partic. 2.

cis, et totius corporis contentione diceret; optimi *et amici, et medici hortabantur, ut causas agere desisteret*: itaque recessit a foro, nec nisi biennio post rediit *prope mutatus. Nam et contentio nimia vocis resederat, et quasi deferbuerat oratio, lateribusque vires, et corporis mediocris habitus accesserat.* Contra vero qui sibi non temperant, oratoribus, lectoribus, cantoribus, quid in pulmone sæpe accidat, noster ostendet Ramazzinus (1); atque idem viscus ut exulceratum, purulentum; prorsus putridum fuerit juveni qui tibiis canebat, et cuidam musico, laudatus alias Duissingius (2) docebit, et Stegmannus (3). Quin ipse memini, in Foroliviensi juvene, qui acuta voce in Cæsarea Aula magno cum plausu cecinerat, spirandi organa fuisse adeo exulcerata, ut vitio ad laryngem, faucesque producto jam deglutire nihil posset, et dum vitellum ovi sorbilis ingerere sensim vellet, suffocatus interierit. Quid autem Valsalva in pulmonibus alterius viderit, qui in eadem arte, ejusque instrumentorum usu versatus fuerat, mox (4) leges. Prius enim de ejus historia quem novissime (5) proposui, hæc pauca adjicienda sunt, non liquere videlicet, unde pus

(1) De morb. artific. c. 37.
(2) Commerc. litter. an. 1741, hebd. 44, n. 1.
(3) Eph. N. C. dec. 3, A. 4, obs. 109.
(4) N. 14.
(5) N. 13.

extiterit quo cavum replebatur sinistri lateris, an aliunde eo translatum, an effusum ex superiore illa pulmonis parte aliquantum dura, in amplasque vesiculas dilatata. Nam si quibus symptomatibus stipatæ fuissent prægressæ illæ febres, constaret, aut quæ pars alia corporis servaret aliquod læsionis vestigium; posset esse primæ conjecturæ locus. Nunc etsi caveæ illæ pulmonis ad eum modum apparuerint, ut pro amplificatis ejus vesiculis posse accipi visæ sint; tamen summa illa sedes in qua erant, et adjuncta durities suspicionem fortasse aliquam movere possunt, conjecturæ alteri faventem, apud eos præsertim qui non casu factum credant, ut in phthisicorum dissectionibus Valsalvæ acciderit, eamdem potissimum læsam invenire pulmonis partem, quemadmodum proxima ostendet observatio, et duæ confirmabunt, quæ post illam proferentur.

14. Quidam musicæ artis, ususque hujus instrumentorum peritus, ætate jam consistente, tribus ante annis in sputum incidit sanguineum, cui, tussis cum exspuitione materiæ, ut vulgo dicitur *catarrhalis*, successit. Multis elapsis mensibus, sputum sanguineum rediit, deinde alias quoque, donec post se expectorationem reliquit materiæ et multæ, et crassæ, et pejoris notæ. Facilis quidem erat decubitus in utrum liberet latus, nullusque in thorace dolor. Sed tussis noctu, et præcipue post cœnam molesta erat. Gravis quoque erat respiratio, post motum præsertim, quan-

tumvis levem. Ad hæc, multa sitis: a cibo autem assumpto stomachi gravitas. Aliquot ante mortem hebdomadis, crebri erant sudores nocturni: et cum pedes aliquando intumescere, et postmodum omnino detumescere consuevissent, novissimis diebus haud amplius detumescebant. Accedente autem diarrhæa, qua multa serosa materia profluebat, cum se, ut surgeret, vestire cœpisset, defecit. Pulmones huic homini multis repleti erant tuberculis. Insuper sinistri pulmonis lobus superior, et superiore quidem parte, sternum versus, exterius prædurus, ulcus intus, nec parvum, habebat, in quo sanies, quasi pultis instar. Hic autem Valsalva animadvertit, phthisicis quos ad id tempus secuerat, ulcus, et læsionem in superiore fuisse pulmonum parte. Quod reliquum est, huic in dextero thoracis cavo seri quasi selibra, in pericardio tantumdem repertum est. Hoc pericardii serum, impositum igni, totum evanuit, nisi quod pelliculam reliquit in vasis fundo.

15. Meretrix viginti circiter annorum, plures jam menses lenta febre, tussi, sputo pejoris notæ, totius corporis macie laboraverat. Querebatur de dolore in sinistra thoracis parte, in quam si decumberet, ferre vix poterat. Spirandi difficultate urgebatur. Huc accessit copiosum sanguinis sputum: quo represso, diebus post duobus, australi sæviente constitutione, in qua simili morbo laborantes plerumque pereunt, vivendi finem fecit.

Pulmo dexter vix costis adhærebat. Uterque duris, et ad album colorem vergentibus scatebat tuberculis, glandulosa corpora mentientibus. Præterea utriusque pulmonis superiores lobi superiore ipsa parte vitia alia habebant. Nam dexter quidem sternum versus, ingens excavatum ulcus, et in hoc purulentam materiam continebat; sinister vero, latus versus, duram substantiam ad pyri majoris magnitudinem, quæ substantiam indurati pancreatis quodammodo referebat, in ejusque medio parvum ulcus, puris plenum. Serum in pericardio paucum: in cordis ventriculo sinistro exigua polyposa concretio; in dextero mediocris, cujus major productio in proximam auriculam inserebatur.

16. Virgo annos nata quatuor et viginti, post sputum sanguineum tussi vexatur, catharrhalem materiam expectorat, quæ novissime saniem refert, febricitat, thorace dolet, a sinistra præsertim parte, in quam non potest decumbere, toto corpore macessit, pedibus exceptis, qui ambo nonnihil tument, dexter etiam erysipelate nonnullis ante mortem diebus tentatur. Thoracis sinistrum cavum repletum sero invenitur, portiunculis concreti sanguinis quibusdam in locis, tum pleuræ, tum infimo pulmonis limbo adhærentibus. Illa multum rubebat non secus ac si inflammata esset. Hic quoque, ut inflammatus pulmo solet, valde induruerat. Cavum autem alterum seri quidem parum, et pleuram sanam habebat. Sed ejus pulmo,

limpidæ aliquantum continebat. Omentum per quædam parva quasi ligamenta cum mesenterio, et peritonæo nectebatur. Erant hæ tres partes, et præterea intestinorum, uteri, et felleæ, atque urinariæ vesicæ superficies protuberantibus, disjectisque passim corporibus inæquales, variæ figuræ et magnitudinis, sic tamen ut per omenti quidem superiorem partem essent minora, per inferiorem autem multo majora, et præterea conferta atque inter se contingentia. In sinistro pulmone tum ulcus erat, et ichor in hoc saniosus, tum præterea corpora ejusmodi qualia in mesenterio, et aliis ventris partibus. Eorum nonnulla pus, quædam materiam quasi pultis instar continebant, alia autem adhuc solidiora, quasi glandularum conglobatarum naturam referebant.

19. Recte Mortonus (1) animadvertit, *mirum non esse, si scrophulosi, qui tumoribus glandulosis in aliis partibus frequenter obnoxii sunt, non raro etiam ejusmodi tuberculis vel in ipsis pulmonibus afficiantur:* quin etiam phthisis scrophulosæ *certissimum diagnosticum sumendum esse a tumoribus glandulosis in externo habitu corporis eam comitantibus.* Quam ego rationem, et dogma, aliorum quoque, et in his cl. Laubii (2) observatione confirmante, secutus, in juvene monacha, cujus videbam collum ita glandulis inæ-

(1) Phthisiolog. l. 3, c. 1.
(2) Act. N. C. tom. 2, obs. 106.

quale, ut in virgine Valsalvæ erat, cum gravia, ut in phthisi, thoracis incommoda pulmonibus adscriberem quos non absimiles tumores facile occuparent, præsertim cum alios in ventre quoque persentirem; ejus generosus parens postquam meam audivit opinionem, nimis vera, inquit, opinari te credo, qui puellam, hujus sororem, paribus incommodis absumptam, cum amisissem, ejusque pulmones inspici jussissem, tuberculis hic illic obsitos fuisse acceperim. Ille idem scriptor, ut sæpe, et passim in cunctis phthisicorum pulmonum partibus tubercula offenderit, ejus ostendent observationes, quæ in Sepulchreto etiam (1) extant. Earum una (2) triplicem materiæ, iis tuberculis comprehensæ, varietatem commonstrat, cum alia pure, alia substantia mellea, pleraque autem, et hæc quidem minora, materia steatomatosa referta exhibet, cujusmodi fortasse erat quam Valsalva in tuberculo grandiore vidit illius pueri, cujus paulo ante (3) injecta est mentio, referentem colore et mollitie substantiam cerebri medullarem. Sed et alia continent aliquando, ut puta, ne longius a proposita Valsalvæ virgine abeamus, materiam quasi pultis instar. Verum hæc, aut alia pro causarum, et corporum varietate, in progressu, antea autem, ut vel ex

(1) Additam. ad sect. 7, l. 2, obs. 34, 36, 37, 38, 40 et 43.
(2) 38.
(3) N. 17.

ejus virginis inspectione intelligis, solida tubercula conglobatas glandulas repræsentant. Quin etiam possunt annis primis magna ex parte sensum fugere, crescente autem ætate se prodere, tantoque citius augeri, et matura fieri, quanto citius causæ accesserint; exempli gratia, in eadem virgine is pavor, qui humorum alioqui crassorum et viscidorum motum in pulmonibus retardaverit.

20. Sic autem potissimum ingenitam phthisim se se producere, cum Sylvio (1) existimo, qualis futura erat in puero commemorato: alias vero, in aliisque aliter pro varia in pulmonibus aut firmarum partium, aut fluidarum dispositione. Namque pro hac varietate adventitiam quoque phthisim, iisdem positis contingentibus causis, quæ plerosque aut non lædunt, aut parum, tardeve lædunt, in quibusdam contra oriri facile videmus, et multum citoque invalescere. Neque dubium est, quin causis quoque phthisim in cujusvis pulmone producturis hic magis resistat, si sanissimus sit. Ejusmodi autem causæ sunt pulmonis inflammationes, et vulnera, si utraque male curentur; aliæque, et in his quæ extrinsecus illabuntur, ut puta globulus qui arteriam asperam subiit sexennis pueri (2) cujus historiam cum legeris, facile suspicaberis operarum incuria aliquid esse peccatum; nam globulus *nuce juglande*

(1) Cit. supra, ad n. 17.

(2) Vid. Eph. N. C. cent. 4, obs. 121 in schol.

paulo minor nec illuc introisset, et celerrimam suffocationem, non lentum morbum unde *pulmones pure repleri* possent, attulisset. Est etiam causa alia, nempe perfrigida multa potio, dum ab nimia exercitatione corpus æstuat, ingurgitata, res fere perniciosissima, quamvis non ex pulmonis tantum læsione. Namque, ut de sanguinis alveis, gulæ proximis, nihil dicam, ventriculum quoque, in quem potio excipitur, inde primum fuisse vitiatum in phthisico puero, non sine ratione aliqua contendebat Lentilius (1). Cui ut in illo casu non refragemur, nec in aliis fortasse in quibus multo prius ab exteriore illa causa læsiones ventriculi quam pulmonum, animadvertantur, unde mala ciborum confectio viscidos, acresve succos paret, qui et stomachum vellicando, tussim excitent, et in pulmonibus tandem subsistendo, irritandoque, causam præbeant phthisi, qua ratione ille, si non Vateri (2), at cel. Heisteri (3) observationem explicare forsitan maluisset; ut in nonnullis, inquam, minus refragemur; tamen vel in his casibus negari non potest adhærentes œsophago a fronte quidem tenuiores arteriæ asperæ, et primorum bronchiorum parietes, proximos autem ab utroque latere pulmones a perfrigida multa allabente, aut interlabente potione, si

(1) Earumd. Dec. 2, A. 7, in append., n. 10 ad obs. 6.
(2) Dec. ead. A. 10, obs. 161.
(3) Eorumd. act. tom. 1, obs. 174.

semel excreverant: tamen secundi cadaver in rene sinistro *magnam sanguinis stagnationem*, et *in regione lumbari vasa sanguifera valde tumida et inflata* ostendisse, primi vero eadem vasa *sanguine valde turgida* in *omento*, *ventriculo*, *et mesenterio*. Cæterum, ut illuc redeam, pus, et sanies aliam in aliis naturam habent, aliumque odorem, et modo seorsum, modo una sunt cum induratis pulmonum partibus. Quæ tum ex plerisque indicatarum observationum, tum ex his quoque intelliges, quas pergam indicare. Sic in juvene(1) pulmonum pars concava pure erat fœta, convexa autem ferme tota tophacea: et in viro(2) pulmo dexter pus fluidum; sinister materiam quamdam induratam habebat. Et cum in quibusdam (3) pulmones pleni skirrhis cartilagineis, aut steatomatibus duris obsiti, in aliis referti exiguis, purulentis grandinosis abcessibus, aut vomica, vomicisve (4) deturpati reperti sint; fuerunt alias inventi simul callosi, et compacti, simul vomicis passim obsessi, itemque (5) penitus obstructi, et exulcerati, aut (6) steatomatibus innumeris, et

(1) Commerc. litter. an. 1731, specim. 46, n. 5.
(2) Eph. N. C. cent. 3, obs. 2.
(3) Vid. Halleri cit. obs. 15.
(4) Commerc. litter. an. 1743, hebd. 30, n. 11. et an. 1745 hebd. 24, n. 1 ad V.
(5) Act. N. C. tom. 2, obs. 8.
(6) Eorumd. dec. 3, A. 9, obs. 243.

hic illic vomicis infarcti, aut denique (1) fœdati apostematibus multis, et tuberculis, quorum aliqua inflammata videbantur, alia adhuc erant immatura : qualia in proposita Valsalvæ virgine (2) fuisse retulimus.

21. Etsi autem in tot quæ indicavimus, et in aliis, quæ, ut morbus est frequentissimus, prope innumera sunt, exemplis tanta et causarum, et effectuum apparet varietas; si tamen hanc in aliis pro peculiaribus singulorum hominum conditionibus alio referas, unamque communem omnium, quos vides, effectuum originem quæras; hanc in humore aliquo facile agnosces, qui ob quacumque sive ingenitam, sive adventitiam causam in pulmonibus subsistens, modo, si crassior sit, et tenuiores particulæ abeant, ibi indurescat, efficiatque propterea, ut aliquis aliquando qui ipso pejor sit, erosurus humor subsistat, modo, si ipse jam sit per se acer, vel mora, aliorumve admistione acer fiat, citius aut serius membraneas incipiat pulmonum cellulas erodere. Una autem erosa, vitium ad proximas propagatur, fitque, pluribus absumptis, manifestum ulceris cavum, quod circumjectarum a pure compressæ, eoque crassiores factæ membranulæ duro circumcirca pariete possunt concludere, ut in externis ulceribus, fistulosis præsertim, videmus.

(1) Dec. cjusd. A. 7, obs. 9.
(2) N 18.

prioribus atque in hoc quarto inveni tinctum quem aperueram, proximum asperæ arteriæ truncum, et prima bronchia, id est nihil quidquam vel leviter nigricantis coloris habentia. Quamobrem quocumque eæ glandulæ sint intus colore infectæ, necdum a mea perpetua sententia mihi discedendum censeo; sed in eo adhuc permaneo, ut non facile ipsas credam cum arteriæ illius cavo communicare, præsertim cum aliæ non desint glandulæ quæ, cum earum succus in illud, et prima bronchia manifesto influat (1), præbere in hæc aditum possint illiusmodi sanguinis fæci, ut Willisius (2) loquitur, cui quoque noti erant qui sputa redderent atramenti instar nigricantia, non secus ac Salio in commentariis ad verba illa Hippocratis (3) : *saliva crassa, ac fuliginosa tussi rejicitur.* Cæterum in bronchiales glandulas, erosione aliqua facta, communicare interdum cum bronchiis præter naturam, non negavero; ita an eædem sint quæ in phthisicorum pulmonibus tubercula faciant, in medio ob eam causam relinquo de qua supra (4) dictum est, cum videlicet vix unquam ejusmodi pulmones dissecare voluerim, multoque minus hæc tubercula, et illas glandulas, præser-

---

(1) Vid. advers. 1, tab. 1 ad F, et tab. 2, fig. 1 ad O. O. O.

(2) Sepulchr l. 2, s. 1, in schol. ad obs. 9, et ad § 2, obs. 105 hujus 7 sect.

(3) De morbis, l. 2, t. 117.

(4) N. 3.

tim quod ad sedem attinet, diligenter accurateque inter se comparare. Unam propterea, haud amplius, paulo attentius habitam, hic a me observationem accipies.

22. Mulieri agresti, annos natæ ad quadraginta, tumor ad calcanei dexteri latus internum adeo increverat, ut modicum æquaret hominis caput. Ob eam magnitudinem, et quod ab steatomatis natura degenerans, factus jam erat cancrosus, in Venetum Incurabilium nosocomium excepta fuerat mulier, et is tumor exstirpatus. Sed cum repullulasset, annum jam alterum ibi permanenti mulieri, neque ullo de affectu conquestæ unquam qui ad thoracem attineret, accidit ut ad hujus sinistram partem pungente dolore corriperetur, quem febris, et spirandi difficultas comitabantur. Semel atque iterum missus est sanguis, cui alba insidebat crusta, datum oleum ex dulcibus amygdalis recens expressum, neque alia omissa quæ in pleuropneumonia ex usu esse consueverunt. Per hæc, etsi nihil quidquam expectoratum est, illa sublata visa sunt omnia. Verum dies necdum advenerat quadragesimus ex quo inceperat pleuripneumonia, cum respirationis difficultas ingruere cœpit cum sensu angustiæ et suffocationis, ut jam altiore capite et dorso cubare ægra cogeretur: et pulsus qui, cum fuerat inflammatio, intermiserat, rursus vel magis intermittebat. Nullus tamen dolor, nulla tussis, nullum sputum, febris nulla; nisi quod ultimis tandem die-

bus febricula accessit. Qua, et spirandi difficultate illa identidem magis, noctu autem præsertim urgente, ad maciem, et ad extremam virium infirmitatem mulier redacta, vix ut exili voce de faucium erosione, in quibus nil tale conspici poterat, quereretur, mortua est die post novam respirationis difficultatem decimo quinto. Hæc cum ego amicique ab nosocomii medico, diligente, ac probo viro, Senense Rinaldio accepissemus, rogatus ab omnibus, ipsoque Rinaldio adjuvante, cadaver dissecui sub aprilis initium anni 1708.

Pectus cum incidere cœpissem, et cartilagines per quas costæ cum sterno committuntur, secarem, cruenta aqua prodiit e sinistro thoracis cavo: quod mox eadem plenum conspexi. Cum ea, etsi nullus gravis odor ex ipsa, aut ex pulmone existeret, pus tamen permistum fuisse non dubitavi, cum pulmonem ad imam anteriorem partem corruptum viderem, absumptumque, magna ibi cavea ultro se oculis objiciente. Sed et dissectus, hic illic ostendit ad tractus non modicos substantiam, primo quidem aspectu, et inquisitione, steatoma, albedine videlicet, ac firmitudine aliqua referentem; sed ubi cultro dimoveres, similiorem purulentæ materiæ. Reliquus pulmo minime durus, rubicundo erat, quasi a stagnante sanguine, colore infectus. Multo quam sinister, minus vitiatus erat pulmo dexter, ut qui intra non sanissimam quidem, sed tamen leviter peccantem, substantiam suam pauciora, et minora

condebat illa quasi steatomata, quæ peculiari tunica concludi videbantur. Cæterum uterque pulmo, sed dexter arctius, ad thoracis parietes ferme undique adhærebat. In pericardio multa fuit aqua turbida, subflava. In omnibus cordis caveis polyposæ concretiones, inde per magna vasa productæ, mediocri omnes firmitudine; sed ea minima quæ ad sinistram pertinebat auriculam. Venter quoque, cum exterius magna ex parte liveret, apertus est. Sed is livor intestinis deberi visus, aere valde turgentibus. Omenti vix aliquæ erant reliquiæ. Hepar duriusculum, albidum, variegatum, ejusque vesicula bile plenissima. Lien prægrandis, et æquo durior. Durius quoque pancreas. Duri testes, albique, et grandiores, et in iis nigræ quædam cellulæ. Quamvis autem intra summam vaginæ partem annulum invenerim quem pessum vocant, ut mulierem uteri, vaginæve prolapsui obnoxiam fuisse appareret; tamen eo annulo detracto, neque ita laxam vaginam comperi, ut facile se invertere deorsum posse videretur, et uterum sua in sede conspexeram; itaque ejus annuli et decubitus ope multum profecisse mulierem existimavi. Quod reliquum est, turbida aqua, nec tamen multa, stagnabat in ventre.

23. Empyematis simul, et phthisicæ in pulmonibus dispositionis exemplum habes. Dabo alterum phthisis, in qua ossiculum quoddam rejectum est, non quod ego cadaver secuerim; nam qui clam hominis consanguineo secare aggressi

sunt, ne ipsi quidem persecare potuerunt; sed quod horum mihi spectata erat fides, æger autem, cum Bononiæ degerem, non secus atque ejus incommoda, maxime notus.

24. Medicus consistente ætate, qui jam diu cachectica facie fuerat, postea autem etiam anhelus, et raucus, sputa denique reddere cœpit varie colorata, inter quæ non exiguum frustum extussivit curvi ossiculi, quod et mihi ostendit, læve a cava parte, asperum a convexa. Interea suffocationis sensu, neque ita raro, corripiebatur. Nocte demum quadam cum se melius habere dixisset, horis post paucis inventus est mortuus, nihil omnino sentiente qui inserviendi causa in eodem cubiculo, atque adeo propter ipsum dormiebat. Pulmones cum extra, tum intus vesiculis obsiti erant, albo pure plenis, inæqualibus sic ut majores uvæ acinum non excederent. In pericardio multum aquæ turbidæ. In corde vix una parvula concretio polyposa. Altiorem asperæ arteriæ truncum, et laryngem incidere, ob eam quæ dicta est, causam non licuit.

25. Et tamen eas potissimum partes introspicere oportebat, ut unde ossiculum extitisset, cognosceretur. De hoc enim alia aliorum sententia fuerat, nonnullis inepte pro ossis hyoidis particula, aliis vero pro annuli asperæ arteriæ, ossei facti, portione habentibus: qui propius ad verum fortasse accedebant, quando vel ramulum ejus arteriæ in os conversum, et in phthisici qui-

dem pulmone, deprehendit Blasius (1); nos vero non illius modo arteriæ annulos, sed et frustula quæ intra pulmones annulorum loca plura conveniunt, ex cartilagineis facta ossea, ut scripsimus ad te alias (2), observata habemus : bronchiorum autem fragmenta, qualia a corrupto pulmone avulsa, in sanie intra phthisici thoracem reperta sunt, talia hominem *in magna quantitate excreare consuevisse* testatur Bontius (3). Neque id ignoravit Hippocrates (4), cum *spuit pus*, scripsit, *et velut ulceris ricinos bronchia in pulmone cartilaginosa* : quæ ad verba videsis quæ in rem nostram Salius (5) adscripsit. Quin Aretæus (6) sermonem de iis habens qui pulmonis abscessibus laborant, ad propositum a nobis casum vel propius accessit. *Raucescere* enim, et *breve spirare* dixit, et *aliquando* eorum *quempiam subitanea ac multi humidi attractione strangulari*, *quod arteria puris multitudine obstructa*, *aerem non recipiat* : ab iisdem autem *bronchia*, *id est asperæ arteriæ circulos nonnunquam expui ob ulceris varietatem*, *si alte abscessus penetrat* : *quando et fragmenta visceris expelluntur*. Cæterum hic quo-

---

(1) Sepulchr. l. 2, s. 7, obs. 164.
(2) Epist. 15, n. 18.
(3) Sepulchr. s. 7, modo cit. obs. 12.
(4) De morbis, l. 2.
(5) Comment. in ejusd. l. t. 119.
(6) De caus. et not. diuturn. affect. l. 1, c. 10.

que, ut verba ultima ostendunt, latentia intra pulmonem bronchiorum frustula significavit. Sed frustum istud osseum, a medico rejectum, neque figura cum frustulis illis bronchiorum conferri poterat, neque magnitudine; ut ad majores arteriæ annulos esset referendum. Quin Valsalva ex larynge ipsa, cujus grandiores cartilagines haud raro osseas fieri scimus, abscessisse suspicabatur, ex gravi etiam laryngis vitio improvisam medici, subitamque mortem deducens propterea, quod duos in nosocomio Incurabilium, laryngis ulcere alterum, alterum carcinomate laborantem, utrumque subito, et cum minus id expectaret, mortuum esse animadverterat: quo virginis quoque casum, tibi alias (1) a me descriptum, referre poteris.

26. Laryngis facta mentio ad memoriam illud revocat adeo usitatum ac tritum inter veteres medicos dogma de acri a capite in laryngem, pulmonesque distillante materia, et phthisim demum afferente. Quod dogma, si capitis nomine pharyngis fornicem, internasque nares accipere duntaxat velimus; cum vero interdum consentire, non negabimus. Glandulosam enim tunicam qua illæ instructæ sunt partes, humorem aliquando secernere qui erodendi vim habeat, erosiones quæ in ipsis accidunt partibus, satis videntur

(1) Epist. 15, n. 13.

comprobare, unde et alii, et nos (1) sputum sanguinis interdum provenire observavimus, quod et ab iis quas oris vocant hæmorrhoides, proveniens, imponere pro pulmonari medicis posset qui signa non attenderent ab Hippocrate (2) olim, ab Aristotele (3), et a Cælio Aureliano (4) proposita, ab Helwichio autem (5) erudite, nec sine observationibus, illustrata, ad quas poteris aliam addere clari Dethardingii (6). Itaque si ex altioribus quæ dixi, locis delabentem humorem, præditum erodendi vi, subjectum palatum mobile, et adjecta huic uvula ab larynge non avertant; nihil prohibet quin hanc subeat, ipsamque, et pulmones tandem erodat, aut vitiet. Quamobrem quibus ea palati pars cum uvula ab lue venerea, ab aliave causa absumpta est, eos tussi, et phthisi tandem obnoxios fieri, non unius medici, atque anatomici observationes ostendunt, ut ex cl. Jo. Zachariæ Petsche (7), nostrisque etiam scriptis (8) cognosces. Neque enim quod aliter in parte nobis videre contigerit, aut id quod vidimus, posse

(1) Epist. anat. 9, n. 14.
(2) Prædict. l. 2, n. 27.
(3) De partib. animal. l. 3, c. 5.
(4) Morb. chron. l. 2, c. 11.
(5) Eph. N. C. Dec. 3, A. 9, obs. 118.
(6) Earumd. cent. 7, obs. 73.
(7) Sylloge anat. obs. § 87.
(8) Epist. anat. 9, n. 9 et 10.

etiam aliter explicari, indicaverimus; idcirco eam quam modo memoravimus, et tunc etiam attigimus, explicationem prorsus displicere nobis, existimaveris. Quin eadem posita, planius intelligi rationem fatemur, quæ Mercurialem (1) et Gavassetium (2) permovit, ut decubitum supinum, et demisso capite imperarent ad gravissimas diuturnasque ab hoc in thoracem defluxiones, in œsophagum potius, et ventriculum avertendas. Sic enim primus eo uno auxilio Germanam mulierem liberavit; alter autem virginem, jam sanguinem ea de causa exspuentem, a medicis nobilissimis destitutam, et ab omnibus deploratam, eadem ratione juvit adeo, ut postea etiam persanare potuerit.

27. Aetius vero (3) asperæ arteriæ ulcera curare docuit, ægro *supino reclinato, atque iis quæ capiti subjiciuntur, sublimius instratis,* credo cum in laryngem nihil deflueret. Ea autem ulcera, maxime prope arteriæ extremum, aut in ipso extremo, *sanabilia omnino existere*, suis etiam fretus experimentis, asseveravit. Quapropter videndum est, ne curatæ phthisis exempla quædam, non ad pulmonis ipsius, sed ad arteriæ potius ulcera attinuerint. Quod non tam de aliorum, quam de mea quadam curatione dictum velim, unde

(1) De indicat. curat. c. 52.
(2) Ibid.
(3) Medic. tetrabibl. 3, serm. 1, c. 64.

multum laudis adolescens retuli, cum in patria medicinam exercerem. Res autem ad hunc modum se habuit. Vir erat Lucensis, qui Stephanus Cheli vocabatur, longa statura, habitu corporis exsucco, solers atque industrius, in curis assiduis gravibusque negotiis versatus, hasque etiam ob causas hypochondriacus. Hunc tussicula, quam tincta sanguine sputa comitabantur, jam diu male habebat. Seniores medici cum alias herbarum permulcentium, et quæ pulmones juvare creduntur, succis; alias lacte asinino; alias *gelatinis* quas vocant, et jure testudinis; interdum lignorum dilutis decoctionibus, nonnunquam iis quæ adstringendi vim habent, a chalybe sumptis, et lapide hæmatite; ad hæc Villensium aquarum potatione, et balneo ex aqua fluviatili; aliisque ejuscemodi si curare possent conati, adeo non profecerant, ut macilentiorem ægrum, morbum autem facerent deteriorem; adstringentia enim minuere urinas, balnea in sputis augere sanguinem videbantur; Villenses autem aquæ intra primos dies, quod minime transirent, omnino fuerunt omittendæ, et pleraque tandem stomachus aversabatur. Cum haud minus ægrum medicorum, quam medicos morbi pertæsum esset; ventum ad me est, qui tum reverentia erga seniores, tum communi apud omnes desperati jam morbi opinione ductus, excusationes attuli plures, donec victus auctoritate et gratia eorum quibus ægri salus cordi erat, ita manus dedi, ut scirent

cuncti, me invitum, et nihil promittentem, alienæ obsequi, voluntati non tam ut ægrum curarem, quam ne desererem. Erat hic extenuatus, infirmisque jam viribus, et somno brevi atque interrupto. Tamen cum febrem, saltém assiduam, abesse viderem, *rejici* autem *per sputum*, ut Aetius loquitur (1), *purulenta pauca, ac cruenta,* neque alibi *sensum doloris manifeste percipi*, nisi *juxta exulceratum* asperæ arteriæ *locum*, id est paulo infra laryngem : cumque ex omnibus quæ adhibita fuerant, auxiliis duo aliquid contulisse invenirem, quæ ad ea ulcera ab Aetio (2) laudantur, *arteriaca* videlicet *sub lingua detenta, ut paulatim liquefacta, in asperam arteriam delabantur, et exhibitum lac quotidie recens multum ab adstante adhuc animali;* spem aliquam, sed tacitam, fovere cœpi, et rationem quærere efficiendi, ut quæ nonnihil profuerant, ea denique persanarent. Usi erant trochiscis, qui in ore liquarentur, ex speciebus diatragacanthi frigidi, et lacte, ut dictum est, asinino, unde punctionum in aspera arteria sensus tunc cum illa adhiberentur, propemodum sublatus fuerat, et vires cum somno nonnihil auctæ. Cum quærerem, cur igitur in eorum quæ juverant, usu non perstitisset; a trochiscis quidem lædi sibi stomachum, respondit; a lacte vero cum primum ea præstari

(1) C. 64 cit.
(2) Ibid.

utilitas videretur, mox tamen priora omnia rediisse. Sed tu, inquam, *vitasti* interea *ventum et solem?* id enim ab Hippocrate (1) iis diserte imperatum memineram, quibus *ex fervido ulcere, aphtha appellato, pulmonis fistula laboraret.* Non vitasse autem sciebam · trochiscos autem illos ex natura, et dulcedine sua stomacho, quippe hypochondriaci, obfuisse intelligebam. Cum igitur quæ mihi facienda, quæ vitanda essent constituissem, forte accidit, ut meum communicare consilium possem cum Paulo Piella, medico inter Bononienses præstante, qui tunc nobiscum in morbo gravissimo curabat Joannem Baptistam Ursium Comitem, eum qui postea Cæsenatum pontifex fuit. Paulus autem, etsi quæ a me proposita erant, non improbabat; tamen cum sputa attente inspexisset, accepissetque sæpius sic esse tenuia, et pauca, nec semper quidem, sed tamen subinde fieri nonnihil sanguinolenta: vereor, inquit, plurimum, ut sanare possis hæc ulcera, quæ præterquam quod profundiorem sedem fortasse habent, certe, si quid video, ad genus accedunt ejusmodi herpetis, ut si vel in cute ipsa exstaret, summa cum difficultate ad cicatricem perduceretur. Quod judicium, ut magistri, in re præsertim chirurgica, si quis alius, experientissimi fecit quidem, ut me nihil promisisse

---

(1) De morb. l. 2, t. apud Salium 112 et 114.

gauderem; ne tamen ea quæ constitueram, experirer non fecit. Erat anni tempus quo et aeris injurias diligentissime vitare oporteret, nec propter ineptum pabulum a brutarum animantium lacte sperari multum posset. Itaque primum omnium in tepidum, nec tamen humile, aut angustum cubiculum hominem includere se jubeo, ibique, missis curis omnibus, amicos ac familiares audire magis, quam ipsum loqui, idque submissa, et minime concitata voce. Tum iis præscriptis quæ lenire arteriam, nec stomachum lædere tamen possent, et hoc ad lactis usum parato, muliebre lac impero primum quidem non ita multum, tentandi causa, tum deinceps, cum optime cederet, quantum sagaci et attento ægro selibram circiter æquare videretur, matutino tempore, tantumdem vespertino e mammis sugendum horis quatuor, aut quinque ante prandium, cœnamque. Quorum utrumque erat mediocre, sed hæc magis, sine vino utrumque et si quæ alia nocere possent; sed non sine pulte ex hordei farina, quæ radicis Chinæ pulvere ad unciam in libras singulas, nullo autem saccharo adjecto, lento igne fuerat quasi in calcem redacta, et ex lacte, recens e vacca emulcto, quæ hordeo et paleis, non faba et fœno, pascebatur. Nutricem quoque, sanam in primis, ut idoneis uteretur alimentis, et horum, quoad ejus fieri posset, varietatem fugeret, admonueram; quæ res neglecta, una maxime videtur facere, ut sæpe

in medendo mulieris lac non præstet lacti cæterarum animantium, quamvis illud *ut familiare, ejusdemque nobiscum naturæ, cæteris præferebant ad tabificos affectus* vel antiqui illi medici, in primisque Euryphon, et Herodotus, a Galeno (1) laudati. Per hæc ab extremo novembri ad medium maium diligentissime servata, ita homo restitutus est, ut sexdecim ipsos annos egregie valuerit. Quibus elapsis, ejus sanguis iterum corpusculis erodentibus fœtus, hæc per biennium in cute sub impetiginum forma deposuit. Sed his de improviso evanescentibus, imi pedes acerrimis doloribus cum aliquo tumore, sed majori rubedine, capti sunt. Quæ post dies viginti cum repente abiissent, ecce tibi per biduum urinæ suppressio : et post hanc crurum tumor sæpe evanescens, sæpe rediens, tum febres, tandem inter umbilicum, et pubem dura quædam interna protuberantia, atque alia præterea ventris incommoda, quibus conflictatus, vivendi denique finem fecit. Sed hæc omnia, absentibus nobis, contigere : quæ ob id tantummodo commemoravimus, ut curationem illam nostram perfectam, absolutamque fuisse intelligeres, cum homo non solum tamdiu valuerit, sed et postquam iterum ægrotare cœpit, tot inter morbos nunquam primo illo tentatus sit. Quem cum phthisim fuisse,

---

(1) De succor. bonit. et vit. c. 4.

vulgo existimarent; non fuit phthisicus in civitate, qui eumdem sibi curationis modum non præscriberet; nemo tamen eorum evasit.

28. Sunt et aliæ multo etiam profundiores arteriæ asperæ affectiones, quas vulgus sæpius, interdum et medici, cum phthisi confundant, in quibus tamen affectionibus ipsi pulmones sani sunt. Sic, ne alias (1) ad te scriptas observationes hic repetam, sic, inquam, Valsalvam memini dicere, in nemine se pulchriores, quam in Foro-Corneliensium episcopo Zanio pulmones vidisse, cui vitiati credebantur ob multos, quos expectorabat, humores, a propriis videlicet bronchiorum glandulis secretos. Qui etsi revera non sint purulenti, interdum tamen ejusmodi sunt, ut si quis purulentos esse contendat, facile inter tot illas *puris formas ac species* quas Aretæus (2) sic enumeravit, ut *prope infinitas esse* diceret, aliquam reperiat, ad quam referre illos posse quadantenus videatur. Atque utinam cum dubitatio interdum aliqua injicitur, tunc certæ semper, et de quibus inter omnes conveniret, veri puris notæ signaque exstarent. Nam quod Jacotius (3), exempli gratia, ita pus a pituita distinguit, ut illud cinericium sit, hæc alba; illud fœtidum saltem modice, hæc nequaquam; illud secedens in

(1) Epist. 4, n. 21, et Epist. 10, n. 11.
(2) De caus. et not. diuturn. affect. l. 1, c. 9.
(3) Comm. 1 in l. 6, s. 2, aph. 9 Coacar.

partes, maxime si in aquam conjiciatur, hæc glutinosa; haud satis scio qua ratione hæc omnia cum Aretæi doctrina conciliet, qui inter puris genera *glutinosum* quoque, et *odore carens* diserte collocaverat, præsertim cum ibi id fecerit Aretæus, ubi ab Jacotio laudatur quod *solo aspectu pus a sputo distinguendum* censuerit, *nec multam suppurationis notitiam haberi ab iis qui humiditates igne vel aqua explorant*, notans videlicet qui Hippocratis aphorismo (1), in Coacis (2) repetito, alteroque in his adjecto (3), ad pus dignoscendum abutuntur quando neuter, sicut recte Jacotius admonet ad puris diagnosim, sed uterque manifesto ad mortis prognosim scriptus est, sive phthisici sputum, igni impositum, gravius oleat, sive subsidat injectum in aquam marinam, quæ vase quidem æneo contineatur. Quale vas cur requirat Hippocrates, etsi Duretus (4), et ipse Jacotius causam reddere conati sunt; vereor tamen, ut satis, non dicam tibi, sed sibi ipsis fecerint: et certe hic alter eo redit denique, ut Hollerium (5) secutus, referre parum credat, quo vase aqua illa excipiatur: quod num Hippocrati in tanta brevitate conveniat, ipse vi-

(1) Sect. 5 et 11.
(2) Aph. modo cit.
(3) Aph. 10.
(4) In Coac. l. 2, c. 17, n. 3.
(5) Comm. in cit. aph. 10.

deris. Joannes autem Hieronymus Zanichellius, vir qui multa in re cum medica, tum chimica expertus erat, cùm mecum Venetiis loqueretur de amico utriusque nostrum doctissimo Victorio Francisco Stancario, quem Bononiæ phthisis, tussim et sanguinis sputum consecuta, vexare jam cœperat, et tabidos mihi nominaret duos per eclegmata restitutos, alterum quidem per illud quod *rob* nucum vocatur, alterum autem per *rob* maturarum ebuli baccarum, certa quadam ratione confectum, nec, quod ipse pro arcano habebat, sileret balsamum sulphuris cum balsamo copaibæ paratum; cumque inde, ut fit, in sermonem forte incidisset de isto Hippocratis loco; credere se ostendit per æneum vas aliquid detrahi marinæ aquæ, ut sic resistat paulo minus descendentibus sputis, quam si alio ac æneo vase contineatur; ad illud enim experimentum facilius certiusque ineundum; neque idoneum esse, ut multi arbitrantur, aquam puram, quippe minus quam oportet, neque item marinam, quippe paulo magis quam opus est, resistentem. Confirmabat autem sibi, hac ratione quam proponit Hippocrates, periculum sæpe facienti nunquam non Hippocraticam prædictionem respondisse : nec quorum sputa natassent, eos ita brevi, ut quorum subsederant, periisse; ut non dubitaret, si postea, cum deterior videlicet factus esset eorum morbus, tum rursus captum esset experimentum, non dubitaret, inquam, quin sputa fuissent ad fundum lap-

sura. Nec vero collecta sputa, quod multi faciunt, de pelvi in aquam dejici, sed ab ægri ipsius ore, ut Hippocrates jubet, in aquam rejici volebat; imo ab ipso ægri pulmone, et id sæpius, probe conscius non sputa semper a maxime vitiata pulmonis parte educi, et contra quid ipsis postquam educta sunt, per moram detrahi possit, ut alia esse quam statim per se fuissent, in experimento videantur.

29. Sed Cælius Aurelianus (1) ubi plurimos commemorat medicos, qui non ad mortem prædicendam, sed ad *discernendum purulentum liquorem*, ægrorum sputa in aquam (marinam non dicit) mittebant, aut carbonibus imponebant; itemque Cornelius Celsus (2) ubi eorum mentionem facit, qui hoc altero utebantur signo, cum *de phthisi dubitabant;* non obscure videntur probare istiusmodi consuetudines: primus autem in phthisicis ex sanguinis rejectione sputa ex lividis vel prasinis fieri *alba atque purulenta*, diserte scribit, quod primo illi repugnat ab Jacotio (3) posito inter pus ac pituitam discrimini. Præterea ambo illi veteres medici, quos plerique, et nos fere hac in epistola ita sequimur, ut eos tamen qui aliter sentiunt, non improbemus, eam tabem in qua saniosa ac purulenta sputa non sint, phthisim non

(1) Morb. chron. l. 2, c. 14.
(2) De medic. l. 3, c. 22.
(3) Vid. n. 28.

vocarunt ne tum quidem cum pus in thorace, atque adeo in pulmone collectum esset. Itaque primus *phthisicæ passionis*, et *empyicæ* vel tum discrimen esse docuit, cum in hac pus rejicitur non paulatim per sputa, sed acervatim. Celsus autem non tradidisset (1), a phthisicis *pus excreari*, si empyicos pro phthisicis accipi voluisset. Empyicos enim cum describeret (2), ad eaque signa quæ Hippocrates prodiderat, aliquid, ut Ronsseus (3) animadvertit, de suo adderet, ad venas attinens quæ sub lingua sunt, nihil tamen in iis quæ excreantur, mutavit. Hippocratem enim videbat non in eo tantum, quem potissimum tunc Celsus spectabat, prænotionum (4) loco, sed et in Coacis (5), inter suppuratorum signa constanter hoc ponere, quod *nihil memoratu dignum spuant*. Quod si alio in libro, is vero est qui inscribitur de locis in homine (6), antequam suppuratum ex eo conjectare doceret, quod *spiritum multum habet, subraucosiusque loquitur, etc.*, eumdem *pus excreare* dixit; hoc aliter, aut post alia quam phthisicos ejicere intelligebat, sicuti ex laudati Cælii lectione colliges: et certe eo ipso in loco

(1) C. cit.
(2) L. 2, c. 7.
(3) Enarrat. ejusd. c. 7.
(4) N. 16 apud Marinell.
(5) N. 3 ante med.
(6) N. 28.

alios esse Hippocrati phthisicos, alios suppuratos, illud manifesto monstrat, quod paulo ante (1) dixit, *suppuratos ex his tabidis sive phthisicis græce appellatis, fieri, ubi corpus humectius factum fuerit: et contra ubi siccius fuerit factum, ex suppuratis tabidos.*

30. Verum ut ad eum a quo tibi fortasse digressus videor, sermonem redeam; intelligis profecto, quam facile possint homines decipi in tanta aliquando puris agnoscendi judicandique difficultate, ut etiamsi phthisis non in sola pulmonum abdita exulceratione, sed et in puris evidenti per sputa expectoratione statuatur; tamen sibi interdum videantur jure credere, eam phthisim fuisse, quæ non fuerit. Quod ita dico, ut non tamen veros phthisicos nonnunquam sanatos fuisse negem, inter initia præsertim, et pure non multo ibi collecto, unde apertum, facilemque in bronchia aditum haberet. Sed rarius id factum censeo quam illi existimant qui minime experti sunt quanta medici diligentia, et quanta simul ægri obedientia requiratur vel ad eas tollendas affectiones, quæ fortasse vera phthisis non sunt, etsi ejus, quod ad pleraque attinet, consimillimæ videantur. Quamdam ejuscemodi tibi describere hic placet, ut si minus possim in his litteris, mortuorum, ut soleo, dissectionibus satisfacere, at

(1) N. 27.

ægrorum observationibus, fusius, quemadmodum optari a te scio, et minutius descriptis, satisfaciam. Tu cum illam, felicemque ejus curationem perlegeris; tunc quo sit nomine appellanda existimabis.

31. Comes Feltriensis, non gingivarum modo, et dentium molestiis haud secus ac nobiles viri, ejus fratres, sed præterea narium exulcerationibus, et pruriginosis per cutem herpetici generis affectionibus quotannis obnoxius, cum voluptatem, quam ex venatione capiebat, secutus, summo mane per autumnum sæpe se frigori objecisset, in rheuma inciderat grave, cui se tussis, et mense demum novembri sanguinis sputum adjunxit. Quapropter secta vena est, et cum sputum sanguinis rediisset, iterum secta: datumque caprinum lac, item *gelatina* eboris et vitulini pedis, quæ in aqua conficiebatur, in qua fervens chalybs sæpe extinctus, et quæ præterea vim adstringendi, et glutinandi habent, fuerant incocta. His decembrem jam totum adhibitis, sedari morbus visus est; subinde tamen redibat tussis. Martio autem mense omnia recruduerunt. Quamobrem decoctiones mane exhibitæ sunt lignorum, et radicum, quæ adversus defluxiones solent a multis medicis laudari, herbis additis antiscorbuticis, et vulnerariis; sero autem antihecticum, quod vocant Poterii, primum cum emulsione frigidorum seminum, deinde autem cum aqua bardanæ. Quibus, aliisque ejusdemmodi cum a medio mar-

tio ad aprilem totum usus fuisset; lac caprinum iterum sumpsit, simulque balsami Peruviani guttas ad duodecim, hæc autem diebus circiter quadraginta. Interea alter superiorum artuum candente ferro exulceratus est, ulcusque servatum. Ex his curationibus etsi aliquod interdum levamen perceperat; tussis tamen et raucedo pertinacissimæ affligebant: quin illa sævior facta erat, et ex imo usque thorace oriri videbatur: sputa autem ex albidis et catarrhalibus, colore jam alia alio esse cœperant, et alio pondere, aliaque tenacitate: ad hæc quidam angustiæ pectoris, et constrictionis sensus accesserat, internique ad sternum caloris, quorum de hoc sæpe, de illo autem assidue æger querebatur. Quæ omnia eo majorem incutiebant metum, quod fauces, antea rheumate vexatæ, melius se habebant ex quo illa accesserant, simulque cutaneæ maculæ factæ erant pallidæ, nec ullum pruritum afferebant; ut vis omnis morbi ad thoracem se convertisse videretur. Jamque ipsam etiam vocem, non modo reliqui robur corporis in homine annos necdum nato triginta duos, infirmari, maciem augeri, faciei, oculorum, et animi vigorem minui, omnes animadvertebant. Atque ita res se habebant, cum sub junii finem a me consilium per litteras petitum est, ægrum enixe commendante eo, qui imperare poterat, senatore Veneto præstantissimo, et Patavii tunc Præfecto, ac Proprætore Angelo Emo. Erant multa, et vides, quæ metum facerent:

nec deerant tamen alia, ob quæ nondum spem abjiciendam censerem, facilis noctu somnus, facilis decubitus in utrum liberet latus, appetitus ciborum non dejectus, minime post hos aucta pulsuum frequentia, nullus in sputis fetor, nullus in thorace ponderis sensus, nulla anhelatio. Et quanquam hæc ad me omnia vix scripta fuerant, cum æger, profunda urgente tussi, sputa expectoravit, qualia nunquam antea, quinque vel sex cruenta, et corrupta; non ideo sententiam mutavi, præsertim cum certior fierem, ex quo illa ejecta fuerant, nullam esse amplius de sensu illo caloris et constrictionis querelam. Itaque ut æstivum illud tempus, et variæ morbi causæ, variique effectus suadebant, varia commendare institui sic ut alterum posset altero contemperari. Non est opus hic omnia, et quæ alia aliis, si qua forte non ferrentur, substitueram, tibi recensere: satis est quæ ex illis potissimum in usu fuerint, indicare. Quotidie mane pauxillum sumebatur resinæ terebinthinæ, qua fauces, pectusque non leviter juvari affirmabat æger. Post id, diebus viginti primis potabatur aqua, ut nunc vocitant, lactis, in quo erant fuerantque antea anagallis aquatica, hedera terrestris, hyperici flores, et pauxillulum corticis sassafras macerata, cujus aquæ potio semper quinta a prandio hora, etiam, iterata est. Sed matutinæ post dies illos viginti, substituta potio est juris viperini, cum ranis, et caudis fluviatilium cancrorum parati. Quo post-

quam uti cœpit, evidentius proficere visus est; cutaneæ enim maculæ, uti speraveram, rursus coloratæ, et pruriginosæ factæ sunt, et color simul faciei melior, et vires nonnihil auctæ, et corporis habitus paulo minus macilentus, rarior tussis, levior raucedo, sputa pauciora. Cibus nunquam alius quam ex femineis gallinaceis pullis, sive ut nostrates vocant, et Varro (1) fortasse scripsit, *pullastris* quæ, ventre herbis farcto, quas supra memoravimus, elixabantur, et ex pulte quæ ex oriza, aut avena cum amygdalis conficiebatur. Potio in mensa aquæ semper, radice Chinæ, et cortice sassafras quam levissime medicatæ; extra mensam, aquæ Brandulæ, quæ æstivo calore, et siti urgente, paulo etiam largius propinabatur. Hac curatione factum est, ut æger post medium sextilem posset e patria se Venetias conferre, et me Patavii sub initium septembris convenire, spei plenus, ut qui, per litteras significatum, morbum levassem, visum et per me exploratum depellerem. Perplacuit gravi, in quo fuerat, metui fiduciam hanc successisse. Homine autem per biduum quo hic fuit, diligentius observato, hæc etiam placuere, primum quod illa omnia quæ mihi spem fecerant, adhuc perstabant; deinde quod conformatio thoracis nihil ostendebat, unde possem dispositum ad phthisim conjicere, ta-

(1) De re rust. l. 3, c. 9.

lis enim erat, ut lata scapularum ossa proxime attingeret, non ut ab iis recedens, faceret ut illa in alarum modum prominerent; tum quod nullus erat hecticus calor, nulla pulsuum frequentia, nulla sitis, nulla spirandi difficultas ne per acclivia quidem gradienti; tandem quod diuturna illa, et pertinacissima raucedo omnino esset a plurimis jam diebus sublata. Adhuc tamen tussis, sputa, macies me sollicitum habebant. Magis enim macilentum videbam, quam ex litteris credidissem. Sputa autem, etsi ex quo cruenta illa, et corrupta expectoraverat, nunquam ejusdem modi apparuerant; tamen nondum, matutina præsertim, colorem ex subflavo cinereum, saporem autem subsalsum amiserant. Tussis denique, quamvis multo rarior facta per horas cæteras, molesta adhuc erat vespertinis, et matutinis, eaque oriri ex irritamento intra thoracem, quantumvis summum, videbatur. Augebat sollicitudinem vicinum jam tempus quo morbus cœperat, quod non secus atque hyemem, non una res ægrum cogebat traducere in patria. Ibi autem quam matura, diuturna, acria sint frigora, cum illius sedes ac situs docebant, tum antiquum carmen, quod Cæsaris creditur, confirmabat,

Feltria perpetuo nivium damnata rigori (1);

(1) Apud Bembum in rer. Venetar. hist. l. 9.

quando contra, in ejuscemodi morbis, Celsi (1) ætate, *Alexandriam ex Italia ibatur.* Quo magis etiam atque etiam inculcavi, quanta se ibi deberet cura et diligentia tueri, et quanta remediis uti quæ tunc commendarem. Quæ inter cum lac præcipuum esset primum asininum, deinde vaccinum; ipse domum redux, illo ad mensem usus, sputa vidit adeo in melius mutata, ut copia, colore, cæterisque omnibus conditionibus jam naturalem prope servarent modum; tum ad vaccinum lac transiens, et in eo diutius, ut imperaveram, si satis prodesse videretur, persistens sic ut ad extremum usque decembrem illud sumpserit, sputis qualia secundum naturam esse debent, omnino jam redditis, omni irritamento, malaque affectione sive thoracis, sive faucium sublatis, pristinum et faciei colorem, et reliqui corporis tum robur, tum habitum recuperavit, integraque deinde valetudine fuit, eratque adhuc cum hæc recenserem, anno ex quo convaluit, duodevigesimo : tantum in adverso et loco, et anni tempore, singulari Dei benignitate, unum remedii genus, lac potuit, adjuvante summa ægri in se custodiendo diligentia, et pari in utraque curationis parte ex animi mei sententia administranda studio, ac vigilantia Ludovici Alberti, medici apud Feltrienses solertissimi, et multo lon-

(1) De medic. l. 3, c. 22.

giore vita digni, cujus litteræ VIII idus januarii anni 1740, ad me scriptæ raram minus a plerisque sperati eventus felicitatem nunciarunt. Quam vere proximo ipsius qui ægrotaverat, vix a me amplius, nisi se indicasset, agnoscendi, conspectus gratissimus confirmavit. Habes quod promiseram. Vale. (*)

(*) A tempore quo scribebat Morgagnus, multæ et accuratæ indagationes de morbis pulmonum, et præsertim de phthisi a variis auctoribus factæ fuerunt Inter hos, præcipue consulendi sunt tractatus nostrorum Bayle et Laennec, qui accuratius exposuerunt naturam, sedem, gradus, et varios effectus phthiseos in ægris et mortuis observatæ. Hic solam addemus observationem, quæ in curatione magnam nobis videtur mereri attentionem. Quanquam sit inter omnes corporis partes consensus unus, attamen inter quasdam major est; sic pulmones maximam connexionem habent cum functionibus cutis; sæpissime quoque, si non semper, post frigus, post exanthemata, a læsa, suppressa aut imminuta perspiratione cutis, originem trahunt morbi pulmonum, et quandoque sanantur, aut saltem sublevantur eruptione spontanea pustularum, furunculorum aut variarum efflorescentiarum in cute : sic Comes Feltriensis, de quo agitur n° 31. Hujusce epistolæ, melius se habere cœpit quando maculæ cutaneæ rursus coloratæ et pruriginosæ factæ sunt : itaque multis et repetitis observationibus freti, quando irritatio aut phlegmasia primaria sedatur aut sedari incipit, magno cum successu adhibemus emplastra ex pice Burgundica, euphorbio, aut aliis rubefacientibus et attrahentibus ad cutem applicata; et quando morbus aut longior aut tenacior est, setaceum et *moxa* lateribus thoracis applicata ex methodo Aëtii, sæpe prosunt.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA XXIII.

Agitur de Palpitatione, et Dolore cordis.

Qui proximis litteris cum Valsalvæ aliquot dissectionibus vix unam meam accepisti, nunc contra, meas quidem aliquot, illius autem nullam habebis; non quod plures in ejus schedis non extent quæ ad cordis palpitationem et dolorem attineant, sed quod locus singulis aptior in aliis quas aut misi, aut missurus sum, epistolis esse visus est. Nam sive ea cordis incommoda causas habent procul a corde, sive in ipso, aut prope ipsum; tunc quidem fere accidit, ut alibi simul alia, et sæpe graviora, mala se prodant; nunc autem raro fit, ut sine aliis majoribus noxis cor palpitatione agitetur. Quamobrem nostræ quæ mox proferentur, observationes ipsæ quoque ex parte aliqua alio spectare videbuntur, non secus ac plures in ea quæ huc respondet sectione VIII Sepulchreti, neque illæ tantum de quibus fatetur Bonetus, cum diserte adscribit, quibus præterea in sectionibus fusius sint ab se anteà propositæ, aut póstea proponendæ; sed et aliæ, eæque in primis, quarum auctores aut nullum prorsus quo ægri vexarentur, affectum, aut alium quam cordis, indicarunt. Ad hoc genus referes observationem

VIII, in qua (1) scabies duntaxat, et hydrops memorantur; palpitatio autem sic in scholio nominatur, ut, si animum attendas, fuerit, an non fuerit in ægrotante, pro certo nescias. Illius vero generis observationes esse X et XVI ne ipse quidem negat Bonetus; quin ultro agnoscit in scholiis utrique adjectis, alia ac de quibus ibi agit, mala esse potuisse. Utrobique tamen, quamvis non conjecturæ dandæ fuerant, sed observationes, levius fortasse id feras, quam ubi quæ in sectione hac non longissima jam semel attulerat, in eadem iterum ab se proferri non sensit. Idem enim est quod legimus obs. VIII § 3, ac quod versu ipso primo obs. I, in qua cæteri qua diligentia descripti sint, nosces, ubi cum Hollerii ipsius scholio ad citatum caput, quod in ejus libro I est, conferre volueris. Porro idem est quod observationi XV primum subjicitur, ac quod primum est in V; idem quod in XVIII ac quod in extrema I; idem quod circa initium scholii ad § 6, obs. XXI, ac quod in fine est scholii ad X. Denique puella proposita § 2, obs. XIV, haud alia est ac quæ § 11, obs. XXI, et, quod facile non credas, nisi per te ipse recognoscas, in hujus ultimæ observationis § 8, unus idemque puellus est qui continuo ibidem reponitur § 9. Nec vero in Additamentis ad hanc sectionem minus obliviose res

---

(1) § 1.

acta est. Ex illis enim observationibus quæ in unam III congeruntur, si duas illas, quarum altera civem quemdam quinquagenarium, altera virum nobilem proponit, cum illis compares quas supra Bonetus sub num. XXI § 5, et sub num. XIV, initioque adjecti huic scholii, suis indicatis auctoribus, protulerat, easdem statim esse cognosces, hanc Riverii, illam Hildani. Neque enim Blancardus, qui in *Anatomia* sua *practica* tanquam suas, aut *ex aliorum relatu* (1) ambas (2) dederat novum in modum personatas, omissis quibusdam; imo etiam additis nonnullis quæ in cadavere Hildanus non memoraverat, fucum tibi poterit facere, tanto minus credituro, quia vel in ea observatione quæ illas in Sepulchreto proxime præcedit, Ruyschium, tanquam, se dissecante, *præsentem*, nominat, qui se illud ipsum cadaver *dissecuisse*, postea, quod minime ignoras, ostendit (3). Sed ut Blancardum cum suis istis artibus missum faciamus; quid attinebat denique observationibus ex ejus libro descriptis, quæ saltem, quales eæcumque sint, ad palpitationem spectant, observationem illam subjicere, quæ cum asphyxiæ tantum sit, non ad istam, sed ad proximam sectionem omnino pertinebat? Nihil ejusmodi mihi placet imitari. Historias nullas

(1) Vid. ejus præfat.
(2) Obs. 35 et 75.
(3) Obs. anat. chir. 69.

pulchreti, subjecta leges observationi XLII, ex qua cæteroquin illud confirmatur quod paulo ante ponebamus, a certa in cerebro mutatione ac motu, illico motum naturalem cordis mutari. Quod si in tenella infante, quæ in *Commercio litterario* (1) memorata est, nihil revera præter illas polyposas concretiones inveniri poterat quod culparetur, palpitationes cordis ipsam inquietantes, eo facilius per convulsiones undelibet ortas explicabis, quod ex *convulsionibus mortua est.* Cæterum quæ dicta sunt, ad nervos quoque transferre poteris cum magnorum vasorum, aut cordis nervis communicantes, ut quæ in hypochondriacis præsertim et hystericis palpitationes haud raro accidunt, inde etiam aut omnino, aut in parte originem ducere intelligas. Nervi enim sunt in ejusmodi corporibus multo procliviores ad abnormes repentinos motus suscipiendos; quamobrem si qua alia, illa certe vel ab levioribus animi affectibus statim corripi palpitationibus cordis videmus. Et quanquam in mulieribus tribus, quarum protinus subjiciam historias, alias aliquas palpitationis fuisse causas agnosces; tamen quin illa quoque cum cæteris interdum convenerit, minime dubitabis.

4. Uxor Patavini cujusdam pictoris, annos nata quadraginta, liberorum quatuor mater, neque

---

(1) An. 1744, hebd. 42, n. 1, ad art. 15.

in cibo, neque in potu peccare solita; sed natura delicata, eoque iracundior, nec sane iræ causis et mœstitiæ carens, a longo jam tempore appetitu ciborum dejecto, menstruis tamen purgationibus non deficiebatur, cum sex ante mensibus de cordis palpitatione queri cœpit, qua ad mortem usque assidue quidem, sed interdum magis, alias minus vexata est. Huc aliæ accedebant querelæ de sensu erosionis intra thoracem, et ad hujus spinam, et palpitationis ad spinæ latus productæ, tum de perdifficili alimentorum in ventriculum transitu, postquam per gulam jam prope ipsum descendissent; tandem de nervorum, ut dicebat, dolore in brachiis præsertim: quo ad cætera illa adjuncto, cum se œdema quoque addere cœpisset, præcipue in dextero artu inferiore conspicuum; de aortæ aneurysmate opinio apud quosdam non ignobiles medicos confirmata est. Contra alii, cum facilem in utrum liberet latus decubitum animadverterent, pulsus autem non vibratos, non intermittentes, et in utroque brachio consimiles, ad hystericam affectionem illa omnia referebant, eo magis quod interea paroxysmo quodam correptam scirent, in quo illam dentibus arcte inter se constrictis mulieres invenerant, quæ etiam interdum multis in locis frigidam a se perceptam dicebant. Inter has controversias mulier denique, contractis jam pulsibus, inter loquendum mortua est. Quæ cum mihi omnia collega meus præstantissimus, qui

sæpius mulierem inviserat, Antonius Vallisnerius diligenter narrasset, duoque a me peteret, alterum, ut quæ mihi de eo morbo sententia esset dicerem; alterum, ut secum cadaveris dissectioni præessem; hoc continuo pollicitus sum; ad illud nihil aliud tunc respondi, nisi post multa, etiam graviora, mihi non semel accidisse, ut in magna arteria non aneurysma, sed interioris faciei vitia quædam tantummodo deprehenderem.

Cadaver non paucis interjectis a morte horis, tempestate frigidiore quam anni tempori conveniret, erat enim A. D. XII kal. apriles 1726, adhuc calebat, laudabili habitu, sed collo crassiusculo, ventre autem turgidulo, sic tamen ut nulla in cute appareret nota quatuor uteri gestationum. Thoracis utrumque cavum, sed præsertim dexterum, aquam habuit non paucam, minime graveolentem: pulmones sanos, quamvis sinistri facies ima, itemque posterior ex parte aliqua, arcte illa ad septum transversum, hæc ad dorsum adhæreret: denique in aspera arteria, in œsophago, ad ventriculum usque aperto, in mediastino, pericardio, corde, auriculis, vasis omnibus majoribus diligenter intus extraque perlustratis, nihil quod culpare posses, si ea excipias, quæ in corde tamen, et magna arteria censui esse animadvertenda. Arteria enim hæc, et cor exterius aspicienti mihi, et inter se, ac cum toto corpore comparanti visa sunt cor quidem

majus, arteria autem contractior quam oporteret; neutrum tamen multo. Corde mox dissecto, et exiguis duabus polyposis concretionibus, quarum altera ad tricuspides valvulas, altera ad aortæ initium erat, cum sanguine ademptis, qui in ventriculis vix paulo, et modica in parte, minus erat quam reliquo in corpore fluidus, corpuscula ad medium valvularum, quæ arteriis præficiuntur, limbum, animadverti duriora, et simul ampliora, unum præsertim, quam soleant. Sed hæc levia. Quæ in aorta autem conspecta sunt, quamvis ipsa quoque primo aspectu levia videri possent, tamen universo ejus trunco non per thoracem modo, sed mox etiam per ventrem secundum longitudinem aperto, cognita sunt multa graviora. Tota enim ejus interior facies a corde ad eam usque sedem quæ orificiis subest arteriarum emulgentium, si cum reliqua usque ad divisionem in iliacas conferretur; manifesto ab naturali quæ in hac erat, albedine, et levitate ad flavedinem inclinabat, et inæqualitatem, quæ oculis paulo attentius defixis ex eo esse videbatur quod alibi in leves protuberantias se attolleret, alibi in exiguos sinus subsideret. Verum hæc omnia superficie tenus; nisi quod paulo supra valvulas arctum erat spatiolum, ubi, quasi ab erosione nonnihil excavata, divisas quæ suberant fibras ostendebat: in vicinia autem arteriarum emulgentium lamella intima, leviter admoto ungue, nullo negotio abradebatur. Cæterum nulla

usquam in aorta induratio. Sed vitium quod in tanto ejus tractu descriptum est, in aliquos saltem ex superioribus ipsius ramis producebatur, quemadmodum in horum curvatura orificia introspiciens, animadverti.

In ventre aqua fuit, neque ita pauca. Omentum contractum, et vix modica hic illic pinguedine reliqua, multo laxissimum. Peramplus ventriculus et humore plenus. Jecur pallens, cujus vesicula paucam et decolorem continebat bilem. Splen durus, nec magnus tamen. Uteri quoque, cætera sani, duriores parietes, sed et crassiores. Dura etiam ovaria, et alba exterius, nec parva: intus cellulæ fuerunt, aliæ inanes, quarum unius erant parietes subflavi, aliæ humore sanguinolento refertæ. Bene se habuerunt reliqua. Caput non secuimus. Collum crassiusculum fuisse ostendi, propter glandulæ thyroideæ crassitudinem, multo quam æquum esset, majorem. Dissecta, parvis quasi lobulis compacta videbatur, quos inter globulus inventus est humoris plenus, nihil magis quam expressum ex amygdalis oleum referentis. Sanguis in hoc cadavere multus fuit, et ubique, ut dixi, fluidus, si exiguas illas concretiones in corde excipias.

5. In femina iracunda, accedentibus iræ mœstitiæque causis, et appetitu ciborum dejecto, intelligis sane, qualis ex alimentis chylus, et quales ex hoc humores conficerentur. Itaque si cum li-

quore illo oleaceo, quo Lancisius (1) lævem ac lubricam servari intimam arteriarum faciem censuit, asperæ alienæque particulæ in aortæ interiorem substantiam se insinuarunt, et circa intimam tunicam substiterunt; non erit obscurum, quomodo genitæ, nec quomodo eam quam ibi conspeximus, afferre mutationem potuerint. Quod si etiam quæris, cur in illo potissimum aortæ tractu, et superiorum ejus ramorum substiterint; nisi hunc forte a primordiis fuisse infirmiorem suspiceris; ex iis ipsis quos memoravimus, animi affectibus rationem duces. Nervi enim ob hos commoti, in majora potissimum (ut ea indicant quæ tunc et sentiuntur, et apparent) in majora, inquam, potissimum agunt vasa, et cordi propiora, ut mirari non oporteat, si quo tractu magna arteria major est, ipsaque et ejus rami a corde minus dissita sunt, eo in tractu arteriosæ annulares fibræ in vehementiores, aut diuturniores, sine certa norma et lege contractiones tunc adigantur, sicque ex vasculis, inter se, et intimam tunicam interjectis, eo urgeant quo per se non irent, vel crassiores, si quæ sint, asperioresque particulas, hærendique ibi occasionem præbeant. Quæ quoniam particulæ huc illuc adactæ, præter illam intimæ superficiei mutationem, erosionis quoque sensum, quippe asperæ, possunt inducere; proclive erit intelligere unde esset ejus-

(1) De aneurysm. l. 2, c. 1, propos. 6.

modi sensus qui mulieri molestus erat ad spinam, itemque ille alter qui per brachia præsertim se extendens, aneurysmatis suspicionem augebat, cum ab arteria quidem facile esset, non tamen dilatata, sed quadantenus erosa, quæ tametsi ramos dat per omne corpus pertinentes, magis tamen brachia afficiebat, ad quæ ramos, ipsos quoque eodem correptos vitio, prope truncum saltem mittebat. Jam vero si aortæ non quasi ab illito oleoso quodam humore lævem, sed asperam , et inæqualem factam , ut diximus, intimam faciem attendas, minusque propterea lubricam, et mollem, et, quod consequitur, non modo transeunti, sed et distendenti sanguini minus cedentem, multoque etiam minus cedentem musculosam tunicam, ob fibras videlicet magis, minusve, sed sæpe adeo convulsas, ut vel in cadavere truncum arteriæ aliquanto contractiorem invenerim; perspicuum erit, quantum ob has omnes, et præsertim ob ultimam causam, aorta sanguini resisteret; ut esset propterea cordi vehementius connitendum ad obstacula superanda, et sanguinem, sæpe ex parte aliqua in se restitantem, omnino extrudendum: quorum ex altero palpitationis causam, ex altero etiam auctæ cordis magnitudinis intelligimus. De hac autem cum alias (1) ad te scripserimus, neque de ejus causis, aut effectibus, neque de ejus observationibus

(1) Epist. 17 et 18.

nunc opus est plura dicere; satis est ex his illas in quibus cordis palpitatio adnotata fuit, indicare, velut quæ a Valsalva (1), a Meckelio (2), ab Schreyo (3) habitæ sunt: cujusmodi alias infra quoque commemorabimus. Habes præcipuarum historiæ propositæ partium explicationem, unde liberum tibi erit siquid forte placeat, accipere, negligere cætera, et nervorum convulsionibus paulo etiam magis uti, quam ego fecerim. Nam sunt omnino in hac historia, quæ sine his minime videantur posse explicari, ut paroxysmus ille in quo se adeo contraxerant musculi, inferiorem maxillam attollentes, et obstaculum illud alimentis oppositum ne, postquam proxime ventriculum venerant, in hunc descenderent, convulsis, ut puto, iis lacertis diaphragmatis, inter quos extrema traducitur gula. Sed jam vide an proxima quoque observatio postulet, ut nervos aliqua saltem ex parte accusemus.

6. Mulierem annos natam sexaginta quatuor, ingens cordis palpitatio vexabat. Simul utrinque in collo vasorum pulsatio conspiciebatur: in carpis autem pulsus erant inæquales, et subobscuri. Respiratio difficilis; novissimis autem diebus difficillima, ut jam non posset, nisi erecta cervice, spiritus duci. Nuper quoque œdema accesserat

(1) Epist. 17, n. 21.
(2) Epist. 18, n. 4.
(3) Ibid. n. 15.

utriusque manus, sed multo majus inferiorum artuum, cum ventris universi tumore conjunctum. Credebatur mulier aut polypo, aut aneurysmate, aut magno alio aliquo ejusmodi morbo laborare, cum mortua est in hoc nosocomio circa medium februarium anni 1741. Quando autem, et quas ob causas morbus cœpisset, post ejus mortem scire non licuit; Venetiis enim huc venerat paucis ante hebdomadis. Cadaver, e cujus ore sanguis effluxerat, inspexi postridie mortis, aut certe non serius biduo. Manus detumuerant; sed ventris et artuum inferiorum tumor perstabat. Nihil facilius quam claviculas ab sterno disjungere et cartilagines costarum incidere; ut nisi mulier ætatem quæ supra scripta est, fassa ipsa esset, multo junior credi potuisset. Sterno sublato, pulmones turgidi apparuerunt, idemque albidi, nisi quod a tergo saturo colore, ut solent, rubebant. Molles erant, neque ulla ex parte ad thoracis parietes annexi. Non pauca aqua flava et inodora tum in utraque thoracis cavea, tum in pericardio fuit, nec tamen plurima. Cordis ventriculi, et auriculæ sanguine distenta, qui in grumos quidem concreverat, sed polyposi nihil habebat, vel postquam vacua facta fuerant, æquo majora conspiciebantur, id quod in sinistra præsertim auricula animadverti. Arteria quoque pulmonaris, et magna æquo capaciores; cunctæ autem valvulæ majores. Sed hæc tamen quæ dicta sunt ferme omnia justa inter se proportione, et cordis quidem ejusque partium,

et memoratarum arteriarum, si conferres cum reliquo corpore, auctam magnitudinem cognosceres; non plurimum tamen auctam. Cum hæc igitur ita se haberent, nec plurima, ut dixi in pericardio aut thorace, fuisset aqua, et pulmones sani conspicerentur; cœpi diligentius tum cor, tum illas arterias, tum alia vasa, et extra et intra pulmones inspicere. Sed in corde nihil præterea adnotare potui, nisi in valvula majori mitrali, qua facie alteram spectabat, mediocre semilunare orificium, per quod specillum inter valvulæ membranas ad lineam circiter secundum longitudinem ascendebat; crassitudinem vero, et duritiem in limbis potissimum unius, atque alterius ex valvulis arteriæ magnæ. Hac autem arteria a corde ad diaphragma usque secundum longitudinem aperta, toto eo tractu primum lineas quasdam subobscuras in longitudinem ductas ubique apparere vidi, a corde præsertim ad curvaturam, circa quam uno in loco quædam etiam albida macula cernebatur; deinde tunicam intimam animadverti undecumque velles unguibus arreptam, aut impulsam, ad frusta non parva nullo negotio detrahi posse. Tum pulmonaris arteriæ trunco, ramisque ejus aliquot dissectis, in horum quibusdam inveni sanguinem quasi in tubulos alicubi conformatum. Adhærebat ei sanguini pauca polyposa substantia: eratque ipse colore quodam obsoleto; cum substantiæ illius nihil in corde, ut dixi, nihil alibi cerneretur; sanguis autem esset

ubique nigerrimus. In pulmonaris venæ ramis pariter incisis, venaque ipsa cava antea aperta cum quidquam non occurrisset adnotatione dignum; bronchia dissecta sunt: in quibus erat spumosus humor; qui etsi alibi purulentus, alibi sanguinolentus videri poterat; reapse tamen purulentus non erat. Tum sectione a bronchiis per asperæ arteriæ truncum ad laryngem totam perducta, pariterque œsophago aperto, hisque omnibus partibus, et pharynge perlustratis, ne tincturà quidem sanguinea usquam apparuit; ut qua vià sanguis in cadaveris os venisset, obscurum esset. Ventrem, in quo aquam esse non dubitabam, aperiendi et tempus et causa defuit; neque enim is, nisi ultimis tandem diebus, intumuerat, neque ullæ unquam de ipso querelæ mulieris auditæ fuerant: ut neque de capite.

Et cerebrum sane cum postridie, publicæ anatomes causa, dissecaretur, nihil obtulit quod adnotarem, nisi majorem, quam soleat, copiam sanguinis ex ejus vasis defluentem.

7. Si ex iis quæ in hoc cadavere animadverti, seponas omnia, quæ ut morbi violentiam augerent, morbum tamen ipsa non fecerant, sed illum potius, tanquam causam effectus solent, sunt consecuta; ad pauca redeas necesse est, quæ pro morbi causa proxima accipias, nisi quidem suspiceris ex his ipsis alia pariter effectus fuisse, alia autem esse fortasse leviora, quam ut talem morbum sola facere potuisse videantur. Utrumque enim credi-

derim ego de illo sanguine, in quibusdam ramis descriptio pulmonaris arteriæ: quem si forte ipse malis, non extremo tempore, sed diu antea ibi substitisse, et subituro a tergo reliquo sanguini eum obicem posuisse, unde arteriæ illius, et dexteri ventriculi cordis adsitæque auriculæ dilatatio sit repetenda; equidem cum objicere alia possem, unum illud quæram, unde igitur aortæ et sinistri ventriculi atque auriculæ dilatationem, et sanguinis qui sic distenderet, moram deducas? Quæ autem in valvulis adnotata sunt, eorum aliquod ne ad ullum quidem morbum fortasse attinet, velut istud in altera mitrali orificium quod in modicum interstitium ducebat membranarum illam facientium. Ejusmodi enim membranæ a membrana parvas disjunctiones sine ulla ibi alia vitii nota, nec semel in valvulis cordis vidi, et ab ortu esse existimavi. Sic præsertim in una ex aortæ valvulis ita sejunctas membraneas laminas animadverti, ut specillum inter se admitterent. Sed quoniam, sicut alibi (1) dicam, cor erat hominis qui aneurysmate ad aortæ curvaturam laboraverat, si forte velis utramque hanc disjunctionem violento transeuntis sanguinis incursui deberi; morbi hic quoque erit effectus non causa, quemadmodum et ea quæ in facie interiore magnæ arteriæ conspecta sunt. Crassitudo autem ac durities limborum, quas in duabus ejusdem arteriæ

(1) Epist. 58, n. 13.

valvulis animadvertimus, si ipsæ quoque morbi effectus non sunt; at certe a me sæpe adeo in iis quoque repertæ sunt, qui nullum circa cor affectum paulo graviorem passi fuerant, ut minime videantur pro causa eorum habendæ quibus hanc mulierem vehementer conflictatam fuisse dixi. Quorum quidem indicium aliquod eæ præbuerunt in caveis cordis, annexisque arteriis dilatationes; modicæ alioquin, omnes et proportione ferme inter se respondentes: sic tamen ut quærendum relinquant, unde originem ipsæ habuerint. Quæ si forte repetatur a convulsionibus, nec a veri similitudine alienum id fuerit, et ad violentiam morbi melius intelligendam erit accommodatum. Jam vero ad tres propositas mulieres quartam adjungamus, in qua non tam palpitatio, etsi hæc quoque non deerat, quam molestus ad cor sensus erit nobis explicandus.

8. Femina paulo minoris ætatis, ac quæ novissime descripta est, in eodem nosocomio de cordis palpitatione interdum, sed de spiritus difficultate, quem non nisi erecta cervice ducere poterat, semper querebatur; multo autem magis de tanta ad cor angustia atque anxietate, ut sæpius quamprimum moritura videretur. Erant qui pericardio hydropicam crederent. Huic pulsus nunquam intermittentes : venæ autem amplæ erant. Mortua est cum ad anatomen in publico absolvendam muliebria quærerentur, paulo ante medium martium anni 1731. Thorace et ventre

apertis, aliqua utrobique inventa est aquæ copia; nec tamen hydrops pericardii. Arteriæ magnæ valvulæ erant induratæ; imo una ossea. Ipse autem arteriæ truncus interiore facie passim ostendebat aliquid aut ossei, aut ad osseam naturam vergentis, ut ne ea quidem pars, quæ ad ventrem pertinebat, a me post muliebrium ostensionem dissecta, aliter se haberet. Neque enim solum ad latus orificii mesentericæ inferioris, et alibi, sed vel ad ipsam in iliacas divisionem, inveni osseam: passim autem inæqualem, et colore hic illic ita albido, ut solet, ubi ossea fieri incipit.

9. Negandum profecto non est, aortam, cujusmodi descripsimus, sanguini a corde impulso resistere, eoque et palpitationem, et difficultatem spirandi, et augustiæ sensum illum efficere posse, quibus mulier angebatur. Sed illud simul declarandum est, quare de iis tot hominibus, in quibus ejusmodi fuisse aortam ad te alias scripsi, et scripturus sum, plures certe iis affectibus, aut tam vehementer, non laboraverint. Quod ut fiat, alia procul dubio addenda sunt ad vitium aortæ, quæ in muliere hac fuerint, in illis non fuerint, ut puta vitium præsertim in organis aliud, aut alia sanguinis constitutio, alia copia, et si qua præterea sunt hujus generis; ne semper exquisitiorem nervorum sensum et convulsiones in medium proferre videamur. Sic in Verdriesii alias (1)

(1) Epist. 18, n. 4.

indicata observatione post immanem cordis palpitationem, et asthma violentum, aorta quidem conspecta est intus ossea prope cor, sed hoc quoque stupendæ magnitudinis, durumque ac tumens. Sic in alio, qui diu variis conflictatus morbis, in horum initio plurimum obnoxius fuerat cordis palpitationi, invenit cl. Plancus (1) non modo illam arteriam multis in locis osseam factam, sed et coronariam utramque cordis, hoc autem maximum, et præcipue auriculam ejus dexteram, quæ amplissima erat, et robustissima; ut intelligas vel ex uno hoc vitio, potuisse cor a validius contruso in subjectum ventriculum sanguine vehementius irritari; minusque mireris, si forte in alias (2) memorata Grassii filii observatione nihil videbitur, præter auriculam dexteram duplo majorem, causa esse potuisse palpitationis. Denique, ne longior sim, in illustri femina, cujus palpitatio cordis et assidua et tanta fuerat, ut ab adstantibus audiri, a remotioribus cerni posset, magnam quidem arteriam totam callosam vidit cl. Cohausenius (3); sed etiam in corde ipso, nedum in pulmonibus, skirrhos, sanguinem vero viscidum et mucosum. Itaque et in proposita a nobis muliere præter osseam passim, aut ad osseam vergentem aortam, hujus quoque valvulæ

(1) Epist. de monstr.

(2) Epist. 18, n. 4.

(3) Commerc. litt. an. 1743, hebd. 21, n. 4.

attendendæ sunt. Quarum et una erat ossea, reliquæ induratæ, ita minus sanguini obsequentes, augere obstacula huic exituro potuerunt, et contra, non satis reditum intercludere eidem, mox repulso a contrahente se magna arteria, ut cum portio illius aliqua in sinistrum cordis ventriculum tunc rediret, quando hic alium, venientem a pulmonibus, sanguinem debebat excipere, necessario fieret, ut tam portio redux, quam portio, propter obstaculum paulo ante non extrusa, partem occuparent aliquam ejus loci, qui totus ex instituto naturæ adventuro e pulmonibus sanguini debebatur. Quæ res denique et pulmones, et cor non prægravare non poterat, et hoc cogere, ut subinde majori conatu sanguinem in se restitantem ejiceret. Hæc quæ ratio præmonstrare videtur, non una anatomicorum observatio confirmat. Sic Vieussenius (1) in viro, et matrona, quorum utrumque cordis palpitatio, et cubandi humili capite impotentia diu vexaverant, cum pulsuum inæqualitate conjunctæ, inventas refert in matrona quidem aortam, ejusque valvulas osseas; in viro autem illam præduram, et tanquam cartilagineam, valvulasque non modo osseas, sed et limbis discissis, iisdemque lapideis revera factis; re, inquam, vera, ne forte credas, ut alibi aliquando, ita in corde quoque id quod esset osseum,

---

(1) Traité du cœur, ch. 16.

pro lapideo imposuisse. Nam præter eas quæ infra memorabuntur, consimiles in Sepulchreto hic leges aliquanto vetustiores observationes, ut Gregorii Horstii majoris (1), qui *calculum ex tartaro concretum* deprehendit *membranosæ valvularum* dexteri ventriculi cordis *substantiæ adnatum*, et Jo. Georgii Greiselii (2), qui unam ex iis quibusde loquimur, aortæ valvulis *mediam* vidit *plane consumptam et deperditam, et illam partem ubi arteriæ adhærebat, etiam friabilem in similem arenam*, ac fuerat *particula quædam alba instar unguis minimi digiti*, quæ in sanguine erat paulo supra initium arteriæ magnæ, pars videlicet valvulæ quam novissime sanguis avulserat; corde in ambobus, post palpitationem mortuis, non secus ac in viro illo Vieussenii fuerat ventriculus sinister, permagno. Igitur quod limbos valvularum semilunarium lapideos ab se inventos scripserit Vieussenius, non miraberis. Illud miraberis, quod semel, iterumque negaverit, se legisse unquam, aut audivisse, ullam in iis valvulis naturalis structuræ mutationem esse ab anatomicis deprehensam, cum vel ista Greiselii, a Boneto edita observatione prætermissa, non deessent in pervulgatis libris aliæ ossearum aortæ valvularum, ut quam Raygerus in Miscellaneis nat. curios. (3), et quam Ruyschius in

---

(1) Obs. 35.

(2) Obs. 13.

(3) Dec. 1, A. 3, obs. 282.

observationibus anatomico-chirurgicis (1), quamvis addita figura (2) minime ipso digna, proposuerant. Has consecutæ sunt postea, ut alias præteream, Cowperi et aliorum Anglorum observationes sex (3), quæ valvulas easdem exhibent, aut in parte qua excrescebant, aut omnino osseas, aut lapideas factas, aut gypseas, aut denique ita densas, contractas et albidas, et mox osseæ, aut lapideæ futuræ esse viderentur. Quibus observationibus tres saltem, quatuorve alias adde virorum præclarissimorum Theodori Zwingeri (4), Josephi Exup. Bertini (5), et Alberti Halleri (6), qui easdem valvulas offenderunt, primus in sene qua parte cohærebant aortæ, duras admodum, et cartilaginosas; alter in duabus virginibus osseas, et sic dispositas, vix ut calamus scriptorius inter eas transiret; tertius in juvene arenosam materiam inter suas membranas, osseas autem squamulas suis in tendinibus habentes sic ut rigidæ essent, et inexplicabiles.

10. Noli tamen credere, in hisce omnibus observationibus cordis palpitationem memorari.

(1) Obs. 69.

(2) Fig. 57.

(3) Saggio delle Transaz. tradotte dal Derham, tom. 2, p. 2, c. 3, § 7, 8, 9, 13 et fig. tab. 5.

(4) Act. N. C., tom. 1, obs. 78.

(5) Quæst. med. an causa mot. altern. cord. multipl. n. 3.

(6) Opusc. patholog. obs. 52.

Nam de quatuor ultimis in postrema tantum, eam leges, et cui potissimum vitio de tot aliis gravioribus quæ infra (1) dicentur, tribuenda esset, dubitabis: ut dubitares in prima quoque, si palpitatio præcessisset; erat enim pulmonaris arteria nonnihil cartilaginosa, et cor justo grandius, ut alibi (2) indicavimus; præcesserant autem diuturnum asthma, et thoracis hydrops; ut in duabus Bertini anxietates, animi deliquia, et omnimodæ pulsuum inæqualitates. Pariter de sex illis Anglorum historiis ultima (3) duntaxat palpitationem proponit, sic tamen, ut ab arcta pericardii ad universum cor adhæsione repetatur; qua de re post (4) videbimus; certe hæc, aliaque præter naturam, ut magna in primis sinistrarum cordis cavearum dilatatio, non deerant. Quarta autem, et quinta nil aliud quam hydropem, et asthma commemorant: cæteræ, pulsus intermittentes; secunda, brevissimam præterea respirationem, minus commodum decubitum, sensum quemdam ad cor molestum, et animi refert defectiones, ut palpitationem, si fuisset, non videretur omissura. Hanc neque Ruyschius (5) nominavit, cum asphyxiam non modo, et lipothy-

(1) N. 12.
(2) Epist. 18, n. 4.
(3) C. 3, cit. § 13.
(4) N. 17 et seq.
(5) Cit. supra, ad. n. 9.

mias, quæ extremis diebus, sed etiam asthma, quod diu ante fuerat, non prætermitteret: consulto, an ex oblivione, viderit qui Blancardo magis, quam ipsi, credat; hæc enim illa dissectio est, cui Ruyschium interfuisse duntaxat, si superis placet, ut initio est dictum (1), significavit. At si illi credimus, palpitationem interdum non defuisse, credamus quoque necesse est, cor fuisse duplo majus, quam soleat: cujus sinistri ventriculi dilatatio cum aliis quæ erant præter naturam, in plerisque sane earum observationum proponitur, quas modo ex Anglis laudabamus. Illa quidem quam antea ediderat Raygerus (2), omnium minime videtur patere istiusmodi exceptionibus, cum *in toto corpore nihil morbosum, nihil præternaturale repertum* scribatur, *nisi quod tres valvulæ semilunares, ad arteriæ magnæ ex sinistro cordis ventriculo egressum sitæ osseæ fuerint.* Si tamen omnia quæ de eo homine indicantur, diligentius perpendas; nulli incommodo obnoxium fuisse, fortasse arbitraberis donec repentina morte, quæcumque hujus causa fuerit, sublatus est. Verum cum illæ quæ ex aliis partium conjunctis læsionibus exceptiones repetuntur, ibi magis locum habere possint, ubi quæritur quæ palpitionis causa fuerit, quam ubi quæritur cur non fuerit; nos exceptiones, quas subinde indi-

(1) N. 1.
(2) Supra, n. 9.

cavimus, eo servantes ubi de pulsuum vitiis, quæ simul aderant, verba faciemus (1); illis hic utemur observationibus in quibus cum aortæ valvulæ frigidæ essent, atque inflexiles, palpitatio tamen nulla commemoratur : quod incuria tantum, aut oblivione in illis omnibus accidisse, verisimile non videtur, præsertim cum id certe mihi non acciderit, sicuti relectis quibusdam earum quas alias misimus, historiarum facile cognosces. Vide enim ut in sutore (2) essent eæ valvulæ in se contractæ, subrigidæ, atque duriusculæ; nunquam tamen, cum de tot aliis quereretur, de palpitatione conquestum fuisse accepi. Atque, ut anum quamdam (3) omittam, quæ cum aortam, et unam ejus valvularum sic ferme constitutas haberet, ut ea femina (4), a qua in hunc sermonem ingrediendi occasio data est, similibus tamen affectionibus minime vexabatur; senes tibi descripsi duos (5), quorum incommoda omnia cum diligentius sciscitarer, de cordis palpitationibus nihil audivi, pulsus autem, ut in sutore quoque; nam de anu pro certo non memini, tunc potissimum cum sunt attendendi, id extra lipothymias, et graviorem febrem, non

(1) Epist. 24, n. 21.
(2) Epist. 18, n. 2.
(3) Epist. 19, n. 49.
(4) Supra, n. 8.
(5) Epist. 7, n. 9, et Epist. 21, n. 15.

intermisisse, compertum habui : et tamen utriusque senis magna arteria osseis intus laminis prædita, valvulas ostendit in altero hic illic duras, in altero jam prorsus osseas, inflexiles, et suo ipsas corpore quod ab orificii parietibus distabat, introrsum protuberantes, corpusculis etiam quæ in medio limbo sunt, osseis, et mole auctis: erantque præterea mitrales valvulæ in hoc crassiores, in illo non secus ac semilunares, hic illic duræ. Sed et aliæ præter illas mihi sunt observationes, earum non absimiles, velut hæc.

11. Anum decrepitam gangrænæ, quæ post superatum acutum morbum remanserant, tandem ad summam maciem et interitum deduxerunt. Ei semper ex quo primum illum morbum evaserat, parvi debilesque pulsus fuerant, primis diebus non frequentes, postea autem cum sitiret, frequentes, sed nunquam intermittentes, aut inæquales. Nulla cordis palpitatio, nulla spirandi difficultas; hæc enim omnia singillatim, re adhuc recente, quæsivi a medico qui illam quotidie inviserat : quæsivi autem postquam sub januarii finem anni 1739, in gymnasio cor ejus anus perlustraveram. Cum ea respondisset quæ modo scripsi, addidit, de stomacho tantum conquestam esse : quo nomine præcordia, ut plerique de populo solent, intellexisse conjecimus, cum alimenta appeteret, oblataque assumeret, nec dissectio aliter indicasset. Ventre enim recluso, si excipias uterum, sana fuerant omnia, ut ventri-

culus quoque, in se contractus. Uterus autem fundum habebat ferme totum intus ex subrubro atrum, ut gangræna affectæ partes solent, eumdemque inæqualem, præsertim quodam in loco, ubi superficies in parvam humilemque excrescentiam se attollebat. Ejus tubæ circa longitudinis medium prorsus imperviæ. In thorace, præter albidas interioris aortæ maculas, et osseas nonnullas squamulas, illud maxime adnotandum fuit, quod ejusdem arteriæ valvulas contractas, duras, osseas, et ad limbum in non parva quasi tubercula crassescentes, invenerim.

12. Apparet igitur ex aliorum, nostrisque observationibus, cordis palpitationem contra atque cæteroquin non raro solet, haud semper consequi ubi rigidæ, osseæque sunt valvulæ magnæ arteriæ : idemque apparet de pulsuum inæqualitate et intermissione. Quorum vitia etsi ad proximam epistolam attinent; hic tamen, ut cum valvularum illarum morbis erant, aut non erant conjuncta, subinde una eademque opera attingo, ne in ea epistola opus sit easdem observationes repetere, sed satis sit indicare. Idque ipsum consilium sequi placet in plerarumque earum quas proponi video, causarum palpitationis examine. Quarum illa primum considerandam se offert quæ in vicinarum valvularum mitralium vitio aliquo consistit. Sic Vieussenius (1) vehementissi-

(1) Traité du cœur, ch. 16.

mam cordis palpitationem cum pulsu humillimo, debili, et omnino inæquali ex deprehensa harum valvularum contractione, et in os mutatione deducit, quæ plurimum sic imminuto illo, cui subjectæ sunt, orificio, non multum sanguinis admittentes, et (quod tu addes) ei quem admiserant, reditum omnino intercludere non valentes, maximam sanguinis partem cogebant in pulmonum vasis, et dexteris cordis caveis, quas dilataverat, restitare. Sic cl. Reimannus (1) cum eadem quæ modo dicebam, symptomata in ægrotante animadvertisset, *valvulas venæ cavæ mitrales dictas* (quod nomen, et alia indicant, scribere voluisse *venæ pulmonaris*) et *unam* præcipue *harum*, deprehendit *cum lacertulis suis et columnis carneis ad latera ventriculi extantibus, asperas, et penitus ossificatas.* Sic experientissimus vir Morandus (2) in eo qui cordis palpitationibus obnoxius fuerat, alteram earum valvularum invenit in sacculum dilatatam, pollicis capacem; credo, quod sanguinis copia, aut impetus sensim amplificasset interstitium, cujusmodi me supra (3) dixi parvum aliquando inter valvulæ membranas animadvertisse orificio patente; cujus sacculi parietes et crassiores erant, et pluribus hic illic ossiculis instruebantur. Erant ta-

---

(1) Act. N. C. tom. 1, obs. 170.
(2) Hist. de l'Acad. Roy. des Sc., an. 1729, obs. anat. 7.
(3) N. 6.

men aortæ etiam valvulæ tum crassiores, tum ossiculis durissimis instructæ : et Reimannus præter columnas, ut dictum est, osseas, arteriam illam lapideis intus adhærentibus concretionibus angustiorem, et pericardii hydropem simul conspexerat : Vieussenius autem et thoracem, et pulmones sero plenos, et vasa magna omnia, si arteriam excipias, dilatata deprehenderat. Sic etiam præstantissimus vir Hallerus (1) post hæreditariam cordis palpitationem, mitrales quidem valvulas totas durissimas et solidissimas offendit, et calculorum materia adeo plenas, ut passim dissectis fibris creparent, sed et carnem proximi pulmonaris sinus lapidosam, et cordis ipsius partem semilapideam, et pericardium passim tum skirrhis obsessum, tum cordi adnatum; aut alia, et in his quæ de rigidis, et inexplicabilibus in eodem cadavere aortæ valvulis retulimus antea, prætermittamus, multoque magis quæ in anu quadam (2) conspexit non modo in aliqua earumdem valvularum, sed et in proxima aorta, arteriaque pulmonari, corde ipso, et ejus arteriis coronariis, quippe graviora quam quod in altera mitrali valvula erat, præsertim vero quia de morbis qui mulierem vexassent, nihil constat.

13. Sed huc adde eorum observationes, qui cum osseas, aut rigidas, suisque officiis impares

(1) Obs. cit. supra, n. 9 et 10.
(2) Obs. 51.

mitrales valvulas invenirent, minime in iis quæ viventes afflixerant, palpitationem memorarunt. Nam Peyerus de ea virgine, a Glasero suo præceptore dissecta, in qua illas mutatas vidit *in osseam plane substantiam, ostium præcludentem*, cum haud uno in scripto verba faciat (1), nihil usquam commemorat, nisi subitaneum in bene valente hydropem, respirandi difficultatem, et inopinatam suffocationem : quin pauciora habet qui de eadem virgine ad Bonetum scripsit, Mangoltius (2). Nec Bellinus (3) lapidem ait, in altera valvularum mitralium genitum, aliud nisi *maxime variam intermissionem pulsus produxisse*, mirisque ægrum doloribus afflixisse. Nec Cowperum, cujus sunt quatuor de sex illis Anglicis, supra (4) laudatis observationibus, cum in tribus proponat, aut pingat easdem quoque valvulas ex parte lapideas, vidisti tamen palpitationem commemorare. Quam si fortuito, aut alio properantibus iis, diligentissimis cæteroquin, scriptoribus, omissam contendas; non pertinaciter repugnabo. Neque aliter sentiam, si volueris, de Hunauldio (5), qui nihil nisi phthisim recenset in ea femina,

---

(1) Meth. hist. anat. c. 6, in schol. et Pæon. et Pythag. exerc. 24.

(2) Sepulchret. l. 3, s. 19, obs. 3, § 6.

(3) De morb. pect. 1.

(4) N. 9 et 10.

(5) Hist. de l'Acad. Roy. des Sc., an. 1735, obs. anat. 6.

cujus valvulas mitrales reperit hic illic osseas fieri incipientes, atque ita inter se glutinatas ut arctata sanguinis in ventriculum via, sinistra esset auricula amplificata. Rogabo tamen ut cl. Fantoni (1) observationem legas, qui mitrales valvulas *insolita duritie et crassitudine* invenit, in earumque *altera folliculos duos, in altera unum, singulos fere ciceris magnitudine, quibus apertis, putrida effluxit, subflava, et virescens materia;* hæc autem se in sene quodam conspexisse testatur, in quo, *cum ex lenta febri, et stomachi, ut aiebat, languore diu ægrotasset, nulla unquam affecti cordis signa apparuerant.* Quod si missas ad te antea epistolas relegas, agricolam (2) reperies in quo *excrescentiam* vidi cinerei coloris, iisdem valvulis innatam, raram sane vel in cæteris cordis valvulis affectionem, uti Lancisius (3) animadvertit: nec tamen inter alia quæ ægrotantem male habebant, palpitatio fuit, aut pulsuum inæqualitas; quanquam hæc, si minus illi vehementes, frequentesque fuissent, non defuisset fortasse. Sculptorem quoque (4) invenies, et bajulum (5), nulli, donec improvisa apo-

---

(1) De obs. med. Epist. 8, n. 20.

(2) Epist. 11, n. 11.

(3) De subit. mort. l. 2, § 7 et 8, schol. ad obs. phys. med. 4.

(4) Epist. 3, n. 26.

(5) Ibid. n. 4.

plexia utrumque statim confecit, morbo vel levissimo obnoxios, quorum illi altera mitralis valvula, colore, naturaque mutata, facta erat multo quam æquum sit, durior; huic autem et mitralium, et tricuspidum nonnullæ ad limbum protuberabant in quasdam quasi glandulas, ex densa firmaque substantia compactas. Sed, ut brevis sim, nec duos illos senes, de quibus supra (1) cum de semilunaribus valvulis sermo esset, indicatum est, hic iterum commemorabo, quorum alteri mitrales crassiores erant, alteri hic illic duræ: et omittam complures alios, in quibus earum limbos duros et tuberosos inveni, quæ res aliquanto minus idoneas reddit officio suo, sive a peculiari vitio illa sit, sive ab eo quod invehit ipsa ætas; nam et in vetulo cane sic vidi; estque tum in his valvulis, tum in tricuspidibus, in quibus pariter haud raro conspexi, quasi gradus, ut cel. quoque Hallerus (2) censet, ad naturam osseam induendam. Quas vero osseas jam factas deprehendi, eas vero ob graviores quibuscum junctæ erant, morbos, alio differam oportet.

14. Interea autem, ut vides, posito aliquando, nec levi, valvularum mitralium vitio, non continuo palpitationem cordis sequi, aut pulsuum intermissionem; sic etiam credito, ubi quicumque alius obex vel propior dexteris cordis cavis, quam

---

(1) N. 10 in fin.
(2) Ad Boerh. prælect. § 149.

illæ sint valvulæ, illa sanguinem remorando, dilataverit, non statim fore ut palpitatio consequatur; nam pulsuum quidem inæqualitatem minus tunc accidere consuevisse, epistola XVIII (1) indicatum est. At enim, inquies, illo ipso loco a te agnitum confirmatumque esse memini, tunc palpitationem angere ægrotantes solere. Recte meministi si quidem *sæpe* tum esse palpitationem agnovi. Sed num forte id nego? Quin libenter aliis insuper adjectis observationibus confirmabo. Satis nunc sit illam indicasse clari Chomelii (2), qui virum, cujus arteria pulmonaris lapideis intus extraque tuberculis obsessa erat, cor autem permagnum, crebris vexatum fuisse palpitationibus adnotavit. Scilicet nullam ego ex propositis palpitationis causis negaverim cum hac interdum fuisse conjunctam; quasdam vero etiam sæpius, fatebor. Id tantum admoneo, ubi causa aliqua ejuscemodi posita sit, non continuo eo decurrendum esse, ut palpitationem simul fuisse, omnino, et semper credamus. Vide enim, exempli causa, ejus dissectionem virginis (3), in qua præfectas pulmonari arteriæ valvulas hic inter se colligatas Valsalva invenit, ut viam sanguini vix relinquerent lentis diametro æqualem, qui propterea in dextris caveis cordis restitans,

(1) N. 11.
(2) Mém. de l'Acad. Roy. des Scienc. an. 1707.
(3) Epist. 13, n. 12.

ipsas dilataverat. In iis tamen quæ viventem afflixerant, palpitationem minime adnotatam reperies. Quod si forte incidas in historias, ex quibus sanguinis cursus per compressum extra intusve pulmonem retardatus, cordis palpitationibus causam videatur præbuisse, qualis inter alias observationes illa est clari Grimmii (1), qua virum proponit incommodo hoc ferme perpetuo annum, eoque amplius vexatum, ejusque pulmonem alterum effusa aqua circumdatum, utrumque autem vix numerabilibus vomicis intus obsitum; hinc quidem ortam palpitationem fuisse credito, sic tamen, ut simul memineris hanc vix unquam in tot fuisse, quos superioribus epistolis aut thoracis hydrope, aut pulmonum, ut in peripneumonia, duritie et tuberculis, ut in phthisi, confectos descripsimus.

15. Longum esset per omnes causas ire, quæ proponuntur, palpitationis, nolenti præsertim quæ alibi aut dicta, aut dicenda sunt, iterare. Nam de cordis ipsius ossibus, ulceribus, polypis, erit in proximis epistolis opportunior scribendi locus. De pericardii autem hydrope, a quo tot sunt qui palpitationem repetunt, nihil attinet ad ea addere quæ de morbo illo, et de hac ipsi modo adjuncta, alias absente, epistola XVI (2) sunt scripta. Præstabit igitur quasdam alias hic peri-

(1) Act. N. C. tom. 1, obs. 111.

(2) Præsertim, n. 23.

cardii affectiones quæ inter palpitationis causas proferuntur, unamque potissimum quam non semel vidimus in mortuorum corporibus, considerare. Nam conclusi intra ipsum flatus, et multo minus vermes nondum se nobis obtulerunt. Quin etiamsi plures in sectione hac Sepulchreti observationes (1) leguntur palpitationis, tremorisve cordis a vermibus pericardii; tamen alibi certius, alibi gravius visorum in eo vermium testimonium desidero. Visorum, inquam; neque enim vel in Sepulchreto ipso desunt magnorum virorum nomina Francisci Sylvii (2), Hartmanni (3), Ballonii (4), Hollerii (5), Riolani (6), aliorum, qui veterum quorumdam doctrinæ astipulati, vermes in pericardio, et corde ipso aliquando sine ulla dubitatione posuerunt. At si quis viderit, quæratur; Riolanus quidem ait, *de hoc morbo tractavisse Salium*; sed hoc ipsum, ubi tractaverit, minime dicit. Redeamus igitur ad observatores oportet. Prima ex indicatis observationibus (7) eximium sane auctorem habet Lowerum. Sed si attente legas, conjectura est, non observatio. Neque enim eos vermes vel semel cons-

(1) 19 et 25, § 1, 2, 3.
(2) In Schol. ad § 6, obs. 21.
(3) Ad § 1, obs. 25.
(4) Ad § 1, obs. 27.
(5) Ad § 1, obs. 7, sect. 10.
(6) Ibid. § 3.
(7) 19 sect. hac 8.

pexisse se dicit : qui sit, ut credebat, *sæpenumero* cor arroderent; non ipse modo, sed et alii intra pericardium deprehendissent. Secundæ autem observationis (1) vermem si forte qui viderint, aut quo in principe et quando viderint, quæris; ne ipse quidem observationis scriptor hæc videtur scivisse. Tertia (2) *ex M. S. Stockeri* est, qui tamen eos vermiculos a se conspectos non dicit. Ultimam denique (3) ut totam legere possimus, ad sectionem X rejicimur. Verum postquam ejus paginas versantes, hanc in ipsa esse VII, observationis § 1 agnovimus; neque eam prorsus intelligere ob typographi oscitantiam, neque ob ejusdem incuriam in eo possumus invenire ex quo descripta esse dicitur, Zacuti *lib. ij. prax. admir. cap. CX;* est enim lib. I cap. CXXXIX. In hoc autem ait Zacutus, vermem fuisse *mortuum, nigrum, cimicis magni forma :* quemadmodum in proximo capite describit *anguiculum* in corde altero. Quorum hunc, sicuti ex descriptione ipsa polyposam concretionem fuisse intelliges, anguiformem; ita aliquid ejusmodi quod nigrum magnumque cimicem referret intimo ventriculi cordis parieti adhærentem, mecum facile suspicaberis, præsertim postquam alias alibi (4) examinaveris hujus gene-

(1) 19 sect. hac 8, obs. 25, § 1.

(2) Ibid. § 2.

(3) Ibid. § 3.

(4) Epist. 24, n. 23.

ris observationes. Nec vero hæc dico, quod nullum unquam inter pericardii membranas esse posse vermiculum pertinaciter contendam, cum inter magnæ arteriæ tunicas sæpe adeo in canibus deprehenderim (1). Sed eo dico, quod certiores legere observationes velim, priusquam illud agnoscam. Interea autem vermes qui cordi officiunt, eos esse, aiam cum Tralliano, sub ista Zacuti observatione laudato, qui sinistrum lædunt orificium ventriculi adeo in consensum cor trahens, ut καρδία appelletur, quæ sententia pariter Sennerti fuit, sub eadem observatione ubi illa quarta nobis erat producta. Sic autem facillime intelliguntur quæ sub secunda, et tertia ex Hartmanno, et Hollerio adnotantur de lumbricis in palpitatione cordis quæ a vermibus est, excretis, nec curatio ipsa Loweri, quæ prima observatione producitur, si vermes revera abegit, multo aliter videtur esse exp icanda.

16. Etsi vero pariter, ut dictum est, nondum mihi accidisse memini, ut pericardium aere distentum invenirem; tamen eo facilius Hollerio (2) credam gravissimo viro, qui id se *in dissectis corporibus*, cordis palpitatione *peremptis*, *exploratum habuisse* testatur, quod et ego aere turgidas cum alias caveas, tum vasa quoque sangui-

---

(1) Epist. anat. 9, n. 45.

(2) De morb. int. l. 1, c. 29 in schol.

fera deprehendi (1), et alii, quos tibi alibi (2) laudavi, cor ipsum; ut, si cætera sinant, per me tibi liberum sit iis assentiri, qui palpitationem ab aere deducunt, non modo pericardium, ut hic in Sepulchreto observatione XVIII, sed et cor ipsum distendente, hoc tamen intra eum modum qui observatione (3) a Francisco Sylvio indicatus est. Dixi autem, si cætera sinant, nonnullis de causis, quas inter locum habet evolutio aeris ex viventium sanguine, haud ita facile in plerisque eorum ponenda, in quibus alioquin commodum esset palpitationem sic explicare. Quod tibi intelligere proclive erit ex iis quæ in V epistola (4) disputavimus. Quin id ipsum quod id ea (5) dictum est, Redio placuisse in pulsus intermissione ut plurimum repetenda a majori aliqua aeris bulla, per cor transeunte, id, inquam, ipsum quam difficile visum sit discipulo ejus Bellino, hujus edita scripta (6) demonstrant. Itaque, sicuti de vermibus modo dixi, ita de flatibus nunc dico, plerumque hos cordi molestos esse, non cum ejus, aut pericardii cavum, sed cum subjecta intestina occupant, et ventriculum. Quæ sæpe fla-

(1) Vid. ex. gr. Epist. 5, n. 19.
(2) Ibid. n. 20.
(3) § 6.
(4) N. 25 et seq.
(5) N. 21.
(6) De morb. pect. 1.

tus distendunt adeo, ut septo transverso, et huic incubanti cordi incommodent. Sic autem manifesto patet quod in scholiis, ad observationem illam additis XVIII, semel, iterum, ac tertio inculcatur, flatibus erumpentibus levari, aut solvi palpitationem : qui si caveas cordis aut pericardii, ut in ea observatione ponitur, occuparent; viam certe per quam repente, atque affatim inde usque erumperent, non haberent.

17. Denique ad eam venio palpitationis causam quæ evidenter occurrit, nec ita raro, et in qua tantum abest ut aqua, aer, aut quidquam aliud se inter pericardium et cor interjiciat; pericardium adeo cordi adhæret, ut tunc deesse, nisi accurata perquisitione discernas, sæpenumero videatur, hincque deceptos dubitet cel. Hallerus (1) post Peyerum (2), Stalpartium (3), Freindium (4), Lancisium (5), hinc, inquam deceptos fuisse illos qui humanum cor pericardio carens se vidisse scripserunt, quos inter, præter eos qui a modo laudatis scriptoribus nominantur, connumerandus est Antonius M. Cananus apud Hyppolytum Boscum (6), et ex recentioribus Alex. Littrius (7),

(1) Ad prælect. Boerh. § 132, not. *a*.
(2) Meth. hist. anat. c. 6, in schol.
(3) Cent. 1, obs. med. anat. 37 in adnot.
(4) Hist. medic. ubi de Avenzoare.
(5) De mot. cord. l. 1, propos. 23 et in schol. ad hist.
(6) De facult. anat. lect. 4.
(7) Hist. de l'Acad. Roy. des Sc., an. 1712, obs. anat. 1.

et Jo. Georgius Hoyerus (1). Peyerus tamen cum dubitationem illam suam ad hunc modum exposuit: *opinari fas sit, pericardium aut pulmonibus, aut ipsi cordi potius ita tunc adnatum præter naturam hæsisse, ut distinctum videri non potuerit;* alteram sagacioribus reliquit rationem qua rem explicarent: quam rationem solertia et industria clariss. viri Abrahami Kaav Boerhaavii (2) bono in lumine collocatam videbis. Verum pericardii non ad pulmones, sed ad cor adhæsionem, quam et ipse ex morbo ignoto bis vidit, et de qua sunt a nobis hic verba facienda, hanc, inquam, adhæsionem sive repetas ab illius aquæ defectu, sive a glutinosis, viscidisque particulis aut cum hac secretis, aut destillantibus ex ulcusculis, quæ in pericardii, aut cordis, aut utriusque superficie innascantur; rem semper facilius intelliges, si causa adjungatur quæ pericardium ad cor apprimat, et cordis ipsius diu languidus, et exiguus motus. Cave enim, aliter accipias quæ Hermannus Boerhaavius (3) eodem ac Peyerus (4), exemplo usus, docebat: *Quando palpebræ excoriatæ fuerunt, unius aliquando noctis quiete concrescunt. Ita pulmo cum pleura, cor cum pericardio connasci visum est.* Neque enim

(1) Act. N. C. tom. 5, obs. 68.

(2) Comment. Imp. Sc. Acad., Petropol. tom. 1, obs. anat. 4.

(3) Prælect. in instit. § 709.

(4) Schol. cit.

pulmo, aut cor prorsus quiescere tamdiu possunt; satis est tamen, si quiescere propemodum videantur. Sic vero ibi etiam ubi ab eodem scriptum est (1): humido, qui disjuncta servet, *vapore deficiente, visum est cor cum pericardio connatum post miseras angustias et palpitationes homines occidisse, qualem historiam Peyerus habet*, ibi, inquam, pariter cavendum est, ne plus quam fortasse voluerit, summum virum dixisse credamus. Nam Peyerus (2) cum respiratione difficillima *maximam* quidem *pectoris anxietatem*, nec tamen diserte palpitationes adnotavit, etsi pulsum *debilem* semper, et *parvum*, *tremulum aliquando, ultimisque duobus mensibus intermittentem atque ad extremum plane myurum et formicantem* fuisse scripsit. Nec vero in cunctis quæ sub eo Boerhaavii loco indicantur, observationibus, neque in aliis pluribus, quæ scribenti hæc mihi succurrunt, angustiarum semper, nedum palpitationum, fit mentio: quod ex iis intelliges quæ presse de singulis continuo attingentur.

18. Quatuor ex vetustioribus sunt in Sepulchreto; sed alia alibi, Gul. Ballonii (3), Oth. Heurnii (4), et hoc senioris, Philib. Sarazeni (5), qui

(1) Prælect. § 182.
(2) C. 6 cit.
(3) Sect. hac obs. 20.
(4) Sect. 1, obs. 74.
(5) Ibid. obs. 94.

nemini antea, quod sciret, observatam hanc pericardii ad cor adhæsionem Hildano significavit (1) eo quo Ballonius mortuus est, anno 1616 (2), cujus sane libri non nisi undevigesimo post anno prodierunt. Sed anno 1578 Ballonius id noverat. Hæc enim leges inter illa quæ per ejus anni ver annotaverat (3): *Accersitus D. Duretus..... omnis palpitationis cardiacæ causam aut in oppressione, aut in excussione ponit. Illa est cum malum in corde ipso est, aut circum cor. Ut cum nimia aqua inter pericardium crevit, aut cordi pericardium adhærescit.* Videri potest Dureto ipsi hoc cognitum. Sane ubi inter palpitationis causas id enumeravit Ballonius, nec a quo, nec quomodo observatum esset, indicavit. Sic enim scripsit (4): *Adhæsio pericardii corpori ipsius cordis, quod in duobus hydropicis observatum est.* Utcumque id est; hæ duæ, quæ sub Ballonii nomine proferuntur, observationes, palpitationem ipsæ quidem cordis proponunt. Sed frustra hæc in Sarazeni, et Heurnii, quantum ex Sepulchreto apparet, observationibus perquiretur. Difficilem uterque adnotant respirationem; Sarazenus, ut in re ipsi nova, alia insuper, quæ ab uno Meckrenio (5) casu fortasse confirmata esse, video; sed de an-

(1) Vid. Hildan. cent. 4, obs. 32.
(2) Vid. Ballon. vitam.
(3) Epidem. l. 2.
(4) L. 1, consil. med. 109.
(5) Obs. med. chir. c. 35.

gustiis, pulsibus, palpitatione nihil. Sic etiam; ut ad recentiores qui pericardium viderunt cordi adhærens, transeamus, et Meckrenii (1) observationem, in qua nullum tamen de palpitatione, aut pulsus intermissione verbum, ob adjunctum cordis vulnus prætermittamus; Lowerus (2) etsi quæ mala præcesserint diligenter conscripsit, et in iis *ad motum quemvis anhelationem*, pulsum *parvum et intermittentem*, dolorem *cum insigni gravamine præcordia infestantem*, et *crebras lipothymias*; de palpitatione tamen ne verbum quidem interjecit. Peyerus autem (3) de iis quæ antecesserant duas, secum a Wepfero communicatas, dissectiones, aliud non indicat, nisi *præcordiorum anxietatem* in altero duntaxat ægro, qui *nunquam nisi pronus in genua provolutus, et cubitis suffultus, dormire, imo respirare valuit.* Stalpartius vero (4) ne illam quidem, tantum *continuam lentamque febrem*, ac *tussim* qua ejiciebatur *plurimum sanguinis.* Sed Malpighius (5) nihil omnino memorat eorum quæ Landinum afflixerunt. Ad Sepulchretum autem ut redeam, eaque hic colligam quæ facile possunt quærentes fugere, cum sint extra hanc sectionem per alias atque alias

(1) Obs. med. chir. c. 35.
(2) Tract. de corde, c. 2.
(3) Schol. cit. supra, ad n. 17.
(4) Cent. 1, obs. rar. 37.
(5) De struct. glandul.

dispersa; nec Garnerus (1), nec Helvigius (2), prægressorum malorum quidquam nominant; præter mammam exulceratam, et hydropem, cum adnatum pericardium cor aut exiguum admodum, et in se contractum, aut consueto duplo majus complecteretur. Hiarnius (3) præter spirandi difficultatem, et alia nonnulla, ad immanem ventris tumorem ferme spectantia, vix *alicujus cordis inquietudinis* facit mentionem. Plura quidem de malis diuturnis, et huc attinentibus, sed nec pauciora de viscerum noxis habet Stegmannus (4), qui palpitationem cordis, pulsus inæqualitatem, et dispneam a pueritia usque perpetuam narrans, ad cartilagineam quamdam excrescentiam juxta auriculam cordis sinistram, ad copiam pinguedinis cor obducentem, ut non parum ejus augeret molem: ad aliaque, non modo ad pericardii adhæsionem refert, idque sapienter, præsertim cum hæc per fibrosos duntaxat nexus fieret, eosque ad pinguedinem quæ mediam operiebat cordis regionem, pertinentes. Sed ubique, et undique, ut cæteræ fere omnes, de quibus nihil excipiam, adhæsio fuit a Genevensibus medicis (5), in juvene adnotata, cui *familiaris* erat cordis pal-

(1) L. 4, s. 2, obs. 7, § 1.
(2) L. 3, s. 21, obs. 21 in addit.
(3) S. ead. obs. 36.
(4) L. 2, s. 1, obs. 32 in addit.
(5) L. 3, s. 10, obs. 3 in addit.

pitatio. Contra, ab Hottingero (1) non hæc, sed anhelatio in muliere animadversa est, in qua pericardium corii instar crassum factum, et durum, cordi affixum deprehendit. Littrius (2) in duobus nihil habuit quod memoraret; nam uterque ex vulnere mortuus, alter femoris, cum alioquin bene, inquit, valeret; alter nescio cujus partis, sed intra horæ quadrantem, et hic quoque, tametsi id in utroque mirabile est, non male habuisse antea videtur. Quin etiam Ruyschius (3) ubi cor ostendit *connatum pericardio, idque a prægressa inflammatione harum partium, unde æger intolerabili dolore fuit correptus circa pectoris anteriora, non sine febre continua;* neque alia addit, et quæ dicit, ea an ad tempus inflammationis referat, an ad illud quod consecutum est, cum pericardium annexum jam esset, haud satis liquet. Contra autem apud Dionisium (4) præter alia, et in his spirandi difficultatem, et pulsus vehementiam, atque frequentiam, violenta ac assidua cordis palpitatio adnotata est. Violentissima pariter hæc memoratur in ultima de sex illis anglicis observationibus, de quibus superius (5) mentio fuit. Sed quartæ adjecta, quæ

(1) Eph. N. C. dec. 3, A. 10, obs. 231.
(2) Hist. de l'Acad. R. des Sc., an. 1701 et 1706.
(3) Thes. anat. 6, n. 36, not. 1.
(4) Descript. d'une oreille du cœur.
(5) N. 9 et 10.

cl. Cheseldeni est, nihil nisi hydropem, ac maciem commemorat. Sic etiam Lancisius in duorum quos describit (1), neutro, cum cætera, et in hisce præcordiorum contractiones et oppressiones, ac lipothymias diligenter describeret, palpitationem nominavit, imo in primo (2) vel pulsus *ut plurimum* fuisse *æquales*, admonuit. Verum a Vieussenio (3) assidua, cum levi pectoris oppressione, cordis palpitatio animadversa est: quæ *violenta* saltem *juxta finem morbi* a Freindio (4) fuit adnotata, cum *pulsu* tunc *perpetuo incitato, sæpius etiam inæquali et intermittente.* Sed Cantius (5) qui inter horum utrumque scripsit, historiam morbi quo extinctus erat homo, ab ipso dissectus, ignorabat. Abrahamus autem Vaterus cum in programmate quodam (6) suam in cadavere aniculæ observationem proponens, morbos qui prægressi fuerant, omisisset; in osteogenia (7) denique de eadem, ut videtur, femina verba faciens, non palpitationem, sed asthma vehemens, cachexiam, œdema pedum, et lumborum inflam-

---

(1) De subit mort. l. 2, obs. phys. med. 4, et de mot. cord. prop. 23.

(2) In schol. ad cit. obs. § 10.

(3) Traité du cœur, ch. 1.

(4) Ubi cit. supra, ad n. 17.

(5) Impet. anat. tab. 4.

(6) Post. obs. rariss. calculor.

(7) Thesi 20.

mationem memoravit; ut neque in viro (1), in quo præter anxietates, et oppressiones cordis, quod hujus cum pericardio concretioni responderet, nihil fuit. Nec in nauta, de quo cl. Laubius (2), quamvis pericardium cum parvulo corde et diaphragmate firmissime concretum, duritie cartilagineum, crassitudine pollicem æquaret, quidquam fuerat præter asthma gravissimum, quod huc referres, nisi et seri ingens copia, quo venter et thorax opplebantur, et vomicæ non paucæ pulmonum vasis majoribus accumbentes, aliaque illud facere potuissent. Pariter cl. Daniel Hoffmannus (3), cum tot mala accurate describat, quibus puella, cujus anatomen profert, fuerat conflictata, neque inter ea recenset palpitationem, et diserte adnotat, *nunquam* pulsum deprehensum *vel inæqualem, vel intermittentem* fuisse. Celeberrimi autem viri Heisteri (4) observationem cum Littrianis illis de quibus paulo ante dictum est, procul dubio comparabis, quippe in juvene habitam non modo non valetudinario, sed cum æqualibus *in caupona largiter* compotante donec repente quasi ebrius e scamno caderet, moxque ibi moreretur. Etsi vero doctus vir Jo.

(1) Dissert. de calcul. in vesica fell. generat. thes. 9.

(2) Act. N. C. tom. 2, obs. 20.

(3) Ibid. obs. 2.

(4) Obs. med. miscell. 4.

Guil. Agricola (1) pericardium cum corde pene toto concretum post thoracis inflammationem (postquam non solum Ruyschius (2), sed Hottingerus(3), aliique etiam viderant) accurate describens, palpitationem cordis celerrimam ad finem usque vitæ commemorat, non omittit tamen cordis mire auctam magnitudinem, ejusque thalamorum, et auricularum, et venæ cavæ capacitatem, plenosque tuberculis pulmones. Quin etiam cum ter alias eamdem viderit concretionem (4), et semel quidem ubi pulmones labe carebant, nullum de palpitatione verbum habet; sed tantum suspicatur in malignis quibusdam febribus summam inde esse debilitatem, lipothymias, et syncopes repetendas. Porro neque præcl. Plancus (5), qui ex graviore sterni ictu pericardii ad cor adhæsionem sæpenumero animadvertit, hanc propter eamdem causam in hydropico proponens, palpitationem memoravit. Quæ etsi fuisset, dubium tamen esset, ab adhæsione illa, an ab osseo annulo deduceres, quo ima sinistri cordis ventriculi pars cingebatur, non secus atque in observatione, quam pridem legeris cl. Jo.

(1) Commerc. litter., an. 1735, hebd. 8, post n. 4.

(2) Supra cit.

(3) Ibid.

(4) Commerc. litt. an. 1736, hebd. 41 in fine.

(5) Epist. de monstr.

Sebast. Albrechti (1), dubitaveris utrum cordis non sine dolore palpitationem, et periodicum asthma corruptis pulmonibus, adnato posterius ad primam divisionem arteriæ asperæ non exiguo tumori, cordis magnitudini duplo majori, cui vasa quidem omnia ex eo prodeuntia, aut ipsum adeuntia, et dexter ventriculus, sed neque sinister, neque auriculæ respondebant, utrum his, inquam, omnibus, an potius uni pericardii connexioni per validiores brevesque fibras cum plana cordis facie ex majori hujus parte, et ad apicem usque ipsum, tribueres. Cel. quoque Hallerus (2) cohæsionem *non integram* vidit, *quæ freni instar coercebat extremum* cordis *mucronem;* sed de quibus homo quereretur, non addidit. In alio autem quem hæreditaria palpitatio vexaverat, passim quidem pericardium conspexit adnatum cordi, sed per skirrhos, et tot præterea, tamque gravia in illo eodem corde animadvertit, quemadmodum supra (3) dictum est, ut cui potissimum palpitationem adscribas, minime liceat conjicere. In duobus pariter præstantissimus Kaavius cor et pericardium connexa invenit, in altero per filamenta quorum longissima extensum æquabant digitum, in altero arctius, præsertim qua cor diaphragmati incumbebat; sed neutrius qui morbus

(1) Act. N. C. tom. 5, obs. 21.

(2) Ad prælect. Boerh. § 182, not. *m*.

(3) N. 12.

fuisset, scire potuit, sicut initio est indicatum (1). De tribus tamen viris quorum primum egregius chirurgus Fayus (2), alterum medicus doctissimus Pasta (3), tertium Hieronymus Queye tunc medicinæ studiosus (4) priusquam decem de quibus novissime dixi, inciderentur cadavera, dissecuere, primus diuturna et vehementi cordis palpitatione, cui pulsus quoque respondebant; alter sæpe illa, spirandique difficultate, præsertim a corporis, aut animi motu, laborabat, cum pulsu inæquali semper, et intermittente; postremus palpitationi insolitæ, et subitaneis, sed momentariis pulsus intermissionibus, crebrisque, sed levibus, lipothymiis obnoxius vixerat. Hi omnes præter pericardium, ferme crassius, cordi adhærens, quæ alia hujus, aut viciniæ habuerint, aut non habuerint vitia, mox indicabitur.

19. Jam enim si ex hisce omnibus, quæ mihi, dum has litteras scriberem, occurrere, et relegi potuerunt, observationibus quinque et quadraginta (5), primum sex illas seponas, quæ nobis quid malorum præcessisset, non indicant; deinde quatuor et viginti detrahas, in quibus nulla fit de palpitatione mentio; quindecim, haud am-

(1) N. 17.
(2) Hist. de l'Acad. Roy. des Sc. an. 1735, obs. anat. 8.
(3) Epist. de cord. polyp. n. 13.
(4) Dissert. de syncope, c. 3, prop. 1, n. 1.
(5) Vid. alias Epist. 24, n. 3 in fine.

quorem meliceroidem effudit : occupabat autem pericardii basim, unam inter alteramque tunicam. Hinc certe intelligis, posse aliquando vel unum per se tumorem pericardii, palpitationis causam esse.

20. Quæ cum ita sint, vides profecto, in proposita questione, an pericardii ad cor adhæsio hujus palpitationem excitet, multo pluris esse faciendas observationes illas per quas in cadaveribus nihil aliud vitii, præter eam adhæsionem, deprehensum est. Cujus generis inter omnes quæ supra (1) indicatæ sunt, quinque potissimum occurrunt, id est Sarazeni, Loweri, Genevensium, Heisteri, Queye. Et palpitationis quidem mentio fit in tertia, itemque in ultima. Sed in hac, ut in prima quoque, minime apparet, quomodo reliqua se habuerint viscera, et vasa : quorum vitia quædam posse interdum palpitationis esse causas, et ratio, et quæ subinde his litteris scripsi, satis indicant. Lowerus autem, et Heisterus cum in cæterarum cadaverum suorum partium examine, ut ex utriusque descriptione patet, diligentes fuerunt; tum si quid illæ haberent vitii, facile præ cæteris, quippe in re anatomica præstantes, uterque poterant internoscere. Num vero eorum, aut Sarazeni observationes palpitatio præcesserit, ex iis quæ singulas memorans,

(1) N. 18.

cum fide retuli, cognosces. Sed ne forte credas, pericardium ipsis aut non undique, aut laxius cordi adhærens occurrisse; Heisterus certe fuisse, ait, *arctissime cum corde undique concretum, ita ut sine laceratione nullo modo inde separari potuerit.* Lowerus autem, *cordi toti ubique adeo arcte accrevisse, ut digitis non nisi ægre ab illo separari potuerit*, insuper fuisse *crassum, opacum, et velut callosum:* quod addo, ne forte si in plerisque earum observationum, in quibus palpitationem fuisse dixi, pericardium crassum, durumque legeris; hinc illam potius, quam ab adhæsione, repetendam esse suspiceris, quanquam Heurnius, Peyerus, Hottingerus, Laubius, Hoffmannus, qui crassum, durum, cartilagineum, carnosum viderunt, palpitationem, ut supra (1) dixi, non adnotarunt.

21. Quæres hic facile (quando ad paucas adeo observationes redimus) in quibus Valsalva, et ego pericardium vidimus cordi adhærens, in iis fuerit, an non fuerit palpitatio? Quod ad illum attinet; cum ter viderit, semel in puero de quo alibi (2) scribetur, iterum autem, ac tertio in viris duobus, de quibus proxima superiore epistola (3) scriptum est; de puero quidem nihil adnotavit aliud, nisi macie confectum interiisse: in

(1) N. 18.

(2) Epist. 49, n. 4.

(3) N. 4 et 10.

viris autem cum plura et varia animadverterit, frustra ea releges, ut de palpitatione et de peculiaribus pulsuum vitiis quidquam reperias : et tamen pericardium non modo undique cordi in his omnibus adhærebat, sed in eorum altero, cui pectoris angustia fuerat (quam si quis malit, referre alio potest), erat præterea alibi crassissimum, alibi etiam cartilagineum. Ego vero septies inveni cordi adhærens, et quidem undique. Cujusmodi historiarum quatuor ad te alias descriptas misi, stabularii (1), piscatoris (2), lanionis(3), et telarum lanearum tonsoris (4) : in quorum nullo an cor palpitasset, neque an fuissent præcordiorum angustiæ, et pulsuum vitia, scire potuimus; nec mirum, cum lanio esset stultus, reliqui autem alius alia causa repentino morbo sublati : quanquam in tonsore magnum, et vicinum cordi, aneurysma rem dubiam reddidisset, præsertim cum pericardium non per se cordi esset annexum, sed per mucosam materiam. At in piscatore tamen, et stabulario, quorum utrique non secus ac lanioni, per se adhærebat, et in primo quidem arcte adeo, ut sine cordis laceratione avelli non posset, haud facile credo magna fuisse thoracis incommoda, cum primus paulo ante

(1) Epist. 4, n. 19.
(2) V, n. 19.
(3) VIII, n. 6.
(4) XVIII, n. 25.

mortem ferendo piscatum labori par esset. Stabularius autem ante ultimam apoplexiam, ter in nosocomium exceptus, nunquam de palpitatione questus esset, imo in ea ob quam perpaucis omnino ante mensibus ibi cubuerat, thoracis inflammatione, præter solitam in eo morbo duritiem, ac frequentiam pulsuum, nullum in his vitium habuisset, quemadmodum ab iis qui curaverant medicis, recente etiam tum rei memoria certior sum factus. Nec tamen negaverim, postea, ob eamque ipsam, ut Henningerum, Ruyschium, Agricolam adnotasse dixi (1), inflammationem, pericardii adhæsionem incipere, et sic fortasse quæ antea cordis et pulsuum mala non erant, existere potuisse. Reliquas autem tres meas observationes, uno in viro, et duabus in feminis habitas, in aliis ad quas magis attinent, epistolis (2) leges: videbisque, in una duntaxat intermittentem pulsum, et palpitationem, hanc autem facile ab arctissima pericardii adhæsione, non modo ad cor universum, ejusque auriculam dexteram, sed ultra basim cordis ad magna etiam vasa, cum hoc communicantia.

22. Quid ergo est, inquis, quod Lowerus (3), Vieussenius (4), Michelottus (5) non modo spirandi difficultatem, sed et pulsus intermissionem

(1) Supra, n. 19.
(2) XXIV, n. 11; XXX, n. 7; XXXV, n. 12.
(3) (4) (5) Locis indicatis supra, ad n. 18 et 19.

primus, cordis vero etiam oppressionem tertius, et palpitationem sequi debere docuerunt, posita pericardii, duri præsertim, ad cor adhæsione? Nonne ob hanc pericardium contractius factum, annexum sibi a natura diaphragma sursum retractum servat, ejusque cum spiritus ducitur depressionem minus facilem reddit, idque eo magis quo pericardium ipsum durius est? Nonne descendens tamen tunc diaphragma, pericardium secum rapiendo efficit, ut tunc magis a pericardio cor constringatur, et sic multo difficilius hujus cavearum expansio fiat, unde oppressio, pulsus intermissio, et palpitatio consequantur?

Ego vero etsi de his tribus effectibus facilius fortasse rationem video, cur priores duo, quam cur tertius quoque contingat; tamen quid pro tertio pariter dici possit, non ignoro. Sed ubi frequentior, ut vidimus, experientia refragatur, supervacuum esse duco, ut rationibus examinandis immoremur. An potius antea considerandum est, num revera in iis omnibus observationibus palpitatio defuerit, in quibus non est nominata? Alii enim per incuriam omittere, alii non animadvertere potuerunt, neque hi ob negligentiam tantum, verum etiam propter eam causam quæ ad observationem quamdam (1) in sectio-

(1) 16 in schol.

ne VIII hac Sepulchreti in hunc modum adnotata est: *Contingit aliquando præsentibus causis, palpitationem cordis non accidere, quia longo tempore ægri decubuerunt, atque ob quietem tranquille sanguis cursum suum peragit. Experientia enim cognitum est, cachecticis cor, si quieti degant, raro palpitare : a qualicumque vero motu, maxime in acclivium ascensu, vehementer concuti.* Sic inferius ad alteram observationem (1) adscriptum est: *Arduum est palpitationem cordis per consensum partium inferiorum inductam, ab idiopathica discernere : sæpe enim contingit ut, quanquam cor intra se causam contineat, per periodos tamen redeat affectus, ut cum serum, pericardio inclusum, orgasmo cietur, aut flatus accedunt.* Quæ etsi magna ex parte accipienda sunt, et alio quoque non inutiliter transferenda, nequando organicum esse morbum, ob hanc unam causam negemus, quod sua perpetuo non edat indicia; tamen num propter hæc quæ dicta sunt modo, aliave ejuscemodi, satis infirmari credes vim omnium observationum, in quibus sine ulla palpitationis mentione adhæsionem pericardii ad cor propositam fuisse ostendimus? præsertim cum aliæ accedant observationes diligentis, et cauti viri Albertini (2), qui in illius adhæsionis signis, si qua forte essent, perqui-

(1) 31 in schol.
(2) Comment. de Bonon. Sc. Acad. tom. 1 in opusc.

rendis, tantum abest ut palpitationem memoraverit, contrarium potius, si attente omnia pensitemus quæ in eam rem scribit, animadvertit, motus videlicet cordis a pericardio tunc cohiberi per se quidem, ac reprimi, ut a nobis minime percipiantur, et, si nonnunquam percipiantur, ab alio esse vitio, ut puta auctæ simul magnitudinis cordis, et quanquam hujus, et pulsuum perturbati motus, ut in Loweri historia (1), quasi polypus subesset, accedant, tamen *manu ad cordis locum apposita, motum magis sentiri a medico*, cum polypus subest, quam in illa adhæsione.

23. Dum hos relego Albertini locos, ex quibus intelligi licet, sæpe ipsum vidisse hanc de qua loquimur, pericardii adhæsionem, duo insuper animadverto; alterum, sæpius eamdem Bartolettum quoque observavisse, cujus libris me in præsentia carere, minus tibi mirandum est, quam semper caruisse Bonetum, ut auctorum index ostendit quibus in Sepulchreto usus est; alterum, in principe viro, in cujus pericardio tumorem invenit Albertinus *sanguineum*, qui *a dextris cordis secundum totam ejus longitudinem extendebatur*, signa antecessisse quæ *de organico varicosi generis vitio fidem facere videbantur*: hæc autem supra esse dixerat, cum pulsatio nulla est, aut

(1) Vid. supra, n. 18.

fere insensibilis. Lancisius autem, ut ex ejus observatione constat, quam superius (1) retuli, a pericardii tumore palpitationem cordis animadvertit, et a multo etiam minori Zacutus, qui ter morbum hunc se vidisse affirmavit, in proxima superiore Sepulchreti sectione VII (2), a te legendus, non libro qui ibi citatur II, sed I ut intelligas in scholio, quod ipsum quoque ex Zacuto est, locum in quo hic curationem qualemcumque proposuit. Quid ergo est? An humor varius, qui tumore continebatur, ut citrinus apud Zacutum, et meliceroides apud Lancisium, aliter ac sanguineus apud Albertinum, irritando, palpitationem ciebat? An alia in aliis tumoris sedes ejus varietatis causa fuit? Erat enim illa apud Lancisium pericardii basis, apud Albertinum autem pericardii latus, idque dexterum; nam Zacutus quænam esset, reticuit. Magni autem illud discrimen momenti esse potest, si forte a tumore qui sit in basi, major alterutra prematur, et coarctetur arteria, atque ita exituro e corde sanguini obex ponatur, unde palpitatio; quod a tumore qui pericardii latus occupet, minus videtur timendum. Nec vero aias, de quindecim illis observationibus (3) in quibus palpitatio memoratur, decimam tertiam tumorem proponere, natura,

(1) N. 19 in fin.
(2) Obs. 110.
(3) Supra, n. 19.

et sede ejus persimilem qui ab Albertino conspectus est. Tumor enim in illa decima tertia observatione addebatur ad dilatationem magnam sinistri ventriculi, et ad osseum aortæ initium: et nos præterea conjecturas, quæ multis præsertim observationibus non sint innixæ, non ut sequaris indicamus, sed ut alias atque alias, quandocumque liceat, observationes nactus, cum his compares, et tunc denique probes aut abjicias. Quod si forte accideret, ut conjecturam istam ultimam confirmares; tunc quæri etiam posset, an ex pericardii adhæsione cor palpitet, quando pericardium non cordis solum, sed et arteriis, ab hoc prodeuntibus, ita affigatur, ut eas constringendo, viam coarctet sanguini e corde erupturo, quemadmodum coarctabat fortasse in observatione illa nostra (1) quam cordis præcesserat palpitatio. Cujus hoc nostrum causarum examen non eo spectare credito, ut illam earum omnino rejicias, sed ut aliam aliter, alibique agentem, cum aliaque conjunctam aut sejunctam, alias palpitationem efficere, alias non efficere, mecum agnoscas, et de singulis ferme non plus dicas quam quod in ipso initio sectionis hujus, Scholiographi, vel potius Hollerii verbis, in Sepulchreto scriptum leges: *Excitari potest cordis palpitatio a tuberculo*, *abscessu*, aliisque ejuscemodi.

---

(1) Supra, n. 21 in fin.

Longe enim aliud est *excitari posse*, ac necessario excitari. Quorum hoc, non illud, nobis minus cum vero consentire in re proposita visum est (*).

24. Te sæpius miratum esse non dubito, hanc epistolam relegentem, quod nusquam me niti animadverteris observationibus, doctrina, auctoritate eximii Archiatri Senacii, quasi de palpitatione cordis nihil scripsisset, aut longe alia ipsi ac mihi sententia esset. Ille vero de ea tot scripsit, et ego quæ his litteris comprehensa ad te miseram, cum illis fere inveni adeo consentientia, ut præstare censuerim hic semel, sed paulo fusius, de ipso dicere, quam centies obitèr nominare. Si totum igitur, quod de hac cordis affectione conscripsit caput (1), et quæ alibi quoque attigit, non cursim, sed attento, ut par est, animo perlegeris; primum quæ de causis palpi-

---

(*) Ad hand confirmandum dubitationem quam hic affert Morgagnus, an toties palpitatio inveniatur quoties pericardium cordi adhæret, solertem nostratis celeberrimi Doct. Corvisarti experientiam citabimus. Quiquidem Doctor, ubique et merito ob utilissimas de illius visceris affectionibus indagationes laudatus, affirmatissime scribit se nunquam palpitationes in pericardii cordi adhæsionibus deprehendisse, et cur nullas deprehenderit diserte explicat. (Vide opus cui titulus inscribitur : *Essai sur les maladies et lésions organiques du cœur et des gros vaisseaux, par J. N. Corvisart. Paris*, 1811.)

(1) Traité du cœur, l. 4, ch. 11.

tationis doceat tum generatim, tum speciatim, animadvertes. Et generatim quidem ab irritatione cordis ejus palpitationem deducit; speciatim vero ab rebus irritationem facientibus, aut irritationis causam præbentibus. Quarum rerum alias extra cor, alias in corde ipso esse ostendit. In his vitia cordis ponit, atque explicat unde irritatio nascatur, sive sanguinis egressui obex, sive ingressui opponatur, cum sive cordis caveæ sint dilatatæ, sive constrictæ: qua occasione egressum sanguinis minus liberum ab auricularum dilatatione deducit, ut quarum, sanguine distentarum, moles adsitos arteriarum comprimat truncos; quod eo facilius credes, si carneam modiceam *excrescentiam* inter illos in cordis basi a Garnerio (1) repertam, memineris, ipsos comprimendo, perpetuam fecisse palpitationem. Ad ingressus autem simul, et egressus sanguinis impedimentum quomodo faciant valvulæ, auriculis subjectæ, si induratæ et agglutinatæ parietibus cordis sint, ut ipse in quodam viro deprehendit, alibi (2) explicavit. Alibi quoque (3) egregie docuit, illiusmodi impedimentum immerito sæpius tribui polyposis in corde concretionibus, præsertim cum certæ evidentesque in valvulis et auriculis, vasisve majoribus causæ occurrant palpita-

(1) Sect. hac 8, Sepulch. obs. 23.
(2) Ch. 9, n. 5.
(3) Ch. 10, n. 10.

tionis; in quo Vieussenius, et Langelottus peccarunt. Tum ad causas quæ extra cor sunt, ut nervos referat, videbis, sive in cerebro, sive alibi irritatos, et vel absque nervis, ad compressa pulmonum vasa: quæ dum præclare, ut solet, pertractat, admonere non omittit quam caute incusare hanc causam oporteat, ut quam solam palpitatio sæpe non sequatur. Porro, ut alia bene multa, eaque perutilia invitus prætereain, de quibus ipsi ex instituto agendum fuit, et in iis, ut incepi, subsistam, de quibus scribendi occasionem habui, præsertim vero ad pericardium spectantibus, quomodo ex ejus hydrope accidat palpitatio, ostendit: de ambiguis autem sive illius tumorum indiciis, sive non ita certis ejus vermium observationibus, alio loco (1) prudenter disserit: ubi (2) etiam exempla deficientis pericardii infirmat, cordi autem adhærentis sua quoque multiplici observatione confirmat: qualis autem adhæsio, et ad quas cordis sedes, palpitationis causa, aut impedimentum sit, docet (3): nec reticet quam cautos esse oporteat, ubi simul causæ aliæ sunt, et præsertim graviores, ne adhæsioni temere palpitationem adscribamus, et generatim admonet, ubi simul causæ sunt plures, peculiares singularum effectus internoscere non

(1) Ch. 5, n. 2 et 3.
(2) N. 4.
(3) Vid. etiam, ch. 9, in fin.

licere; imo tunc universas efficere quædam posse, quæ singulæ nequaquam possent. Præclara illa quoque sunt (1): quarum causarum, morborumve ambigua, et obscura sunt signa, assiduis perquisitionibus esse a medicis operam dandam, ut aliquando illustrentur: quod etsi consequi non potuerint, eum interea fructum capturos, ut in pronunciando, curandoque cautiores sint, physicamque adjuvent, in qua, historia morborum omnium, quibus homines obnoxii sunt, quamvis non nisi post obitum pateant aliqui, ipsa per se digna est quæ minime ignoretur. At si, velut in pluribus palpitationis causis feliciter contigit, accidat denique, ut satis internoscantur; quanta inde utilitas ad prædicendum existat, quanta ad curandum, nihil, mihi crede, ostendere clarius potest, quam quidquid post causarum examen hic summus Archiater, ratione et experientia fretus, partite, et copiose in multo majori parte subjicit indicati capitis de cordis palpitatione. Quo perlecto, haud amplius miraberis, in tanta auxiliorum copia, quæ veteres nobis adversus illam reliquerunt, tot passim occurrere, quorum alia aliis repugnent evidentissime. Cum enim palpitationis causæ tam variæ sint, et quædam adeo inter se adversæ; variis quoque singulæ, adversisque remediis nonnullæ

---

(1) Ch. 5, n. 1.

oppugnentur, necesse est. Causis igitur in suum quaque ordinem digestis, ex confuso illo quasi chao, singula, ut vere ait, remedia in suum quodque locum per se, ut ita dicamus, se ipsa distribuunt. Verum hæc satis non ad justam recte scriptis laudem reddendam; sed ad tuum perlegendi desiderium incitandum. Vale.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA XXIV.

Sermo fit de Pulsibus præter naturam.

Si de omni pulsuum vitio sermonem instituere his litteris vellem, infinitum laborem, inutilemque susciperem. Quotus enim quisque morbus ingruit paulo gravior, in quo non aliquid pulsus peccent? aut in quo per anatomen liceat veram hujus rei causam ostendere? Satis erit igitur majora quædam pulsuum vitia, eoque medici cogitationem, et anatomici perquisitionem ad se peculiariter trahentia, diligentius attendere, facto initio a maximo omnium: quod mihi quidem videtur in ea pulsuum exilitate ac debilitate consistere, ut cum amplius non percipiantur, æger asphyxia teneri dicatur, sive jam esse sine pulsu. Quo Valsalvæ nostri observatio spectat, ad hunc modum se habens.

2. Vir annos natus quinquaginta, cum multis antea diebus a peripneumonia liber evasisset, rursus in thoracis incidit morbum. Nam præterquam quod de siti, et inani tussi querebatur, in sinistrum latus cubare non poterat. Quotiescumque enim hoc tentabat, paulatim se id latus versus convertendo, quo magis convertere se pergebat, eo magis sentiebat imminere animi defec-

tionem: quam ut vitaret, ad supinum, aut ad oppositum redibat situm. An febricitaret, ex pulsu conjicere non licebat, quippe qui minime percipiebatur. Mortui pericardium inventum est valde dilatatum, materiaque purulenta, multo diluta sero, oppletum. Cor vestiens membrana valde erat crassefacta. Ex hac ad pericardium duæ solidæ, et firmæ productiones ferebantur, singulæ cylindri forma, crassi et brevis ligamenti instar, cor valide ad pericardium annectentis. Altera prope auriculam dexteram enata, secundum horizontem in pericardii anterius latus pergebat; altera autem ab ipso cordis mucrone in mucronem pericardii, tensa adeo, ut non posset ille systoles tempore basim versus accedere, nisi pericardium secum traheret, et quod consequitur, diaphragma.

3. Secundum hanc quidem Valsalvæ animadversionem proclive tibi videbitur hujus asphyxiæ causam intelligere, corde videlicet sic alligato, ut in extrudendo sanguinem, vix levissime suo fungi officio posset. Causam quoque assequi te credes, imminentis animi defectionis ex tentata conversione thoracis in latus sinistrum; nimirum quia plurima quæ pericardium distendebat, materia, tunc hujus mucronem gravabat maxime, eoque resistentias augebat cordi se contracturo, ut nullo jam modo suum exequi valeret munus. Verumtamen esse aliqua fortasse possint, quæ tibi obstant rem ad illum modum intellecturo. Mitto ea quæ a Valsalva ipso accepisse memini, de

vinculo inter pericardium ducto, et cordis latus in eo, cui varius decubitus varium pûlsum efficiebat: et quæ de tremore cordis apud Albertinum (1) legeris, si ii concitatius se moverent, in quibus *tenui membraneo vinculo laxe cordi alligatum pericardium* invenit: et quæ in Sepulchreto (2) de pulsus inæqualitate in viro, cui *pericardium mediæ cordis regioni, et quidem adiposæ ejus substantiæ*, ut superioribus etiam litteris dixi, *per fibrosos nexus adhærescebat.* Has enim alligationes omnes fuisse, diceres, laxiores quam ut cordis motum impedire adeo possent, ut fieret asphyxia, præsertim cum ad ejus mucronem non attinerent. Sed quid ad præcl. Halleri (3) observationem dices, qui *cor cum pericardio carneis fibris ex mucrone adscendentibus connatum* vidit *sine ullo, quantum novit, hominis incommodo?* Certe si asphyxia laborasset, ignorari non potuisset. Num hanc quoque dices alligationem laxam fuisse, quam alibi (4), (de eadem enim videtur loqui,) *freni instar coercuisse* dixit *extremum mucronem?* Fac tamen fuisse laxam. Num laxa erat in tot illis observationibus quæ superiore sunt epistola (5) commemoratæ? In illis certe arcte pe-

(1) Comment. de Bonon. Sc. Acad. tom. 1 in opusc.

(2) L. 2, sec:. 1, in addit. obs. 32.

(3) Dissert. de vasis cord. propr. not. ultima.

(4) Ad Boerh. prælect. § 182, not. *m.*

(5) N. 17 et seq.

ricardium ipsum non mucroni modo, sed cordi universo adnatum erat: nec tamen ulla est in qua asphyxia fuerit vel extremo tempore animadversa. Quin etiam cum tres aliæ extent clarissimorum virorum Joannis Fantoni (1), Benedicti Gullmanni (2), et ejusdem quem merito laudabam modo, Alberti Halleri (3), quæ nescio quomodo me fugerint illam epistolam recensentem; in prima nihil nisi *cor convulsive motum*, in tertia ne hoc quidem, in secunda palpitatio cordis, inæqualitas pulsus, asthma, aliaque diligenter, sed non asphyxia, memorantur: quamvis sinister cordis ventriculus intus extraque esset cartilagineæ firmitudinis; et pericardium tamen, in hac carnosum, in prima cartilagineum, *undique cordi valide, arctissime, accurate et pertinaciter*, ut in tertia quoque, annexum erat. Quid ergo respondendum est? Vide, an hoc forte: Valsalvam præter illam alligationem, invenisse membranam cordis extimam multo crassiorem factam, pericardium autem oppletum serosa materia, et purulenta. Crassitudo enim illius membranæ faciebat fortasse, ne cor satis expandere se posset, et cum paucum propterea admitteret sanguinem, neque modica hujus copia mox in arterias extrusa, nec vi qua extruderet, ipsas dilatare satis

(1) Anat. corp. hum. diss. 11.
(2) Act. N. C. tom. 1, obs. 4.
(3) Opusc. pathol. obs. 49.

valeret, cohibitum scilicet ab alligatione, et præterea a materia illa, ut serosa erat, laxatum, ut purulenta autem, pessime affectum, sive hæc ex pulmonibus in peripneumoniæ declinatione translata huc fuerat, sive peripneumonia habuerat etiam pericardii, et membranæ cordis inflammationem conjunctam: quorum utrum credibilius sit, propter eorum quæ tunc ægrum afflixerant, et quæ in mortui pulmonibus apparuerint, ignorationem, haud liquet. Verum est quidem, utriusque, aut alterius illarum membranarum inflammationem exceptam fuisse non semel ab utriusque inter se coalitu secundum Ruyschii, et Freindii observationes, superioribus litteris (1) commemoratas. Sed verum est quoque, serum crassis, et quæ facile concrescere possint, particulis fœtum, sæpe intra pericardium exprimi, eorum præsertim qui laborant peripneumonia, sicuti ad te scripsimus alias (2). Ex ejusmodi autem concretionibus, si tenues, disjectæque cordi adhæreant, posse effici instar pilorum; si constipatæ autem in unum aut plures quasi fasces inter cor et pericardium ducantur, fieri posse crassa vincula illud ad hoc alligantia, alterum quidem ab Riolano (3) indicatum, utrumque autem per obser-

(1) N. 18 et 19.

(2) Epist. 20, n. 37.

(3) Anthropogr. l. 3, c. 7.

vationes a Weitbrechto(1) confirmatum est. Nam Riolanus hoc tantum scripserat ; *si aqua pericardii crassa et viscida fuerit; ejus crassamentum in pilos convertitur. Unde cor pilosum in quibusdam observatum fuit.* Eo tamen magis inclinat animus, cum præter pus, et crassam factam membranam cordis, firmitudinem attendo vinculi a Valsalva deprehensi, ut prima hoc potius ratione suspicer, quam altera productum fuisse, nempe coalitu, neque illo arctissimo, qui ad mucronem tantum contigerit.

4. Cæterum si pilosi cordis injecta mentio te forte cupidum sciendi facit, an quidquid de ejus inventis pilis ab historicis, itemque a medicis proditum est, censeam ad eumdem modum esse explicandum, ad quem paulo ante indicabam; sic habeas velim, dubia mihi, neque unam ob causam, videri pleraque ejus observationis antiquissima exempla. Nam quod in Aristomene Messenio Valerius (2) scripserat ab Atheniensibus repertum esse, id factum Plinius (3) postea tradidit ab Lacedemoniis, Pausanias autem (4) Aristomenem, non captivum inter crudeles hostium manus, sed liberum, et ab utrisque longe dissitum, cum ad generum apud Rhodios transiisset, *ex morbo*

(1) Comment. Acad. Sc. Imp. Petropol. tom. 6.
(2) Fact. ac Dict. memorabil. l. 1, c. ult.
(3) Nat. hist. l. 1, c. 37.
(4) De tota Græcia, l. 4.

obiisse. Quod vero in exciso Leonidæ corde a Xerxe conspectum narrat Plutarchus (1), Aristidem qui de rebus Persicis scripsit, secutus; a barbaro quidem, et inimico rege id fieri potuit; sed in viro ad extremum usque fortissime pugnante non satis verisimile est, cor morbidi quidquam habuisse. Idemque a me dici, credito, de Lysandro, qui exercitum ducens, sub Haliarti mœnibus *in pugna cecidit* (2). Potuerat sane ab interfectoribus Thebanis, et Atheniensibus, qui ipsum vehementer oderant, mortui corpus discerpi. Sed hoc factum neque Pausanias, neque in Lysandri vita Plutarchus, qui redditum Lacædemoniis corpus scripsit, ullo modo indicant. Unus, quod sciam, memorat in Lysandro, et in cane Alexandri Eustathius apud Cælium Rodiginum (3), ex Græcis addentem in Hermogene quoque rhetoricæ artis scriptore. Sed ut canem illum dissecari potuisse fateor; sic rhetorem hunc non facile crediderim, quippe mortuum iis temporibus, quibus hominum corpora dissecare fas non erat, et ob eam in quam ex acerrimo juvenili ingenio diuturnam inciderat mentis hebetudinem (4), omnium potius miseratione, quam ullius hostili odio et rabie dignum, a qua, ut superiores illi potue-

(1) In parallel.
(2) Vid. Pausan. oper. cit. l. 3 et l. 9.
(3) Lect. antiq. l. 4, c. 16.
(4) Ibid. l. 21, c. 6.

rant, credi possit ipse pariter post mortem tractatus. Intelligis, cur in plerisque antiquis exemplis dubitem, verearque, ne homines tanto ea facilius crediderint, quia cum Homerus ut prudentiam significaret, quemadmodum putat Eustathius (1), *densum pilis cor* dicere visus sit, et præterea Nonnus (2) ut Sabinorum audaciam exprimeret, iis *cor densis vestitum pilis* tribuerit; eximiam quamdam sive prudentiam, sive calliditatem, sive audaciam existimaverint, sine piloso corde facile esse non potuisse, præsertim quando, ut ad minus vetusta exempla transeam, ejusmodi cor in tribus latronibus, scelere et audacia nobilibus, inventum esse legerunt apud Muretum (3), Benivenium (4), et Amatum Lusitanum (5). Qui in eo quem consectum a se dicit, cujusmodi fuerint pili non indicat : ut neque Sculteus Noribergensis (6), qui in audacissimo pariter juvene, in theatro hoc nostro anatomico anno 1650 dissecto, cor *undequaque pilosum* fuisse scribit : nec denique Lanzonus (7), qui in plebeio, ab se inciso, cor *undique pilis refertum* in-

(1) Ibid. l. 4, cit. c. 16.
(2) Apud Muret. var. lect. l. 12, c. 10.
(3) Ibid.
(4) De abdit. morb. etc., caus. c. 83.
(5) Cent. 6, curat. med. 65.
(6) Trichias. admir.
(7) Eph. N. C. dec. 3, A. 5, obs. 122.

venit. Quem tamen cum peripneumonicum fuisse appareat, proclive est conjicere, non pilos, sed viscidas concretiones habuisse, quæ pericardium, cum a corde removeretur, sequentes, sua tenuitate, et albedine incanos pilos repræsentarent. An vero eidem conjecturæ sit locus in cæteris qui modo sunt memorati, non facile dixerim: quamvis in latronibus, quippe diu in teterrimo carcere macerari solitis, ut socios indicent, et facinora omnia confiteantur, cachexiam liceat, hincque non paucum, eumque crassum fortasse et viscidum, pericardii humorem suspicari. Nec quia juvenis in hoc theatro dissectus, ex accepto vulnere continuo obierat, ideo, quod ad cor et pericardium attinet, optime, cum viveret, se habuisse existimabis, postquam legeris (1) *per plures annos de ardore cordis* esse *conquestum*. Quod si præterea animadverteris, neque Antonium Molinettum, neque Petrum de Marchettis, neque Dominicum filium, qui parenti manus adjutrices præbebat, neque horum omnium amicum Joannem Rhodium, qui tot hic habitas paulo rariores observationes collegit, nullam, quod meminerim, hujus de qua dico et cujus alii eorum ob injunctum munus, alii ob assiduam in theatro frequentiam, non conscii esse non potuissent, nullam, inquam, hujus fecisse mentionem, ne ibi

(1) Trichias. cit.

quidem ubi Antonius, aut Dominicus de pilis postea, et de corde scripserunt; si hæc igitur animadverteris, facile opinaberis, qui primo aspectu visi essent pili, eos accuratius dein examinatos, longe aliud fuisse compertos. Quin ubi ordo et genus juvenis illius venit in mentem, quorum utrumque in theatrum inferri, et publice dissecari prohibebat: confictum ab aliquo hunc casum, et Sculteto alibi narratum crederem, nisi ex libris meæ hujus inclytæ nationis Germanicæ appareret, totum illud biennium, in quod is annus cadit 1650 hic ipsum fuisse, studiorum videlicet causa, quod semper Germani fecerant, nec postea facere, quoad cunctis integrum fuit, intermiserunt. Qui aliter putant, si eos inspicere potuissent libros, vidissent utique servatam eam consuetudinem; ut innumeros, qui minus sunt noti, prætercam, a Philippo Jacobo Sachsio, Jacobo Pancratio Brunone, Christiano Mentzelio, Paulo de Sorbait, Jo. Sigismundo Elsholtio, Erasmo Bartholino, Michaele Lysero, Henrico a Moinichen, Jo. Daniele Majori, Marco Mappo, Gabriele Claudero, Henrico Meibomio, Michaele Ettmüllero, Jo. Nicolao Pechlino, Georgio Abr. Mercklino, Paulo Hermanno, Luca Schrokio filio, Carolo Raygero, Davide-van-der-Becke, Gòthofredo Schulzio, Jo. Fabricio, Jacobo Barnero, Jo. Mauricio Hoffmanno, Jo. Casparo Sparr, Ferdinando Carolo Wienhart, Vito Riedlino, Francisco Stockamero, Jo. Adamo Limprechto, Jo. Guilielmo

Pauli, Jo. Georgio Walckamero, Michaele Friderico Lochnero, Jo. Sigismundo Henningero, Georgio Dethardingio, et Jo. Adamo Genselio, qui etiam, ut superiorum non pauci, doctor est hic creatus anno 1702. Satis autem mihi est; ne forte juniorum quemquam invitus prætercam; te ab anno illo 1650, per insequentium annorum seriem ad initia usque seculi hujus perduxisse, ut facile intelligas, num circa medium sæculi superioris tanta in Italia facta sit rerum mutatio, ut exteri ad Italos venire medicorum studiorum gratia magis magisque intermiserint, hac inter cæteras, ratione permoti, quod in Italia toto eo sæculo adhuc sequerentur Galeni theorias; quasi vero Thomas Cornelius, Leonardus de Capua, Marcellus Malpighius, Jo. Alphonsus Borellus, Franciscus Regius, Laurentius Bellinus, Lucas Tozzius, Bernardinus Ramazzinus, et alii apud nostrates, exterosque celeberrimi, aut Galeni asseclæ fuissent, aut non post medium superioris sæculi sua doctrina, suisque scriptis Italiam ornavissent. Quo etiam tempore neque Carolum Fracassatum, neque Franciscum Spoletum, nec Jo. Baptistam Scaramuccium, nec ipsum denique Pompejum Saccum in Galeni verba jurasse, eorum lucubrationes ostendunt, ut Dominici quoque Guglielmini, et Georgii Baglivi; nam utriusque horum jam ante finem illius sæculi quædam prodierant. Et quando me nihil, nisi veri amor, in hunc sermonem deduxit; sine, hoc quoque

admoneam, quod pariter ad historiam spectat litterariam ejusdem sæculi, ut sicubi legas, catalogum professorum Patavinorum ab anno 1611 ad 1694 haberi in Act. Erudit. quæ Lipsiæ eduntur, tomo I (1) animadvertas, non alios in catalogo illo nominari, nisi qui artes docebant eo anno 1682, ideoque nomina deesse Galilæi, Sanctorii, Casserii, Spigelii, Veslingii, Petri de Marchettis, Antonii Molinetti, Prosperi Alpini, Jo. Prævotii, Sertorii Ursati; ut alios, nec paucos, omittam illustres viros qui intra illud plus octoginta annorum spatium gymnasii hujus nostri famam auxerunt.

Sed ad Scultetum ut redeam, etsi neque ex ejus, neque ex illorum quos ante ipsum indicavi, scriptis sat liquet, verine unquam pili, an pilorum similitudo intra pericardium reperta sit; non tamen facile negaverim fieri posse, ut quemadmodum ipse intra duram cerebri meningem fasciculum reperi capillorum (2), alii autem alios alibi pilos, atque adeo intra dexterum canini cordis (3) ventriculum (an illuc cum sanguine ex purulentis, in quibus erant, partibus invectos)? sic, inquam, fieri posse, non negaverim, ut aliquis nonnunquam cor revera pilosum aut invenerit, aut inveniat : quod si accidat, summa in

(1) Pag. 375.
(2) Epist. anat. 20, n. 58.
(3) Act. erud. Lips. M. maj. an. 1684, pag. 215.

poris inter utrumque hemisphærium ducuntur, aeriæ inerant bullæ: et tamen frigida erat tempestas, vix tertius a morte dies, et ne minimum quidem indicium putredinis. Carotidis arteriæ dexteræ, qua e receptaculo existebat, non parva parietum portio erat crassior facta, et naturæ inter ligamentum et cartilaginem mediæ, facie tamen intima etiamtum membranea: cujusmodi vitium in aliis quoque majoribus cerebri arteriis jam inchoatum visum est. Extra cranium autem multo gravius erat. Namque in altero colli latere, ad ipsam carotidis divisionem ossea non modica lamella inter ejus tunicas inerat: ejusdemque truncus totus erat plurimum dilatatus, cum justus esset in carotide altera latitudinis modus. Thoracis tamen viscera, et magna vasa cum perlustrarem, nusquam dilatationes animadverti: quamvis aorta prope valvulas indicia ostenderet futuri ossis, eaque alibi etiam; quin mediocrem laminam haberet osseam sub intima tunica, qua, subclavia sinistra emissa, descendere jam incipiebat. Polyposæ autem concretiones obtinebant passim cordis ventriculos, præsertim dexterum, et magna vasa, in quorum uno fuit quædam earum albida, atque ita compacta, ut distrahenti valde resisteret. Ventris viscera nihil habuerunt vitii, si renem alterum excipias, qui sub ipsa propria tunica cellulam continebat, fabæ mediocris capacem, seri plenam. Ne hoc quidem omittam, ad altera seminalis carunculæ granula quasi *ta-*

bacci occurrisse : in pendula autem urethra vix unum fuisse, eumque tenuem ex omnibus a me inventis canaliculis. Atque ut magis intelligas, me nihil eorum quæ in hoc corpore ab naturæ consuetudine vel leviter recedere viderentur, neglexisse; hoc etiam accipe, ex gyro propemodum toto helicis auricularum, pilos huic homini pependisse longos adeo, ac confertos, ut μύσταξ raro occurrat qui posset cum iis cirris comparari.

7. Videndum est tibi, velisne brevem hanc asphyxiam ab aqua deducere, intra cranium repente effusa, quæ cum minus cerebro, quippe hic durissimo, nocere posset, cerebellum ita compresserit, ut imminuto spirituum in cor influxu, non posset hoc sanguinem nisi debili primum, et insensibili impulsu; mox vero, cum mors videlicet ingruit, nullo prorsus in arterias immittere. Sic etiam relegens epistolam ad te nostram XIV (1), videbis puerum, cujus cerebelli partem pus vitiaverat, pulsibus complures dies omnino caruisse. Quod si forte minus tibi placeat hac, quæ nec mihi perplacet, aut ejuscemodi ratione alia rem explicare, quam ad concretiones istas polyposas referre, plures quidem habebis, quibus auctoribus id facias; sed recte, an secus facias, erit tibi diligenter etiam atque etiam considerandum. Scilicet me quidem non fugit, po-

(1) N. 3.

tuisse te in Sepulchreto legere observationes duas asphyxiæ, alteram (1) in viro per diem integrum, alteram (2) in virgine per viginti quatuor horas, utramque istiusmodi concretiones in corde repertas describentem; et posse ad eas addi ex aliis antea editis, quamvis in eo opere prætermissis, Sebastiani Pissinii (3) unam in nobili matrona clara Spada habitam, quæ cum sine pulsibus fuisset *ad quadragesimum diem et ultra*, corpora istius generis in utroque exhibuit cordis ventriculo : quin etiam, ne a Sepulchreto discedamus, cordis magna vasa concreto sanguine fuisse repleta in viro *diutius* asphyxia laborante (4), in altero autem qui ad eumdem modum *quatuor ante mortem mensibus* affectus fuerat, *nullam aliam* deprehensam esse asphyxiæ tam diuturnæ *causam* præter decem, aut duodecim grumos sanguinis crassi, nigri, concreti in aorta prope cor (5). Verum ne disquiram, num in his omnibus observationibus nulla præterea fuerit causa, et præsertim in hac ultima, quæ ut non uno in loco Sepulchreti (6) fusius proponitur, a te poterit melius inspici, aut in illa quam pertinere ad vir-

(1) Sect. hac 9, obs. 4.
(2) In ipso fine, sect. 8.
(3) Epist. de polypo cordis.
(4) Sect. hac 9, obs. 45.
(5) Ibid. obs. 7.
(6) Ex. gr. l. 2, s. 3, obs. 22, § 2.

ginem dixi, cui fuisse cor multo amplissimum, animadvertes; infra (1) erit opportunus admonendi locus, quid faciendum antea sit, quam concretionum polyposarum observationibus sine facili erroris periculo nitamur. Interea vero illius tibi juvenis veniat in mentem, quem in extrema epistola XXI (2) sine pulsibus descripsi, corde autem non minus quam in ea virgine, amplificato; sed tamen sine ulla sanguinis concretione. Cujus fibræ cordis cum essent summa laxitate, dubium esse potest, an hæc magis, quam cordis amplitudo, asphyxiam fecerit : quanquam ab utraque conjuncta factam fuisse, non videtur dubitandum. Sic etiam memineris, epistola XVIII (3) propositam fuisse mulierem corde illam quidem amplificato, sed cujus frequentis asphyxiæ causam satis posse intelligi non credidimus, nisi addita convulsione. Nam etsi quotiescumque asthmate, ut videbatur, convulsivo prehensa, in nosocomium ventitabat, pulsus percipi non poterant; credibilius est tamen, in paroxysmis duntaxat non secus ac haud raro solent hystericæ, quam sexennium illud totum continenter pulsibus caruisse. Qui enim continenter carent, tamdiu posse vivere non videntur (etsi Riolanus (4) vel multo

(1) N. 30.
(2) N 49.
(3) N. 34 et 35.
(4) Encheir. anat. l. 5, c. 46.

diutius vidisse se dicat, sed *cum summa,* quæ hic non erat, *virium imbecillitate*) nisi forte id sit ab arteriis, quas medici tangere consueverunt, aut exilibus, aut non suo loco positis, aut certa aliqua ratione impeditis : quorum nihil in ea muliere deprehensum est. Exiles autem sunt, quibus in plures divisæ, aut quibus ulnares crassissimæ obtigerunt : non suo loco positæ, cum profundius locantur, ubi per anatomen a cl. Torrès (1) in femina repertæ sunt, quæ, dum viveret, illis carere videbatur; aut cum per radii dorsum feruntur; hac enim ivisse crediderim in Starkmannio (2), cui non solita in sede, verum inter pollicem indicemque saliebant. Impediri autem non una ratione posse, mox indicabitur.

8. Exempla alia illiusmodi naturalis asphyxiæ sive utroque in carpo, sive in alterutro, in Sepulchreto (3) adnotata habes; ut minime opus sit quæ mihi in exercenda medicina occurrerunt, narrare. Simul habes, qua ratione cavendum sit, ne utrumlibet istius asphyxiæ genus nobis imponat: quanquam secundum non nisi eos fallere medicos potest, qui alterutro duntaxat contrectato carpo, pronunciant, quod Minadoum (4) fecisse miror; quanto enim magis ter-

(1) Dissert. de corde inverso.
(2) Eph. N. C. cent. 10, obs. 42.
(3) In schol. ad obs. 1, sect. hujus, et ad obs. 10.
(4) Ibid.

rere videtur pulsus alter, tanto minus alterius omittenda exploratio est : et si uterque absit, tentandæ aliæ arteriæ sunt, temporales videlicet, ac carotides, et denique etiam, cum licet, quæ ad inguina saliunt, crurales : neque enim usque adeo verum est, *non minorem* quam harum, *evidentiam et magnitudinem* esse carotidum, quas tamen, ob minus a corde intervallum, non me fugit peculiari esse in re hac attentione dignas. Est etiam utrumque asphyxiæ genus aliquando ab impedimento adventitio ambarum, aut singularum arteriarum quas in carpis tangere consuevimus : nec talia in Sepulchreto (1) desunt exempla. Ad eaque illud pertinet quod Lancisius (2) indicat, et nos vidimus, *in Marchione Paulutio.* Scilicet designat eumdem generosissimum virum, cujus de morbo et dissectione pleraque alias (3) ad te scripsimus : quibus hoc quoque addere pro certo potes, in carpo sinistro pulsum percipi non potuisse. Num vero id ex eo fuerit, quod polyposum corpus ferme implebat sinistram arteriam subclaviam, qua ratione consimilis etiam observatio, in nobili alio viro postea habita, explicata est, an aliunde repeti potuerit; cum absens, aneurysma quod ad curvaturam aortæ erat, ipse non examinaverim, in

---

(1) In schol. ad cit. obs. 1.

(2) De aneur. l. 2, propos. 38.

(3) Epist. 17, n. 26 et 27.

medio relinquo. Memini certe cujusdam Harveii (1) observationis, quam in Sepulchreto non invenio, nempe in quo *aneurysma* deprehensum est *in dextera parte juguli, prope descensum arteriæ subclaviæ in axillas, ab ipsius arteriæ exesione prognatum,... in illo pulsum ejusdem brachii exilem admodum* fuisse, *eo quod,* inquit, *major sanguinis portio et influxus in tumorem divertebatur.* Unde vero in multo breviore morbo, peripneumonia, factum dicemus ut ille de quo est sectionis hujus observatio XXX, *haberet pulsus in dextra manu fere abolitos?* an unde observationis auctor ait, Saxonia, *quod durior majorque in dextero pulmone* esset *inflammatio?* Si inde fuit, num propterea fuit quod ab ejusmodi pulmone proxima dextera comprimeretur arteria subclavia? At si hoc ponimus, continuo nobis videndum est, cur in paribus, quæ certe non raræ sunt, summi pulmonis alterutrius inflammationibus non parem pulsus ejusdem lateris abolitionem deprehendamus. Omnino autem multo facilius pulmonum vomicam asphyxiæ infantis causam a Spindlero (2) per anatomen detectam fuisse credam, quam a pulmonis sinistri vitio, quod ut ab se prædictum ex pulsu, ita quoque inventum celebris professor olim aiebat, pulsum

---

(1) De mot. cord. exerc. 1, c. 3.

(2) Vid. act. Lips. an 1691, m. januar.

in sinistro pariter carpo humillimum infirmissimumque esse factum agnoscam.

9. Sed ut has singulorum, aut brachii etiam utriusque sive a natura, sive a morbo provenientes asphyxias omittamus, itemque illas quæ in arteriis omnibus, quascumque tangere possunt medici, circa lethalium morborum finem haud raro etiam ad biduum, aut plures dies occurrunt nihil habentes admirationis, quippe cum summa conjunctæ deficientium virium omnium dejectione, et sensuum hebetudine; magna certe difficultas est in cæteris illis, de quibus supra dictum est, asphyxiis. Ægri enim externis, internisque sensibus satis vigent, loquuntur commode, se de latere in latus convertunt (1); quin prompte se erigunt aliqui (2), et quod noster vidit Ramazzinus (3), juvenis quidam Hebræus, cui ad quatuor dies *nullibi arteriæ micabant, adeo robustus erat et ad motum expeditus, ut etiam ipsa die, qua e vivorum statione decessit, e lectulo surrexerit, et suas vestes induerit.* Fuerat is quidem eo quatriduo totus gelidus, nec urinæ quidquam reddiderat. Sed perfrigerationes, et ischuriæ renales erant alioquin illis in ægrotis *satis frequentes* (4): neutrasque, nisi forte circa asphyxiæ finem, in

(1) Supra, n. 2.
(2) N. 6.
(3) Constit. epid. an. 1692 et seq. n. 23.
(4) Ibid. n. 53.

plerisque historiis adnotatas memini; certe in cive illo meo, quem in Adversariis (1) commemoravi, perfrigerationes ultima tandem nocte accesserunt, tuncque urinas jam nigrescentes quidem, non suppressas, vidi. Jam pone quam malueris asphyxiæ causam ex iis quæ solent, et quæ supra (2) memoratæ sunt: quæro, cur cessante arteriarum motu, non continuo, ut in syncope, cessent motus, et functiones partium cæterarum? Dices, quod et ipse agnosco, in asphyxia non modo cor non quiescere; nam et Pissinius (3) in clara Spada fatetur, *manu sinistræ thoracis parti admota, subobscurum quemdam cordis motum apparuisse;* verum ne arterias quidem, majores præsertim, et interiores, sed tantummodo leviter micare. Non tamen perspicue ostendes, qui fiat, ut in tanta motus sanguinis imminutione, ea possent ægri quæ paulo ante proposita sunt, nec pallor, frigus, hebetudo, loquendi, edendi, et se movendi impotentia in eo quem vidi ipse, continuo accesserint: imo potentia in nonnullis restet, ut postquam *vixerint ad plures dies omnino gelidi*, rursus, ut Ramazzinus (4) observavit, *excalefiant;* quin etiam ut postquam sex dierum spatio pulsu caruerint, optime convalescant quemad-

(1) II, animad. 44.
(2) N. 3, 4 et 7.
(3) Vid. supra, n. 7.
(4) Constit. cit. n. 33.

modum ex Bartholino in Adversariis (1) memoravi. Sed hæc tu, et posteri fortasse videritis; mihi necdum hac in re plus liquere, quam ibi (2) scripserim, ingenue fateor. Hic fortasse dices, multo difficilius intelligi posse, quomodo in iis vita servetur, qui sub aquis diutius mersi, mortuis simillimi educuntur. In asphyxia enim respirationem, et quod consequitur, interiorem saltem quamdam circulationem sanguinis perstare, quæ in illis simul cum respiratione omnino intercipiatur, necesse est propterea, quia sine aere alterne pulmonum vasa explicante, ex his nihil sanguinis transire in sinistrum cordis ventriculum potest, quo nihil in arterias extrudente, circulatio prorsus nulla est. Quis vero neget, hæc quoque esse, intellectu difficilia? Sed tamen ii mortuorum similes jacent: asphyxia autem correpti ea præstare pergunt quæ diximus, ut valentes homines solent, non modo ut viventes: idque ipsum est quod potissimum admirabamur. Olim fortasse obscura hac in re luminis aliquid existet, si mulieris quæ Lutetiæ Parisiorum adhuc forsan vivit (3), cadaver, qua par est, et qua ibi solet, diligentia perlustrabitur: quanquam illius asphyxia ab ortu usque est, et si cujusmodi sit corporis calore, et colore, et menstruis purgationibus, et

(1) Animad. indicata.
(2) Vid. et animad. 42, 43.
(3) Hist. de l'Acad. R. des Sc., an. 1748.

valetudine, itemque si prolis unicæ maciem, parvitatemque spectemus, paulo minus videbitur esse mirandum, quod nulla usquam arteriæ ullius, ipsiusque cordis pulsatio ne post vehementissimas quidem exercitationes, aut in febrium, quibus sæpe obnoxia est, maximo calore percepta sit.

10. Proxima est asphyxiæ summa pulsuum exilitas cum debilitate conjuncta, a natura interdum, sæpius a morbo. A natura esse censui in muliere exercitata et robusta, quam angina vehemens urgebat: itaque ab iis pulsibus minime absterritus sum adolescens quo minus tantum sanguinis detrahi juberem, quantum morbus flagitabat. Me vero non esse deceptum, servata mulier comprobavit, in qua postea, cum optime valeret, eosdem illos pulsus deprehendi, et ab arteriarum quæ proxime cuti subsunt, naturali exilitate deduxi. A morbo autem cum hi fuerunt, in aliis aliud accidit, ut invenirem, velut eæ quæ sequuntur, ex parte monstrabunt historiæ: ex parte, inquam; nam quæ, exempli causa, summam exhibent fibrarum cordis laxitatem; eæ ad te alias aut missæ sunt (1), aut mittentur (2).

11. Viro annos nato ad quadraginta, sub cute quæ latus alterum occipitis vestit, tumor increverat, quem talpam, et testudinem vocant. Hic cum in abscessum degenerasset, hominem tan-

(1) Epist. 11, n. 13, et Epist. 21, n. 49.
(2) Epist. 30, n. 15.

dem sustulit. Nullæ unquam fuerant de thorace querelæ, nulla difficultas respirationis. Pulsus nec ita frequentes, nec rari, neque intermittentes, neque ulla unquam ratione inæquales, in eo duntaxat peccaverant, quod essent debiles et perexiles. Quæ omnia mihi diligenter sciscitanti asseveravit qui eum sæpissime inviserat, medicus, cum forte in gymnasio adesset, dum hominis thorax incideretur, et hujus viscera me perlustrante, ipse quoque spectaret. Pulmones undique cum pleura cohærebant, laxi, et fetidissimi. Cor quoque, et ejus auriculæ, quamvis hæ aliquanto minus, pericardium undique habebant adnatum. Aorta qua secundum thoracis vertebras descendebat, intus magna hic illic cujusdam quasi incipientis erosionis ostendit indicia, minora autem sed plura futuræ ossificationis. Nihil præterea vitii in thorace animadversum est. Cætera autem fere omnia, et in his caput non tam ob fetorem secare neglex imus, quam ob melioris, interea allati, cadaveris incidendi necessitatem, ut publicam, jam provectam, anatomen eo anno, qui fuit 1727, absolvere possemus.

12. Nunc cranium quoque ejus vellem hominis introspexisse, si forte proximum tumori, et abscessui cerebellum aliquid haberet labis, ut cum iis conferrem quæ supra (1) de ejus in as-

(1) N. 7.

phyxia non tam compressione indicavi, quam vitio ex pure quod ab exteriore abscessu per cranii cariem ad ipsum pervenerat, commemoravi, aut cum iis quæ in alia epistola (1) de muliere scripsi, pulsus humiles, cerebellum autem laxissimum habente : quanquam tibi fortasse causarum satis in thorace ejus de quo loquimur, viri inventum videbitur. Sed pulmonis undique cum pleura cohæsionem ad rem nihil facere, tot alia cadavera demonstrant, de quibus vel in nostris epistolis legeris. Ejusdem autem visceris graveolentiam satius fortasse est a sanie deducere illuc extremis diebus ex abscessu per sanguinem convecta, ne quod etiam antea peccabant pulsus, id a pulmone repetere conemur. Denique aortæ vitium illic fuit, unde arteriæ non proveniunt carpos adeuntes. Restat igitur illa cordis universi ad pericardium adhæsio, qua factum putes, ut illud intra hoc constrictum minus expandere se posset, quam ad justam sanguinis copiam excipiendam, et, quod consequitur, in arterias extrudendam requiritur, præsertim cum alteram alias (2) tibi sim historiam scripturus, in qua post exiles pulsus et debiles, pericardium inveni undique, tametsi non arctissime, cordi annexum, in superiore autem epistola (3) Peyerum, et Lo-

(1) XV, n. 8.
(2) Epist. 35, n. 12.
(3) N. 17 et 18.

werum commemoraverim, qui in iis quorum cordi pericardium fuit adnatum, pulsum hic *parvum*, ille *debilem* et *parvum* adnotavere. Sed vicissim oblivisci non decet Dionisium, Freindium, Fayum, quos ibi (1) pariter laudavi, in ejusmodi casu pulsum vehementem, incitatum, et palpitationi, quæ magna erat, respondentem memorasse. Videtur igitur quidpiam aliud adjiciendum, aut non adjiciendum, ut causa in speciem eadem modo hunc, modo huic oppositum efficiat pulsum. An vero, et quid adjectum fuerit in trium quos novissime diximus, doctorum virorum observationibus, ex iis poteris conjicere, quæ in ipsarum examine sunt indicata. Non unus quoque apud illustrem auctorem Senacium locus est, quem attente perlegens, melius possis de causis oppositorum inter se pulsuum existimare, ut ubi (2) in palpitatione indicat, qui fieri possit, ut cum vehementibus magnisque cordis pulsationibus sæpius quidem pulsationes arteriarum jungantur exiles, nec validæ; nonnunquam tamen et validæ, et magnæ; aut ubi (3), absente etiam palpitatione, docet, cur sint aliquando tum hi, tum illi arteriarum pulsus a pulmonibus repetendi: aut denique ubi (4) omnem de pulsibus

---

(1) N. 18.
(2) Traité du cœur, l. 2, ch. 11, n. 9.
(2) L. 3, ch. 8, n. 9.
(4) Ch. 7.

doctrinam præclare explicans, quam in singulis pulsuum discriminibus consuluisse non pœnitebit, hoc de quo loquimur discrimen debilitatis, et parvitatis (1) non modo ab languidis cordis viribus, aut ab sanguinis inopia, sed etiam ab aucta resistentia arteriarum deducit, propter quam dilatanti cordis vi tanto minus cedant, quanto simul ob eamdem resistentiam minus, sanguinis possunt admittere (2). Augeri autem resistentiam docet, alias ob nimiam plenitudinem, nullum ferme ulteriori dilatationi locum, ut neque constrictioni, relinquentem; unde est, ut eo in casu a missione sanguinis et major pulsus fiat et validior; alias autem ob arteriarum tunicas, ab nervis contractas, ut in histericis præsertim contingit, cum arterias ad tenuis filamenti modum redactas percipimus; imo et pulsus certis in partibus supprimuntur, unde (3) tunc illæ, reliquis calentibus, frigent. Hinc illud quoque intelligere te posse credo, quomodo asphyxiæ quædam, breves interdum, nonnunquam longæ, et lethales fiant, neque in hystericis modo, sed et in aliis nonnullis, in quibus nisi forte ab nervis, unde illas repetas, non facile apparet, velut in ea observatione quæ ab Starckio (4) proposita est. Verum ad nostras jam redeamus.

(1) N. 7.
(2) N. 5.
(3) Ch. 9, n. 6.
(4) Eph. N. C. Dec. 3, A. 10, obs. 171.

13. Vir consistentis ætatis, cujus ars erat cannabem carminare, venit ipse in Bononiense nosocomium S. Mariæ de morte, vere anni 1705, de dolore querens in hypochondrio dextero : et sane ibi tumor, tangentis manui renitens, in jecinore esse videbatur : pulsus autem minimus erat, infirmissimus, frequentissimus, si quis alius, quem ad eam usque diem offendissem. Hora postquam eo venerat, circiter quarta, stomachi, ut ipse vocabat, dolore tam acerbo prehensus est, ut ex faciei pallore ac sudore, pulsibus quasi omnino abolitis, respiratione autem, qualis esse in moribundis solet, jam jam moriturus videretur. Evasit tamen, narravitque alias quoque consimilibus paroxysmis se fuisse correptum. Pulsus interea ad priorem, quam paulo ante descripsimus, conditionem redierant. Postridie medicus sanguinem e brachio mitti jussit, et ea dari, et ad hepar apponi quæ plerumque in hujus tumoribus consueverunt. Paucis post diebus, cum is tumor paulatim evanuisset, ecce dolor in ipsa cordis regione ægrum corripit, cum spirandi difficultate conjunctus. Sanguis iterum, sed parce mittitur: qui lente, nec multum, concrevit. Inde respiratio minus aliquanto difficilis facta est, pulsus autem vix pauxillulo minus malus. Hic proportione in temporibus quoque eadem, erat qua in carpis, parvitate et debilitate, vix ut ibi inveniri posset. Manum ad cor admovi : pulsabat frequentia pari, vi tamen mediocri. Eam autem pulsatio-

nem etiam multo infra cordis regionem produci, ut seniorum alicui visum erat, etsi ipse percipere satis non potui; tamen hactenus sensi, ut præter concretiones polyposas, et copiam aquæ in pericardio, quæ eramus antea suspicati, auctæ cordis magnitudinis suspicionem addiderim. Omnino cor laborare videbatur; et cardiaca quæ vocant, remedia ipse flagitabat æger. Tandem octava, an nona ex quo venerat die, iis quæ dicta sunt manentibus, cum excoctum pomum, quippe dejecto jam appetitu, forte comederet, ac transeuntes salutasset, mox repente, pomum adhuc in manu habens, mortuus est: quod sane, ut nosti, iis accidere, scripsit Hippocrates (1), qui *sæpe et vehementer sine manifesta causa animo relinquuntur.*

Cadavere exterius hic illic, sed facie præsertim, livido, adiposa autem membrana flavescente observatis, thoracem aperuimus, et ad pericardium properavimus. Plurima in hoc fuit aqua, eaque subflava: cor autem ex magnis quæ viderim, ejusque pinguedo fœda visu. Polyposæ inerant concretiones tres ex flavescente quasi muco, sed non ita molli, compactæ, maxima quidem in auricula dextera, in ventriculis reliquæ, ex iisque altera in pulmonarem, altera in magnam arteriam productæ, ut nulla omnino fuerit nostra-

(1) S. 2, aph. 41.

rum suspicionum, cujus pœniteret. Cæterum sanguinis portio etiam aliqua atra, et in grumos concreta fuit; sed pars major instar aquæ diffluens : quæ dum vasa præsertim dissecaremus pulmonaria, et magna reliqua, animadvertimus. Antea autem vascula quæ per pulmonum superficiem ducuntur, atra neque adeo exilia, quippe sanguine distenta, intuiti eramus, visceris substantia inter illorum areas albicante, si partem superiorem utriusque pulmonis excipias : quæ nigra intus extraque fuit, prædura insuper, et ex qua dissecta ichor undique defluebat crassiusculus, colore quem *tabacci* nostrates vocitant. Ventre denique reserato, ut quid in hypochondrio dextero dolorem, tumoremque fecisset, cognosceremus; hepar subdurum, et minimis tum albis, tum ejus quem modo dicebamus, colori particulis instar marmoris variegatum ubique deprehendimus: quod attollentes, etsi pylori, et duodeni intestini partem quæ bilis vesiculæ attigua fuerat, flaventem conspeximus; bilis tamen, qua erat vesicula distenta et dilatata, ipsa atramentum referebat; certe illius tunicas exterius nigrescentes, intus autem jam prorsus nigras factas spectavimus.

14. Fieri potest, ut is tunicarum color minus a bile esset, quam a vesiculæ inflammatione, quæ jam in gangrænam degenerasset: quod si fuit, habes unde magis intelligas doloris illius causam, qui initio hypochondrium dexterum urge-

bat : quanquam ab ipsa dilatatæ vesiculæ distractione dolorem potes repetere; ab eademque dilatatione, quæ fortasse major tunc fuerat, aut cum flatibus in subjecto intestino conjuncta, tumorem pariter qui tunc se ostenderat. Quidquid autem vitii fuit in superiore pulmonum parte, antiquum fuisse credes, præsertim si quæ ars hominis fuerit, et quid ex ea in alio (1) viderimus et adnotaverimus, veniat in mentem. Itaque si polyposas concretiones illas, ut nunc consuevimus, nec injuria facere, seponas; duo hæc restabunt, plurima in pericardio aqua, et aucta cordis magnitudo; unde pulsus, quales descripti sunt, repetas, et ea quæ cor per intervalla affligebant, et, quod consequitur, respirationem turbabant. Quod ad aquam illam attinet; non tantum in Sepulchreto observationem XVI habes sectionis huc pertinentis, in qua observatione, etsi alia, et magni quidem momenti, ubi fusius proponitur (2), leges in thorace deprehensa, tamen a pericardio aqua pleno, pulsus formicans deducitur; sed et in epistola ad te nostra XVI plura invenies quæ convenire videantur, ut in viro (3), cui pulsus debilis humilisque, fuisse pericardium aqua distentum, ut in puero et viro (4) quos

(1) Epist. 7, n. 13 et 14.
(2) L. 2, s. 1, obs. 88.
(3) N. 40.
(4) N. 24.

Vieussenius secuit, hoc morbo laborantibus pulsum fuisse debilem, parvum, frequentem, denique, ut in dissectis (1) ab Diemerbroeckio, languidum, probantibus qui ab ea circumjectæ aquæ copia fibras cordis laxari, non dubitant : neque illud obstare arbitraberis, quod idem auctor pulsum tunc simul rariorem invenerit, cum ab aqua acri, qualem in viro de quo agimus, flavedo indicabat, irritari cor fateretur Diemerbroeckius; unde esse potest pulsus frequentia. Ad illas adde Albertini (2) quas alibi quoque indicavimus, observationes, pulsus frequentes ac parvos, quin etiam exiles, celeriores, deficientesque pro minori, majorique in pericardio aquæ copia memorantis. Ponit quidem parvos et frequentiores, sed eosdem vibratos et tensos ubi aqua vellicans est. Verum ibi de pericardii hydrope loquitur, qui ex se ipso, et solus infestet. Nos autem eumdem habebamus cum ea quam mox considerabimus, cordis amplificatione conjunctum. Nec vero te illud perturbet, quod aut in aliis epistolis, in iisque præsertim in quibus de peripneumonia agebamus, longe alios pulsus aliquando cum ea aquæ copia proposuerimus, aut in illa XVI, exiles, infirmosque pulsus inter signa peculiaria hydropis pericardii non receperimus. In illa enim epistola signa quærebamus, hunc a morbis cæ-

(1) N. 23.

(2) Comment. de Bonon. Sc. Acad. tom. 1, in opusc.

teris perpetuo distinguentia, qualia ejusmodi non esse pulsus, vel ex iis apparet quæ modo ex Albertino proferebantur. In aliis autem epistolis non diuturnus, sed brevis hydrops, qui cordis fibras satis laxare, et infirmare non potest, fere nobis proponebatur; cum hic in viro iis quos descripsimus, paroxysmis jam antea obnoxio, et eos quos diximus, pulsus in nosocomium afferente, non minus quam cordis aucta moles fuisse videatur longioris temporis.

15. Nec me fugit, cum aucta cordis magnitudine vehementes sæpe, cum videlicet nihil obstaret, vibratosque fuisse pulsus, ut in sene (1), cujus ex Valsalvæ schedis, et in viro item (2), atque in anu (3), quorum historias ex meis tibi alias descriptas misi. Verum in neutro priorum pericardium aquam habebat, qua laxarentur cordis fibræ; imo cor viri crassioribus erat ventriculorum parietibus. Quæ res cum in anus etiam corde fuerit; non ita mirum est, si hujus interiores fibræ a circumjecta plurima aqua infirmari non potuerint. Contra, in alio viro (4), a Valsalva observato, ut in multa aqua pericardii cor magnum quidem fuit, sed parietibus, quod adnotaverit, non crassioribus; ita vix pulsus percipiebantur;

---

(1) Epist. 17, n. 6.
(2) Epist. 18, n. 30.
(3) Ibid. n. 28.
(4) Epist. 16, n. 6.

isque non secus atque ille de quo institutus hic sermo est, ex improviso obiit. Quid enim potest cor majus, ubi ejus fibræ infirmæ sunt, nisi plus sanguinis admittere, quam valeat extrudere? Impleatur itaque necesse est, eoque magis laxetur. Magis autem, magisque laxatum, minus sanguinis, minorique cum vi in arterias ejiciet, unde pulsus parvitas ac debilitas. Laxitas autem fibrarum cordis, etiam in pericardii aqua non macerati, tanta aliquando esse potest, ut et cor sensim amplissimum fiat, et nulli denique pulsus percipiantur. Quod in eo accidit juvene, quem supra(1) quoque commemoravimus, in extrema epistola descripto XXI. Cujus ego juvenis, et viri pariter de quo hactenus locutus sum, observationes spectabam, cum dixi cl. hujus gymnasii professori Homobono Pisoni (2), *me vidisse cordis augmentum cum pulsu exili.*

16. Seni quoque macilento, quem anno secuimus 1743 mense decembri, pulsus fuerant debiles, et parvi quidem, sed minime intermittentes, cum propter *incarceratam*, ut vocant, enterocelen, illatus est in nosocomium Patavinum. Qui ante hunc morbum sic essent, an potius ob hunc ipsum, cum ea intestinorum inflammatione conjunctum, ut cita mors omnem curationem anteverterit, etsi pro certo scire non potui; tamen quæ

---

(1) N. 7.

(2) Vid. ejus Spicileg. curation. s. 4, obs. 1 in fin.

in pluribus ejus corporis partibus, et in ipso præsertim corde spectavi, frequentissimæque studiosorum coronæ ostendi, ejusmodi sunt, ut non indigna censeam quæ tecum communicentur. Cordis exteriorem faciem examinanti arteria se obtulit coronaria sinistra in canalem osseum ab ipsa origine ad tractum plurium digitorum mutata, qua basis magnam partem amplectitur. Sed et rami illius prælongi, quem per anteriorem cordis faciem demittit, pars erat ossea jam facta ad tantum spatium, quantum digiti transversi tres operirent. Itaque via sanguini utrobique patebat non per canalem membraneum, aut quem disjectæ lamellæ osseæ hic illic duriorem facerent, sed per tubulum osseum perpetuum, vix nonnullis in locis minus durum, iisque perexiguis, et cum transversa lineola nodorum exilis arundinis comparandis. Tum corde aperto, et polyposis quibusdam concretionibus detractis, etsi aggeres valvularum magnæ arteriæ duriores multo quam soleant, et pene osseos vidi; nihil tamen ossei aut in ipsis, aut in aliis valvulis, aut in illa arteria prope cor quidem, deprehendi. Sed aliquo a corde intervallo, et ad superiorum arteriarum origines, et deinceps ad divisionem usque in iliacas, erat aortæ interior facies sæpe inæqualis ob osseas durissimas laminas, quarum plures amplitudine unguem æquarunt digiti pollicis : intimam tamen, quæ eas omnes operiebat, arteriæ tunicam uno tantum in loco læsam offendi, cras-

siusculo ibi humore se ostendente, de quo, et de ipsa laminarum, sede quid in homine aliisque observaverim, erit alibi opportunior scribendi locus (1). Squamæ autem osseæ neque ad divisionem in subclaviam, et carotidem arteriam dexteras, neque in iliacis defuerunt, neque in splenica præsertim, in qua crebræ erant ad lienem usque. Intra cranium tamen, itemque in artubus tum superioribus tum inferioribus, nihil ossei in arteriis animadverti, etsi in artubus hæ firmiores erant, durioresque, et fortasse etiam latiores paulo quam soleant: quas dum secaremus, vidi in cruralibus quod supererat sanguinis, non fluidum quidem, sed nec polyposum. In lateralibus vero crassioris meningis sinibus polyposæ erant concretiones sic satis crassæ. In cerebri autem ventriculis dextero, sinistroque non deerat aqua, neque in choroide utriusque plexu hydatides, et in iis quædam majores. Sed ad thoracem, et ventrem ut redeam; in illo cum asperam arteriam, et primos ejus ramos inciderem, cartilagines passim osseas factas animadverti, easdemque in illius arteriæ trunco ad eam formam redactas, ut singulæ magis quam curvam unam, ut solent, lineam, bina trianguli referrent latera, anterius ad angulum convenientia: quam ob causam hic adnoto; neque enim osseas fieri in senibus eas, et laryngis

(1) Epist. 27, n. 22.

cartilagines, rarum est, quod ex observationibus apparet, quas ex pluribus collegit auctoribus cl. Winklerus (1); ut rarum potius sit, exercitatissimum, dum viveret, anatomicum Cassebohmium nunquam, sicut ille narrat, osseas factas vidisse; nos certe utrasque non semel vidimus (2). Venter autem etsi præter inflammata, ut initio dixi, intestina, viscera omnia sana habuit, et in his jecur, et lienem, quorum utrumque mediocri erat magnitudine; in jecinore tamen hæc fuerunt excipienda. Erat ejus vesicula in transversum locata: et quanquam justa et ipsa erat magnitudine, sinum in jecinore habebat omnino nullum, in quem, ut solet, exciperetur; ut postquam ab eo viscere, id quod nulla vi, nulloque negotio præstiti, fundum illius omnem disjunxeram, vix sedes, ad quam adhæserat, agnosci posset: quæ erat lævis adeo, et uniusmodi, ut siquod forte fuerat vasculum cujusque modi ab jecinore ad eum pertinens fundum, aut ab hoc ad illud, necesse esset exilitate fuisse incredibili, et quæ omnem fugeret sensum. Et vesicula quidem ita a primordiis usque se habebat. Bilis vero in ea inerat nigricans, et subviscida, medioeri copia, in eaque calculi ad viginti. Quos ut nigros vidi, continuo iis qui aderant, prædixi, id quod fuit, neque flammam concepturos, nec liquatum iri, sed flammæ

(1) In calce dissert. de vasor. corp, hum. lithiasi.

(2) Epist. 7, n. 11, et advers. anat. I, n. 24.

admotos, vix crepitus levissimos esse edituros. Mediocri erant, nec adeo varia magnitudine: omnes autem ex pluribus quasi globulis constabant, quorum alii aliis impositi, modica sui parte inter se contingebant. Denique et scrotum inspexi; unde paulo post hominis mortem, me absente, intestinum detractum fuerat, et cum cæteris, ut cadaver diutius duraret, amotum. Testem, qui fuerat herniæ proximus, minorem altero, nec paulo, inveni. Sectus, interiorem substantiam habuit ex fusco rubentem; cum alter colore haberet naturali. Inter hunc tamen, et vaginalem tunicam, modicum aquæ fuit; nec ad alterum ipsius testiculi extremum defuit corpusculum illud exstans, subrotundum, quod et alias (1) animadvertimus, et pro disruptæ hydatidis reliquiis habuimus.

17. Multis ex dissectione hac ad alium ad quem attinent, locum servatis, hic pauca de ossea illa coronaria arteria adjiciemus. Laurentius Bellinus (2) *vidimus*, inquit, *lapidem adnatum ramis coronariis majoribus, qua dextrum a sinistro ventriculo dirimunt.* Sive cum Pechlino (3) ossis et *tofi*, sive *lapidis* naturam in vasorum, et membranarum rigidis indurationibus distinxit, sive lapidis vocabulo omnes accepit, ut paulo inferius de alia-

(1) Epist. 21, n. 19.
(2) De morb. pect.
(3) Eph. N. C. dec. 1, A. 9 et 10, obs. 31.

rum arteriarum, et mitralis valvulæ indurationibus a se visis mentionem faciens, et eadem lapidis voce utens; difficile enim est, nunquam in osseas bracteas, sed in lapideas semper concretiones incidisse; eodem res, quantum ad præsens attinet propositum, redit; alibi (1) enim quatenus ea distinctio locum habeat, diligentius videbitur. Ut Bellinus, locuti sunt qui in Sepulchreti libro I (2) propositam observationem scripserunt præceptoris sui Drelincurtii, qui in eodem cadavere, in quo, ut nos, *lienalem arteriam hinc inde protuberantem atque tofaceam* deprehendit, *arteriam quoque coronariam cordis lapidosam* invenit. Sed Thebesius (3) vidisse se ait, *ramos majores arteriarum . . . per convexam* cordis *superficiem ad cuspidem decurrentes, hic illic ex parte osseos*. Denique cl. Crellius *observationem* edidit, stipatam scholiis dignissimis quæ perlegantur, *de arteria coronaria cordis instar ossis indurata*, eadem videlicet quæ postea a nobis sic inventa est, sinistra, pariter ab origine, et in suo prætereа insigni ramo. Utinam sicuti habemus in Sepulchreti libro II (4) quæ mala, et quod mortis genus in eo præcesserunt, in quo cordis venæ coronariæ repertæ sunt osseæ, quamvis non sine aliis

(1) Epist. 25, n. 9, et Epist. 27, n. 20 et seq.
(2) Sect. 12, in addit. ob. 8 in fin.
(3) Disp. de circul. sang. in corde, § 4.
(4) Sect. 1 in addit. obs. 31.

internarum partium vitiis, ita quæ peculiaria incommoda in iis fuerint quibus sociæ arteriæ erant osseæ, scire potuissemus; quando Lancisius (1) naturam adiposis fasciolis texisse has censuit, ut caveret, ne quemadmodum aliæ arteriæ non raro, ita hæ in osseam substantiam duratæ, *a libera distentione atque elongatione, cum opus esset, prohiberentur.* Sed neque Bellinus, neque Drelincurtii discipuli quidquam de prægressis morbis adscripserunt: Thebesius eam rem *maxime funestam* esse posse credidit; fuisse non dixit: Crellius ne cadaver quidem reliquum videre potuit senis in cujus marcido fracidoque jam corde illam observavit: mihi denique, ut in pauperrimo, qui vix habuit qui paulo ante mortem in nosocomium inferendum curaret, plura iis quæ scripsi, cum maxime cuperem, scire non licuit. Tandem, cum hæc relegerem, et quæ interea prodierant, hujus ipsius morbi cordis observationes inspicerem, in clarissimorum virorum scriptis extantes, Senacii primum (2), deinde Planci (3), novissime Halleri (4), primam, et secundam fuisse in viris palpitationi obnoxiis, animadverti. Sed cum in secunda, ut alias (5) retuli, aliæ non deessent evidentes

(1) De mot. cord. propos. 39.
(2) Traité du cœur, l. 4, ch. 9, n. 5.
(3) Epist. de monstr.
(4) Opusc. pathol. obs. 50 et 51.
(5) Epist. 23, n. 9.

causæ palpitationis; prima potissimum unde hæc fuisset in eo saltem casu ostendebat, quippe aliud nullum indicans vitium, nisi arterias coronarias osseas factas, ramosque similes coralii ramorum efformantes; ut proclive esset intelligere, sive ossei horum aliqui ramuli inter fibras cordis se immitterent, sive exterius subsisterent ipsas complectentes, utrolibet modo easdem aut in systole, aut in diastole cordis irritasse, et sic juxta ea quæ alibi (1) auctor docet, palpitationem induxisse. Hallerus autem unam quidem, aut alteram habitam in vetulis mulieribus, quibus alia quoque in os degeneraverant, observationem profert; sed quæ, dum eæ viverent, fuissent incommoda, non significat propter eamdem, opinor, causam, quæ me quoque de meo sene plura scire prohibuit. Quod ut antea, nec dissimilem ob causam mihi accidisse ægre tuli quod ad pulsus attinebat cujusdam viri, cum sub anni finem 1725, pleraque ejus viscera ad me domum allata, amicis inspectantibus, dissecarem. Tamen quæ a me tunc audita, et quæ conspecta sint, accipe.

18. Vir annos natus circiter sex et triginta, statura magna, qui molitoris famulus fuerat, in morbum incidit, qui thoracis hydrops videbatur. Itaque cruribus tumentibus, pulsibus humillimis, gonorrhœa insuper laborans virulenta, mortuus

(1) Ch. 11, n. 2.

est. In thorace non solum, verum etiam in ventre fuisse aquam, retulerunt ii qui detraxerant viscera: quin etiam crassa intestina quibusdam locis fuisse inflammata et graveolentia, ideoque cum cæteris visceribus non esse missa. Vera dici gravis odor confirmabat eorum quæ allata fuerant, ventris quidem maxime, sed non leviter etiam thoracis. Itaque pulmonibus, qui gravi erant pondere prætermissis, cor et vasa in quibus tunc forte quædam avebam recognoscere, diligentius sum rimatus. Polyposis albidis concretionibus, quales in vena quoque portarum, et cava inferiore fuerunt, ab auricula dextera ablatis, cum in reliquis cordis caveis nihil esset ejusmodi, nihil autem usquam appareret vitii, nisi in valvulis arteriæ magnæ, idque maximum, hoc attentius intuens atque examinans, sic reperiebam. Eæ omnes valvulæ summo limbo, et huic proxima parte illius faciei qua respiciunt inter se; in breves et inæquales extuberabant *excrescentias*: quarum pondere prægravatæ, eo abducebantur universæ, ut angustiorem inter se relinquerent viam, per quam egredi sanguis posset. Cum autem singulas inspectarem valvulas, dexteram vidi breviore esse limbo, sive minorem in transversum esse factam; sinistram autem per medium a limbo ad aggerem usque imum disruptam, ab ipsisque rupturæ labris alias protuberare excrescentias. Harum omnium substantia erat laxa ex parte, et flaccida, ut digitis atque unguibus nullo negotio

magis etiam introrsum protuberantibus; utriusque pulsus fuerunt debiles, anus parvi insuper, neutrius intermittentes.

20. Nunc quando mentio facta est de pulsuum intermissione, quæ vel magis quam eorum exilitas aut debilitas, ad asphyxiam accedit (quid enim intermissio est aliud, nisi asphyxia brevissima, aut quid asphyxia, nisi intermissio diutissime durans)? non sunt hic sine examine, hujus vitii causæ prætermittendæ, quo tantopere plurimi terrentur medici, sæpe merito, nec raro tamen præter rationem, veluti cum in ventriculo, aut intestinis subest causa, quæ aut per se evanescere, aut facile a medico tolli possit. Quo enim modo a flatibus, illa distendentibus, cordis palpitationem fieri interdum et solvi diximus (1), eodem quoque, aut non ita dissimili pulsuum intermissionem effici aliquando, et per se abire in pluribus qui noti sunt nobis, manifestum est. Alias iisdem illis in visceribus materia est quæ idem faciat, irritando eorum nervos, quibuscum nosti ut consentiant facile nervi cordis. Ea autem materia interdum ejusmodi est, ut nullo negotio inde possit averri. Sic memini, cum febricitanti virgini mederer, et ad cætera intermissio pulsuum accessisset præter rationem; minime absterritum esse me ab eo exhibendo, quod cons-

(1) Epist. 23, n. 16.

titueram, medicamento, quo abstergerentur ventriculus, et intestina; imo eo fidentius dedisse: eodemque die et abstersa hæc, et pulsus priori normæ restitutos fuisse. Et tu vel in Sepulchreto (1) legeris, vidisse Ballonium non id modo, sed et alia simul languidi, et parvi pulsus vitia ad eumdem modum sublata. *Pro gradibus purgationis*, inquit, *pulsus restituebatur*. Quin etiam longe diuturna aliquando intermissio est, ut qua se *per sexennium* laborasse scribit Lancius (2); eademque tamen, si, ut in ipso, *ex hypochondriorum consensu* est; his percuratis, omnino tolli, et *perfecte* potest. Quod autem de nervis dixi, qui in hypochondriis irritentur, idem profecto de iisdem vel alibi, aliave de causa ad eumdem modum dispositis negandum non est. Fuit id mihi maxime evidens in quodam consultissimo rei medicæ apud Bononienses professore, qui cum forte animadvertisset, sibi pulsum intermittere, ipse autem inde anxius atque sollicitus, quasi id fortuita ex causa esse non posset, identidem, ut fit, digitos ad carpum admoveret, crebriorem semper suo maximo cum mœrore fieri intermissionem, sentiebat: idem vero postquam meum, quamvis juvenile, non aspernatus consilium, multo rarius sibi pulsus tentare cœpit, eoque minus suum de his angorem animi augere;

(1) Sect. hac 9, in schol. ad obs. 8.
(2) De subit. mort. l. 1, c. 19, § 3.

multo rarior intermissio facta est, donec ipso tandem neglectu prorsus evanuit. Sed non eos tantum nervos qui cor adeunt, verum alios etiam qui arteriis aut musculis qui his apponuntur, inserviunt, earum variare motus posse, ex ægro didici, qui cum gravissimi morbi periculum vix evasisset, magna ob adversum nuntium importune delatum mœstitia affectus, eoque majori, quo magis hanc occultare conabatur, mihi nihil tale expectanti pulsus exhibuit primum utroque in carpo, diebus autem insequentibus in sinistro tantum, omni peccantes inæqualitatum genere; ut cum in dextero essent eodem tempore maxime æquales, perspicuum esset, causam ad sinistram duntaxat brachialem arteriam attinere, quæ ipsa quoque mox levato mœrore, nervisque ad pristinam dispositionem redeuntibus, ad naturales motus rediit.

21. Cæterum cum pulsuum intermissio est non ab impedimento aut irritamento aliunde profecto, sed a causa, quæ in corde ipso aut proximo magnæ arteriæ trunco, aut ad alterutrum innascatur, magni eam facere opportere fatendum est. Potest autem multiplex, ac varia esse, et in primis illa ipsa constitutio valvularum semilunarium, de qua paulo ante (1) dictum est. Neque enim quod mihi aliter contigerit, idcirco negligo quod aliis

---

(1) N. 19.

contigit. Imo quod in aliis etiam valvulis Gregorius Horstius, majorem dico, et Laurentius Bellinus observarunt, attendo. Ille enim, ut in hac IX Sepulchreti sectione habes, et fusius, non in sequente *de syncope*, sed in præcedente de palpitatione (1) leges, calculum instar minoris castaneæ nucis adnatum conspexit membranosæ substantiæ valvularum dexteri cordis ventriculi; Bellinus autem lapidem genitum in altera valvularum mitralium : uterque post pulsus intermittentes : quas observationes in superiore etiam epistola (2) commemoravi. Horstius tamen, nam Bellinus alias rem fusius se executurum promisit; in pericardio simul humorem putridum, et cor duplo majus invenit. Sed et Cowperus, et Vieussenius, sicut in eadem epistola (3) indicatum est, præter valvularum osseam, lapideamve duritiem, dilatationem sinistri cordis ventriculi in iis qui pulsibus fuerant intermittentibus aut inæqualibus, fere deprehenderunt. Forte autem accidit, ut cum valvulas nos vidimus ita mutatas, non simul invenerimus cavearum cordis amplificationem : itemque ut cum hanc seorsum invenimus, pulsus non fuerint intermittentes, quod epistola præsertim ostendet XVIII (4), aut si in uno (5)

(1) Obs. 25, § 1.
(2) N. 9 et 13.
(3) N. 9 et 10.
(4) N. 2, 28 et 30.
(5) Epist. 21, n. 34.

fuerant, alia simul essent, quæ accusari fortasse possent : nec Valsalvæ (1) aliter videbis accidisse. Quid ergo est? An quæ sejuncta id semper non possunt; eadem conjuncta potuerunt semper aut fere semper intermissionem pulsus efficere? Cum ad hæc dispicienda multo plures requirantur observationes, satis in præsentia fuerit quæ semper non respondent, indicavisse.

22. Illam quoque intermittentium pulsuum causam hic (2) in Sepulchreto proferri video, de qua satis superque superiore epistola (3) scriptum est, videlicet pericardii ad cor adhæsionem. Quam certe non semper id facere, his quoque litteris (4) confirmavimus. Proferuntur hic (5) cordis etiam exulcerationes. Num vero cum his semper sint pulsus intermittentes, proximis litteris (6) quæremus, non minus quam semperne cum iis exulcerationibus animi defectiones jungantur. Nunc vero, his et cæteris, quæ non ita sæpe accusantur, causis prætermissis, unam potissimum attendemus, qua nulla sæpius, cum de pulsuum intermissione et inæqualitate agitur, a medicis nominari solet, polypum. Nec desunt

---

(1) Vid. Epist. 17, n. 21,
(2) Obs. 15.
(3) N. 17 et seq.
(4) N. 11.
(5) Obs. 11 et 42.
(6) N. 19 et seq.

qui credi velint, hunc notum fuisse Galeno, quippe ejus *conformationem ex multiplicibus pelliculis* describenti in gallo, quasi vero ibi (1) diserte non loqueretur de *cordis tunica*, *skirrhoso tumore affecta, perinde ac si plures crassæ membranæ involutæ altera alteri fuissent.* Certe minus improbabilia dicerent, si cum Antipatri morbum esse censuit (2) ab obstructione lævium pulmonis arteriarum ex *crassis et viscosis humoribus*, aliquid polypi simile animo concepisse affirmarent. Saltem quæ a cordis polypo fieri dicuntur, ab ea quam conjecerat, causa repetebat Galenus *omnigenam* primum *in pulsu inæqualitatem*, deinde vero in progressu *cordis palpitationem et spirandi difficultatem*, denique repentinum *obitum*, aut certe hæc inde repetebat Salius (3) eamdem conjecturam secutus, usque addebat *aliquam hydropis speciem*, et *leipothymiam.* Cæterum qui in venis polypos non conjectura, sed oculis manibusque deprehenderit, primus, quantum ad hoc tempus legisse memini, fuisse videtur celeberrimus sua ætate medicus, civis meus, Helidæus de Paduanis; ut si Schulzius viveret, atque utinam viveret! non sibi amplius pœnitendum credere fortasse posset, quod *ex Italia non satis juste rei hujus initia deduxis-*

---

(1) De loc. aff. l. 5, c. 2.
(2) De iisd. l. 4, c. 8 in fin.
(3) De affect. partic. c. 21.

set. (1) Helidæum enim Spigelius (2) scripsit, in cadavere mortui a diuturna quartana reperisse *in corde, venis, omnibusque membris frusta magna, longa, alba, pituitosa.* Nec vero Helidæus vivebat eodem quo Spigelius floruit, sæculo XVII; hic enim unus est de multis erroribus quos typographus Pissinii (3) admisit, sed *præterito*, ut Spigelius recte dixerat, id est XVI; imo Petrus Forestus, qui ante finem obiit ejusdem sæculi XVI in extrema senectute (4), quanto ille antea tempore florere cœpisset, non obscure significavit, cum de ipso ad hunc modum locutus est (5), *Helidæus, medicus insignis, præceptor meus.* Quem dixissem primum in corde quoque polypum animadvertisse, nisi *frustulum* illud *nigrioris carnis*, a Benivenio (6) antea inventum, mespili forma in sinistro cordis ventriculo supra arteriam, post dolorem cordis et defectiones, a plerisque pro polypo acciperetur pariter ac *glandulosæ, sed nigricantis interim carnis libræ duæ*, repertæ postea a Vesalio (7) in eodem ventriculo, instar uteri dilatato, post pulsum miris modis

(1) Epist. add. ad Gœtzii dissert. de polyp. concret., etc.
(2) De febre semit. l. 1, c. 15.
(3) Epist. de polypo cord.
(4) Vid. Freher. theatr. viror. erud. cl. p. 3.
(5) L. 1, ob. med. 12, in schol.
(6) Sepulchr l. 2, s. 10, obs. 6.
(7) Ibid. Sect. hac 9, obs. 2.

inæqualem et varium : quanquam Donatus (1) utramque hanc carnem sine ulla dubitatione inter *carneas excrescentias* retulit, quas describebat, partium cæterarum ; non secus ac Schenckius (2) inter *carnosas excrescentias ventric. cordis*, et Riolanus (3) a polyposis concretionibus *insignem glandulam* distinxit, quam Poloni cujusdam cor *in medio septo habebat*, et noster miratur Pasta (4), cum alias nullas reperiat in toto Sepulchreto nigricantis polypi in sinistro quidem ventriculo observationes, quomodo polypi illi duo Benivenii, et Vesalii in eo ventriculo nigricaverint.

23. Sed illæ duæ sive non fuerint, sive potius fuerint polyposæ concretiones, fuerunt certe, ut alias (5) a nobis ostensum est, tum quæ intra magnæ arteriæ aneurysma a medicis deprehensæ sunt, anno 1557, instar *carniformis materiæ*, et circum hanc instar *lardi suilli elixati*, tum quæ anno 1567 extractæ sunt a Coitero (6) e sinibus duræ meningis, et e ventriculis cordis phreneticæ mulieris, alias vero e cerebro eorum qui suspendio necati fuerant, eæque omnes *lumbricis non dissimiles*, sed *ex alba pituita conflatæ*. Qui

---

(1) De medic. hist. mirab. l. 5, c. 3.
(2) Obs. med. l. 2 ibi de cord.
(3) Anthropogr. l. 3, c. 12.
(4) Epist. de cord. polypo, n. 14.
(5) Epist. 17, n. 2 et 29, et Epist. 4, n. 23.
(6) Obs. anat.

cum medicos monere jam tum cœpisset, ut caverent; videri enim imposuisse ejusdemmodi concretiones iis qui se intra aut cranium, aut cor vermes deprehendisse affirmarent; satis mirari non possumus, egregii viri monita usque adeo fuisse neglecta, aut oblivione obruta, ut ab doctis cæteroquin scriptoribus ea posteris traderentur, quæ in Sepulchreto, ne vagemur latius, occurrunt. Leges enim, exempli gratia, Vidium juniorem (1) scribentem, se audivisse ab hominibus fide dignis, qui pestiferis febribus interemptos dissecuere, *vermes aliquando in ventriculis cordis fuisse genitos.* Sed non leges quæsivisse ab illis, quo examine usi, vermes a concretionibus vermiformibus distinxissent. Leges Spigelium (2) in femina macie confecta, *quatuor lumbricos teretes, spithamæ unius longitudine* reperisse, *qui in ipsum truncum venæ portæ se insinuaverant, ac toti corpori alimenti aditum obstruxerant.* Sed quamvis apud Spigelium ipsum (3) hanc observationem recognoscas; videbis quidem eam habuisse, non anno 1562, quo necdum erat natus, sed 1601, quo vix tertium et vigesimum fortasse attigerat; qua autem ratione explorans dignoverit veros esse vermes, non videbis. Miraberis potius credidisse illuc ex intestini *per*

(1) L. 4, s. 1, obs. 62, § 11.
(2) L. 2, s. 7, ob. 163.
(3) De lumbr. lato, c. 5.

angusta venarum mesaraicarum orificia commeasse, et tamdiu ibi *perstitisse*, ut viam obstruerent alimento. Namque ut vermes alii intestina aliquando, (sicut nos quoque (1) in gallina vidimus, sed mortua) perforaverint; quo tamen isti ingenio illa quæ ipse dicit, orificia selegerint, ac pervaserint, et extra suam naturalem sedem in omnino aliena tamdiu vixerint, et *toti corpori alimenti aditum et viam obstruxerint*, non apparet. Apparet contra difficultatem hujuscemodi nullam restare, si quatuor ponas fuisse polypos qui lumbricos referrent, præsertim cum polypi in phthisicorum cadaveribus persæpe occurrant. Quid vero de anguiculo illo dicemus, quem in sinistro cordis ventriculo apud Anglos inventum Zacutus (2), et Severinus (3) proposuere? Non aliud sane quam quod epistola superiore(4), in eumdem obiter incurrentes, significavimus, satis esse descriptionem legisse, ut polyposam fuisse concretionem intelligamus. Itaque etiam Severinus (5), etsi de eo anguiculo alia primum agitavit, et in his quidpiam quod alicui ad explicandam polyporum generationem vel nostra hac ætate venit in mentem, vegetabilium potius ge-

(1) Epist. anat. 14, n. 44.
(2) Sepulchr. l. 2, s. 4, obs. 6, § 1 et 2.
(3) Ibid.
(4) N. 15.
(5) In Schol. ad cit. obs.

neris quam animalium, fuisse; tamen recte eo tandem rediit, ut censeret ad concretiones, quas et ipse viderat, spectare, quas nunc polyposas vocitamus. Quem si Riolanus non legisset, aut si ipse quoque eas concretiones non conspexisset; minus aliquanto mirarer, in Encheiridio (1) hæc scripsisse : *Vermes etiam in corde generantur..... Memorabilis est historia Angli cujusdam, cui cor erosum fuit a verme : historiam leges apud Aurelium Severinum.* Denique, cum de verme alio, cimicis forma, de quo idem Zacutus scripserat, proximis litteris (2) jam dixerimus; videbis, sub eadem observatione a Boneto alibi (3) repetita, adscriptam alteram (4) vermium duorum, quos in atro et grumoso sanguine, cordis ventriculos occupante, ostendit iis qui aderant, vir alioquin doctus, albo colore ambos, dimidium digiti longos, non modo proboscide, sed et auribus oculisque instructos, credo quibus in eo tenebricosissimo loco, (nisi tunc forte vitali credebatur flammula collustratus!) uterentur. Ambo tamen erant mortui. Verum nunquam vixerant, ut opinor; sed filamenta erant polyposa, altero extremo quasi in proboscidem gracilescentia, et particulis atri sanguinis, ut fit, inhærentibus, aures ocu-

(1) L. 3, c. 8.
(2) N. 15.
(3) L. 2, s. 11, obs. 3, § 2.
(4) In schol.

losque mentientia. At enim adhuc erat, inquis, *vivus* is vermis, quem in pericardio hominis Florentini, subita morte extincti, medici repererunt. Quis hoc ait? Petrus Sphererius (1). Sed aderatne ipse? Non videtur. An is qui narravit? Ne id quidem. Bononiæ degebam, cum rumor forte sparsus est, nonnullis equis nobilis viri, qui repente mortui conciderant, dissectis, lacertas multipedes in eorum cordibus fuisse deprehensas. Ridebant docti. Semidocti tamen non deerant, quorum partim id fieri posse contenderent, partim adderent, et rumori affingerent, lacertas illas non sine motu et vita fuisse inventas. Ibi Valsalva, quid disputatione opus est? inquit. Lacertas istas inspiciamus. Mortuo igitur mox equo alio in eodem stabulo, ad eumdem modum inspeximus; nec longo examine opus fuit, ut nihil aliud esse, quam polyposas concretiones perspiceremus, quæ exteriorem lacertarum formam quadantenus imitabantur.

Utrum existimas tandem, lumbricos in sanguiferis vasis, et corde inveniri fato quodam his temporibus desitos esse? an, si Coiteri monita ex majorum animo non excidissent, non sæpius illos, quam posteros, lumbricos in ejusmodi locis fuisse inventuros? Sed ne forte suspiceris a me de industria esse factum, ut ab iis quæ in Sepulchreto sunt, observationibus non recederem sive hic,

(1) Obs. cit. § 1.

sive ubi de vermibus pericardii agebam (1); præcipuas hic attingam ex iis quæ aut non relatæ in illud sunt, aut referri non potuerunt : sic autem attingam, ut plane intelligas, me non modo non oblitum esse eorum quæ ibi ingenue fassus sum, non contendi a me quod in canibus sæpius vidi, id esse in hominibus nunquam posse, verum insuper non repugnaturum tibi, si forte nonnunquam fuisse credas. Fuisse enim potuit, neque uno modo. Primum enim si ea legeris quæ a me et ab aliis conspecta scripsi (2), in canibus, et quibusdam aliis animantibus non unum esse locum, in quo rubelli, et acicularum tenuitate innascantur vermiculi, undeque exitum tentent, præcipue autem in vasa sanguifera; non valde miraberis, Thomam Cornelium (3) in sturno convulsionibus vexato, *cordis basim teretium quorumdam vermiculorum amplexu circumplicatam* invenisse; multoque minus, nobilem chirurgum Lapeyronie (4) non uno in cane inter cordis basim et pericardium, nec semel in ventriculis ipsis, vermium glomeres vidisse. Quorum si neutrum similitudine aliqua deceptum credis; minus deceptum existimabis Lochnerum (5), qui *mire*

(1) Epist. 23, n. 15.
(2) Epist. anat. 9, n. 44 et seq.
(3) Progymn. phys. 6.
(4) Apud Senac. Traité du cœur, l. 4, ch. 9, n. 6.
(5) Eph. N. C. cent. 8, obs. 1.

se moventes reptantesque vermiculos ab se deprehensos affirmat, et *rubicundulos* quidem, atque ut satis exemplo indicat (1), *crassitie et longitudine aciculam æquantes*, eosque in thalamo sinistro cordis virgunculæ, cujus bimestres cruciatus, rosionisque sensum circa præcordia describit, cum tremore, et palpitatione cordis, pulsus intermissione, defectionibus animi, sudore frigido, et convulsivis motibus conjunctos. Optandum quidem fuerat, ut priusquam eorum vermiculorum *nidum* in corde fuisse pronunciaret, viscere ob suas alternas constrictiones, easque cum irritantur, vehementiores, minus idoneo ad vermiculorum nidificationem, moramque bimestrem; optandùm, inquam, fuerat, ut substantiæ cordis erosiones et indurationes illas quæsivisset, a nobis in ejusmodi nidis animadversas, ne forte in tunicis vasis alicujus fuissent non plurimum dissiti, ut facile cor posset in consensum trahi et a vermiculis tunc demum adiri, cum in morte, aut mox post mortem quoquo versus e nidis aufugiunt vermes, quemadmodum a Vallisnerio (2) adnotatum est. Quod in canibus quoque, aliisque animalibus tunc arbitror accidisse, multoque magis ubi non de vermiculis, sed de teretibus agitur intestinorum, ventriculique lumbricis, revera aliquando intra pericardium repertis. Ne-

(1) Vid. earumd. dec. 2, A. 6, in append., n. 1, obs. 13.
(2) Risp. alla Lettera di Monsig. d'Adria.

que enim per sanguifera vasa, in quorum hi quidem tunicis haud nidulantur, sed perbrevem expeditamque œsophagi viam, quem non aliter ac intestina, nec rarissime, perforent, se in proximum possunt pericardium conjicere. Qua ratione, et eo quo dixi, tempore huc pervenisse crediderim, illum Baglivi lumbricum, quem commemorat Clericus (1), itemque alterum, quem cl. Hæhnius (2), cum a corde, cui affixus erat, abstraheret, *statim* ait, *digitis suis se circumcinxisse, anguis ad instar*. Hic enim lumbricus in viro fuit, cujus, dum viveret, nulla quæ ad cor attineant, proponuntur incommoda; primus autem in eo qui cum doloribus ventriculi alia pertulerat mala, ad cor quidem, sed facile in consensum a ventriculo tractum, spectantia. Dubitationes igitur, et conjecturas intelligis meas, quas non ante abjiciam, quam plures, nec sine accuratissimo, quod sæpius desidero, examine, habitæ observationes proferantur, quæ me illuc adducant tandem, ut quod fieri posse et potuisse non inficior, factum esse libens agnoscam. Vides simul, ubi dignus auctor est, cui credatur, et ab se visos aut vermiculos, aut lumbricos, viventes scribit, a me fidem, ut par est, adhiberi. Verumtamen quot denique ejusmodi extant observationes? nam quarum memineram in præsentia, ea-

(1) Hist. lat. lumbr. c. 13, ubi de vermib. cor.

(2) Act. N. C. tom. 7, obs. 14.

rum nullam hic a me prætermissam, aliquam etiam non viventis lumbrici admissam puto. At enim Verneyus, inquies, *observasse* scribitur (1) lumbricum, terrestrium similem, et hunc viventem, intra sinum longitudinalem pueri quem assiduus vehemensque dolor vexaverat ad nasi radicem, et post trimestrem lentam febrem, magnæ demum convulsiones sustulerant. Mihi vero hunc ipsum casum legenti in historia regiæ scientiarum academiæ (2), et verba singula perpendenti, Verneyus visus est potius rem sibi narratam, quam *observatam* retulisse; ut nonnulla mihi suspicio sit, qui narraverit, ne ipsum quidem rem vidisse, sed cum ab iis qui viderant, audivisset fortasse a sinu, ut fit, ad sinum, a frontali videlicet (3) ad longitudinalem transtulisse. Itaque non agitur hic, ut vides, an Verneyo credamus: ut neque an Thomæ Cornelio (4), quando puellam memorans, in qua post molestos circum præcordia dolores, et frequentem epilepsiam, nulla alia interitus apparuit causa, nisi quod *vermes lumbricis similes cordis vasa exedissent;* puellam quidem *novisse* se scribit; vermes hos vidisse, non scribit; ubi vermiculos in illo sturno, in glandulis, canis œsophago adnatis, in aliisque

(1) Vid. apud Palfin, Anat. du corps hum., p. 2, c. 3.
(2) An. 1700, obs. anat. 10.
(3) Vid. Epist. 1, n. 8 et 9.
(4) Progymn. 6 cit.

aliorum quæ ibidem nominat, animalium partibus, semper diserte ab se conspectos fuisse ait, et ab se pariter visos *in cerebro etiam, et corde vermes multiformes, et interdum non minus copia, quam magnitudine mirandos.* Quæ verba tamen hos indicant vermiformes potius fuisse polypos, ut in puella quoque illa fuisse, conjiciebat Vallisnerius (1), fibras vermiformes ex albida, viscidaque materia, cordis ulceri adhærentes. Sed quæ nobis venia danda non esset, si res ejuscemodi hoc tempore pro vermibus facile acciperemus, ei et viro, et tempori danda est, quo Coiteri monita aut neutiquam, aut negligenter adeo a plerisque doctis etiam medicis legerentur, ut illas ipsas concretiones, quas lumbricis similes, sed reapse ex pituita, ut ipse vocabat, factas fuisse docuerat, inter exempla numerarent verorum lumbricorum qui in corde et cerebro deprehensi essent. Fortasse non crederes, nisi ipsa verba producerem, quæ inter suorum vermium, quos pro verissimis habebat, enumerationem sic interposuit Cornelius: *Ejusdem pariter generis vermes a se quandoque observatos scribit Volcherus Coiter, non in corde tantum, sed in cerebro quoque eorum, qui suspendio multati periere.* Nihil verius poterat dici, si quod de suis Volcherus, idem de suorum quibusdam Cornelius censuisset.

---

(1) Risp. cit.

24. Sed jam tandem a prolixo, nec frustra tamen prolixo, de vermibus falsis verisque sermone ad illam quæ in hunc adduxit, nempe ad susceptam polyposarum concretionum historiam revertamur. Quam, ne quis amplius suspicetur, cordis polypum esse morbum novum, et ab novo ætate hac nostra vivendi genere fortasse repetendum, ab Helidæi tempore inchoatam (1) ad Coiterum perduxeramus. Hujus anatomici observationes, aliæ annis proximis excepere eorum qui in corde polypos, vasisque spectarunt, ut Jo. Baptistæ Canani, Gulielmi Ballonii, Thomæ Erasti. Primus enim anno 1574, *pinguedinem ad magnæ candelæ sebaceæ formam* in sinistro cordis ventriculo invenit ostiarii serenissimæ Ducis Ferrariensis, subita morte extincti, ut ex Boschio, illius discipulo, in Sepulchretum anatomicum (2) relatum est. Quam observationem si cum ea quæ proxime præcedit (3), conferas, utramque eamdem esse conjicies, ab iis ex quibus describitur per incuriam *ostiarii* vocabulo omisso, ut quod in eo fuit, in Duce fuisse videatur. Id melius cognosces, eam quæ indicatur, quartam Boschii lectionem inspiciens pag. non 438; neque enim paginas 76 universæ excedunt, sed 38: nec miraberis, quod Cananum et ibi, et quotiescumque

(1) N. 22.
(2) L. 2, s. 11, obs. 5, § 5.
(3) Ibid. § 4.

ipsum nominat; sæpe autem nominat; titulo ornet *multum Rev.* Ex quo enim Julii III Pontificis maximi Archiater fuerat, videtur Clerici vestem, et fortasse etiam plus quam vestem retinuisse, quando Fioravantius (1), anno scribens ab ejus pontificis obitu decimo quinto, cum hunc Cananum, etiam tum viventem, laudaret præ cæteris in oculorum anatome, sic appellabat *il Rev. Monsig. Canan. Ferrarese.* Fuisse autem Julii Archiatrum, didici ex viro doctissimo, humanissimoque Thyrso Pagliarino J. C. et canonico Ferrariensi, qui et Canani longe rarissimum donavit opusculum (2), confirmante quod is ad me scripsit, Prospero Mandosio (3), qui præterea nobile Canani genus, et *germanum* ejus *fratrem* Julium S. R. E. cardinalem commemorat. Quæ, atque alia ad Canani vitam, et opusculum attinentia, opportuniorem fortasse habebo explicandi locum. Nunc satis sit hæc tibi sic in transitu indicasse, ut me scias quod de hoc anatomico, exclusus angustiis temporis, invenire non potui, cum illud postscriptum adderem epistolæ anatom. XV (4), mox ita invenisse, ut ad ipsius tunc a me susceptam defensionem pondus maximum accesserit; quanquam nullam fore in poste-

---

(1) Cirugia, l. 2, c. 16.

(2) Muscul. hum. corp. pict. dissect.

(3) Θεατρ. Pontif. archiatr.

(4) N. 66.

rum causam spero eamdem persequendi. Gulielmus autem Ballonius, ut pergam dicere de observationibus polyporum, in constitutione autumnali anni 1575 (1), quemdam memorat in quo *veluti carunculæ* repertæ sunt, *eæque oblongæ*, in orificiis vasorum a corde ad pulmones pertinentium. Denique Thomas Erastus, quemadmodum habes in Sepulchreto (2), in libro edito anno 1580, concretionem descripsit *flavescentem instar medullæ, quæ in ossibus boum coctis invenitur*, deprehensam in duorum cordibus, quorum alteri cum febre et pleuritide, alteri sine febre pulsus maxime fuerat inæqualis. Non est opus ut singulos memorem qui deinceps has concretiones in corde, et annexis vasis reperientes, alii cum medulla pariter, alii cum pinguedine, alii cum ipsa carne compararunt. Neque enim vel ex superioribus omnes quos poteram, nominavi: quamvis Smetius (3) anno 1576 in principe viro, cujus pulsus fuerant inæquales, inordinati, intermittentes, præter concretiones in ventriculis cordis earum similes quas descripsit Erastus, ipsas insuper *appendicibus aliquot præditas* adnotaverit: quas certe longissimas conspexit Neretius (4) in peripneumonica, quippe quæ ex dex-

---

(1) Epid. l. 2.

(2) Sect. hac 9, ob. 3.

(3) Sepulchret. l. 3, s. 21, obs. 3, § 24.

(4) Apud Schenck. obs. med. l. 2. Ubi de cord. excresc.

tero cordis ventriculo carnosæ, albidæ, flaccidæ cavam venam subeuntes, *propagabantur usque ad caput et os sacrum.* Per alterum autem ejusdem ventriculi orificium Guarinonius (1) sæpe vidit pituitam crassam, sic enim illas vocabat, in pulmonarem arteriam ita se producere, ut initio tracto, simul educeret ex cunctis arteriæ ramis omnem eam pituitam *ab illis in formam eorum redactam, ut arbor videretur.* Sed ejusmodi quasi arboris delineationem primus omnium, quantum recordari nunc possum, edidit postea Casparus Bauhinus (2), simulque polypi tum dexteri, tum sinistri cordis ventriculi (3) cum polyposis quæ in ventriculi utriusque substantiam insertæ fuerant, radicibus, et sinistri polypi in arteriam magnam, subclavias, carotides, et vertebrales propagatione. Quæ omnia etsi materiæ *adiposæ* nomine, qualem in hydropicis et phthisicis sæpius observaverat, comprehendit; tamen in puella quadam (4) præter materiam *pinguedini similem* in ventriculo dextero, in annexa auricula prætumida materiam quamdam albam, *membranosam*, crassam, oblongam a se visam commemoravit. Nec vero circa ea tempora, et deinceps

(1) Sepulchr. l. 2, s. 1, obs. 14 et l. 4, s. 1, obs. 14.

(2) Tab. 9, fig. 2 in append. ad tab. theatri anat.

(3) Ibid. fig. 1.

(4) Sepulchr. l. 2, s. 8, obs. 14, § 2.

donec Tulpius (1), anno 1541, suam cordis polypi figuram et descriptionem proposuit, defuerunt alii, qui ab se quoque visum memorarent: ex quibus unum satis est nominare, cujus libri in manibus erant omnium, Riolanum. Hic enim quæ in Sepulchreto (2) extant de *frustulis carneis*, *pugni magnitudine*, *invicem conglobatis* ab eo deprehensis *intra ventriculum dextrum ad orificium venæ cavæ in quibusdam repentina ac inopinata morte suffocatis*, et nominatim in episcopo Malleacensi, eadem ipse jam ediderat anno saltem 1626, in Antropographiæ capite ibidem indicato: ad quæ alia addidit postea, ut in postrema ejusdem operis editione legimus, quæ ad annum attinet 1649. Quin etiam ipsum *polypi* nomen quo deprehensam a Tulpio concretionem qui aderant medici *uno ore* appellaverunt, indicatum videtur, ut animadverterunt viri docti, a Fabricii Bartoleti libris, editis anno 1633, in quibus cum de visis a se ipso concretionibus verba faceret; *polypodis* vocabulo usus fuerat.

25. Etsi vero a tot medicis et ab aliis, neque enim singulos nominare institui, sed summa duntaxat capita, et tempora attingendo, observationes plerasque notissimas in seriem digerere, sicque aliquam tibi polypi historiam adumbrare; etsi, inquam, a tot medicis visus ille fuerat, et

(1) Obs. med. l. 1, c. 27.
(2) L. 2, s. 11, obs. 5, § 2.

pro graviorum morborum, atque adeo ipsius mortis causa habitus; nemo tamen ante annum 1654, peculiarem de eo tractationem vulgavit, quo tandem anno suam *de Polypo cordis* epistolam emisit Sebastianus Pissinius Lucensis medicus, qua propriis, et quorumdam tum veterum, tum recentiorum observationibus propositis aut indicatis, polypi quidem *nomen novum*, sed *rem novam non esse* fassus, signa ejus afferre, et nonnulla de eo theoretica, et practica problemata solvere conatus est. Hunc erat excepturus Michaele Kirstenius, is cujus observationem et figuras polypi cordis edidit Thomas Bartholinus (1). Namque, ut anno 1657 ad hunc scribebat Segerus (2), illi erat in animo *adornare dissertationem de affectibus cordis*, qua mente *plures* hujus *polypos observaverat, et delineatos* Segero *ostenderat: a quibus catarrhos suffocativos ideo oriri imprimis credebat, quia omnes illi, in quibus polypos hos observaverat, catarrho hocce intincti fuerant*; cursum videlicet sanguinis *ejusmodi concrescentiis inhibentibus ac plane sistentibus*. Quæ dissertatio num prodierit, ignoro: certe qui eam viderit, legisse non memini. Suam interim *de Polypo cordis* inscriptam, anno 1666, emisit Malpighius, illius materiam, structuramque rimatus. Quæ dissertatio, non secus ac ple-

---

(1) Cent. 3, hist. anat. 17.

(2) Th. Bartholin. cent. 2, Epist. medic. 86.

raque præcipua, quæ post illam, de cordis, et vasorum polypis a tot aliis edita sunt, cum sit tibi longe notissima, hanc nostram historiæ polypi adumbrationem ulterius non producemus: sed ad ea continuo transibimus, quorum causa illam prætermittere non inutile existimavimus.

26. Quod ergo ad polypi materiam attinet, qui hanc cum adipe, aut carne, aut membrana, aut pituita compararunt, minime illi arguendi sunt, cum similitudinem duntaxat spectaverint, quæ aliquando oculorum judicio tanta est, ut aqua aquæ similior non videatur. Qui vero non similem modo, sed eamdem prorsus esse putarunt, hi nullo, aut levi examine contenti, rei specie decepti sunt. Sic qui adiposi esse generis adeo crediderunt (1), ut mirarentur quomodo vel in eo loco ita concrescere potuisset, cujus calorem loci, docente Galeno, *vix digitus, vivo existente animali, sufferre posset*, perfacile ignis experimentum videntur neglexisse. Mirum autem est, cum pinguedinem esse crederent, aut de ista Galeni doctrina, aut de illa concretione non dubitasse, vivo ne homine, an frigido jam facto cadavere potius accidisset: quanquam magis mirum est, multo recentiori tempore non defuisse qui polypi materiam ab ipsa cordis pinguedine, haud scio quomodo a superficie ad interiora traducen-

(1) Vid. Beschii, lect. 4, et Bartholin. cent. 1, Epist. med. 2.

tes, derivaverint. Sed qui polypos carnem membranamve esse censuerunt, si revera semper decepti non sunt, sed eorum nonnunquam fibras cum fibris cordis continuari, et vera per ipsos sanguifera vascula produci conspexerunt, quorum mihi neutrum in polypis prope innumeris spectare adhuc contigit; non illi tunc polypos, de quibus hic agimus, sed cordis *excrescentias* viderunt. Verum aliud est polyporum quasi radiculas in cordis minimas foveolas, et foraminula se inserere, vasorum autem per se, aut intra se repentium quamdam interdum similitudinem ostendere; aliud continuari fibras ipsas, et certis ac peculiaribus tunicis instructa vasa sub oculos et scalpellum cadere hos polypos incidentium. Certe Valsalva ut olim inclinabat in hanc sententiam, ita sibi pluscula per quemdam polypum videre vascula visus est; quæ et diligenter delineaverat; sed ex similium polyporum examine fallaciam sensit, et quæ antea dilineaverat, postea delevit. Tandem qui polypos pituitam esse dixerunt, si aliud hoc nomine quam materiam ex qua crusta fit, concreto sanguini insidens, significarunt, non ita certe probandi sunt, ut qui illam ipsam materiam intellexerunt. Quam enim aliam hoc tempore nisi illam materiam polypi præcipuam et peculiarem esse censemus? aut quod discrimen inter eam crustam et polyposam concretionem a Malpighio et Willisio adnotatum fuisse, aut revera esse, tum hos legendo, tum il-

las diligenter, earumque structuram examinando comparandoque, invenire potuit vir cl. Andreas Pasta (1)? Illam autem materiam fuisse veterum pituitam, inter cæteros præclare ostendit eximius medicus, eorumque doctrinæ peritissimus, Salius (2). *Videmus*, inquit, *non solum utramque bilem cum sanguine e vena ejectam concrescere, sed etiam pituitam ipsam, quæ adeo in sanguinis superficie nonnunquam concrescit, ut vix gladio incidi queat, nisique hæc et limosa pars sanguinis ei admisceatur, licet concrescat sanguis, quomodocumque e vena ejectus, non tamen ita cito concrescit, nec ita dure coalescit, sicuti ei contigit, quando copiose ei admisti sunt et humores melancholici et pituitosi.* Quæ tibi volui omnia verba describere, ut cum iis conferre possis quæ vir experientissimus scripsit Jo. Ludovicus Petitus in commentario altero (3) de modo hæmorrhagias sistendi, ubi sanguinis partem rubram eo laxius concrescere animadvertit, quominus de alba admistum habet, et contra; ut crusta propterea durissima sit, quod ex alba tantum parte coalescat. Sed illud præterea vel in cadaveribus ab eodem animadversum videbis, sanguinem qui in corde et vasis omnibus tum venosis, tum arteriosis ita concrevit ut pars alba sit a rubra dis-

(1) Epist. de cord. polypo, n. 17 et seq.

(2) De affect. part. c. 4.

(3) Mém. de l'Acad. Roy. des Scienc. an. 1732.

tincta, inferiorem quidem partem rubram habere, superiorem autem albam « modo cadaver » frigidum factum sit in situ horizontali, sicuti » plerumque contingit. »

27. Verum etsi hæc de polyporum materia, et structura adeo illius simili quæ in crusta sanguinis observatur, et de crustæ in superiore parte quiescentis, et frigefacti sanguinis quotidie propemodum visa efformatione, etsi hæc, inquam, ut erant notissima, ita injicere medicis dubitationem debebant, num polypi diu ante mortem, an potius post mortem coalescerent, præsertim ex quo observationem modo memoratam legerant, a Petito incadaveribus habitam; tamen nisi existebat, crescente in dies nimia ista de præexistente polypo persuasione, nisi, inquam, existebat, is quem paulo ante laudavimus, Andreas Pasta, qui *tollere contra*

Est oculos ausus, primusque obsistere contra (1);

equidem qui, aut quando finis apud plerosque futurus fuisset, haud satis scio. *Primus* autem dixi, quia Kerckringius (2) magis universarum sanguinis partium, quam albarum potissimum concretionem, id est polypum, impugnavit, aut si hunc impugnavit, tam molli brachio id fecit,

(1) Lucret. de rer. nat. l. 1, v. 67.
(2) Spicileg. anat. obs. 73.

ut cum multo firmior Malpighii (1) defensio videretur, et si nihil aliud quam Kerchringii objectationem attendas, etiam esset, magis magisque ex quo prodierat utraque, proferre homines plerique pergerent observationes polyporum, unde prægressi et morbi, et obitus explicarentur. Fuerat aliquis infirma, et sæpe etiam ægra valetudine quindecim, aut viginti ipsos annos; si in mortui demum corde repertus polypus fuisset, hic jam inde ab initio extitisse, et perpetuus malorum omnium auctor fuisse dicebatur. Idem pariter accusabatur, post morbum deprehensus celeriter conficientem. At cor æquo majus, aut ejus auriculæ magnitudinis mirandæ, at pulmones pessime affecti, et compressa arteria aspera simul conspiciebantur. Polypi culpabantur tamen. Quemquam a me nominari non est opus, cum jam diu in omnium manibus scripta sint quæ hoc testentur. Sed nocere tamen minus possunt; cum simul causas nobis proferant, quas verius incusemus. Quæ vero eas non proferunt, ut haud improbabili indicio sunt, eas sæpe non fuisse quæsitas sic quantum detrimenti a polypis res medica retulerit, non obscure significant, cum in tot cadaverum inspectionibus polypo reperto, satis quæsitum esse pronunciaretur, et quid præterea in thorace, in ventre, in capite

(1) Op. post.

lateret, unde veriores morbi, et obitus discerentur causæ, perquirere negligeretur. Nec minus damni indidem, nec raro, cœpisse rem juridicam existimabis, cum apud judices legeris polypum a medicis reum factum alienæ culpæ, eorum videlicet qui aut ense, aut fustibus, aut pernicioso pharmaco sanos, valentesque homines occiderant, sive noxa his rebus illata intus appareret, sive postquam deprehensus erat polypus, non esset diligenter quæsita. Nimirum se auferri sinebant medici hac ratione, non potuisse polypum tam cito post mortem formari: neque has duas alias attendebant, crustam non minus celeriter efformari in extracto sanguine, et si polypus diu ante mortem cor occupasset, hominem illum sic, ut fatebantur, valentem, et omnino sanum futurum non fuisse. Quin ea ipsa res qua admoneri debuissent, polypos illos non esse morbos, horum videlicet frequentia (quotus enim quisque hoc igitur morbo non laborasset?) eadem illuc se adduci patiebantur, ut docerent, polypum longe frequentiorem esse morbum, quam homines opinarentur; quando jam olim Guarinonius (1) de polypo, quem pituitæ nomine, ut supra (2) indicatum est, designare consueverat, hæc in observatione quadam, unde verum discendum fuerat, scripsit: *Cor sine pituita illa*

(1) Sepulchr. l. 4, s. 1, obs. 13 in addit.
(2) N. 24.

solita in mortuis: nec de ulla in cadaveribus alia re magis fortasse quam de sanguine, vera illa sunt apud Celsum (1) verba: *tale esse, quale mortui sit; non quale vivi fuit.* Quam parum igitur apud plerosque profecisset suscepta obiter a Kerchringio polyporum impugnatio, satis superque intelligis. Sed Pasta longe alia via ac ratione ipsos polypos ex proposito aggressus, in dubium adeo revocavit, tum epistola in eam sententiam edita, tum breviore altera, quæ a viro cl. Francisco Roncallo Parolino comite (2) vulgata est, ut perpauci mihi jam posse produci polypi videantur de quibus num diu ante mortem fuerint, non dubitemus. Et diu quidem est ex quo ipse dubitare nonnunquam cœperam, non de concretionibus istis levioribus, quas cum in plerisque cadaveribus viderem, sæpe stomachabar, interdum subridebam, si quem forte eorum qui aderant, audirem inde repetentem morbi causam, quæ se alio loco satis prodebat; sed de magnis ac durioribus concretionibus, ut quas anno 1703 offendi, utrumque cordis ventriculum et magna, his adjecta, vasa omnia occupantes adolescentis, quem intra dies tres acutissimus sustulerat morbus, qui cujus generis esset, non adnotavi; adnotavi autem suspicionem hanc meam, videlicet cum perpauci duntaxat exigui

(1) De medic. in præl.

(2) In Epistolis post historias morbor.

et molles una essent atri sanguinis grumi, quo vita servari me ad nonnulla quidem momenta potuisse videretur, post obitum denique maximam sanguinis partem in eas concretiones fuisse coactam. Neque aliter accidisse in iis suspicabar, quos Lowerus (1) scripsit a se dissectos, *miratus, corde et vasis adeo infarctis, cor ullo modo constringi, aut reliquum sanguinem adhuc fluidum, ad vitam et calorem in partibus conservandum in vasis istis præterlabi potuisse*; ne quid de eo dicam, in quo ab iis concretionibus alterius ventriculi cordis ostium ita erat obduratum, ut *pennæ anserinæ aditus in ventriculum, pro influxu sanguinis vix restaret*, alterius autem ostium *ægre digitis recludi potuerit.* Adjuvabant suspiciones has tum historiæ similes, tum alia, quorum partim paulo ante attigi, partim infra memorabo, tum ea quæ apud quosdam auctores legebam, ut puta apud Coiterum atque Riverium. Quorum ille cum polypos vermiformes, ut supra(2) relatum est, non secus in iis qui suspendio, quam in ea quæ phrenitide necata fuerat, invenisset, nec ratio appareret, cur in primis illis esse ante obitum debuissent; in altera quoque post mortem demum formari potuisse videbantur. Riverius autem, ut in Sepulchreto (3) leges, observa-

(1) Tract. de corde, c. 2.
(2) N. 23.
(3) L. 2, s. 8, obs. 14.

tionem litteris tradidit caruncularum, quarum *major ad avellanæ magnitudinem accedens*, cum *arteriæ aortæ ostium præcluderet* viri, qui pulsus inæqualitatem primum, deinde asphyxiam passus obierat, credita ab Riverio est hæc effecisse, cum alia non deessent quæ accusari possent, nec caruncula ejus duntaxat magnitudinis præcludere in viro potuisse magnum illud ostium videatur, præsertim cum in scholio, ab eodem auctore memoretur *caruncula similis et multo major* in corde militis occisi, qui *tamen ante bona fruebatur valetudine*. Vides certe, quid hinc pariter consequatur; quanquam Riverius occurrere dubitationi non omisit, discrimine illo prolato, quo plures quoque alios usos esse deinceps vidi, carunculæ in milite parietibus ventriculi in parte alligatæ, in altero solutæ, ut in hoc posset compelli in vasorum ostia, in illo non posset. Meas tamen omnes suspiciones, dum res mihi magis dilucesceret, tacitus compressi, et facile adhuc comprimerem, rationibus quæ pro polypo proponi, aut reponi solebant, me, ut verum fatear, morantibus, nisi has Pastæ ingenio et diligentia plurimum denique infirmatas vidissem.

28. Et primum obstare mihi videbantur polypi signa, quæ non sine accurato et cauto plerarumque omnium, quæ illius extarent, observationum examine fuisse a summis viris proposita, existimabam. Et quanquam unum aliquod pathogno-

monicum signum raro in morbis haberi posse, non ignorabam, mirabarque non defuisse memoria nostra, qui ejusmodi in polypo signum esse doceret, carotidum et subclaviarum arteriarum pulsationem vehementiorem, ut quam sine polypo sæpenumero observatam sciebam, quod et aliquæ ad te scriptæ confirmant historiæ (1); neminem tamen ferme legebam eorum a quibus polypi indicia sunt commemorata, qui inter hæc intermittentem aut saltem inæqualem pulsum non poneret, quem sæpe etiam in adumbrata a nobis polypi historia (2) relatum animadvertere potuisti, et indicatum scis ab nonnemine tanquam signum polypi pathognomonicum. Quem ego hominem vel ab senioribus suæ sectæ doctoribus refutatum non mirabar, cum mihi earum observationum veniebat in mentem, in quibus aut sine hoc signo inveneram polypos, aut cum hoc signo non inveneram : cujusmodi eæ sunt quod ad primum attinet genus, quas in epistola habes VII n. 11 et 13, et in hac ipsa XXIV n. 6; quod vero ad alterum, quas in epistolis aliis habebis: quibus tunc addes quæ in epistola sunt XXI n. 34 et in XXIII n. 6. Sed et epistolam relegens IX, cum in illam historiam (3) incides, qua constat pulsuum inæqualitatem parco, sed continuato, opii usu fuisse so-

(1) Epist. 17, n. 23, et Epist. 23, n. 6.
(2) N. 22 et 24.
(3) N. 7.

lutam; illam, si bene te novi, a polypo ortam non credes. Verum etsi hæc tunc cognita ex parte ac perspecta habebam; putabam tamen ea paucas esse exceptiones, quales in medicina persæpe occurrunt, nec satis dignas quas diagnosi opponerem a viris experientissimis constitutæ, præsertim cum me non fugeret, signorum vim non uno aut altero seorsum accepto, sed pluribus conjunctis esse spectandam. Sed ecce tibi epistola doctissimi Pastæ, in qua (1) tot collectæ sunt polyporum observationes, etiam numero, aut mole valde spectabilium, post nulla polypi indicia a clarissimis auctoribus deprehensorum, ut proposita illorum diagnosis jam sæpius inutilis videatur, aut si ratione duce excogitata est, dubitare cogat, non fuisse igitur ante mortem polypos, quorum in viventibus nullum prorsus signum extabat. Quas dum relego observationes, invenio duas, alteram Wincleri, Borrichii alteram, quas discrimini illi objiciam Riverii (2), ab alligata aut soluta caruncula sumpto. Erant enim polypi in utraque illa observatione *nulla parte adnati, nusquam annexi, sed liberi* atque soluti; nihil tamen de pulsuum intermissione aut inæqualitate adnotatur. Juvat huc addere observata a cl. Joerdensio (3), qui ingenue fassus *omnia illa signa*

---

(1) N. 4.

(2) Vid. supra, n. 27 circa fin.

(3) Act. N. C. tom. 4, append. n. 5, § 5 et 6.

ab auctoribus adducta ad cognoscendum polypum jam factum, etiam collective sumpta, non sibi sufficere, ut inde certi quid de ejus præsentia statui queat, mox in singulorum examine, ubi ad pulsum venit intermittentem, hunc se *nunquam* in polyposis, *nisi moribundis* observasse testatur: et tamen in tot, quorum morbos et dissectionem aut peculiariter describit, aut summatim indicat, ipsi accidit, ut *omnes polypos præter unicum, eumque omnium maximum, trabibus et columnulis cordis ventriculorum non alligatos, sed liberos deprehenderet.* Jam vero quando illud primum, videlicet sine pulsus intermissione, aut alia inæqualitate polypum sæpe inventum fuisse, satis ostensum est, omissis aliis quæ in promptu essent: et nominatim cl. Trewii (1) observationibus, alterum pariter, nimirum pulsus intermissionem. aliasque, etiam mire variantes, inæqualitates sine ullo polypo animadversas fuisse, non una, sed pluribus, ut par est, præstantissimorum virorum observationibus confirmemus, nec tamen omnibus quibus liceret. Itaque primum ex Sepulchreto satis sit de multis septem, haud amplius, indicasse, Gregorii Horstii (2), Nicolai Tulpii (3), Lazari Riverii (4), Lælii a Fonte (5), Joan-

(1) Eorumd. act. tom. 2, obs. 53.
(2) L. 2, s. 8, obs. 35, § 1.
(3) Ibid. obs. 23, §. 1.
(4) Sect. 5, ob. 21.
(5) L. 4, s. 1, obs. 45, § 6.

nis Prævotii (1), singulorum singulas, Hieronymi autem Cardani (2) binas. Quas si legeris, pulsum fuisse *intermittentem* reperies, *intermittentem* quoque *inæqualiter*, fuisse *inæqualem*, etiam *mire inæqualem*, *maxime inæqualem*, *omni inæqualitatis genere perturbatum*, *plurimumque in singulis differentiis variantem*, *ordine omnino nullo*: sed cum in uno quoque ex his septem ægris aut pericardii aut cordis, quod in aliquot magnum fuit, aut pulmonis, ut in plerisque, aliarumve partium vitia descripta invenies, in nullo polypum aut concretionem polyposam commemoratam videbis. Sed neque in aliis videbis, quas huc adjicies, historiis, Brunneri (3), Gullmanni (4), Lancisii (5) pulsum proponentium *inæqualiter intermittentem*, *inæqualiter inæqualem*, *irregularem et inæqualem*, *inæqualem atque intermittentem*, cum quidquid morbosi post eos pulsus deprehenderunt in corde præsertim, arteria magna et vena cava, non reticuerint. Quid? quod in puella quatuor aut quinque annos nata, cujus morbum et dissectionem egregius vir scripsit Verneyus junior (6), cum pulsus modo cele-

(1) L. 4, s. 1, obs. 3, § 10.
(2) L. 2, s. 9, obs. 22 et 33.
(3) Eph. N. C. cent. 6, obs. 1.
(4) Eorumd. act. tom. 1, obs. 4.
(5) De aneur. propos. 53.
(6) Mém. de l'Acad. R. des Sc. an. 1704.

res, modo tardi, et præterea intermittentes, imo ad tempus per intervalla suspensi, timorem incuterent de cordis polypo; nihil in corde adnotatione dignum inventum est; sed ad ejus basim skirrhosus tumor nucis magnitudine, arteriæ pulmonari incumbens, et per radices quasdam cum spina connexus. Clarissimus autem vir Joannes Targionius(1), ubi in Patricio Florentino cordis magnorum vasorum, et proximarum partium vitia descripsit, ne quis forte ob pulsum qui diutissime semper fuerat « irregulariter irregularis » et intermittens, polypum ab se omissum esse » suspicaretur, diserte addidit, ne minimam qui- » dem concretionem polyposam fuisse repertam.» Quod ne de aliis, quos paulo ante laudavimus, suspiceris; fac veniat in mentem cum diligentiæ plerorumque, tum omnium consuetudinis, qua, cum polypi vocabulo necdum medici ad eum quidem de quo loquimur, designandum utebantur, eum tamen aliis quæ supra (2) sunt dicta, nominibus significare non omittebant, tum quantum certa quædam pulmonis aut cordis, aut vasorum, huic annexorum vitia ad pervertendos pulsus valeant, tum denique in illis duntaxat pulmonis et cordis vitiis (nusquam enim *polyposi quidquam* erat) Pastam quoque (3) in duo-

(1) Prima Raccolta d'Osserv. med. pag. 116 et 119.

(2) N. 22 et seq.

(3) Epist. de cord. polypo, n. 9.

bus, quorum propterea cadavera perlustravit, præter alia polypi signa, *inæqualem intermittentemque continenter pulsum* ortum esse jam nonnullis ante obitum mensibus deprehendisse.

29. Quoniam autem ad confirmandum diu ante mortem fuisse polypos, dilatationes proferri solent cavorum in quibus inveniuntur, quasi illæ tanquam effectus polypo, ut causæ, successissent; non id Pasta facit quod ipse in Adversariis II (1) feceram, ubi contrario etiam ordine rem se habere posse ostendi: imo illis ipsis historiis ex quibus elucere credunt alii, dilatationes polypos esse consecutas, non satis polypos in viventibus probari patefacit (2), quia polypi non modo antea, sed ne postea quidem in iis corporibus fuerint, necesse est, sed post mortem denique gigni potuerunt; nam et dilatationes sine polypis sæpenumero inveniri, et polyporum signa, quæ in iis fuerant in quibus reperiuntur dilatationes, harum duntaxat signa esse potuisse, planum facit. Qua una ex re mihi quidem videntur plura, sed duo potissimum consequi. Illud primum, qui polypi diagnosim ex iis nobis constituerunt, quæ in ægris observaverant in quibus simul dilatationes et polypi reperti sunt, non satis caute se gessisse. Sic, ne a Sepulchreti proposita IX sectione recedam, si quis præfixos ob-

(1) Animad. 40 et 41.
(2) N. 5, 7 et seq et 15.

servationibus, exempli causa, II et X titulos spectet, in illa *pulsus inæqualitatem* ortam procul dubio credet *ob cordis sinistrum ventriculum subnigricante carne infarctum*, cum tamen ratio quoque habenda sit ipsius cordis *instar uteri ad ejus carnis molem*, cujus pondus *libras duas* æquabat *extensi*: in X vero observatione *pulsus interceptio* eidem esse videbitur *a duobus polypis in corde*, præsertim cum ea observatio, quæ ibi ex parte duntaxat profertur, nihil præterea exhibeat, quod fuerit præter naturam. Magnum autem errandi periculum ab ista mutilatas historias producendi consuetudine properantibus lectoribus offertur. Quis enim eredat, ubi de pulsibus agitur, ingens cordis ipsius vitium reticeri? Et tamen si eadem observatio alio loco (1) ubi tota producitur, inspiciatur; cum iis polypis fuisse invenitur *cor bovino majus, totam thoracis capacitatem replens.* Alterum, quod consequi paulo ante indicabam, polypi diagnosim vel magis labefactat. Qui enim illam proposuerunt, cum probe viderent signa, quæ afferebant, aliis morbis esse posse communia, illud addiderunt, signa ista utilia futura, *deficientibus aliis indiciis, quibus affines morbi dignosci solent.* Ita Pissinius (2). Ante illum autem Riolanus (3), ubi de

(1) L. 3, s. 7, obs. 45.

(2) Epist. de polypo cord.

(3) Anthropogr. ult. edit. l. 3, c. 12.

polypis mentionem injecit, hæc subjecerat: *qui premuntur spirandi difficultate cum pulsus interceptione, sine tussi, sine ulla suspicione hydropis pulmonum, aut vomicæ, suspectam habere debent repentinam suffocationem cordis*, a polypo videlicet. Alii denique aliter ejusdemmodi exceptiones addiderunt. Sed quomodo indicia deerunt affinium morborum, si quæ polypi signa creduntur, ea dilatationibus etiam conveniunt, et *aneurysmata seu aortæ trunci, seu lævi cordis ventriculi*, ut confirmat cl. Pasta (1) *specie polypi præ aliis fallunt morbis?* At enim, inquies, cum polypus sine ullo aneurysmate, sine ulla alia cordis vasorumque læsione invenietur, cui prægressa ægri incommoda imputare liceat; hæc tunc saltem polypi signa fuerint, et, quod consequitur, polypus ante mortem extiterit. Ne tunc quidem pro certo hæc consequi, agnoscit Pasta (2), ut qui signa omnia polypi in iis quoque interdum animadvertit quibus neque ulla erat earum læsionum, nec polypus: quamobrem sicuti a causa alia aliqua, etiam oculos effugiente, ut puta, quod alibi (3) indicat, a cardiacorum nervorum vitio, tunc illa signa provenerint, necesse est; ita nihil prohibet quominus ab eadem in iis quoque proveniant, in quibus polypi de-

---

(1) N. 27.
(2) N. 6.
(3) N. 11.

prehenduntur, præsertim cum tota epistola satis ostendat quanto probabilius sit polypos non nisi post mortem compingi. Cum has litteras ad te meas recognoscerem, eximium de corde tractatum illustris Senacii in manum sumpsi, et caput (1) quod de cordis polypis est inscriptum, perlegi, gavisusque sum ejus quoque judicio improbari (2) qui signa polypi, et in his pulsuum inæqualitatem polypo tribuere maluerunt, quam vitiis simul cum polypo deprehensis, in hisque dilatatæ cordis auriculæ: nonne huic dilatationi tribuenda erant, inquit, symptomata omnia, et ipse polypus? Sed cum plurima alia habet singulari laude perdigna, tum illud in primis, quod difficilem se præbet in veris polypis et agnoscendis, et dignoscendis. *Raros* enim in tanto numero esse ait (3), quos pro veris agnoscat: et cum horum effectus eosdem esse affirmet, ac tot aliorum obicum, cursui sanguinis per cor se opponentium; vix tandem soli pulsuum inæqualitati, eique varianti, hoc tribuit; non jam quod fecerant alii, ut inde polypos dignoscamus, sed tantummodo ut *suspicemur*. Suspicemur, inquam, neque enim fugere ipsum poterat, præter polypum, alios esse obices etiam inconstantes, ut puta a varia nervorum irritatione, quæ si in ner-

(1) L. 4, ch. 10.
(2) N. 10.
(3) N. 9.

vos, exempli gratia, pulmonum cadat, variam sanguini objiciat difficultatem e corde in pulmones exituro, aut ab his in cor redituro: quo exemplo utor, quoniam paulo post (1) video, ipsum quadantenus indicari; nam et alia colligi exempla possunt e capite insequenti (2), et vel sine his satis est dogma quod ab eo alibi (3) positum est, pulsus inæqualitatem a turbata esse nervorum et cordis actione. Quæ turbatio quamdiu simul durare, simul varia esse possit, nihil fortasse esse tibi ostendet quam id quod nuper legebam in volumine III Commentariorum de Bononiensi scientiarum instituto (4). Cum enim vir cel. Molinellius quatuor canibus alterum nervorum vagorum in collo obligasset, neque, ut Valsalva quidem solebat, statim solvisset; mox in omnibus motum cordis *nullo in genere æqualem, inordinatum, intermittentem nullo ordine;* in uno præterea, cui nervum eumdem etiam secuerat, motum illum *confusum præter modum* animadvertit, nec ante diem XVII, XXIX, XXIII, XXVII, in ordinem iis canibus rediisse. Itaque si eidem nervo, aut alii ad cor spectanti, aut eorum origini læsio aliqua accidat gravis, quid hæc possit facere intelligis, et quam sapienter is quem

---

(1) N. 11.
(2) Ch. 11, n. 9.
(3) L. 3, ch. 7, n. 9.
(4) In opusc.

laudabamus, Archiater ab ejusmodi pulsu non diagnosim polypi, sed suspicionem duntaxat repeti posse censuerit. At enim, fortasse hic dices, quid, si inæqualis pulsuum inæqualitas ultra diem undetrigesimum, ut in pluribus accidisse novimus, producatur, et diutissime perseveret? Huic autem quæstioni occurrit Pasta (1), atque utinam ne inciderent sæpius eæ cerebri aut nervorum læsiones, quæ neque sanari possunt, neque mutari, eoque annos quam plures perstant, et ad mortem usque. Ejuscemodi autem læsiones cum sensum plerumque fugiant, mirum non est, si aut cum vitiis cordis, aut sine his in eorum cadaveribus, qui varie inæquali pulsu fuerint, nihil quidquam, cui imputare hunc liceat, deprehendatur. Etsi enim illa cordis vitia ejusmodi sint, ut nunc quidem ad unum modum, mox ad alium se habere non potuerint; at se potuit ad illa addere nervorum læsio unde ea varietas existeret, quæ etiam sine illis vitiis inde esse potest, ut non improbabili dubitatione a Pasta indicatum est.

30. Non est mihi in animo omnia ejus epistolæ capita percensere, quam legere per te possis, et fortasse jam legeris. Satis est, si dicam, nihil ferme eorum esse omissum, quæ hinc permovere homines debent, ut dubitent, num sint in viventibus polypi; hinc vero, ut minus confidant iis

(1) N. 11.

rationibus quæ afferri solent, ut eos esse in viventibus ostendatur. Quid ergo, inquis, a nobis interea faciendum est? Vir alter experiens et doctus est expectandus, qui ad illam epistolam sic respondeat, ut quod mihi quidem, sicut alias (1) scripsi, non ita facile videtur, perspicue et firme illas omnes eximat dubitationes. Quod nisi fiat, caute equidem de polypis loqui pergam, nec committam, ut quæ mihi dubia sunt, ea temere pro certis ponam. Neque enim amplius ea licet excusatione uti qua antea licebat. Scripserat, exempli gratia, anno 1685, Zollicofferus in dissertatione de *polypo cordis* (2): *eo ritu, quo sanguis pleuriticorum, cachecticorum, etc. venæ sectione emissus, dum motum, partes ejus omnes antea miscentem et invicem obvolventem, paulatim perdit crassam albam et densam, polypo nostro substantia omnino similem, in superficiem protrudit*, talem *in ejusmodi subjectis concretionem in corde et vasis ejus post mortem æque ac in sanguine emisso fieri posse, nihil est, quod me impediat credere, præsertim cum in illis subjectis a concretione illa polyposa subsidentis et coagulati sanguinis portiones aliquæ plerumque reperiantur, similes sanguini pleuriticorum crasso et nigro*. Jam vero si ab eo tunc quæreres, cur post hæc, continuo illuc transiisset, ut non solum pro-

(1) Epist. 18, n. 9.
(2) N. 13.

fiteretur, se tamen *nullo modo concedere, polypum omnem post mortem demum formari;* verum etiam de polypis eadem fere quæ cæteri, assevereraret; nempe eas quas subjicit (1), rationes sui facti produceret: eæque ipsi ad justam excusationem valerent, ut quæ ab nemine fuerant in dubitationem vocatæ. Nobis vero iisdem utentibus, quæ daretur venia? postquam illæ ipsæ, ut supra (2) ostendimus, adeo sunt a Pasta infirmatæ. Quod si aliis niti velimus rationibus, ut puta iis quas apud aliquos legeris, ad polypos saltem illos excipiendos qui ventriculorum parietibus adhærent, et tendineis valvularum sine mitralium, sive tricuspidum fibrillis implicantur, aut qui duritie et firmitudine ea sunt, ut digitis nequeant dissolvi, eoque ostendant se opus esse non brevissimi temporis; has quoque Pasta (3) occupavit exceptiones. Nam quod ad duritiem et firmitudinem attinet, commemorat quantæ interdum eæ sint in crusta sanguinis e vena emissi, et quam brevi tempore hæc gignatur. De adhæsione autem ad ventriculorum parietes, affirmat sanguinem, si cordis bubulis ventriculis loco vasis vitrei excipiatur, modo materia æque scateat ex qua fit crusta, non secus adhærere eorum parietibus quam polypi soleant: quod et de implica-

(1) § 14.
(2) N. 29.
(3) N. 20.

tione opinor, dicere poterat cum fibrillis valvularum, quando animadverto, attulisse (1) ex Moinichenio exemplum polyporum qui *tendinibus mitralium valvularum implicabantur,* inter eas quidem observationes quæ, cum in viventibus nullum fuerit polypi indicium, ad polypos attinent qui post obitum producti sunt. Num vero illos saltem non nisi longo varioque tempore compactos polypos fuisse credemus, qui sint fibrosi, qui membranæ, tendinis, nervi, sive aspicias, sive manibus hinc et hinc trahas, naturam quandantenus æmulentur, qui strata ostendant alia aliis imposita, aut qui denique tubulorum instar sint cavi? Crederemus fortasse, nisi Pasta (2) observationes protulisset, unde illa omnia in crusta quoque emissi sanguinis luculenter conspecta esse constaret: quod vero ad cavos attinet polypos, quædam animadvertisset(3), ex quibus conjicere proclive sit, crustam circumcirca ex quiescente sanguine, post mortem videlicet, intra vas aliquod emersisse, circumcirca, inquam; id quod facilius intelliges, si cadaver necdum calore intus destitutum, in oppositam faciem, aut latus, sive lavandi, sive alia de causa conversum fuisse, mecum posueris; deinde vero inter dissectionem aut viscerum extractionem

(1) N. 4.
(2) N. 20.
(3) N. 24.

grumosum sanguinem e crusta circumjecta elapsum, hanc inanis tubuli instar reliquisse. At sunt quidam morbi, inquis, ita cum polypo conjuncti, ut ab hoc provenisse omnino videantur. Nam primum Schulzius (1) oedemata producit duo, alterum in pedibus et natibus adolescentis, alterum in dextero mulieris pede. Erat illi crassus polypus in vena cava ad iliacarum confluxum; mulieri autem in iliaca dextera. Polypum igitur in utroque, dum viverent, fuisse apparet, qui expedito sanguinis regressui se opponens, oedematis causa fuerit. Annuerem forsan, nisi alii in adolescente fuissent polypi, et *stupendi* quidem in corde, tum in communicantibus cum ipso vasis, nullique prorsus illorum effectus alibi se ostendissent; et nisi morbus, quo extincta fuerat femina, et causæ externæ, quæ fortasse præcesserant pedis oedema, et aliine in aliis quoque dissitis vasis fuissent polypi, sileretur. Proferes deinde quasdam cordis, aut auricularum dilatationes, quas, cum alia tibi earum causa occurrerit nulla, contendas forsitan ab eo, quem intra illas conspexeris, polypo inductas fuisse. Noli id contendere; tot enim vel inter antecedentes sunt causæ dilatationum, et nonnullæ earum ita abditæ aut antiquæ, ut ne ægri quidem ipsius medicis et assidentibus, ex quibus scisciteris, aliquando sint

(1) Act. N. C. tom. 1, obs. 220, et Commerc. litter. an 1731, specim. 10.

notæ, videlicet graves, sed dissimulati, animi affectus, pulmonum alia ætate, aliisque in regionibus prægressæ inflammationes vehementes, et quæ præterea sunt ejusmodi apud amplissimum Senacium (1) legenda. Namque hæc, præsertim si in eos inciderunt, quorum cor ad dilatationem esset dispositum, haud raro ipsum dilatarunt citius aut tardius, prout major minorve erat illa dispositio; ut propterea unde, et quando factum esset dilatationis initium, non semper ægri animadvertere potuerint. Denique trahere argumentum posses in speciem multo validius ex illustris Halleri (2) observatione, quæ in vena mulieris cava inter renales venas et iliacas *nihil cavitatis loco superfuisse* proponit, nisi *fibrosam quamdam, quasi carneam, polyposam et duram carnem.* Cum enim vena spermatica dextera, ut sanguinem ab inferiore aorta illatum reduceret, immitteretque in venam uretericam, ad iliacam ejusdem lateris spectantem *enormiter* facta esset *latior;* atque adeo foret *unciali diametro, et perinde dilatata* esset ea quoque ureterica; videtur polyposa illa concretio, quæ sanguinis ascensum impediret, jam diu fuisse ante mulieris mortem. Verumtamen cum Hallerus scribat, venam ibi cavam fuisse *concretam*, et exemplum ejus con-

(1) Traité du cœur, l. 4, ch. 8, n. 3 et 4.

(2) Opusc. pathol. obs. 20.

cretionis ex Mantissa anatomica (1) Rhodii indicet, qui cavam *arctissime coaluisse* dicit, *ut ne specillum quidem admitteret, haud dubie ab exulceratione*, et solertissimus ipse Hallerus *concretæ cavæ venæ* in sua femina *rationem se non intelligere* fateatur, *cum in eo cadavere nulla causa, venam tantam comprimere apta* reperta sit, et claris. in theatro anatomico Gottingensi prosector Winklerus (2) de eadem illa femina, ut videtur, loquens, (quamvis neque ætas, neque indicatus observationis annus magnopere consentiat) in qua spermatica vena cavæ crassitudinem æquabat, hanc totam *a coalitu* obstructam vidisse se, aiat; conjicere proclive est coalitum, ejus facile similem, quem a me visum alia tibi epistola (3) describam, ipsum quidem ante mortem jam fuisse, concretionem vero polyposam sub ipso coalitus loco intra venam ibi contractam, vitæ extremo tempore, ut tot alias, productam esse. Quæ cum ita sint, nec quidquam proferri videam, unde quod deducas, extra non injustas dubitationes positum sit; vix perpaucas de tanto numero posse excipi concretiones crediderim, quarum in viventibus alias inchoatas, alias perfectas fuisse non inficiemur. Inchoatas in moribundis, aut in longissima syncope, et ob frigescentem jam san-

(1) Obs. 21.

(2) Dissert. de vasor. lithiasi, s. 1, § 6, adnot. a.

(3) 56, n. 10.

guinem insanabili, adeo oppressis, ut mortuorum magis quam viventium omnino similes videantur, si sanguis quidem ejusmodi sit, qualis solet is qui ad crustam gignendam est maxime idoneus. Perfectas autem in aneurysmatibus iis præsertim, quæ sacci formam appensi referunt. Ibi enim vidi ipse, non *illius carnis concavæ specie* quam polypi præbent aliquando in ventriculis aut auriculis cordis, multoque minus, ut ullo modo pro *tunicarum aneurysmatis excrescentiis* possent haberi; sed quales tibi descripsi litteris aliis (1), ubi exceptionis hujus meæ causas sic indicavi, ut hic iterandas non existimem. Neque illud a vero alienum putabo, ut si ramorum cum aneurysmate communicantium orificium aliquod a polyposis illis quæ intra aneurysma sint, concretionibus ex parte operiatur, ut minus in ipsum influat sanguinis, possint illæ incipere, vivente homine, in eum ramum se extendere, utque accedente ad debilem ex aneurysmate sanguinis motum, extremo in moribundis cordis languore sanguinem jam minus minusve propellentis, concretio in ramo augeatur, et denique ex subsistente post mortem refrigeratoque ibidem viscido ac polyposo sanguine undique compleatur sic, ut cavi remaneat nihil, qua ratione alteram Halleri (2) observationem facilius

(1) Epist. 17, n. 29.
(2) Opusc. cit. obs. 19.

intelliges. Noli tamen credere, etsi in dilatatis arteriis polypos vel diu ante mortem agnoscam, hinc sequi, ut in dilatato etiam corde a me non minus agnosci debeant. Fibræ enim dilatati cordis fere agere solent validius, sicuti ex palpitationum violentia ostendit Senacius (1); aut si quando tandem agunt debilius, nunquam tamen cum earum viribus in sanguine comminuendo expellendoque infirmissime in dilatata arteria fibrarum vires sunt comparandæ.

31. Hic illud a te interrogari me posse scio, si pauci adeo in viventibus sunt polypi, quid igitur attineat non tam in Valsalvæ observationibus, ex quibus mihi detrahere nihil licet, quam in meis, fere semper mentionem facere earum concretionum, quæ mortis causæ non fuerint, sed effectus? Ego vero primum ob hoc ipsum commemoro, nimirum ut reapse videas, verum esse in Italia quoque id quod Zollicofferi (2) præceptor Schachtius aiebat, *adeo non rarum in Belgio esse polypum, ut rarius quid ipse videretur, si in morbo defunctis nullum reperiret*, idque cum videris, facilius credas, eum post mortem coaluisse, cujus ulla in tot viventibus indicia non essent. Deinde etsi in mortuis coaluerit, qualis tamen esset in viventibus natura sanguinis, polypi absentia aut præsentia, et

(1) Ch. 8, cit. n. 5.
(2) Dissert. cit. § 3.

varia conditio significant. Denique sunt discrimina quædam inter eos polypos qui a dextris, et eos qui a sinistris in corde insunt, a Malpighio (1) adnotata, a Pasta autem (2) ex parte in dubium vocata. Scilicet plerumque illos subalbo, hos autem atro colore illosque majores, hos minores esse Malpighius scripserat. Pasta vero de colore dubitat; de magnitudine non dissentit. Si rationem spectes a Malpighio indicatam additorum modo chyli et limphæ ad sanguinem, dexterum cordis sinum petentem, et amplitudinis hujus sinus; eo inclinabit animus, ut Malpighio utrumque concedas, sed magis ut majorem a dextris polypi molem, cum simul attenderis, infirmiorem sinistro esse ventriculum dexterum, ut non nisi minori vi premere et expellere sanguinem possit, et facilius mox laxari ac distendi, cum propter deficientem magis magisque extremo tempore respirationem minus ejicit sanguinis, quam accipiat.

Sed tamen, verum ut certe scias, observationes sunt colligendæ. Fecit id Pasta, ut supra (3) indicavimus, quod ad colorem attinet, propterea-que assentiri Malpighio non potuit. Fecimus nos, quod spectat ad magnitudinem, et omnes quæ in tota illius epistola sane plurimæ observationes

(1) Dissert. de polypo cordis.
(2) Epist. sæp. cit. n. 14 et 23.
(3) N. 22 in fin.

aliæ aliam ob causam proferuntur, inspicientes, revera sæpius in dextero, rarissime in sinistro majorem polypum fuisse vidimus; imo creberrime in dextero tantum, perraro in solo sinistro memorari animadvertimus. Nec vero aliter Valsalvam observare solitum invenies ejus perlectis historiis omnibus, præsertim quas epistola XX complexi sumus. Qua fretus longa observationum serie, non dubitavit, ut ex nostra XI cognosces epistola (1), cum a sinistris polypum a nobis extrahi forte conspiceret, alterum a dextris inventum iri, nec falso, prænunciare. Ad discrimina igitur istiusmodi, atque alia insuper, ut quod Malpighius (2) de substantia polypi a sinistris densiore adjecit, pro certo dignoscenda, ut deinde eorum causæ, quæ in gravissima, quam supra exposuimus, de polypis controversia esse aliquando utiles possunt, inquirantur; profecto intelligis, non frustra quæ de ipsis in singulis dissectionibus conspecta sunt, adnotari: quod utinam vel diligentius plerumque facere potuissemus.

32. Verum, ut tandem ad pulsus inæqualitatem et intermissionem revertamur, sive polypi ante mortem sint, sive non sint in corde agnoscendi, ex iis quæ subinde interjecimus, verissimum esse, apparet hoc cl. Fantoni (3) monitum: *iterum dico: ex vitiis pulsus ne temere de poly-*

(1) N. 22.
(2) Dissert. cit.
(3) In schol. ad patris obs. med. anat. 27.

pis judicium feramus, cavendum. Multos sane decepit. Sectio cadaverum cautiores efficiat. Polypos enim reperias; et æqualis et constans fuit pulsus: polypi desunt, et omne vitium fuit in pulsu deprehensum. Cæterum pulsuum vitia omnia, aut plures, ut nosti, aut singulas pulsationes attendendo, deprehenduntur. Plures attendendo, et omnes inter se, quod ad omnia attinet, comparando, inæqualitas, et quod ad numerum intra certum tempus, intermissio, et si hæc multo longissimum tempus duret asphyxia, cognoscuntur, de quibus hactenus dictum est, præterea aut frequentia, aut raritas. Singulas autem pulsationes attendendo, celeritas aut tarditas, durities aut mollities, magnitudo aut parvitas, vehementia aut debilitas, et si qua sunt alia huc addenda; fateor enim, hac in parte nimis largos fuisse Majores. Nec tamen si vicissim Recentiores quosdam parciores fortasse dixero, quam æquum sit, id immerito a me dictum putabis. Neque enim profecto necesse est, ut frequentes omnes pulsus sint celeres, neque ut omnes duri, aut omnes magni sint vehementes, quod minus attendisse videri possunt qui celeritatem, duritiem et nimiam magnitudinem, et his contraria vitia omiserunt. At enim celeritas aut tarditas, puncto temporis quod una pulsatio vix durat, *tactu distingui non possunt.* Facile cum Bellino (1) hoc

(1) De Pulsibus.

fateor *in statu a naturali parum recedente.* Sed cum multum ab hoc recedit, nunquamne distingui poterunt? Si autem poterunt, quo tandem nomine tunc volent id vitii genus appellari? quandoquidem, id quod necessitas cogebat nulla, celeritatis et frequentiæ, tarditatis et raritatis vocabula, apud veteres sapienter discreta, jam usu promiscuo, non probante Sthalio (1), confuderunt. Certe apud eos videbimus pugnantia loqui, si celeritatem conjunctam cum raritate in ægrorum pulsibus nos invenisse dicemus. Incidit id alias quoque; sed nunquam magis quam in adolescente in quo non magnam pulsuum raritatem, maximam autem celeritatem deprehendimus. Erat ex illis qui cannabem carminant, hypochondriaco quovis timidior, sed robustus: cubabat autem ob thoracis inflammationem in Bononiensi nosocomio S. Mariæ de morte, anno 1705, maio ineunte. Ter missus fuerat sanguis, quem non modo sine crusta, sed difficile et tarde concrescentem, eum saltem qui secundo mittebatur, fuisse memini. Sputa secundo et tertio die sanguinea, deinde nulla, aut fere nulla; sed nocturni sudores crebri, inutiles primum, at circa diem decimum et undecimum utiles adeo, ut pulsus qui vibrati et frequentes valde fuerant, ut acuta febris requirebat, undecimo die hac fi-

(1) Excus. resp. Exam. puls. cel. et frequ. c. 4.

nita, nec vibrati amplius, nec frequentes, imo rari essent, nec rari tamen valde extra modum. Sed cum ea raritate mox se conjunxit vibratio, celeritas autem tanta, ut cum arteriæ motus ambo, extrorsum videlicet et introrsum, simul sumpti non multo plus occuparent temporis quam soleant secundum naturam, primus triplo esset brevior, quam secundus. Quæ res biduum circiter perstitit, donec vigiliis et siti, quæ etiam tum supererant, paulatim abeuntibus, sensim pulsus quoque, vibratione et celeritate imminuta, ad naturalem pene modum, sicuti quarto decimo percepimus die, redierunt.

33. At sine celeritate aut tarditate, raritatem multo majorem deprehendimus in duobus præsertim senibus ex quo primum epilepticis insultibus, a ventre incipientibus, tentati fuerant: quorum alterius historiam alias (1) ad te perscripsimus: alterius fortasse aliquando (2) scribemus, quem nudiustertius consultationis causa invisentes, cum ea pulsuum raritate invenimus, ut intra sexagesimam horæ partem pulsationes sint tantum viginti duæ, numero videlicet duabus circiter tertiis partibus minori quam oporteret, idque a pluribus jam mensibus. Videbis quidem in Sepulchreto (3) Rumlerum multo pau-

(1) Epist. 9, n. 7.
(2) Vid. Epist. 64, n. 5.
(3) Sect. hac 9 in schol. ad obs. 2.

ciores in juvene adnotasse, ut *signum summæ imbecillitatis virium*, cum lenta febri conjunctæ. Sed neutri eorum de quibus loquimur, febris fuit ulla, aut ea virium infirmitas, ut e lecto surgere, et si non semper, ut nobilis ille Vesalii vir (1), aliquando certe, *veluti sani, obambulare* non possent. Iisdem tamen nec inæqualis ut plurimum pulsus fuit, nec varius sive in altero, sive in utroque carpo explorares, ut in rustico erat adolescente, quem Bononiæ vidi in nosocomio S. Mariæ de vita. Is olim cum esset duodecennis, ex arbore cadens, dorsum alliserat, unde urina tunc fluxit sanguinea, cordis autem assidua palpitatio ingruit, quæ etiam tum, nono post anno, vexabat, et quotannis solebat ter quaterve exacerbari et spirandi difficultatem afferre; ut tum acciderat. In eo igitur cum carpos simul ambos tentarem, pulsus utrobique inæquales et inordinatos reperiebam, sic tamen, ut pulsationes plerasque attendenti manifestum esset, in sinistro neque raras posse dici, neque frequentes; in dextero autem triplo fere quam in sinistro, esse rariores. Qui si tunc forte obiisset adolescens, aliquid forsan ad hujus discrepantiæ causam intelligendam non inutile deprehendissem, modo illa minima non fuisset ex casu vitiata nervorum structura ad arteriam dexteram pertinentium.

(1) In cit. 2 obs.

Ab nervis enim plura sæpenumero esse credo pulsuum vitia, præsertim autem explicatu difficiliora. Nam *languidum* illum pulsum, et *rariorem*, quem in Sepulchreto (1) a plurima aqua turbida in pericardio deduci vides, nec rarum adeo præter modum fuisse, apparet ex ista ipsa loquendi ratione, nec in altero duntaxat brachio, et sic satis fortasse ex causa ibidem proposita explicari potest: quanquam de tot, quas sæpe produxi aut commemoravi, non dissimilibus aquæ in pericardio observationibus haud scio, quot tandem rari potius quam frequentis, qui præcesserit, pulsus mentionem habeant. Frequentis autem pulsus facilis videtur explicatio, sive irritans causa aliqua nervos cordis vellicet, sive cor ipsum, idque interius aut exterius: exterius quidem, ut cum acris aqua est in pericardio, quo refertur in ista ipsa IX Sepulchreti sectione observatio XIII; interius vero, cum sanguis per cava, substantiamve cordis traductus, is est qui possit vellicare: sive etiam illæ per quas spiritus in cor influunt, nervorum viæ post diuturnum cordis irritamentum adeo pateant, ut hoc ablato, pergant ii nihilominus nec ad breve tempus, æquo crebrius in cor influere: quæ fortasse causa est, cur haud raro, pervictis jam febribus, ægri tamen, si nihil aliud quam frequentiam pulsuum,

(1) Sect. cit. obs. 19.

attendas, febricitare videantur, eoque a minus peritis magisque timidis medicis in lectulo usque et usque retineantur, cum inde paulatim, ut vires sinunt, si convalescere quidem velimus, sint extrahendi. Pulsuum autem durities causas plerumque ita habet manifestas, ut per se pateant, pateatque cur minus in senibus sit attendenda, nisi forte aut nimium magna illa sit, aut hi carnibus contra ac senes plerique solent, etiam nunc mollioribus, et quasi teneris. Magnitudinis autem pulsuum si multo evidentissima causa non esset; ex illis conjici posset quæ supra (1) hic illic attigimus, cum de contrario vitio ageremus: nec vero morari hic vacat, ubi singulorum discriminum cursim, ut vides, quasdam causas, quæ faciliores nobis videntur, quasi exempli causa, indicamus; fontes enim monstravimus supra (2), unde longe et plura, et exactiora haurire, cum libuerit, queas. Unum illud nunc restat, ut de pulsuum vehementia quæramus. Etsi enim cum verba fecimus de asphyxia et de pulsus debilitate, nonnullas indicavimus causas, quarum oppositæ vehementiam faciant necesse est; accidit tamen aliquando, ut vehementia tanta sit, et cum iis conjuncta, ut peculiaris ejus causa in cadaveribus, si forte sub sensum caderet, quærenda esse videatur : quod in eo fecimus viro, cu-

(1) Ut n. 15 et 19.
(2) N. 12.

jus protinus subjicietur historia; ut qui ab asphyxia orsi sumus, vitiis intermediis jam percursis, in contrario illi maxime vitio scribendi finem faciamus.

34. Sutor consistente ætate, nulla in re, ut aiebat, delinquere solitus, nisi in nimio vini potu, ante menses circiter quatuor tentari cœperat universi corporis lassitudine et pulsatione ad regionem cordis, cum spirandi difficultate conjunctis. Quæ cum in dies crescerent, Paulus Salanus medicus Bononiæ exercitatissimus, aneurysmate laborare hominem censuit, nec semel detrahi sanguinem jussit. Novissime ad ea quæ diximus, accesserant animi defectiones, cum in nosocomium S. Mariæ de morte exceptus est. Erant eæ defectiones, et spirandi difficultas noctu graviores, tunc potissimum cum homo capere somnum volebat, illisque ingruentibus, brachium dexterum acerbo dolore corripiebatur, non secus ac si dilaniaretur. Assidua autem erat ad cordis regionem, indeque ad umbilicum usque pulsatio tanta, ut majorem sensisse aut vidisse vix meminerim. Nam visu etiam tota percipiebatur: et quanquam major erat in pectore, sic tamen ea quoque pars quam dixi, abdominis impositam manum percutiebat, ut cunctis non modo in thorace, sed in ventre etiam aneurysma esse videretur. Aiebat æger, eam se pulsationem ubique percipere, ut vel ad extremos pedum digitos perveniret. Et sane carotides quoque, et tempo-

rales arteriæ, et quas sæpius tangebamus, radiales iisdem magnis vibratisque pulsibus agitabantur. Pedes erant subtumidi. Vix quidquam cibi sumebatur. Et quanquam febris erat nulla, et poterat æger, cum minus difficilis fiebat respiratio, in utrum liberet latus cubare; capite autem egregie valebat; tamen graviter adeo morbum ferebat suum, ut mortem sibi præoptandam existimaret. Cujus voti compos factus est quarto ex quo in nosocomium venerat, die. Cum enim forte ad alvum exonerandam surrexisset, vix in lectulum regressus, spiritum ducere, nisi erecta cervice, non potuit, in eaque spirandi difficultate mortuus est.

Cadaver secuimus kalendis quintilibus anni 1705, labra valde livida inter secandum adnotantes, atrum autem et fluidum sanguinem, qui, dissectis circa jugulum integumentis, defluxit. Thorace aperto, flavum serum in cavo ejus dextero animadversum est. In sinistro tota pulmonis convexa facies ad pleuram adhærebat per interjectam crassam et mollem quasi membranam, quæ hinc a membrana pulmonis, inde autem a pleura poterat sine laceratione separari, reliquæ et indicium, ut opinor, prægressæ olim peripneumoniæ. Pulmones sani. In pericardio seri turbidi aliquantum. Cor potius magnum, sed intra modum. In hujus caveis vasisque, cum iisdem communicantibus, nihil usquam polyposi; sanguis ater duntaxat, et leviter in grumos coac-

tus. Cum omnia attente perscrutarer, vix potui animadvertere in una de tribus valvulis quæ pulmonari præficiuntur arteriæ, subduri aliquid, et ad cartilagineum accedentis in medio valvulæ; ad ejusque limbum præsertim. Cæterum nulla cordis, nulla auricularum, nulla vasorum sive in thorace, sive in ventre dilatatio. Quin etiam cum arteriam magnam a corde ad divisionem usque in iliacas aperuissem, nihil in tota ejus interna facie adnotare licuit, nisi leves quosdam, et inæquales quasi sulcos, in longitudinem ductos, eosque primum ab ipso arteriæ initio ad eam usque partem quæ adhærere incipit thoracis vertebris, et rursus, sed levius, qua sub diaphragmate cæliacum edit. Ventre priusquam id quærerem, adaperto, et flavæ aquæ copia non ita modica in eo conspecta, intestinum colon ab jecinore ad finem usque in perangustas cellulas coarctatum et contractum quoque ventriculum animadvertimus, neutrum mirantes, quippe in homine, vix quidquam, ut diximus, plures jam dies comedente. Itaque nihil in ventris visceribus præter naturam inventum est, nisi quod hepar erat duriusculum, et maculis exterius distinctum, quædam quasi granula mentientibus. Cerebrum, quod reliquum erat, egregie constitutum deprehendi; quanquam tenuem meningem non ita difficile fuit ab illæso cortice detrahere. Denique e vertebrarum tubo nihil aquæ prodire vidi.

flaccidum fuit, pulsus vehemens. Scilicet aut quanto pauciores poterat descriptum ibi ejus cerebrum spiritus secernere, tanto plures secernebat cerebellum, vel, si mavis, spinalis medulla, et ad cor mittebat, aut cum resolutione aliorum nervorum, irritatio, ut sæpe accidit, aliquorum, et in illo cardiacorum, conjuncta erat, aut certe aliquid ejuscemodi fuit. Atque ut observationibus utamur, quæ ingentem arteriarum omnium pulsationem commemorant; vide, quæso, duas quæ ex duobus celeberrimis Parisiensibus auctoribus in Sepulchretum relatæ sunt. Altera (1) Ballonii est in juvene, cordis palpitatione jam diu affecto, cui *omnes arteriæ evidenter in singulis fere partibus palpitare videbantur*. Paræi est altera (2) in quodam vestiario, qui *micantium impetu arteriarum omnium pulsum se percipere dicebat*. In primo *adeo omnes cordis valvulæ, et magna arteria distenta visa est, ut cor triplo aut saltem duplo amplius videretur*. In vestiario autem *arteria venosa* reperta est *in eam amplitudinem dilatata*, ut *manum in pugnum complicatam capere posset, et interna ipsius tunica ossea*. Nunc quæro ex te, num vasorum distentiones dilatationesque augeant impellentem fibrarum vim et fluentis humoris impetum? an

(1) L. 2, s. 8, obs. 26, § 2.
(2) Sect. hac 9, obs. 9.

illam potius, et hunc minuant, quemadmodum paulo ante indicatum est? Quod si agnoscis, veri igitur similius videbitur, quæ causa in utroque antea fecerat aneurysmata, eamdem, vel his factis, perstitisse, imo adeo validam secus ac frequentius accidit, fuisse, ut tantam illam arteriarum omnium pulsationem servarit.

36. Dixi autem *aneurysmata*, Paræi quoque observationem complectens, primum quia hic eadem voce usus est, *aneurysmate arteriæ. venosæ,* tum etiam quia dubium mihi est, ne forte per incuriam ita scripserit, cum vellet scribere *venæ arteriosæ*, id est arteriæ pulmonaris. Dubitandi autem causa est multiplex. Nam primum in historiis, quas legisse memini, omnino duabus maximæ dilatationis arteriæ venosæ, id est pulmonaris venæ, tantum abest ut ingens illa memoretur universalis pulsatio; aut pulsus non memorantur, aut minimi debilesque fuisse dicuntur. Illarum altera est Hildani cent. 2, obser. 89; non ut perperam ab Lancisii (1) typographis indicatur, 99; altera autem Vieussenii in tract. de corde, gallice scripto, cap. 16. Quin etiam sic mihi accidit, ut cum ejus venæ truncum, nempe sinum in quem rami omnes ipsius influunt, æquo ampliorem offendi, pulsus præcessisse audirem, aut languidos, aut nullos, quemadmodum epistolam

(1) De aneur. propos. 53.

relegens XVIII (1) cognosces (2). Deinde in utraque illa historia, cordis palpitationem et spirandi difficultatem fuisse lego : quas in Paræi observatione non solum non video nominari, sed credere debeo abfuisse; cum *pila palmaria ludentem* extremis horis virum, de quo loquitur, animadverto, quod exercitationis genus utrumque incommodum exacerbando, non voluptatem, sed molestiam attulisset. Contra in eadem observatione invenio quod neque in duabus illis occurrit, neque a venæ illius dilatatione videtur expectandum, ut *dolens* videlicet, *et tumens locus* exterius appareat. Solet id fieri ab dilatati aut cordis, aut arteriosi vasis pulsatione; estque in hoc multo quam in venis, frequentius, ut *interna tunica ossea* inveniatur : quanquam hoc ipsum quomodo Paræus de vena dicere potuisset, haud satis intelligo, qui venam *unica constare tunica;* non, ut arteria, *duas obtinere tunicas*, scripserat (3). Vides igitur, quæ in ejus observatione hæsitare me cogant. Neque enim faciunt, ut omnino *venam arteriosam* scripsisse credam; nam sic quoque difficultates, non tot quidem, sed tamen aliquot ex his quas attigi, superessent. Me quidem non fugit, hujus etiam venæ, id est arteriæ pulmonaris, dilatatæ exempla haberi,

(1) N. 2 et 34.
(2) Vid. etiam Epist. 64, n. 7.
(3) Oper. l. 2, c. 10.

quamvis multo quam arteriæ magnæ pauciora: ut in Rivæ illa icone (1) qua primum majorum omnium vasorum dilatationes pictæ sunt, et in illa ipsa quæ paulo ante indicata est, Vieussenii historia, et apud Kerckringium (2), atque ut in iis observationibus, quæ et prægressa habeant signa, et in Sepulchreto extant, subsistamus; Alardus Mauritius Egerdes (3) *magnitudinem præternaturalem* describit pulmonaris arteriæ, *quasi aneurysmate affectæ, et hinc inde sacculos cruore coagulato turgidos habentis appensos*: et nisi huc referenda est Scholiographi Hollerii (4) observatio *abscessus* in eadem arteria, quem et Poterius (5) ait *in pluribus* sibi observare licuisse, Cæsalpinus (6) certe proponit *arteriam quæ ducit in pulmonem, duplo latiorem naturali*. Cave enim credas cum Boneto (7) sic eum *arteriam venosam vulgo, Neotericis venam pulmonariam* designasse, qui hos docuit in quæstionibus Peripateticis (8) ita loqui, ut nunc loquuntur, et sibi constans in illo ipso quem Bonetus laudat, artis medicæ libro VI, antequam istam scriberet obser-

---

(1) Eph. N. C. Dec. 1, A. 1, obs. 17, litt. R.
(2) Spicil. anat. obs. 16.
(3) Sepulchr. l. 2, s. 5, obs. 4 in addit.
(4) Ibid. s. 8, obs. 27, § 1.
(5) Insign. curat. et obs. cent. 3, c. 22 in fin.
(6) Sepulchr. obs. 27 modo cit. § 2.
(7) In schol.
(8) L. 5, qu. 4.

vationem, bis confirmavit (1) quam vocassent Prisci *venam arterialem*, omnino *veram arteriam esse*, arteriam, inquam, *in pulmonem ducentem*, cum *vena* sit quam illi *arteriam venalem* dicebant, in cor *introducens ex pulmone*. Nunc igitur vide, cum dilatatione pulmonaris arteriæ fuisse in sancto illo sene, de quo loquitur Cæsalpinus, et palpitationem cordis, et propter duas abruptas a cartilaginibus costas manifestum exterius locum, quo se pectus alterne tumens attollebat. Nec, si huc attinet Scholiographi illius observatio, in hac deerat palpitatio cordis: cujus oblitus videri potest Bonetus, cum ejusdem, opinor, observationis partem alteram, ad syncopem facile attinentem, quæ Antipatro accidit, ipse ad pulsus inæqualitatem referens (2), observationi opposuit (3) conjecturam Saxoniæ, quippe de homine etiam tum vivo sermonem habentis: quo in judicio num fallar, tu constitues, cum apud ipsum Saxoniam illumque Scholiographum, non *ad cap.* 3, sed *ad cap.* 30, ea quæ nunc attigi, recognoveris. Quod vero ad respirationem attinet; minus hanc fore difficilem, ubi impedimentum, hoc est dilatatio, ad arteriæ pulmonaris initium sit, quam ad venæ finem, et ratio ostendit, et ex

(1) C. 9 et C. 19.

(2) L. 2. s. hac 9, obs. 6.

(3) In schol.

iis quæ Bellinus docuit (1), et Albertinus (2) observavit, colligi licet (3). At enim in pluribus, quæ indicatæ sunt, dilatati hujus aut illius vasis observationibus alia erant, in corde præsertim, vitia, a quibus potissimum tum quod deessent, tum quod essent quædam signa, repetendum est; in Alardi autem observatione, nullum horum quæ quidem supra memorata sunt, extat. Fateor, eoque hæsitare me dixi. Sed tamen quo magis omnia expendo, et Paræi historiam relego, eo magis suspicari cogor, in ea saltem deesse aliqua, ex quibus nonnulla, et vehementem illam in primis arteriarum omnium pulsationem intelligamus.

37. Cujus ad causam ut redeam, et ad ejus a me descriptam historiam, si per illam hanc credis non perperam explicatam, intelligis primum, tanto diligentius obstandum initiis aneurysmatum, ut Lancisius (4) vocat, spuriorum, quanto manifestius est, vel priusquam verum aneurysma fiat, interdum ab illius causa defectiones animi, et non ferendam vim mali, et mortem quoque ipsam afferri : quæ vitari possent omnia per curationem idoneam matureque institutam, qualis

(1) De morb. pector.

(2) Comment. de Bonon. Sc. Acad. tom. 1, in opusc.

(3) Vid. tamen Epist. 64, n. 7 et 8.

(4) De aneur. propos. 5.

in iis fuit, de quibus supra (1) ex Platero et ex Commercio litterario indicatum est, et illa præsertim blanda et Lancisianis similis, quam Bonhomo adhibuit prævotius noster (2) : quin sola diæta quantum valeat, his perpaucis verbis indicavit Ballonius (3) : *Cuidam omnes arteriæ micabant manifesto. Mirum id fuit. Instituta diæta curatus est.* Deinde vides, cujusmodi sint in arteria initia illorum aneurysmatum, quæ videlicet neque ab nativa illius imbecillitate, neque ab erosione fiunt, nedum a vulnere aut contusione. Nempe vehemens impetus quo sanguis ab nimium adaucta vi cordis et arteriarum in has diutius urgetur, tam crebris denique, et æquo gravioribus ictibus majoribusque distentionibus earum latera, quantumvis per se satis firma, lædere incipit, tunicæ earum intimæ villos tenuissimos quidem, sed arctissime compactos, ita distrahendo, ut prima læsio sulcorum forma, quos descripsimus, se prodat. Hanc deinceps cæteræ in proxima tunica consequuntur læsiones interdum citius, alias serius, ut major impetus sanguinis minorque arteriæ firmitas est, aut res contrario modo se habent : fitque tandem verum aneurysma, sive in omnem partem expansum, sive instar sacci a latere appensi, ut villorum

(1) N. 25.
(2) Apud Rhodium, cent. 2, obs. med. 40.
(3) Paradig. 15.

distractio vel circum undique, vel uno in latere facta est. Sic epistola XVIII (1), relegens quæ in magna cujusdam feminæ arteria descripsi, sulcos hujuscemodi in longitudinem ductos reperies in illa arteriæ parte quæ nondum erat dilatata: superius autem certo loco non secus ac si magis distracta fuisset, arteriæ fibras ipsas apparuisse; quo loco nimirum credibile est, futurum fuisse ut in sacci formam excresceret, si diutius vixisset mulier: denique ab eo ferme loco ad cor usque arteriæ tunicas jam in omnem partem fuisse expansas. Nec vero illud morari te debet, quod pulsus in ea femina percipi non poterant. Neque enim an semper ita res fuisset aut esset constabat: et si forte convulsionum vi id in artubus accideret, tanto ob id etiam, major sanguinis impetus in aortæ ipsius tunicas esse poterat, quod mistus esset ex *adaucto impetu recto et reflexo*, sicuti ab Lancisio (2) indicatum est. Eademque a me de muliere illa altera dici credito, cui simul in aorta lineas, istorum sulcorum non dissimiles, simul subobscuros in carpis pulsus epistola proposui XXIII (3): tanto autem magis eadem dici, quod ingens in illa erat cordis palpitatio, vasorum autem in collo pulsatio oculis ipsis occurrebat. Quales autem fuerint pulsus in aliis,

(1) N. 34.
(2) Oper. modo cit. propos. 36.
(3) N. 6.

quorum magnam arteriam intus sulcatam inveni, etsi ignotum est nihil tamen prohibet credere fuisse, interius præsertim, vehementiores quam iis corporibus secundum naturam conveniret: imo in nonnullis eorum profecto verisimile est, ut in sacerdote de quo scriptum fuit epistola IV (1), et in Veneta muliere, de qua epistola XXVI (2) scribetur, cujus aorta sulcos, si qua alia spectabiles ostendit, cum dilatatione, et certo loco etiam cum erosione conjunctos. Accedit enim haud raro ad impetum sanguinis, progrediente morbo et tempore, causa alia quæ vim habeat erodendi, unde initium accelerari potest legitimi aneurysmatis, quemadmodum recte animadvertit Lancisius (3), et generatim indicavit Fernelius (4). Spurii autem aneurysmatis causa, priusquam legitimum fiat, id est antequam arteria ab impetu sanguinis sit dilatata (cujus rei signum pulsatio præbet ex angustiore jam facta latior) quo læsionis genere vitiare arteriam incipiat, sub oculos jam a nobis positum existimamus, simulque ostensum vel eo tempore nonnunquam hominem posse ab illa eadem causa gravissime torqueri et vita privari. Hæc ad ea quæ Lancisius docuit adjunges, si tamen placuerint: et valebis.

---

(1) N. 21.
(2) N. 21.
(3) Oper. cit propos. 39.
(4) Patholog. l. 5, c. 12.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA XXV.

Agitur de Lipothymia et Syncope.

Asphyxia quidem, ut superioribus litteris (1) ostensum est, sine syncope esse potest: sed non syncope sine asphyxia. Illud difficillimum intellectu est: hoc facillimum. Minime enim mirabile est, qui mortuorum similes jaceant, in his ut cætera fere omnia vitæ indicia, sic pulsus etiam deesse. Contra, non satis mirari possis, in quibus nullum arteriarum motum reperias, in iis pleraque eorum vigere quæ in hominibus non vivis modo, sed sanis etiam spectamus. Facilior igitur syncopes quam asphyxiæ tractatio est: nec difficilior lipothymiæ, quippe a syncope non nisi gradu discrepantis. Harum utriusque causas, quæ Valsalvæ quidem, et mihi in cadaverum dissectione se obtulerunt, ex epistola hac cognosces. Ille igitur sic invenit.

2. Juvenis duodetriginta annorum, procerus et pinguis, rubraque a natura facie, crebro stomachi dolori obnoxius, qui sibi dum inclinato corpore caput demittebat, a stomacho aliquid ad

(1) N. 9.

fauces means sentire videbatur, interdum ob virium debilitatem, laboriose se movens, et anxie respirans; his etiam animo usque adeo deficiens, ut mortuus videretur; sæpe quoque de dolore capitis et vertiginibus conquestus, cum aliquot ante mensibus pristinam pinguedinem amisisset, rubrum tamen faciei colorem servasset, die tandem quadam, vespertino tempore domum redit lassus, et solito stomachi dolore vexatus: ventriculi regionem petroleo inungit, cœnat, noctemque placida quiete transigit; ut mane expergefactus, quærenti uxori quomodo se haberet, recte, responderit. Surgit, ut alvum exoneret. Dum lectum repetit, vix pedes attollere jam posse, vacillare et quasi cadere ab uxore conspicitur. Tandem ad lectum pervenit, in eumque confestim se rejicit, hoc unum, et semel clamans: o morbum ingentem! Facie multum rubet, pallescit postea, leve ad vomitum irritamentum ostendit, lotium et fæces reddit: brevi moritur. Mortui facies et collum ad laryngis latera, cum livore tumebant. Ventre aperto, chylifera per mesenterium vasa conspiciuntur; a cœna autem ad mortem sex circiter horæ intercesserant. Lien duplo major erat. Ventriculus autem qua lienem spectabat, adeo tenuis, ut ne dimidium quidem ejus æquaret crassitudinis quam in reliquis habebat partibus: illoque in loco ad superiora multis intus erat sanguineis punctis distinctus. In ventriculi autem cavo subflava inerat

materia. Thorace recluso, nil, nisi in corde, adnotatione dignum fuit, cujus auricula dextera adeo erat dilatata, ut tertiam cordis æquaret partem : dexter autem ventriculus copiam fluidi sanguinis ingentem continebat, cum eaque minorem polypum, naturæ multum ab iis concretionibus discrepantis quæ in eorum corporibus sæpius occurrunt quos febris, aliive ejusmodi morbi interemerint. Substantia enim erat multo crassiore, atque aliter ac in illis compacta, colore autem carni simili. Cranii fornice exsecto, dum crassa meninx incideretur, serum prodiit ad uncias duas : cujus paulum in ventriculis quoque cerebri repertum est, cætera sani.

3. Cum ad ventriculi, capitis et cordis morbos hæc attineat historia, inter hos ultimos referre malui, propterea quia duæ illæ prægressæ animi defectiones, graves adeo ut hic juvenis mortuus esse crederetur, cujus generis novissima fuerit, ex qua revera mortuus est, satis videntur significare. Nam quicumque modus fuerit quo hujus ultimæ initium ingruit, et quæcumque capitis, nervorumque in ea conspiratio, nihil magnoperè obstat quominus in syncopen desiisse arbitremur : quod confirmat subsecutus faciei pallor, nec recrementorum infirmat exitus, quippe cum sphincterum laxatio interdum syncopi quoque communis sit. Magnus certe inventus est in corde morbus. Nec vero id ob parvum illum polypum dico, cujus qualiscumque substantia, structura

et color apparuerint, non propterea decet eorum oblivisci, quæ superiore epistola (1) exposita sunt. Sed ob tantam illam dico dexterarum cordis cavearum dilatationem. Nisi enim fuisset ventriculus ille multum dilatatus, ingentem continere sanguinis copiam non potuisset: neque cum hic tanta sanguinis copia tumeret, non magna esse potuit proximæ auriculæ dilatatio, quæ tertiam adeo ampli cordis partem æquaret. Amplificatis autem cordis caveis, non insolitum esse animi defectiones accidere, præter Albertini (2) observationes, illas ab dilatationibus repetentis *speciatim caudicis venæ cavæ, sive auriculæ cordis dexteræ* sic ut *nonnunquam in syncopem cardiacam desinant*, præter observationem XI quæ in sectione X est Sepulchreti, huc attinente, et alias fortasse ejuscemodi, denique præter illam, quam alibi quoque commemorandi occasionem habuimus, Grassii filii (3) de muliere lipothymiis crebro redeuntibus obnoxia, quæ demum, vix advertente quopiam, mortua et pro apoplectica habita, nullum usquam, nisi in dextera cordis auricula, vitium perscrutantibus exhibuit, consuetam molem vel duplo superante; præter has, inquam, observationes, ostendunt aliquæ etiam ex nostris, ut quæ de cannabis carminatore su-

(1) N. 30 et aliis.

(2) Comment. de Bonon. Sc. Acad. tom. 1, in opuscul.

(3) Eph. N. C. cent. 5, obs. 24.

periore epistola (1); et quæ de sutore XVIII (2) descripta est, quorum utrique, illis defectionibus obnoxio, si vitam syncope ereptam dixeris, facile annuam. Sed insuper leges in eadem epistola XVIII, observationes alias duas (3), quas cum proposita Valsalvæ compares, explicatumque etiam invenies (4), quomodo dilatatum cor facile succumbat denique oneri sanguinis prægravanti, et celerem afferat mortem, præsertim si quid accedat unde illius expellentes vires imminuantur. Cujus rei causam in eo de quo loquimur, juvene facile repetere ab nervis potes sive ob acrem, qui repente læsum ventriculum corripuerit, dolorem convulsis, sive ab aqua illa sub duram meningem improviso effusa aut saltem aucta, et quidquid intra cranium erat, premente, adeo aut compressis, aut spirituum influxu ex parte privatis, ut ejusmodi cordis motui servando pares amplius esse non possent. Itaque sanguis in cavis ejus dexteris, et quod consequitur, in venæ cavæ, et proximis hujus ramis jugularibus cumulatus, subsistit, eumque in collo ad laryngis latera, et in facie livorem tumoremque effecit.

4. Sacerdos annos natus sexaginta, per trigin-

(1) N. 13.
(2) N. 2.
(3) N. 8 et 14.
(4) N. 3.

ta circiter capitis et ventriculi debilitate vexatus, siti quoque, et repentinis, præcipue dum stabat, animi defectionibus, cum pectoris angustia et pulsus intermissione, in febrem tandem incidit tertianam duplicem continuam, quæ acutior in dies facta, in ardentem, atque adeo lethalem degeneravit. Abdomine diducto, omentum prægrande inventum est, quod se in funis modum intorserat. Dexter ren deerat, neque ullum erat vasorum ejus emulgentium vestigium: sinister naturali erat magnitudine, et vesiculam aquâ plenam, quam hydatidem vocant, fovebat. Thorace dissecto, ventriculus cordis dexter satis magnam concretionem polyposam ostendit, quæ ad mediocrem tractum se per venam cavam producebat; sinister minorem, quæ venam pulmonarem adibat. Denique cranio circumsecto, quod antiqui morbi sedem continere existimabatur, intra cerebri ventriculos aquæ multum, glandulæ autem plexus choroidis plurimum tumidæ conspectæ sunt.

5. Hic sacerdos si idem non fuit ac monachus de quo mihi (1) Valsalva dixerat, bis alterius defectum renis ipse viderit, necesse est. At si idem fuit, ut opinor, aut in tractatu de aure humana(2) non sinister ren fuerat scribendus, sed dexter, aut hic non dexter, sed sinister. Verum uterlibet

(1) Advers. anat. III. animad. 32.

(2) C. 2, n. 14.

ren defuerit, cum esset is quo uno homo iste prææditus erat, naturali magnitudine, et, quod consequitur, non tantum lotii secerneret, quantum duo secrevissent; num inde pleraque deducenda sunt ex iis incommodis quibus tamdiu conflictabatur? num præsertim ex quo ad minorem ea qua opus fuisset, secretorii urinæ organi magnitudinem labes accesserat aliqua ab interna hydatide, quæ, si non aliud, at certe aliquid de ea magnitudine detrahebat, num, inquam, tunc saltem plus aquæ in cerebri ventriculis cumulari cœptum est? Nam antea quoque aliquam illius copiam in iis fuisse, capitis debilitas, et quæ ad thoracem attinebant incommoda videntur significare, cum in illo nihil præterea, in hoc vero nihil per sectionem deprehensum sit, quod merito accuses. Verum undenam fiebat, ut præcipue dum staret, illis corriperetur deliquiis? An quod nullus magis quam stantis, hominem lasset corporis situs? An quod ventriculum, jam per se debilem, pondus tunc magis distraheret prægrandis omenti? Hoc autem unde sic intortum? Si ex historia appareret, quid præter ea quæ adnotata sunt, homini aut extrinsecus, aut interius accidisset, unde omentum diu in unum locum adigi comprimique posset, rem exponere conarer ad eum fere modum ad quem Ruyschius (1)

(1) Obs. anat. chir. 63.

ejusdem coarctationem mutationemque in farciminis formam explicavit. Ut ad illud redeam quod præcipue hic nobis propositum est, videlicet ad animi defectiones, noli mirari, si in hoc quoque homine non sine interjecta nervorum mentione possim earum causam indicare, quando nihil nisi in cerebro, et ad ventriculum repertum est, ubi hanc fuisse conjiciamus; nervi autem sive ad originem compressi, sive alibi irritati, quam sæpissime et evidentissime faciunt, ut animo deficiamus. Constat id ex tot deliquiis quæ homines prehendunt aut certe animi affectibus de improviso perturbatos, aut teterrimis odoribus perculsos, aut acerbissimis nervosarum partium et ventriculi præsertim doloribus correptos. Nec obstare credas quæ de cordis motu hoc tempore disputantur, quasi a nervis minime penderet. Aliud enim est absque nervis posse ad tempus cor moveri: aliud iis læsis, et præsertim irritatis, non posse cordis motum vitiari, plurimum minui, atque adeo interrumpi. Illud primum si cui alii, certe amplissimo Senacio (1) erat notum atque perspectum. Sed num propterea negavit alterum? Imo vero si præclarum ejus de syncope caput (2) leges; videbis sane, haud aliter ac modo a me factum est, id mali subinde ab nervis ubi irritatis, præsertim vero sive in cerebro com-

(1) Traité du cœur, l. 2, ch. 7.

(2) L. 4, ch. 12, n. 2, 5, 7, 9.

pressis, sive ibi, aut in ventriculo stimulatis, deducere. Verum ne ab iis recedamus quæ in morbidorum cadaverum sectione inveniuntur; hanc quæ sequitur, Valsalvæ observationem perlege, et nervos, si potes, minime incusa.

6. Vir nobilissimus, patre natus articulorum doloribus et catarrhis obnoxio, a prima adolescentia varis et scabie, mox virulentis gonorrhœis sæpe, et penis ulceribus, denique in extrema juventute paternis illis doloribus vexatus, cum ab his omnibus liberari cuperet, disparem curationis exitum habuit. Nam quod ad venereas illas noxas attinebat, eæ quidem facile remediis obsequebantur, nulloque relicto post se luis vestigio, facessebant. Articulorum autem dolores, quamvis nec semel, et multifariam impugnati ab iis præsertim medicis, qui, cum venerei subesse aliquid existimarent, modo hydrargyrum, alias lignorum decocta exhibuerant sudorem concitantes, nunquam tamen ita abigi potuerunt, ut non subinde plus minus incommodi afferrent, articulosque debilitatos relinquerent. Quos ut confirmaret, temere per se consilio capto, Euganeis balneis, et lutis cum vel præter modum usus esset; nec sui voti compos est factus, et mox capitis doloribus non sine plenitudinis sensu vexari cœpit, tum oculorum inflammationibus et narium hæmorrhagiis. Quarum illæ eo magis sinistro oculo nocuerunt, quod hic multis ante annis consimili diu affectus morbo, ex

erosione corneæ tunicæ albuginem contraxerat, quæ secundo hoc, pariter diuturno, incommodo aucta fuerat, ut nonnihil promineret, pupillæque e regione respondens, objecta duplicare videretur. Hæmorrhagiæ autem, irritis complurium medicorum auxiliis, tamdiu perrexerunt, donec Valsalva facile remedii genus indicavit, velut alias (1) de hoc ipso generosissimo viro ad te scribentes, satis exposuimus. Sed cum postea caput assiduis curis et gravissimis cogitationibus magis magisque infirmasset, rediit creber sanguinis fluxus, sed e narium vasculis, ut opinor, superioribus, rediitque interdum oculorum inflammatio non levis, tum frequens, et repentinus faciei rubor, sensusque caloris in capite, debilitatis autem cujusdam ad infimum occiput, hæc autem omnia tunc magis, cum alvi aut vesicæ excretiones minuebantur. Tandem septimo circiter ante obitum mense, quotiescumque aut scalarum gradibus ascenderet, aut per æquum et planum locum paulo celerius ambularet, aut brachia ita præsertim ut in vestibus induendis facimus, moveret, tunc primum cœpit animadvertere, molestum quemdam frigoris sensum sibi ad inferiorem sterni partem excitari. Qui sensus paulatim adeo mutatus est temporis progressu, ut post unum aut alterum mensem frigus

(1) Epist. 14, n. 24.

illud in dolorem acerbissimum desineret, qui continuo ad caput ascendere ægro videbatur ; et tunc illico visus, pulsus et animus deficiebant. Et quanquam initio non nisi iis quos diximus, corporis motibus hæc succederent, postea tamen vel sine ullo motu sibi deficere videbatur. Sed, quod mirum est, ad violentiores quosdam motus, ut puta sternutationis aut tussis, nihil ejusmodi, atque adeo nullam omnino patiebatur molestiam. Nunquam spirandi ullam difficultatem percipiebat; sed capitis sæpe debilitatem, ut interdum sibi casurus videretur, ni fulcrum aliquod apprehenderet. Sæpe etiam tum interdiu, tum noctu convulsivi motus aliquando universum corpus, alias partem aliquam corripiebant, palpebras præsertim, et brachium sinistrum : nunc convulsio digitum quemdam prehendebat manus dexteræ cum dolore : modo stupor eamdem manum, et crus totum, huic respondens : nonnunquam utroque in brachio sentiendi facultas omnino deficiebat : aliquando utrumque dolore afficiebatur : nec raro ad sinciput dolor erat, aut constrictionis sensus ad occiput. Atque hæc omnia promiscue ad diem usque mortis ægrum torquebant. Cæterum fere ad eum usque diem ciborum appetitus, somnus, naturalis corporis color, et hilaritas intrepidi animi constiterunt. Hæc cum ita se haberent, dici non potest, in quot et quam varias sententias et præsentes, et consulti per litteras medici non infimi nominis discede-

rent, cum alii nihil esse dicerent, nisi hypochondriacam affectionem, alii humorum siccitatem nescio quam, alii nerveorum quorumdam ramorum exsiccationem cum nimia humorum mobilitate conjunctam, alii spasmodicum rheumatismum, aut convulsionem a salinis acribus particulis in thoracis, et artuum musculos se inferentibus, ibique nervos stimulantibus, alii denique irritationem a virulentis ex lue venerea particulis, quæ in mediastino substitissent. Unus Valsalva pleraque eorum quibus æger torqueretur, a causa quæ intra cranium esset, repetebat, tum dolores capitis prope assiduos spectans, et convulsiones, quæ ad tot et tam diversas partes pertinebant, tum quæ post affectiones ex parte similes aliquando in cadaveribus deprehenderat. Itaque ut cæteri auxilia proponebant, quæ peculiari cujusque eorum sententiæ convenirent; sic ipse quantum ea quæ sanguinis copiam, ut turgentiam, aut concitationem ad caput augerent, improbabat, tantum ea quæ his contraria præstare possent, commendabat, præsertim cum videret, si turgentia fieret ad aliam aliquam partem corporis, tunc caput levari, eductoque sanguine ex iis vasis quæ circa imum intestinum sunt, ægrum meliuscule dies aliquot habuisse. Verum ut causæ morbum efficientis sedem generatim ipse cognosceret, et quæ vitæ paulo diutius, et levioribus cum incommodis trahendæ convenirent; tamen peculiarem sedem causæ,

hujusque naturam, remediis insuperabilem, divinare non potuit.

Cadavere enim dissecto, cum reliqua omnia non modo in ventre et thorace, sed in ipso etiam capite sana essent; in falciformi crassæ meningis processu ossa quinque inventa sunt, alia alia forma et magnitudine, sed pene omnia acutis quasi spinis horrentia. Maximum lineas Bononienses quindecim longum, septem in medio latum, unam cum dimidia crassum, valenter annexum erat initio, et proximæ parti illius processus, cujus etiam formam referebat. Hoc os aliquem ad tractum intercipiebant ossa duo, quæ reliqua parte inter se arcte jungebantur. Sic conjuncta, latitudine æquabant lineas decem; sed latius, quinque erat longum; angustius, novem; quod duas lineas erat crassum, inferiori tamen latere, sive quo callosum corpus spectabat pertenue. Hujus extremo se reliqua duo ossa annectebant, processum arcte intercipientia; nam etsi longius, quod lineas nimirum æquabat quatuordecim, erat, ut priora, a latere positum dextero; brevius tamen, quod novem æquabat, latus sinistrum tenebat. Itaque universa hæc quinque ossa bis partem-tertiam, et fere amplius occupabant longitudinis totius processus ab anterioribus incipiendo, et retrorsum pergendo. Præter illa, ossiculum erat, novissime fortasse efformatum, lentis magnitudine.

7. Existimabat Valsalva, ab eo tempore quo

æger Euganeis lutis abusus, materiam quæ arthritidem facere consuesset, arcere ab articulis studuisset, illius materiæ partem aliquam inter falcati processus fibras intercipi, et dolores capitis, quibus nunquam antea obnoxius fuerat, afferre cœpisse : eamdemque sensim postea in ea quæ descripta sunt, ossa concrescentem, postquam horum aculeis proximam utrinque meningem tenuem incepisset compungere, in quibusdam præsertim corporis motibus, eas convulsiones excitasse, a quibus cum cætera, tum illæ animi defectiones orirentur : quarum potissimum causa istius ægri morbum et dissectionem in hanc epistolam retulimus. Ultro tamen fatebatur, satis illud explicari non posse, cur ad tussis aut sternutationis motus, quibus vehementius concuti meninges videntur, nihil eorum accideret. Equidem memini, cum tibi alias (1) pleraque ossium, in falcato processu inventorum, exempla commemorarem, graves quidem ab illis noxas, cum meninges pungerent, allatas esse dixisse. Verum non memini, in majoribus motibus non esse allatas, cum a minoribus afferrentur. Sic, exempli causa, in ea observatione quæ in historiam regiæ scientiarum Academiæ Parisiensis ad annum 1711 relata est, juvenis ille qui ob istam causam epilepticis paroxysmis, iisque fere

(1) Epist. 3, n. 21.

semper noctu prehendebatur; tamen interdiu quoque, si ambularet, a motu in eosdem incidebat. Quod si non concussionem tantum, sed majorem quoque in meningum vasis aut copiam, aut impetum sanguinis debemus attendere, unde meninges ipsæ magis ad ossicula urgeantur, quemadmodum et ratio indicat, et observationes confirmant Scheidii (1), et Hunauldii (2), quorum alter aliquod, alter unicum ab sanguinis missione levamen cephalææ, aut epilepsiæ, ab ejusdemmodi causa inductæ, adnotarunt; quis est cui sanguinis in meningum vasis aut copia, aut impetus magis augeri videatur ex levi brachiorum, quam ex violento tussis aut sternutationis motu? Sed etsi quod Valsalva intelligere non potuit, nos quoque intelligere non possumus; tamen, quod proposito satis est, apparet, cum aliud præter illa ossa toto corpore non esset, unde gravia, quæ præcesserant, mala repeterentur, ejusmodi autem ossa acerbos dolores capitis, aut diras convulsivas affectiones in tot aliis excitaverint; apparet, inquam, hic etiam quid accusare debeamus. Neque enim, ut in præsule, quem Lancisius (3) describit animi deliquiis, cum se moveret, obnoxium, et convulsionibus tentatum, erat hic in corde et cerebro quidquam, unde

(1) Dissert. de duob. ossicul. in apopl. qu. 6.
(2) Hist. de l'Acad. roy. des Sc., an. 1734, obs. anat. 2.
(3) De subit. mort. l. 1, c. 20, n. 3, 4.

potius hæc repeteres quam ab ossibus, quæ in præsulis quoque crassa meninge reperta sunt.

8. At enim, inquis, exempla etiam extant ossium in eadem meninge deprehensorum, a quibus tamen ulla orta incommoda non adnotantur. Ego vero adeo hæc non nego, ut meis non dubitem observationibus confirmare. Nam præter illud os magnum quod alias (1) descripsi, inveni alterum in viro, de quo alibi (2) sermo erit, mediocris uvæ acini magnitudine, superficie leviter granosa, interjectum crassæ tenuique meningi, quod sibi respondentem foveam excavaverat in diducto cerebri sulco qua hemisphærii sinistri pars superior ab anteriore suo extremo digitos transversos quatuor distabat, sesquidigitum autem ab hemisphærio dextero, foveæ parietibus, et circumjecta substantia secundum naturam se habentibus. Et ne longius a falcato processu abeam; anno 1726 et anno 1744, cum in gymnasio, ut solitus sum, non unum cerebrum dissecarem, in viro itemque in muliere ossa ibi ad hunc modum conspexi. In illo sub ipso vertice, ad singula longitudinalis sinus latera, in ipsa duræ meningis substantia, singula erant non parva ossicula, quorum unum in plures oblongos acutosque quasi denticulos desinebat. In muliere autem, parva ossicula erant tria, fere sub

(1) Epist. 3, n. 20.
(2) Epist. 52, n. 32.

vertice locata, quorum crassissimum ab duobus lateribus, sed ab uno præsertim, similes emittebat denticulos; reliqua erant squamarum duarum instar majoris et minoris. Inerat illud in ipso externo sinistro latere sinus paulo antea memorati; hæc inter se vicina, nec multum dissita ab infimo falcis limbo, dexteræ faciei ejusdem falcis sic adhærebant, ut nullo negotio avelli possent. Quod si nunc quæras, cui aut dolori aut incommodo ante novissimum morbum hi singuli fuerint obnoxii, me quoque perquisivisse dicam, et præsertim de muliere hac quæ consistente, ut videbatur, ætate, post sanguinis sputum decesserat; sed, ut in mêndicis sæpius accidit, nihil rescire potuisse quod pro certo adnotarem. Num vero propterea ponendum pro certo est, nulla omnino ab iis ossiculis incommoda fuisse allata? Non magis profecto, quam ubi Casp. Hoffmannus (1) silet quæ detrimenta attulisset *os cartilaginosum exacte rotundum*, quod *magnitudine thaleri imperialis*, dura meninge utrinque tectum, invenerat, aut potius, ut omissis minoribus majora commemorem, quam ubi Dionisius (2) scribit se in noto artifice reperisse eamdem meningem, osseam factam propemodum totam, neque indicat quibus is obnoxius fuerit malis. Scilicet aut quæ hæc fuerint, satis cogni-

(1) Apolog. pro Gal. l. 2, s. 4, c. 287.
(2) Descript. d'une oreille du cœur, extr. dilat.

tum habere non potuit, aut si habuit, quod de noto, nec mendico homine potius credo, in locum et tempus opportunius id distulit : quod sicubi fecit, ea perutilis fore videtur historia ad quosdam illius meningis usus, de quibus multum disputatum est hac ætate, aut ex parte aliqua tuendos, aut omnino abjiciendos. Illud præterea animadvertendum est, quod etsi ossa meninges pungentia valde noceant, quemadmodum illud de quo meminit Petrus Borellus (1), *multis cuspidibus horridum, in dura matre* deprehensum, *unde dolores æger capitis diu passus fuerat*, et tot alia ossa ejuscemodi (2); tamen nisi ea forma, et positu sint, ut possint meninges compungere, aut pondere et mole aucta adeo, ut deorsum trahendo aut premendo, sinum præsertim aliquem, et quem diximus, falcis, arctare valeant, fere nullum, ut alias (3) scripsimus, sui indicium sunt præbitura. A quibus ut vides quantum, mitto numero et magnitudine at forma simul et sede illa discreparent quæ a Valsalva inventa sunt; ita noli ejus observationi alias objicere quæ cum ea non sint comparandæ.

9. Atque utinam illa saltem quæ adeo nocent, ossa non minus certas et peculiares quam magnas, sui significationes præberent. Verum hæ

---

(1) Hist. et obs. med. phys. cent. 4, obs. 99.

(2) Ut Sepulchr. l. 1, s. 1, obs. 113.

(3) Epist. 3, n. 20 et 21.

sunt tot aliis causis sæpe communes, ut merito censuerit Scheidius (1), locum vix esse alicui suspicioni eorum ossium tunc etiam cum diuturna quædam capitis mala nullis remediis cedunt, neque satis unquam remittunt. Quod vero, etiamsi plane dignosceretur, ossicula hæc tolli non possent, neque ulterior eorum productio impediri, sicut ab eodem (2) ostensum est. Quo loco vere atque eleganter id dicit, quod et mihi olim venit in mentem, cum senior medicus qui, studio ab aliis dissidendi, non raro in tricas se induebat, os quod ad aortæ initium coaluisse in nobili ægro comminiscebatur, dissolvendum esse proponeret artis auxiliis; fieri enim posse, ut quod durum ex fluido factum esset, rursus ex duro fluidum fieret: nos videlicet, inquit Scheidius, ejusmodi auxiliis *non tam naturæ parcimonia, quam benignitate destitui*; nam quibus ossa, vi morbi nata, solveremus, iisdem simul cætera quæ natura ipsa ossa construxit, destruerentur. An tamen remedia sint quibus non jam facta ossa dissolvi possint, sed facienda, aut certe augenda, in arteriis quidem, impediri, ex iis intelliges quæ aliis litteris (3) perpendentur de ossium in arteriis productione, a suppuratione quadam proveniente, et cum exulcerationibus

(1) Qu. 6 cit. supra, ad n. 7.
(2) Qu. 7.
(3) Epist. 27, n. 30.

earum conjuncta; nam quæ possent huic causæ obstare, illi quoque possent effectui. Verum ut ut res se habeat in quibusdam arteriarum ossificationibus, num idem judicium de iis quoque ferendum sit de quibus hic loquimur, mecum interea dubitabis. Neque enim cum ossa in meningibus inveni, suppurationis indicia aut exulcerationis, vidi adhuc fuisse conjuncta : nec qualescumque osseas, aut, si mavis, ossiformes tantummodo, bracteas vidi : sed vera plane ossa conspexi. Nam, ut cætera prætaream veri ossis indicia, si descriptionem releges (1) magni illius ossis quod in falce deprehendi, videbis certe, ut in simplex utrinque stratum ex parallelis osseis fibris desineret : quo etiam oblongi illi, et acuti quasi denticuli videntur attinere, in quos aliqua ex minoribus quæ supra (2) descripsi, extenuabantur. Hoc autem indicium quod in *ordine* consistit *velut fibrillarum, ut in ossibus observamus, recta excurrentium*, non solum ab laudato Scheidio (3), sed ab aliis etiam viris peritissimis proponi et confirmari video, ad vera ossa a duris alterius generis concretionibus internoscenda. Sic Abrahamus Vaterus (4) ex *striis albicantibus*, et ex *striata textura* verum os a calculo cons-

---

(1) Epist. 3 n. 20.
(2) N. 8.
(3) Qu. 2.
(4) Progr. ad obs. rariss. calcul. et osteogen. thes. 27.

tanter distinguit. Sic ab Joanne Saltzmanno *ordinata fibrarum juxta certam directionem dispositio, merito*, judice etiam cl. Crellio (1), *pro charactere veri ossis suppeditatur*. Quantum igitur ad hoc tempus observare potui, non licet mihi cum viris doctissimis facere qui vera ossa in arteriis potius quam in meningibus agnoscunt. In his autem non solum intra cranium, sed intra vertebrarum quoque tubum, ibique in ipsa arachnoide, quod nescio an aliis antea acciderit, si non os, at ossis, ut puto, inchoamentum conspexi. Scilicet in eo sene, cujus pleuræ, an membranæ adnati pulmonis, quamdam partem inveni osseam, ut alia epistola (2) ad te scripsi, cum medullæ spinalis, in sua sede a tergo retectæ integumenta studiosis anatomes demonstrarem, diductaque crassa meninge, tenuem inter et arachnoidem aerem immisissem; in hac se totam attollente, particulam animadverti modici cucurbitæ seminis forma et magnitudine, in transversum locatam, albidam, jam ferme opacam, et facie interiore subasperam ac evidenter inæqualem. Hæc lateri sinistro propior, undecimæ respondebat thoracis vertebræ: nec quidquam ejusmodi in cæteris meningibus apparebat. Verum his missis, tribus Valsalvæ defectionum

(1) Obs. de art. coron. cord. instar. oss. indur. n. 9.

(2) XXI, n. 22.

que medullaris, et cerebri præsertim, naturali erat firmitudine: in hac autem sanguifera vascula passim conspicua: quæ et in tenui meninge hic illic sanguine turgentia adnotaveram. Arteriæ carotides ad cerebri basim duriores; nec minus basilaris. Quin hæc circa suæ longitudinis medium cum ex albo flavesceret, aperta inæqualem ostendit superficiem; ut appareret vitium, quod in aorta ad initia superiorum ramorum videramus, per horum aliquos esse intra cranium usque propagatum. Denique pituitaria glandula non solum subsederat præter modum; sed nihil ferme substantiæ amplius continebat.

11. Cum propter aortæ et pulmonaris arteriæ dilatationem majoribus viribus cor egeret, ut sanguinem eo, quo, illis adjuvantibus, solet, protruderet, eæ autem vires, canalibus qui illum ad cerebrum conveherent vitiatis, vel solito essent minores; hinc, opinor, cor sæpius quiescere coactum fuit, donec ob adauctam intra cranium, vitio glandulæ pituitariæ, aquæ copiam, viribus omnibus orbatum, ad perpetuam quietem redactum est, affectu ex syncope et apoplexia misto. Cæterum exempla defectionum animi ex magnæ arteriæ dilatationibus alia fortasse aliis litteris proferemus præter ea quæ dedimus alias (1) ex Valsalva descripta. Nunc ad alia transeamus.

---

(1) Epist. 17, n. 17 et 21.

12. Vir consistentis ætatis, ob grave ulcus alterius cruris, sextum jam mensem in hoc cubabat nosocomio, cum inexpectata syncope sublatus est, ineunte maio anni 1723. Thorace et pericardio reclusis, in illo aqua non deerat cum quibusdam concretionibus, *gelatinam* referentibus: in hoc autem cordis sinistrum ventriculum animadverti æquo crassiorem et duriorem: quod cum a majoribus et firmioribus esse crederem polyposis concretionibus; inciso corde, non nisi tenues quasdam, et mucosas in utroque pariter ventriculo inveni: neque crassitudinem illam et duritiem aliunde esse, quam a crassioribus factis columnis carneis, intra ventriculum sinistrum extantibus, cæterum secundum naturam intus extraque se habentibus.

13. Num satis syncopes istius causam perspexerim non parum dubito. Quacumque enim ratione aggredior rem explicare, illud obstat, non præcessisse alias syncopes, aut saltem animi defectiones. Certe crassitudinis in iis columnis incrementum puncto temporis fieri non potuit: cur igitur, si illo jam perfecto syncope, ex propemodum perfecto nulla facta est lipothymia? Num igitur huc quoque aliquid addendum est, ut puta convulsio a pravis ichoribus ex cruris ulcere, ut pridem, quod *gelatinosæ* illæ concretiones ostendunt, in thoracem, sic tunc repente in nervorum principium invectis? Per eam sane haud multo secus quam in viro illo Pistoriense

apud Lancisium (1) cordis mucrone ad basim violenter ac pertinaciter contracto, simul improvisa syncope induci, simul corde in se conglobato, hujus augeri durities ac crassitudo potuisset. Cor autem *convelli*, et ab Hippocrate olim, nec uno loco (2), dictum est, et ab recentioribus quemadmodum musculum esse, confirmatum fuit, sic negari non potuit, iis esse malis facile obnoxium, quibus et cæteri musculi, et quod consequitur, etiam convulsioni; ut irritatis per ichores pessimos nervis, fibræ cordis in pertinaci convulsione permaneant.

Est vicissim ubi cordis resolutio et laxitas in morbis ejuscemodi culpanda videatur. Sic in historia, alias quoque memorata, cl. Gretzii(3)cum in mortua *ex continuis lipothymiis*, nihil sanguinis in cordis caveis deprehensum est, sed cor *totum flatu distensum* adeo ut *tympanitidem cordis dixisses*; sive aer dum ea viveret, sive potius a morte maxima ex parte a sanguine se evolverit, eumque extruserit; non facile intelliges, quomodo ad illum usque modum distendere parietes, præsertim sinistri ventriculi potuisset, nisi laxissimi fuissent, et denique omnino resoluti. Sed

(1) De subit. mort., obs. phys. anat. 4.

(2) De morbo sacro, n. 18. De nat. mul., n. 46. De morb. mul. l. 1, n. 72.

(3) Disp. de Hydr. pericard. in Procem.

de paralysi cordis erit etiam alibi (1) scribendi locus.

14. Quoniam cæteras, quas habeo, observationes, ad morbos etiam de quibus hic agimus, attinentes, aliis ad te datis epistolis (2) partim proposui, partim sum propositurus; duas perbreves subjiciam historias, quas, cum Bononiæ degerem, accepi ab doctis spectatæque fidei viris. Earum mihi venit in mentem hanc Sepulchreti X sectionem versanti, pluresque legenti, et inter se conferenti observationes, quæ ad vitia attinent cum membranarum cordi circumjectarum; tum ipsius præsertim cordis. Sunt eæ membranæ, ut nosti, mediastinum, pericardium, et cordis membrana propria. De mediastini inflammatione si ea legas quæ ibi sub num. XVIII producuntur, tres credas esse observationes, cum duæ sint; eadem enim omnino est quæ § 2, et quæ § 3 continuo proponitur : quod plane cognosces ubi non tam verba attenderis, quæ nescio qua licentia, aut quo casu in alia alia sint; quam earum primam cum ea conferens quæ legenda indicatur *tit. de Dyspnœa*, id est hujus II libri sect. I, observ. CXXV, § 1, animadverteris ex eodem ejusdemque auctoris loco illam primam accipi, unde accepta dicitur quæ eamdem sequitur. Nec vero ea quæ protinus subjicitur § 4,

(1) Epist. 26, n. 38.
(2) XVIII, n. 2, et XXIV, n. 13 et 34.

et ad pus attinet post pericardii inflammationem in hoc conclusum, dubium est quin eadem sit quæ aliquanto fusius paulo ante data fuerat, § 2, observ. XIII. Quam si ubi tota descripta fuerat, videlicet *sect.* non 3, sed 4, *observ.* 4, perlegeris; intelliges ad membranam quoque tertiam, hoc est cordis propriam, imo etiam ad cor ipsum exesum in parte, et marcidum pertinere. Quod si demum quæras, ad hanc membranam, an ad pericardium, an potius ad aliam aliquam præter naturam, alterutri innatam, spectet illa *tunica quædam superjacens ipsi cordi, plena humiditate quadam fœdi odoris*, quam tunicam, *cum quæreretur* syncopis *causa, in dissectione corporis inventam esse,* testari Galenus dicitur observ. XII; vereor ut ex hujus libris addiscere id possis: et suspicor, si quidem commentaria illa, unde hæc sunt descripta, Philothei sint, aut Theophili, aut Stephani; alium enim aliis in codicibus auctorem præferunt; suspicor, inquam, Galeni librum in quo ea res legeretur, intercidisse: sin autem, quæ Galenus (1) scripserat de emaciata magis in dies simia, et de tumore in ambiente ejus cor tunica, humorem qualem hydatides continente, ea fortasse ad syncopem et ad graveolentem humorem incuria quadam esse traducta. Sed hæc, utcumque se habeant, observationem quæ sequitur, mihi ad memoriam reduxerunt.

---

(1) De loc. aff. l. 5, c. 2.

15. Monachus cum aliis valetudinis incommodis, tum animi præsertim defectionibus conflictatus, vivendi finem fecerat. Pericardium inventum est aqua plenum, et cordi ex parte annexum: a cordis autem mucrone magna hydatis pendebat.

16. Ex ruptis hydatidibus humore effuso, pericardii hydropem fieri, alibi (1) a nobis memoratum est, inter cæteras hujus morbi causas hanc quoque recipientibus. Quam sane in eo monacho locum habuisse verisimile est, aliis antea hydatidibus disruptis, ejus similibus quæ integra etiam tum restabat. Cum hydrope autem pericardii conjuncta aliquando esse deliquia, missæ ad te alias (2) observationes ostendunt. Sed cum hac eam potissimum conferes, quæ superioribus litteris (3) ex Valsalva descripta, pericardii simul hydropem exhibet, simul quasdam ad cor alligationes cum hujus mucronis impedimento. Alterius generis non leve obstaculum cordis motui deprehendit intra pericardium Lanzonus (4), cum feminæ cadaver incideret a frequenti syncope mortuæ, tres videlicet subvirides calculos, quorum unus ea fuit magnitudine ut æquaret pondus unciarum duarum.

---

(1) Epist. 16, n. 44.

(2) Epist. ead. n. 43, et XXIV, n. 34.

(3) Ibid. n. 2.

(4) Eph. N. C. dec. 3, A. 7, obs. 75.

Sed altera, quam sum pollicitus, observatio ad multo gravius, quippe cordis ipsius, vitium attinet, ulcus scilicet. Eam non pluribus, quam superiorem, verbis comprehendam, quot nimirum ex ipso Albertini ore accepi, qui sub præceptore Malpighio noctes diesque ægrô assederat.

17. Præfectus arcis Urbani crebro ad regionem cordis dolore, et hunc consequente syncope corripiebatur. Caute a Malpighio, diligenterque curatus, videri poterat convaluisse, cum denique febre acuta prehensus, confectusque est. In corde et polypi, et ulcus reperta sunt.

18. Cave hunc esse credas eumdem arcis ejusdem præfectum, cujus morbum et dissectionem Malpighius ipse (1) commemoravit, acutissimo dolori ad sternum et brachium alterum obnoxii, et cor habentis quod geminum cor superabat, cum ingenti polypo in auricula ejus dextera. Ille enim ex Baldeschia, hic ex Passionæa, si recte memini, nobilissima gente fuit, neque illi assedisse Albertinus poterat, quippe mortuo anno 1667; neque demum morbus cum morbo convenit, aut dissectio cum dissectione. Cæterum te non puto ex iis fore qui Harveio nimis addicti, ex ulcere dolorem cordis fuisse, mirentur, quod ipse (2) *insensile* esse docebat, propterea quia adolescens, cui raro casu mucro cordis tangi po-

(1) Op. posth. ubi de polypo cordis.
(2) De generat. animal. exercit. 52.

terat, cum tangeretur, non sentiret; quasi vero eum mucronem *caro fungosa excrescens*, uti narrat, non *obtexisset.* Equidem ubi ejusdemmodi caro excrevit, aut ubi cor laxum ac flaccidum est, et ubi membranam propriam cum subjectis huic nervis, aut minus tensam habet, aut ob diuturnam in multa pericardii aqua macerationem, amisit, tunc esse cordis ulcera sine ullo ferme doloris sensu, inficias facile non ibo. Verum antequam hæc, aliave ejuscemodi accidant, mirer, si cor erodatur et exulceretur sine dolore. Itaque cum Olaus Borrichius (1) Centurionis cor describens, exteriorem hujus carnem profunde exesam, in lacinias et villos putrescentes abiisse narrat, minus id mihi mirum est quod tunc Centurio non doleret, *membrana* videlicet *cordis propria* ab acri humore quo pericardium distentum erat, jam *absumpta.* Quod autem *de dolore cordis æger nunquam conquestus esset*, id vero mirum non esse non potest, nisi forte ponamus membranam illam maceratione laxatam secessisse, aut certe maxime hebetem factam esse, priusquam acrior fieret pericardii humor, et ad erodendum idoneus.

19. Tam gravia cor mala, et diuturna fere posse, incredibile priscis auctoribus videbatur, quanquam Plinius (2) rem multo magis quam Aristo-

---

(1) In Bartholini act. med. Hafn. vol. 1, obs. 89.

(2) Nat. hist. l. 11, c. 37.

teles (1), exaggeravit scribendo, sicut alibi (2) memoratum est, *læsum cor mortem illico afferre.* Nam Aristoteles, etsi *in nulla hostia cor ita affectum visum adhuc esse* dixerat, *ut in cæteris visceribus cernitur;* tamen vitiatis nonnunquam iis partibus quæ sunt maxime cordi annexæ, non negavit, *quæ morbo, vitiisque ejusmodi pereunt animalia, iis dissectis, affectus morbosos in corde conspici:* quos, puto, non credidit sic conspicuos fieri puncto temporis. Nec vero Aretæus (3), neque Galenus (4) ab omni cordis læsione illico vitam eripi docuerunt; cùm diserte hic scripserit, quibus cordis vulnus ad ventriculum usque non pervenit, ex iis *aliquos non solum ea die qua vulnerati fuerunt, sed sequenti quoque nocte vivere potuisse;* alter autem, si aphthæ e faucibus intra adyta thoracis descendant, non continuo, sed *illo tantum eodem die strangulare.* Idem tamen cor dixit, *neque ulcera, neque saniosos humores sustinere;* et Galenus ab inflammatione, aut erisipelate, *dum fieri incipit, illico antequam augeantur hujusmodi affectus, animal corrumpi:* itaque, sicut antea scripserat (5), *impossibile esse, ut abscessum cor sustineat.* In eamdemque sen-

---

(1) De part. animal. l. 3, c. 4.
(2) Epist. 21, n. 5.
(3) De caus. acut. morb. l. 1, c. 9.
(4) De loc. affect. l. 5, c. 2.
(5) Ibid. l. 1, c. 5.

tentiam ire his minores medici perrexerunt, priorum, atque adeo vetustissimi scriptoris librorum de morbis (1), qui *nullum morbum in corde oboriri* tradiderat, auctoritatem secuti, nemo sui culpa, sed omnes temporis, donec longe aliud docere cœpit dissectio cadaverum, non bestiarum, sed hominum, ut quos multiplex intemperantiæ genus, præsertim vero curæ, animique affectiones gravissimæ, et longæ non raro cordis, et annexorum vasorum morbis obnoxios faciunt. Aut prima, quantum meminisse nunc possum, aut inter primas Benivenii (2) observatio fuit circa initium sæculi XVI, qui in fure, suspendio necato, *abscessum* offendit *in sinistro cordis ventre, pituita redundantem.* Observationem hanc non ita multis post annis excepit altera medicorum Viennensium, a quibus auditam Matthias Cornax vulgàvit multo postea in explicatione addita Historiæ suæ (3): quæ observatio in Sepulchreto prima est sectionis hujus, exhibetque *plus quam mediam partem cordis saniosam et putredine absumptam*, ex parietum videlicet, ut ego intelligo, crassitudine. Paucioribus interjectis annis, tertiam addidit Nicolaus Massa (4), cujus summam habes in scholio ad Viennensem observationem, quantum

(1) L. 4, n. 13.
(2) De àddit. morb. caus. c. 89.
(3) Gest. in utero fœt. mort. c. 3.
(4) Lib. introduct. anat. c. 28.

memoria tulit Cornacis; nam Massa, ut alia prætereαm, vidit in ventriculo dextero *apostema notabile* interius, auriculam autem sinistram, *quæ parvissima erat, ulceratam totam exterius cum sanie manifesta;* sed ulcus multo majus, *quam sit dimidia pars corticis unius ovi gallinacei*, non in corde vidit, sed *in substantia pulmonis in parte sinistra.* Quam Cornacis hallucinationem, quamvis in Sepulchreto auctam, ubi scriptum est *magnitudine ovi gallinacei*, hic libenter præteriissem, nisi, uti mox videbis, necessario mihi fuisset commemoranda hic servaturo quod promisi litteris superioribus (1), nimirum ut quærerem, num semper cum ulceribus cordis sint et animi defectiones et pulsuum intermissiones conjunctæ.

20. Cum enim Benivenii observatio, hæc paucæ ex iis multis quæ illam sunt postea consecutæ, aut prorsus aut magis quam vellem jejunæ sint quod ad ea attinet quæ præcesserant, memoranda, ut tanto pluris faciendæ sint duæ illæ proximæ, Viennensium et Massæ, quorum illi ante lethalem syncopem multa et crebra eo anno prægressa docent animi deliquia, hic vero in mortuo alioquin ex vulnerati capitis in cerebro et cerebello apostematibus, nihil signorum præfuisse quæ ad cor attinerent, indicare videtur;

(1) N. 22.

facile intelligis mihi esse considerandum an Cornacem sequi debeam credentem ideo in hoc Massæ ægro non fuisse deliquia, quod cordis affectio recentior esset. Sequor autem eo libentius, cum pus animadverto, non modo in corde, sed in pulmone etiam fuisse, scilicet utroque facile translatum ex capite, sub extremo illo tempore cum homo hemiplecticus et mente alienata, moribundo similis jacere potuit. Neque enim in jecur semper ex vulnerato capite saniem transvehi, sed in viscera etiam alia medicus et chirurgus experientissimus deprehendit Molinellius (1): et quanquam huic contigit sic observare, ut ea viscera *nunquam non ex iis essent quæ abdomine continentur;* nihil tamen repugnare video, quo minus aliquando ea quoque sint quæ thorace abduntur (2): neque aliter explicari facile posse, quæ Massa in pulmone et corde hujus hominis invenit, quem ante vulnus *cognoverat sanum*, *et nunquam conquestum de aliquo dolore*, *neque tussientem postquam vulneratus in lectulo manebat, etc.* Huc addere fortasse possem illam saniem, quam colore eodem quo ex gravissimo capitis et cerebri vulnere, ex ulceribus pariter stillantem, in brachio et femore interea reseratis, vir

(1) De Bonon. Sc. Acad., Comment. tom. 2, p. 1, ubi medica.

(2) Quin de his rebus vid. quæ fusius scribuntur, Epist. 51, n. 21 et seq.

cl. vidit Daniel Hoffmannus (1), ut minime dubitaret, quin illa a capite in omne corpus ferretur. Sed mihi satis est magnum quoque Archiatrum Senacium (2), quem hæc præsertim recognoscens, sæpius lego, haud aliter ac a me factum est, Massæ observationem explicare maluisse. Hac ergo seposita, cæteras attendamus. Igitur in sectione hac Sepulchreti X, quinque omnino sunt in quibus cordis legitur exulceratio, videlicet I ut diximus, II, VIII, X, et quæ in Additamentis est II. In sectione autem IX, duæ, haud amplius, nimirum XI et XLII. Omnes perlege. In his duabus pulsuum quidem intermissionem reperies, sed non deliquia. In illis contra, hæc fere invenies; sed non pulsuum intermissionem. Nulla igitur est ex his omnibus quæ utraque habeat. Nam etsi VIII illa sectionis X hunc præfert titulum: *Leipothymia exulcerationem cordis secuta;* re tamen vera, si non ibi modo, aut sectione IX sub num. XLII, est enim eadem; sed V præsertim sectione, ubi sub num. XXI, fusius ex Riverio auctore describitur, perattente inspiciatur; tantum abest ut ulla inveniatur defectio animi quæ mortem præcesserit; ipsam pulsuum intermissionem multis ante mortem diebus jam *desiisse* intelligemus. Sic etiam, si forte dubitas, in XI observatione IX sectionis aliquid deesse quod atti-

(1) Act. N. C. tom. 5, obs. 54.
(2) Traité du cœur, l. 4, ch. 7, n. 2.

neat ad deliquia; eamdem quære ubi plenius proposita est, sub num. XXVII sectionis I; spondeo fore, non modo ut nihil de iis reperias, sed cum Riverio, a quo diligenter, ut prior illa tradita est, fortasse putes simul cum exulceratione cordis dexteræ etiam ejus auriculæ dilatationem *causam fuisse tantæ pulsus inæqualitatis et intermissionis*. Et quoniam supra (1) animadvertimus, quamdam sectionis X observationem, quæ sub num. XIII, § 2, iterumque sub num. XVIII, § 4 proponitur, si alibi (2) ubi tota perlegi potest, inspiciatur, cor in parte *exesum et marcidum* exhibere; ne forte putes, ibi saltem præter animi defectiones, intermittentes pulsus commemorari; pro certo habe, ne ibi quidem de his quidquam esse te reperturum.

21. Sed num aliæ, inquis, præter istas in Sepulchreto non producuntur aut indicantur exulcerati cordis observationes? In sectionibus quidem his duabus IX et X aliæ præterea non producuntur; nisi forte ex IX attinere huc velis XXIII, in qua cordis membrana *erosa excoriataque* memoratur: quæ a me observatio consulto prætermissa est, cum quia cor ipsum erat illæsum, tum præsertim quia nulla diserte quæ conjuncta essent mala commemorantur, aut siquod designari videtur, id ad pulsuum frequentiam spectat,

(1) N. 14.
(2) Sect. 4, obs. 4, l. 2.

non intermissionem. Sed in scholiis quibusdam sectionis X, observationes quidem indicantur nonnullæ, ut sub num. II tum in ea sectione, tum in ejus additamentis videbis. Verum primæ, quæ Tulpii sunt, ut cum ipsius conferas libro, deliquia habent, non pulsus intermissiones: alteræ, quæ ad Cabrolium auctorem spectant, ne ea quidem, sed hoc tantum: *ne quis hinc iis mortem allatam arbitretur; ambo laqueo vitam finiere*. Quod si illius etiam mirificæ observationis ratio habenda est, quæ ante has indicatur, Bernardini Telesii, quanquam in ea non de erosione, sed de hectica ariditate consumpti cordis, et salva *ejus tantum tunica*, prorsus deleti mentio fit, id est, ut ego intelligo, non secus atque in quodam phthisico invenit Peyerus (1), *adeo extenuati, ut sinister ejus thalamus vix mediocre corium, dexter vero simplicem tunicam parietum crassitie æquaret;* certe nihil aliud leges apud Telesium, nisi eum virum *diuturno morbo* fuisse *absumptum:* quæres autem in citato ejus *rer. nat. l.* 5; *c.* autem 24, non 28, apud Meekrenium ipsum indicato, historiam hanc, nisi ea qua dixi, ratione explices, incredibilem: et si in ea pro *cordis tunica* tibi quoque in Meekrenio, pericardium intelligendum videatur, cor ipsum, ut in hecticis non rarissime accidit, cum pericardio

(1) Meth. hist. anat. c. 6, in schol.

connatum intelliges: quanquam autem vel minus credibilis videtur, quippe in sano, repente mortuo, observatio altera (1) *pericardii, continentis membranam cordis, parenchymatis penitus consumpti loco, sanguine nigricante repletam;* quidquid tamen veri habeat, haud alia, opinor, quam prima illa ratione explicabitur. Sed præter sectiones istas duas IX et X, in quibus hactenus perquisivimus, alias esse quæ observationes alias proferant ulcerati cordis, minime dubito, et ex parte scio. In quibus tamen cave numeres quæ libro I, sect. II, producitur sub num. IX. Fucum enim Blancardus fecit Boneto, ipsum pro observationis auctore in scholio habenti. Eadem est enim re, non verbis, ac altera de duabus quæ supra (2) a nobis, et a Boneto jure meritoque tributa Riverio est, ex quo primam quoque tacite sumptam Blancardus (3) proposuit. Sed cum illa insuper quam post Riverianas consideravimus, haud aliter egit: ut valde suspicer, non uno loco et Boneto, et plerisque aliis, et mihi fortasse imposuisse. Itaque homine, ut veteris poetæ (4) verbo utar, versutiloquo dimisso, certiores auctores quæramus.

---

(1) Eph. N. C. dec. 1, A. 6, obs. 25, et in Sepulchr. l. 2, s. 11, obs. 21.

(2) N. 20.

(3) Anat. pract. obs. 40.

(4) Apud Cicer. de Orat. l. 3.

22. Est igitur in Sepulchreti libro II, sectione I, observatio LXXXVI quæ supra (1) commemorata est, Olai Borrichii in eo cui cordis exterior caro *profunde exesa, in lacinias et villos carneos putrescentes abierat.* Haud ita absimilia observasse postea Peyerum (2) video, et Grætzium (3), qui ab se conspecta non ineleganti icone repræsentavit. Sed hic strictim significans quæ præcesserant, *symptomata*, inquit, *hydropem thoracis innuentia, diu vexaverant.* Peyerus non plura indicavit, quam *adolescentem phthisicum* fuisse *et hydropicum.* Borrichius autem cum multo plura singillatim et distincte proferat, nihil de animi deliquiis, nihil de intermittente pulsu attingit. Quod nec Bonetus ipse facit, cum cætera enumeret observatione CXXXIV quæ videtur huc attinere, propter cordis auriculam dexteram *pure refertam, quod e ventriculis manabat.* Minus id miror sectione VI, observatione XV, et sectione VII, observatione CIX, § 1 et 2. Nam Rota, Fernelius, Trincavellius etsi antiqui hi cordis ulcera, ille *majorem* ipsius *partem*; quod si accipies, ut in Viennensi illa historia supra (4) declaratum est, *exesam* proposuere; tamen ut casus memorabant, non describebant,

(1) N. 18.
(2) In Schol. supra cit. ad n. 21.
(3) Disput. de hydr. pericard. § 3.
(4) N. 19.

alius empyema ægri diuturnum, alius consumptionem paulatim factam, alius morbum longum, nec plura indicarunt : quanquam si pulsus intermisissent, aut animus deficere consuesset, credibile est eorum aliquem id verbo saltem fuisse significaturum. Quod vel magis de Marchetto nostro credo, non *Dominico*, sed Petro equite, ejus parente; nam Dominicus, etsi ejus *opera chirurgica* a magno scriptore laudari video, et fuit sane medicus et chirurgus nobilissimus, nihil tamen nisi *anatomiam* edidit suam. Itaque Petri sunt *Observationes medico-chirurgicæ*, quarum illa est XLVI quæ ulcus proponit ad sinistram usque cordis caveam perveniens, et modo indicatis Fernelii et Trincavellii observationibus continuo subjicitur § 3, sed aliter atque ab auctore scripta est. Qui cum præter maciem, *febrim* quoque, et *virium imbecillitatem* enumerasset, ut rationem redderet, cur fistulosi illius ulceris, sterni vulnus secuti, *nulla spe salutis* tentaretur curatio; non videtur deliquia et pulsus intermissionem, si fuissent, prætermissurus. Nec dubito, quin Hollerius quoque, si illa archidiaconum vexassent, qui *abscessum in cordis substantia* habebat, et mulierem quæ *multos*, sic utrumque fuisset in scholiis ad suum caput *de syncope* commemoraturus, ut ad proximum memoraverat caput (1) *de cordis palpitatione*, quæ illos affli-

(1) 29, libri 2 de morb. intern.

xerat: et Bonetus pariter quod ad archidiaconum illum spectat, ad VIII quæ de eadem palpitatione est, sectionem retulit § 2 observationis VIII; etsi nescio cur Forestum potius, quasi auctorem laudaverit, quam Hollerium, ex quo nominatim id Forestus, et plura alia quæ sequuntur, descripsit. Cæterum quod in ejusdem observationis § 1 de cordis ulcere in femina ita scriptum est, ut de hac illud tantum sciamus, quod ob scabiem ad thermas missa, inde hydropica redierit, non hic magis utile est nobis, quam quod de corde eroso in quodam ob diuturnum usum acidularum vitriolatarum, observatione pariter VIII legimus sect. XII libri IV. Sed contra, perutiles sunt quæ sectione eadem leguntur inter posthumas observationes Jo. Bapt. Fantoni, XVI et XXVIII. Neque enim sunt ita jejunæ; sed quæ ægros male habuerant, diserte utraque, et præsertim prima, nos docent. Cum igitur cor alteri esset *exterius purulentum*, id est, ut cl. Fantoni filius postea edidit, *corruptum*, alteri *abscessu* in eo *jam disrupto alteratum*; in neutro tamen defecisse animus dicitur, aut pulsus intermisisse.

23. Atque hæ sunt observationes ulcerum, aut abscessus in corde aperti, in quas mihi hactenus contigit, ut, Sepulchretum versans, inciderem, vel potius quas in eo aliisve libris memini legisse; neque enim omnes vidisse me puto, aut quas viderim meminisse. Et sane hæc relegenti succurrit

Lancisii locus (1) scribentis, cordis superficiem exesam atque exulceratam se *bis aut ter* deprehendisse: *signa vero hujus affectionis communia fere esse cum indiciis, quæ præcordiorum aneurysmata comitantur.* Sed neque id mirum, quia ipse quidem invenit *plerumque* cum his complicatam: neque inter signa eorum aneurysmatum necessario illa duo esse, de quibus hic quærimus, ex tot, alias ad te missis, aneurysmatum præcordiorum facile historiis intelligis. Videri etiam possent Meekrenii caput XXXV (2) perlegentibus plures aliæ extare ulcerum cordis observationes, et fortasse extant. Attamen ex iis quas profert aut indicat, alias, si diligenter contuleris, ex illis esse comperies, quæ jam a nobis sunt perpensæ, aliarum autem plerasque in iis non invenies quos ipse quidem designat, scriptorum locis; nonnullas etiam longe aliter habere cognosces, ac ipse videtur indicare. Namque inter narrandam observationem suam, cujus postremam partem haud facile est intelligere, *huic*, inquit, *exemplum simile*, id est cordis ulceris cum crebra animi defectione, *in discipulo suo Romæ a se dissecto observasse se scribit Reald. Columb. de re anat. lib.* 15. Columbus autem eum discipulum refert quidem, *subinde in syncopem incidisse;* verum non ulcus in eo fuisse,

(1) De mot. cord. 23 in schol.

(2) Obs. med. chirur.

sed *pericardium defuisse.* Quorum autem *in corde ulcera abscessumve* conspexit, quibus affectionibus, dum viverent, obnoxii essent, non dicit. Unus superest, quo, cum hæc antea ad te scripsimus, carebamus, eximius auctor Senacius. Is eo capite (1), quod de inflammationibus, abscessibus et ulceribus cordis inscripsit, tot vitiati cordis observationes commemoravit, ut si illas singulas, quod faciendi nobis in præsentia tempus deest, cum his contuleris, quas supra indicavimus, fieri non possit, quin præter has reperias alias a viro eruditissimo animadversas, certe autem quasdam Lutetiæ Parisiorum habitas, illamque præsertim in femina, quam sicuti ipse ægrotantem viderat, utinam cum mortua dissecaretur, videre quoque potuisset. Tu igitur quotcumque invenies a nobis minime perpensas, in iis saltem attendas velim, an sint ambo illa signa de quibus quærimus adnotata. Etsi enim Senacius ipse (2) diserte negat, ex cordis ulceribus necessario sequi pulsus inæqualitatem ; cum tamen (3) hanc et crebra deliquia inter ea commemoret signa quæ *ordinario* illa ulcera comitantur ; videndum est tibi de utroque simul ; an potius, ut credimus, de signo saltem alterutro sit intelligendus : nihil autem est unde melius cognoscere

(1) Traité du cœur, l. 4, c. 7.
(2) Ibid. n. 1, in fin.
(3) N. 3.

id possis, quam observationes illæ quæ apud ipsum peculiariter tibi restant considerandæ.

24. Quod si forte interim quæris, ex cordis erosione quid Valsalvæ, Albertino, aut mihi adnotare contigerit, epistolas potes ad te meas XVI. num. 17. et 43. et XXIV. num. 18. relegere. Nihil de pulsuum intermissione reperies, nihil de animi defectionibus, si leves quasdam excipias, ab Albertino animadversas. At leves, inquis, illæ erant erosiones, et superficie tenus. Fateor, sed erant veræ, et ibi erant, ubi majorem cordi molestiam creari supra (1) indicatum est. Veras autem fuisse dixi, ne forte inter eas referres, in quibus videtur extima cordis facies erosa, nec tamen est: cujus videlicet falsæ erosionis exemplum epistola propositum XXI. (2), et unde ea fiat, et qua ratione internoscatur, tametsi pressius, ostensum est. Scilicet ex pericardii humore, præter naturam se habente, aliquando concretiones quædam cordi adhærent, quæ sua inæqualitate, et colore erosionem mentiuntur. Earum non ignaris proclive est fallaciam vitare, iis detractis, et subjectæ cordis membranæ integritate detecta. Itaque in iis Borrichii, Peyeri, et Grætzii quas supra (3) indicavimus, observationibus noli id facile suspicari, cum membranam illam quærentes,

(1) N. 18.
(2) N. 2.
(3) N. 22.

absumptam, alicubi revera *corrosam*, et cor ea *privum* invenerint. Valsalvæ autem, et Albertino haud erant ejusmodi concretiones ignotæ. Eæ alias alia mentiuntur, in his pinguedinem, et villos, pilosque, uti superioribus litteris(1) scripsimus. Itaque assentionem sustinuimus, cum aliquando audiremus, in quodam cui permolesti fuerant cordis angores, præter pericardium flavissima aqua plenum, omnem cordis pinguedinem hic illic repertam esse, quasi a muribus exesam. Nobis enim antea se se obtulerat ejusdemmodi species in vetulo milite, de quo alias (2) ad te scribemus, nec passi eramus ut imponeret: quod neque cl. Schreiberus est passus, cum postquam in observatione, quam alias (3) retulimus, diserte admonuerat, exterius cordi undique adhærentes *villos magnos, longos latosque, quasi carnis fungosæ teneræ.......e sero sanguinis formari intra pericardium stagnante*, imagines addidit villosorum cordium accuratissime expressas, quas si quis inspiciat rerum ignarus, continuo deceptus minime dubitet, quin corda repræsentent, quorum pinguedo, et reliqua superficies passim fuerint corrosionibus profundius exesæ. Num vero Sepulchreti libro II. sect. II. Obs. III. extima cordis facies, quæ describitur

(1) N. 4.
(2) Epist. 43, n. 17.
(3) Epist. 16, n. 46.

lanuginoso panno omnino similis, *aut intimæ ruminantium animalium ventriculi tunicæ* appareret *quasi corrosa* ob concretiones, villos mentientes, a sero depositas quo pericardium valde tumebat, an *procul dubio ab* ejusdem *seri acrimonia* revera esset cum *extima cordis substantia*, ut in scholio dicitur, omnino corrosa, in medio relinquo, sicut in observatione quoque Laubii (1), an revera cordis facies exesa fuerit: et si enim pericardium *ultra libram sanguinis atri congrumati* continebat; hic tamen aliunde quam a cordis facie destillasse poterat, et Laubius ipse, hæsitanti similis, rem ita proponit: sanguine illo *ope spongia absterso*, *cordis substantia lamellis quasi obsita et exesa oculis se sistebat.* Verum si reapse cordis substantia in utraque observatione corrosa et exesa fuit; dubitans enim utramque superius præterii; animadvertas velim, inter ea quæ ægrotantes patiebantur, nullum de pulsuum intermissione, nullum de animi defectione verbum legi. Quarum cum tot historiis sæpe neutra, nunquam utraque, haud raro alterutra duntaxat fuerit; quid in proposita quæstione (2) existimandum sit, per te vides.

25. Quod si in apertis cordis abscessibus, et ulceribus, res ita se habet; num forte aliter in conclusis se habebit? Quid præcessisset, cum *tumores*

(1) Eph. N. C. cent. 9, obs. 15.
(2) N. 19 in fin.

duros in sinistro cordis ventriculo vel *ad ovi magnitudinem*, ut in Cardinali Gambara invenit, reticet, ut sæpius solet, Columbus (1): nec quod ad thoracis incommoda attineat, quidquam indicat Hildanus (2) in adolescente, qui *in cordis acumine tuberculum habuit album, ad nucis avellanæ magnitudinem*: neque, ut ad Sepulchretum redeam, aliud, quam hydropem, Rhodius (3) in viro cui *folliculus* inerat in *dextra cordis auricula*, aut quam maciem Bartholinus (4) in bove, cui *abscessus pomi magnitudine* intra duos folliculos serum continens, dextero ventriculo adhærebat, aut quam *spirandi difficultatem cum febre* Gantius (5) in quodam, cui in basi cordis *excrescentiæ* erant *plurimæ*, in his una *ovo columbino par*, omnes materia molli infractæ. Me vero, ut alios sciens omittam, cum tuberculum offendi in corde senis innatum, certiorem factum esse nosti (6), neque intermissiones pulsuum, neque defectiones animi, neque cordis palpitationes, neque omnino quidquam præcessisse unde id tuberculum indicaretur. Quo minus mirari oportet, si quando repentinæ mortes illos

(1) De re anat. l. 15.
(2) Cent. 1, obs. 51.
(3) L. 3, s. 21, obs. 3, § 18.
(4) L. 2, s. 7, ob. 112.
(5) Ibid. s. 1, in Additam. obs. 2.
(6) Epist. 21, n. 4.

occupant, qui nullo de incommodo querebantur, cum pars ad vivendum adeo necessaria, cor possit interdum, nullis peculiaribus comitantibus incommodis, ejusmodi vitio laborare, cujus incremento parietibus illius perforatis, simul cum sanguine vita amittatur. Quibus de mortibus proximas litteras expecta, et Vale. (*)

(*) Non raro, ut pluries dictum fuit in præcedentibus epistolis, inveniuntur præsertim in venis, bullæ aereæ aut aeriformes; quandoque quidem cor ita flatu distentum conspicitur ut tympanitum cordis diceres; quod jam notatum fuit in Epistola V, n° 20. Sed nullibi dicitur quænam sit natura hujusce aeris aut flatus.

Dum has relego paginas (die decembris vigesima septima) nova se obtulit occasio hanc-ce materiam examinandi.

In cadavere mulieris paulo post partum difficilem et laboriosum defunctæ, pulmonaris ventriculus cordis et auricula dextra aere aut flatu turgida inveniuntur; et hicce flatus elasticus, aeriformis, rite collectus et variis experimentis submissus, nihil erat nisi gaz acidum carbonicum cum hydrogenio sulfurato mixtum. (*Adnot. editorum.*)

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA XXVI.

Verba fiunt de Morte repentina ex vitio vasorum sanguiferorum quæ sunt potissimum in thorace.

Subitas mortes, quamvis frequentiores factæ hoc sæculo videantur, tamen etiam antea in Italia, aliisque regionibus, variis subinde temporibus non infrequentes fuisse, aliis ad te litteris (1) demonstravimus. Confirmabit id, ut Plinium (2) omittamus, qui esse *frequentes* scripsit, et cum plures ipse memoraret, vel *plurimas prodidisse Verrium* docuit; id, inquam, recentioribus exemplis confirmabit sectio XI Sepulchreti, inscripta *de morte repentina*, ibi præsertim ubi aut Bartholinum (3) leges scribentem, *anno* 1652, *initio februarii mensis, ob inconstantem aeris intemperiem, multos in urbe* Hafnia, *inopinata morte subito extinctos*, aut Panarolum (4) docentem, *præcipiti et repentina morte* anno 1651 *brevi temporis spatio unum*

(1) Epist. 2, n. 2 et seq.
(2) Nat. hist. l. 7, c. 53.
(3) Obs. 24.
(4) Obs. 9.

post alium Romæ *occubuisse*. Huc Lancisium (1) adde, qui idem sub Alexandro VII, id est annis post paucis, ibidem accidisse ostendit, et in Etruria, ut arbitror, circa idem tempus, antea autem, nempe circa initium præteriti sæculi et Romæ, et Venetiis, et in aliis quoque civitatibus.

2. Sed quandocumque, et ubicumque ejusmodi contigerint mortes, causam aut in cerebro, et nervis, aut in pulmonibus et arteria aspera, aut denique in corde et sanguiferis vasis ab anatomicis esse quærendam, neque ego dubito, et idem Lancisius in egregiis libris, quos de *subitaneis* edidit *mortibus* (2), satis præmonstravit. Cum igitur ea sit a me causa in duobus primis ipsius sedis generibus antea quæsita, cum epistolas ad te scriberem de apoplexia, et de suffocatione; reliquum nunc erit, ut in tertio quæram, id est in corde, vasisque sanguiferis, quæ thorace potissimum continentur. Nolo enim iterum, quod sæpe fieri video in sectione hac Sepulchreti, de apoplecticis, aut de suffocatis verba facere, nec de iis qui ob læsum aliquod ventris viscus, repentinam mortem obiere, antea scribere, quam incipiam de ventre : quanquam ejusmodi mortis proxima causa non in viscere illo vitiato, sed fere per nervos, aut sanguifera vasa in cerebro, et

(1) De subit. mort. l. 2, c. 3, n. 7.

(2) L. 1, c. 5, n. 4, et c. 9 et seq.

corde est. Scilicet in viscere illo ventris, aut nervi sic irritantur, ut cordis musculum, meningesve cerebri vehementius convellant, aut vasa ita eroduntur, ut sanguine effuso, repente justa hujus copia cor et cerebrum deficiat. Sed nos in loco de his videbimus. Nunc quæ Valsalvæ, et nobis in corde, et proximis duntaxat vasis, se causæ obtulerint subitæ mortis scribemus. Nomine autem subitæ mortis eam hic accipimus, quæ, sive ejus præsensio fuerit, sive non fuerit, celerrime hominem rapit præter ipsius, aliorumve eo quidem tempore expectationem. Cujusmodi mortis ex vitio aut cordis, aut proximorum vasorum exempla occasionem habuimus proponendi epistola XVII. (1), XVIII. (2), XXI (3), XXIV. (4), et XXV. (5). Jam vero eorum quæ restant, pleraque accipe: et primum ex Valsalva hæc tria, quæ ad vasa attinent: nam quæ ad cor spectant, in proximas litteras rejiciemus.

3. Vir annos quinquaginta natus, qui alias sanguinem, sed paucum, exspuerat, anhelare quoque interdum solitus, dum malleo ambabus manibus arrepto, diutius magnaque cum vi nescio quid percutit, repente cadit, et uno, aut

(1) N. 10 et 17.
(2) N. 2, 8, 14 et 25.
(3) N. 47.
(4) N. 13.
(5) N. 2, 10 et 12.

altero verbo auxilium implorat. Mox loquela amissa, anhelans, intra horæ dimidium pallente facie moritur. Thoracis sinistrum cavum invenitur sanguine omnino plenum, cujus magna pars concreverat. Eruperat hic ex erosa arteria magna ubi descensura ad vertebras se inflectit. Ibi enim in aneurysma dilatata, respondentes vertebras excavaverat, et qua hæ excavatæ erant, ibi absumpta arteria videbatur.

4. Quam cavere debeant conatum quemlibet ii quibus dilatata arteria est, hic etiam casus ostendit. Conatum enim auctus consequitur sanguinis impetus, quo extenuatæ, aut ex parte erosæ arteriarum tunicæ perrumpuntur. Quod etsi multis illorum per se accidit, velut ei de quo protinus scribemus juveni; tamen et multis non accidit: cavendum autem est omnibus ne sibi ipsi mortem accelerent, quæ per se tardius esset ventura.

5. Juvenis annorum circiter viginti septem, multum jam tempus tumore quodam pulsante in pectoris parte dextera inter costam tertiam, et quartam affligebatur, quo in tumore, dum ab uno se in alterum convertebat latus, fluctuantem materiam, eique motui obsecundantem sentiebat. Anhelatione interdum correptus fuerat: quæ tamen brevi post sectam venam remittebat. Dum sacris interest, ex improviso cadit, facie pallet, vix loquitur, cito moritur. In thorace aneurysma conspectum est magnum. Nam qua carotides arteriæ erumpunt, incipiens, et ad sternum se

extendens, cui tam valide adhærebat, ut separari sine laceratione non posset; sub clavicula etiam dextera ad tertiam et quartam costam se producebat, quarum interiorem faciem excavaverat, asperamque et inæqualem reddiderat. Denique intra pericardium perveniebat, ubi perruptum, sanguine omne hujus cavum impleverat. Nulla in corde polyposa concretio fuit.

6. Sed etiam sine aneurysmate interdum eroditur, effunditque sanguinem arteria magna, quod proxima perbrevis docet historia.

7. Quidam extremo junio, anno 1689, improvisa morte sublatus est. Cadaveris secandi venia a consanguineis vix impetrata, magna arteria inventa est rupta qua proxima est cordi, pericardium autem inde plenum omnino sanguinis coagulati.

8. Noli mirari quod ad hasce observationes vix quidquam, aut nihil adnotem. Namque ubi de aneurysmatibus scripsi, satis multa interjeci quæ huc conveniant, et hæ observationes pleraque habent per se clara, et præter has, bene multæ mihi, nec ita breves sunt, quas his subjiciam. Quæ ut respondeant quoad ejus fieri potest, propositis Valsalvæ observationibus, ab aortæ aneurysmatibus initium capiam.

9. Vir ludo pilæ ligneæ, et meri abusui nimis deditus, ex utroque in dolorem incidit brachii dexteri, mox et sinistri, cum febre conjunctum. Apparuit deinde ad sterni supremam partem

tumor, furunculi instar majoris: qua specie decepti vulgares quidam Chirurgi, pulsatione aut minime animadversa, aut neglecta, ea quæ ad suppurationem perducere vehementius solent, imposuerunt. Cum tumor incresceret, alii mollientia adhibuerunt, unde is imminui visus est, delinitis videlicet laxatisque fibris, quas medicamenta illa priora irritaverant. Verum cum ea res ad integumenta communia potius, quam ad propria tumoris attineret; cito hic non modo pristinam illam magnitudinem rursus, sed vel majorem in dies ostendit. Itaque cum in Bononiense incurabilium nosocomium anno, opinor, 1704, exceptus est æger, cydonium mediocre æquabat malum, et quod multo pejus erat, exsudare sanguinem quodam loco incipiebat, ut propius nihil factum sit, quam ut cutem, ibi ad summam tenuitatem redactam, ipse instantis jam periculi ignarus, disrumperet, dum ostendendi sui morbi causa splenia detrahere cœpisset. Quod, re statim animadversa, perficere prohibitus est, et quiescere jussus, et de proximo inevitabili e mortali hac vita discessu pie serioque cogitare. Qui postridie contigit ex prænunciata, sed non tam cito ab ægro expectata, immani sanguinis profusione. Ea tamen animi præsentia fuit, ut statim ac prodire sanguinem sensit, simul Deo se commendaverit, simul pelvim quæ ad lectulum erat, suis ipse manibus ceperit, et quasi alterius excipiens sanguinem, tumori hianti subjecerit,

dum continuo ex proximo ministri accurrerent, quorum mox inter manus defecit.

Cadaver, antequam dissecarem, inspiciens, nullum amplius tumorem conspexi, quippe qui, effuso sanguine, quo extrorsum attollebatur, subsederat. Pertusa ibi erat cutis, et quæ cuti subsunt amplo foramine, duos simul digitos admittente. Adiposa thoracis membrana, inter dissecandum, aquam emittebat, qua et vesiculæ quædam turgebant, hic illic ex summa cute in pedibus et cruribus prominentes. In thoracis etiam utroque cavo aqua erat plurima, eaque subflava. Magnum autem erat aneurysma, in quod anterior paries, arcus ipsius aortæ se expandens, summum os sterni, huicque insidentia clavicularum extrema, et costas proximas partim absumpserat, partim inducta carie vitiaverat. Qua autem ossa absumpta fuerant, aut carie infecta, ibi nihil omnino supererat de arteriæ tunicis: quibus alibi substantia undique intus adhærebat crassa, exsuccam et luridam carnem referens, punctis quibusdam albicantibus distinctam, quam facile divideres in plures quasi membranas, alias aliis impositas, natura ab iis quibus adhærebant, tunicis prorsus diversas, quippe evidenter polyposas. Quibus accurate perspectis, nihil præterea occurrit adnotatione dignum.

Miserabilis hujus viri exitus illud primum docet, quantopere inter initia curandum sit omni artis auxilio, ne interna aneurysmata incrementum

capiant: deinde, si aut medentium inscitia, aut ægri inobedientia, aut ipsius morbi vi tantum capiant, ut communibus solum protegantur totius corporis integumentis, tum cavendum esse ne splenia, jam siccata præsertim, cutique adhærentia, temere avellantur: denique, si res eo pervenerit, ut jam ruptio cutis immineat, venæ autem sectio, aut ob ægri constitutionem, infirmitatemque, aut ob alia quæ alias (1) attigimus, suspecta sit, præcogitanda esse omnia, per quæ dies saltem aliquot vita protrahatur. Scilicet præter summam quoad ejus fieri possit, corporis et animi quietem, summamque abstinentiam, ut ne plus quam vitæ servandæ satis sit, idque partite, et ex minime actuosis exhibeatur, præter eum corporis situm quo sanguinis pondus attenuatam cutem non urgeat, et alia ejusdemmodi, excogitandum est aliquod a chirurgis præsidii genus, ut puta si quadruplicatum, ex vesica bubula, aut ex molli aluta splenium imponeretur, cujus splenii oræ omnes per medicamentum quod valentissime id posset, ad proximam cutem, quæ circum tumorem adhuc integra et firma esset, agglitinarentur. Sed tu hæc melius; ipse enim servandi vel ad unam horulam hominis studio abreptus, fortasse ineptio. Fascias autem arctas et laminas e latere firmatas haud memoro,

---

(1) Epist. 17, n. 31 et seq.

non tam propter illa quæ de noxis gravissimis, progrediente tempore inde illatis animadvertit Lancisius (1); neque enim hic agitur, ut quam diutissime vivat æger, sed ne continuo moriatur, hanc propter extenuatam cutem, cui pressio est omnis periculosa. Attamen de tribus ægris, cum hoc quem descripsimus, conferendis, a Wagnero (2), a Lafagio (3), a Lentillo (4) dissectis, videre poteris quid in ultimo ad profluvium sanguinis retardandum adhibitum sit; quanquam in secundo duntaxat, nihil jam nisi attenuata cutis restabat, quæ a sanguine perrumperetur; quamobrem idem qui in nostro, eventus fuit, ut statim ac rumpi tumor cœpit, simul immanis hæmorrhagia et mors ingruerint. Quod reliquum est, exemplum hoc meum celerrimi obitus ex aneurysmatis ruptione externa, etsi huc minus spectare, fateor, quia repentinum dici non potest quod jamjam instare et evidens erat, et prædictum fuerat; tamen protuli, ut oculis imaginem quamdam subjicerem internæ aneurysmatum ruptionis. Extenuatis enim haud secus ac cutem vidimus, dilatatæ arteriæ tunicis, hiatus fiat, sanguis profundatur necesse est; quemad-

(1) De aneurysm. propos. 38.

(2) Eph. N. C. dec. 3, A. 5, obs. 179.

(3) Act. erud. Lips. suppl. t. 3, s. 9.

(4) Eph. N. C. cent. 1, obs. 96.

modum alias(1) in muliere ex nostra observatione tibi descripsimus, in viro autem nunc describemus ex observ tione quam extremo novembri anni 1708, ab se habitam, nobiscum Venetias tunc redeuntibus, postridie communicavit diligentissimus Sanctorinus.

11. Juvenis robustus, in triremibus vivere assuetus, affectioni obnoxius, quam homines rei medicæ rudes Venetiis *flatum* vocitant, et a flatibus esse credunt, quamvis sæpe sit cum organico quopiam interno vitio conjuncta, a motu paulo violentiore spirandi difficultate corripiebatur. Duo præterea ab illius sociis fuerant animadversa, alterum, a cibo somniculosum præter modum fieri solitum, alterum, sæpe ad lumbos utramque admovere manum consuevisse, et valenter deorsum versus fricare, quasi ibi molestiam aliquam persentiret, quæ iis frictionibus levaretur. Hic cum in domo meretricia ad ignem sederet, inter loquendum repente obiit. Cadavere inspecto, cujus neque crura, nec venter tumebant, et hoc aperto, depressum apparuit diaphragma. Thoracis cavea dextera ingentem effusi sanguinis copiam habebat. Prodierat hic ex arteria magna, quæ diaphragmati jam proxima, ibi suum ipsum truncum in aneurysma, pugni magnitudine dilataverat. Quod polyposis, quasi membranaceis,

---

(1) Epist. 21, n. 47.

concretionibus refertum, a dextris quidem erat perruptum; a sinistris autem corpora proximarum vertebrarum læserat adeo, ut magna ossea squama ab ipsis nullo negotio detraheretur. Cæterum nulla in aorta ossicula. Cor durum valde, et in se contractum.

12. Cor posse convelli, superiore epistola (1) scriptum est. Cujus rei exemplum habes, ni fallor, in hoc juvene, sed alii causæ tribuendum. Cæterum quod a cibo hic fieret magis quam alii, somniculosus, et aneurysmati, et distento ventriculo adscribendum videtur, qui etiamsi tunc fundum antrorsum vertat, tamen quanto plus ipse spatii occupat, tanto minus; utcumque abdomen cedat, cæteris ventris visceribus relinquit, ut compressis ibi sanguiferis vasis, sanguis quo expeditius iter est, feratur ad cerebrum. Igitur si hinc alii proniores tunc fiunt in somnum, multo magis fiebat hic juvenis, qui propter aneurysma eo loco situm, jam minus facilis erat cursus sanguinis deorsum. Reliqua proclive est explicare, in hoc aneurysmatis ruptionem, in ea potissimum domo factam, ubi fortasse ad ignem non sedebat, cum ea contigit. Nimirum a mulierculis, et ab amicis honestandæ rei causa, multa sæpenumero confinguntur. Vide in alterius juvenis non dissimili in loco improvisa morte quid suspicatus sit

(1) N. 13.

Lancisius (1). Ille quoque *calefaciendi causa ad ignem* accessisse dicebatur. Quid si ignis ille erat, de quo Parmeno, si probe memini, apud Terentium (2).

Accede ad ignem hunc; jam calesces plus satis.

Sed tamen peccatorum ultor Deus non patitur semper occultari, quomodo in delicto per delictum ipsum pœnas sumat. Quod satis intelligi potuit in eo milite, cujus *mors subitanea in æstu venereo accidens cum horribili clamore, ac jactatione corporis*, narrata est a claro viro Christiano Vatero (3), eaque a sanguinis eruptione in pericardium, facile ex vena aliqua majuscula (4), si revera nulla fuit *ruptura cordis, vel auriculæ*. Sed multo magis intellectum est in horrifico illo casu quem proxima docebit historia.

13. Meretricula duodetriginta annos nata, macilenta, aliquot jam menses et dies præsertim ultimos quindecim, de lassitudine quadam et fastidio cibi, et rerum ferme omnium conquesta, quo minus alimentis cæteris, eo magis vino meraco, cui semper nimis dedita fuerat, utebatur. Ad hanc cum quidam ingressus esset scor-

(1) De subit. mort. obs. phys. anat. 2.

(2) Eunuch. Act. 1, sc. 2.

(3) Eph. N. C. Dec. 3, A. 9, obs. 163.

(4) Vid. infra, n. 26 et 27.

tator, et post modicum tempus egressus confuso vultu et turbato; ipsa vero, duabus, aut tribus interjectis horis, non appareret; vicini, qui hæc animadverterant, introgressi, non mortuam modo, sed et frigidam invenerunt, jacentem in lecto ea corporis figura, ut dubitari non posset quo in opere interiisset, præsertim cum virile semen conspiceretur quod e locis muliebribus defluebat. Quæsitum est ex me, de ejus cadavere numquid vellem genitalia? An cætera etiam viscera? Utraque respondi; non quod in illis, delapso jam semine, peculiare aliquid me visurum sperarem, sed ut quædam sæpius observata recognoscerem; nam in reliquis partibus, et facile ut tum dixi, in magno quopiam perrupto vase conjicere me causam repentinæ mortis inventum iri. Tempestas erat fervidissima, quippe nonis quintilibus anni 1725, nec postridie mortis licuit, nisi tandem sub vesperum cadaver incidere. Itaque mutato consilio, Mediaviam nostrum misi, qui inspiceret omnia, præcipua vero duntaxat ad me domum perferenda curaret.

16. Collum sub ipso mento livebat, sine ullo tamen indicio vis extrinsecus illatæ. Livebat quoque nonnihil dorsum. Tensum erat abdomen, nec ullam ostendebat notam unde conjiceres mulierem uterum tulisse. Illo diducto, tenuia intestina apparuerunt valde rubentia. Crassa, præsertim inferiora, recrementis plena, ventriculus permagnus, quamvis inanis propemodum.

Serum in ventre erat effusum ad libram circiter, aquæ non dissimile turbidæ in qua recens caro lota esset; acre autem adeo, ut extremos digitos sensu cujusdam quasi ardoris afficeret. In thorace pulmones naturali undique colore, ut ne a tergo quidem nigricarent.

Pericardium vero distentum adeo, ut per inflictum vulnusculum serum exsiluerit, ejus simile quod in ventre descriptum est. Multum autem inerat; sub eoque niger, et firmissime concretus sanguis cordis faciem operiebat. Quod cum vasis magnis, et genitalibus postridie matutino tempore ad me allatum antequam inciderem, animadverti, neque ipsum, neque magnæ arteriæ truncum esse dilatatum, imo utrumque sua parvitate mulieris staturæ, quam parvam potius fuisse dixerant, respondere. Tum eam arteriam ab inferiori extremo, quod ad septum transversum fuerat, dissecturus, cum vidissem, non multo superius, latus ejus alterum ad tractum quinque aut sex digitorum transversorum nigricare; id esse cognovi a sanguine in cellulas effuso extimæ duntaxat tunicæ; nam cæteræ bene se habebant. Vitium autem interius a sinistro arcus aortæ extremo incipiebat, et inde ad cor usque pertinens, eo fiebat majus, quo arteria propius ad cor accedebat. Scilicet alibi indicia occurrebant subalbå futuri ossis, alibi quædam inchoata quasi foraminula, sulci alibi paralleli in longitudinem ducti: sic passim arteriæ illa

facies erat inæqualis. Verum ubi ventum erat prope valvulas semilunares, quæ strigosæ videbantur, semidigiti intervallo supra eam quæ tenet posteriora, erat orificium quod apicem digiti pollicis admisisset, per quod aorta cum subrotundo aneurysmate communicabat, sacculi forma ad ipsam appensi. Superabat is sacculus nucem juglandem suo viridi indutam cortice: atque ita erat a tergo aortæ collocatus, ut cum sinistrorsum nonnihil vergeret, officiis videretur sinistræ auriculæ, adjective sinus non obesse non potuisse. Ruptus autem in summo fuerat a sanguine illinc in pericardium exundante per mediocre foramen, cujus oræ erant nigræ, et dilaceratæ. Sacculi interiorem faciem rubræ pelliculæ convestiebant polyposæ, quas, ut fit in cæpis, facile posses in quot liberet dividere. In auriculis autem, et ventriculis cordis neque erat ulla polyposa concretio, nec supererat sanguinis quidquam. His ita perspectis, ad uterum, ovaria, et tubas oculos et cultrum converti. Tubarum altera cum altero ovarii extremo habebat suam ultimam partem connatam. Hæc autem erat in utraque prorsus occlusa, ut neque orificium, neque fimbriæ usquam apparerent. Cum vero ad eam partem esset tuba utraque aliquanto latior quam soleat, incisa exhibuit aliquanto etiam plus, quam soleat, humoris illius sui, qui pro virili semine ab nonnullis acceptus est; sed hoc spissior, et in fine etiam subcruentus prodibat. Ovariorum illud

cui tubam connatam fuisse dixi, vesiculas continebat plures et majores. Et cum utrumque subrotundius, læve, succosum, et turgidum esset, majus aliquanto erat alterum, quod præter vesiculas ejusdemmodi, habebat ab una parte sub ipsa membrana nigrum sanguinem et ferme concretum, nec pro ovarii mole paucum. In utero denique nihil fuit adnotatione dignum, nisi quod ejus interior duntaxat facies ex fusco rubebat tota ad internos usque osculi fines. Hoc angustum erat; sed albo quodam ac crassiusculo humore fœdum, qui cum dissimilis esset tum virilis seminis, tum ejus muci qui ibi secundum naturam deprehendi solet, suspicionem injecit fluoris alicujus, quo hæc femina laborasset.

14. Qui maris semen ipsum contendunt in mulieris tubas pervenire, similitudine abrepti, quæ non *bonis* tantum *medicis*, ut ait Hippocrates (1), sed et anatomicis interdum imponit, non illud totum existimassent e genitali hujus mulierculæ defluxisse. Mihi vero, cui minime propositum est quod summi anatomici aliquando se vidisse testantur, sed quod sæpius quidam alii ac facilius statuunt, in dubium vocare, satis est quæ ipse animadverterim, retulisse. Cæterum eorum qui in venere improviso sunt mortui, cum Donatus (2) multa exempla collegerit, non omnia tamen

(1) Epidem. l. 6, vers. fin.

(2) De med. hist. mirab. l. 4, c. 17.

quæ poterat, commemoravit; quando unus Plinius eo ipso quem laudat loco (1), non duo, sed quatuor produxit. Inter illa vero, mulieris nullum protulit, si eas excipias quas intolerabilis constuprantium multitudo interfecit. Neque Schurigius (2) cum omnia undique hujusmodi mortium exempla colligeret, ullum reperit quod ad feminas attineret, duobus exceptis quæ non medicorum historiæ, sed inscriptiones quædam suppeditarunt, quæ veræ, an confictæ essent, neque ipse, neque ii ex quibus descripsit, quæsivere. Quamvis autem Valerius Maximus (3) sic mortuos *non libidinis suæ, sed fragilitatis humanæ ratione* dicat; *fine namque vitæ nostræ variis et occultis causis exposito, interdum immerentia supremi fati titulum occupare, cum magis in tempus mortis incidant, quam ipsam* (malim *ipsa*) *mortem accersant;* tamen dissectio et ratio quoque satis ostendunt quantum libido, ad occultas illas causas accedens, mortem acceleret sanguinem concitando, et occulta aneurysmata, aut infirma etiam intra cranium vascula disrumpendo: quæ absque ea aut alia simili causa esset, multo diutius durarent, et usque ad senium fortasse, velut in eo contigerat quem anno ante quam illud

(1) Nat. Hist. l. 7, c. 53.

(2) Spermatolog. c. 5.

(3) Fact. ac Dict. memorab. l. 9, c. 12.

scortum, in gymnasio incidentes, hæc quæ continuo scribentur, observavimus.

15. Senex pinguis, annorum circiter sexaginta, repente obierat ex apoplexia, ut credebant qui ipsum noverant tremore laborantem. Pericardium retulerunt; neque enim hoc ego, sed cætera incidi; tanta propemodum sanguinis copia fuisse distentum, quantum vitrea duo vasa, quibus sanguis hic excipi solet e vena exiens, continerent. Cor erat magnum, aorta autem arteria dilatata supra cor, et in curvatura etiam tota, osseis bracteis, quales passim in arteriis quoque artuum fuerant, interiore facie distinguebatur. Ab eadem facie, non magno supra cor intervallo, foramen digitum admittens, initium sumebat, et obliquo trium ferme digitorum transversorum itinere per tunicas ab imo sursum pergens, in facie demum arteriæ exteriore intra pericardium hiabat. Ea via sanguis in hoc irruperat.

16. Etsi non constat, quo tempore aneurysma inceperit in hoc sene, credibilius tamen est, ea qua pleraque alia ætate initium cœpisse. Certe autem ea quæ descripsimus, arteriæ vitia intra breve tempus potuisse fieri non videntur. Similia his sui indicium annis duobus aut tribus ante obitum præbuerunt in ea muliere, cujus eumdem exitum statim proponam.

17. Mulier pingui habitu, annos nata ad quinquaginta, sobria, natura tristis potius et taciturna, annos jam quatuordecim vidua, nulli ob-

noxia morbo, nisi quod duobus ultimis aut tribus annis, postquam menstrua desierant scilicet, flatu quodam, ut vocabat ipsa, vexari solebat ad cor, eamque viciniam; cum matutino tempore, bene valens ad opus surrexisset suum, textrix enim erat, eaque disponeret quæ ad novam telam exordiendam sunt necessaria, *oh* dixit, nihilque præterea; ibi enim statim, sicut brachia jugo habebat subnixa, mortua est. Erat idem mensis anni 1729, quo mense, ut ad te olim (1) scripsi, tot alios ex hac civitate repentina mors abstulerat. Itaque etsi in agro ad eum locum qui Medoaci Pons vocatur, hæc femina extincta erat, illuc medicus et chirurgus, quorum id erat officium, sunt missi qui cadaver dissecarent. Cervices et brachia erant rigida, ut non sine vi flecti possent. Secto cranio, magna illico profluxit sanguinis copia, visumque est ipsis, vas aliquod inter cerebrum et cerebellum esse disruptum. Illud certius est, cum thoracem introspicerent, pericardium se obtulisse adeo distentum, ut cum vulnus inflixissent, cruentum serum exsiliret. Sanguinis autem pars reliqua concreta circum cor hærebat, corticum instar crassiorum. Nec solum hæc retulerunt: sed cor ipsum cum annexis vasis intactum secum attulerunt, ut ipse diligenter examinarem. Quod postridie faciens,

(1) Epist. 3, n. 11.

iisdem aliisque adstantibus, sic inveni. Cor erat parvum, cæterum et pinguedine instructum optimæ notæ, et sanis firmisque, et quod ad ventriculum sinistrum attinet, bene crassis parietibus. Nihil in eo aliisve cavis, nihil in magnis vasis fuit sanguinis, non dico fluidi, sed ne concreti quidem, nedum polyposi. Sana præterea omnia, si limbos excipias valvularum quæ tricuspides et mitrales dicuntur, quippe totos parvulis, subrotundis, quasi carneis tuberculis distinctos, glandulas mentientibus. Sed hæc nimirum haud rara sunt, quin multis jam in corporibus tibi descripta. Cum igitur cor ad hunc modum se haberet, neque in aliis quæ ipsi annexa sunt, vasis quidquam extaret præter naturam; una supererat, quam perlustrarem, arteria magna. Cujus cum eum tractum aperuissem, qui ad thoracis vertebras affixus fuerat, albidamque maculam primum, deinde longo supra hanc intervallo, alteram ea majorem et flavescentem adnotassem, futuri olim ossis indicia; oblongam sed modicam prominentium pariter interius vidi, qua arteria deorsum spectare incipiebat, ex naturali quidem substantia, sed ipsam minime secundum naturam. Deinde antequam aperire ulterius pergerem, animadverti, ab ea sede unde sinistram emittit carotidem ferme ad cor usque, magnam arteriam esse multo quam oporteret latiorem. Mox, ea dissecta, conspexi toto hoc amplo tractu quo dilatatam fuisse dixi, intus asperam et inæqualem ob rigi-

das ac duras lamellas osseas ita crebras atque confertas, vix ut exigua quædam intervalla relinquerent inter se. In quibus intervallis cum arteriæ tunicæ interiores exesæ et exulceratione quadam attenuatæ perspicerentur, mirum erat, uno tantum loco haud procul a corde ad posteriorem eamdemque sinisteriorem partem, id demum accidisse quod tot aliis antea poterat. Scilicet per unum ex ejuscemodi intervallis sibi viam sanguis paulatim fecerat, et sub tunicam venerat arteriæ extimam, quam ab intimis primum diducendo attollendoque, sicut ampla quasi ecchymosis docebat, quam ipse ibi concrescens effecerat, tum deinde magis magisque distendendo, uno in loco perruperat, intraque pericardium se effuderat. Cæterum qui rami ex tam vitiata arteria ad caput, humerosque tendebant, ii erant omnes, quantum ex eorum annexa parte conjicere licuit, omnino sani.

18. De lamellis osseis et de conjuncta aortæ exulceratione proximis litteris quæremus, in quas propterea singularem observationem differo, huc alioquin spectantem (1), mecum a viro cl. communicatam, improvisæ mortis ex sanguine per foramen magnæ arteriæ, plurimum vitiatæ, in pericardium illapso. Sed tu interea miraris fortasse tam celeres mortes (2) ex non majori

(1) N. 28.

(2) Vid. et Epist. 64, n. 13.

effusi sanguinis copia quam quæ possit pericardio contineri : cujus capacitatem sic definit Boerhaavius (1), ut cor fere duplo majus ; Fantonus autem (2), ut præter cor, aquæ *libras fere duas* excipiat. Quod si non modo repletum ut hi, sed distentum etiam ponamus, quod seri exitus cum saltu in mulieribus descriptis (3), ostendit, laxatum præterea, velut in sene usque (4) adeo, ut eam quam retulerunt, posset capere sanguinis copiam ; attamen oblivisci, aias, non decere, quanto præter comparationem plus in hæmorrhagiis prodeat interdum sine hominis morte intra horas duodecim aut quindecim, ut Littrius (5) testatur ; ne vetera exempla, quæ apud Schenckium (6) extant, commemorentur, librarum sanguinis viginti intra quinque tempus, imo intra unum diem et duas noctes, aut librarum quadraginta intra dies sex e naribus, aut viginti quinque intra dies tres ex utero profluentis, salva ægrorum vita : feminas autem præsertim, et plus sanguinis generatim habere et majores hujus profusiones facilius ferre, non videri dubi-

(1) Prælect. in inst. §. 182.
(2) Anat. corp. hum. diss. 11.
(3) N. 13 et 17.
(4) N. 15.
(5) Mém. de l'Acad. R. des Sc., an. 1714.
(6) Obs. med. l. 1, ubi de narib. promisc., obs. 4 et l. 4, ubi de monstr. hypercath., obs. 7.

tandum : quæ cum ita sint, mulierem de qua novissime diximus, fortasse ex apoplexia potius quam ex rupto illo aneurysmate extinctam esse. Hæc si dicas, a te petam, ut primum attendas, quid discriminis sit inter sanguinem multum illico et sanguinem longe plurimum, sed paulatim intra multas horas diesque effluentem; deinde inter effluentem ex ipso, prope originem, aortæ trunco, et effluentem ex dissitis ramis; denique inter effluentem intra pericardium, et effluentem extra corpus. Primum discrimen indicabit non esse hic satis temporis ut se contrahant vasa circum reliquum sanguinem, neque ut hic supplementi aliquid accipiat, unde ejus partes inter se et vasorum tunicæ ipsas contingant, sine quo in gyrum agi sanguis non potest. Ex discrimine altero simul intelliges repente subtrahi justam copiam sanguinis universo corpori. Ex tertio autem cor facile offendi insolito exterius contactu sanguinis copiaque circumjecta impediri, quæ si pericardium distendit, cor etiam premat necesse est. Nec te illud moretur quod in pericardii hydrope moveri cor pergat; aliud enim est paulatim augeri aquam; aliud sanguinem repente effundi, et aliud aqua, aliud sanguine urgeri, qui præterquam quod statim atque effusus est, ad concrescendum fit pronus, certe quanto aqua crassior est, tanto accedit magis ad solidorum naturam, quæ, si cordi admoveas, illico ejus motum sistendo, syncopem inducunt, ut admoti

aut specilli, aut digiti exemplis in duobus vulneratis hominibus accidisse ostendit celeberr. vir Senacius (1). Aut si hæc non satis sunt, huc duo superiora discrimina adde. Adde etiam truncum aortæ dilatatum, et fibris carneis magna ex parte exesis, rigida autem ossicula intus habentem : quæ res quantum difficultatem afferant sanguinis provectioni, satis manifestum est, et quod consequitur, quanto majores exigant cordis vires, quæ ex iis quæ diximus, ut labefactatæ sint, constat. Quod si hæc forte satis non facerent universa, mallesque adhuc propter eam sanguinis copiam quæ intra cranium apparuit, feminam hanc apoplexia potius quam disruptione aneurysmatis fuisse sublatam; historias lege quæ sequuntur duarum mulierum, propositæ haud ita absimiles, nisi quod nulla tamen, nedum ingens illa quasi effusi intra cranium sanguinis vis fuit a nobis deprehensa.

19. Feminam annos natam plus triginta inopinata mors hic repente extinxerat, circa medium maium anni 1738. Ventre et thorace reclusis, in illo nonnihil, in hoc nihil effusæ aquæ a Mediavia nostro inventum est; sed oppletum sanguine pericardium ex rupto intra ipsum magnæ arteriæ aneurysmate, in quod non modo hujus arcus totus, sed et pars initio arcus ejusdem proxima

(1) Traité du cœur, l. 4, ch. 5, n. 5.

se dilataverat. Caput et pleraque viscera ego dissecui. Intra cranium autem non plus sanguinis deprehendi, quam satis esset ad vasa quæ per tenuem meningem repunt, mediocriter turgida sicut erant, efficienda et ad rubras guttulas quæ ex secta medullari cerebri substantia passim apparebant sufficiendas. In lateralibus ventriculis aquæ turbidæ non multum, neo pallor in choroidibus plexibus. Cætera huc non attinent, quæ in cerebro, nervis, auribus aliisque in partibus, et nominatim in succenturiatis renibus animadverti; hæc enim ea mulier est, ex qua horum dexterum singulari forma præditum epistola descripsi anatomica XX (1).

20. Nunc eam omnem observationem subjiciam, cujus una duntaxat particula in VI fuit Adversariis (2) proposita. Quæ etsi prima earum fuit in qua aneurysma aortæ ruptum vidi intra pericardium; tamen consulto a me tibi est in hunc locum servata, quia plura et varia continet, pluresque et varias adnotationes requirit.

21. Veneta mulier, eadem ac novissime descripta, ætate, statura, colore, habitu corporis laudabili vel potius subpingui; plurium liberorum parens, ante annos decem correpta artuum inferiorum paralysi, ruris marini usu sana facta esse dicebatur; certe nulli post id tempus in-

---

(1) N. 53.

(2) Animad. 24 in princip.

commodo fuerat obnoxia, quod quidem esset adnotatione dignum. Verum ante plures menses laborare cœperat, nec tamen assidue spirandi difficultate et tumore præterea secundum longitudinem colli, pulsante in regione arteriæ carotidis dexteræ; nunquam tamen (id quod ob ea quæ in mortua invenimus, adnotabis) de dolore, torpore aut tumore brachii dexteri conquesta est. Quatuor autem, an quinque ultimis diebus de molesto quodam sensu querebatur non secus ac si costæ, ut ipsa dicebat, abdomen versus conciderent; cum de improviso circa medium decembrem anni 1708, quodam quasi animi deliquio prehensa, et se mori affirmans, ægre ab accurrentibus mulieribus sustentata, et in lecto collocata est, ubi facie labrisque præsertim lividis, frigida, sine sensibus, pulsu perexili, respiratione autem difficili et lenta, citius quam horæ quadrans ab initio ingruentis mali præteriret, excessit e vita. Cadavere inspecto, quod nullum usquam œdema, aut aliud adnotandum exhibuit, et ventre aperto, intestinorum partes aliquæ se obtulere, si colorem attenderes, quasi inflammatæ: qui color mox etiam in pancreate obvius fuit. Attentius autem inspectando tenuia intestina, in horum parte, ad palmi tractum, minima quædam eaque innumera, subobscure apparebant tubercula, quæ nihil aliud erant, nisi cellularum indicia, quæ inter carneam eique subjectam tunicam aere distentæ, illam extrorsum at-

tollebant; itaque per vulnerata proxima sanguifera vasa aere elapso, eæ cellulæ conciderunt.

In bilis vesicula quatuor aut quinque lapilli, inæquali inter se magnitudine condebantur, qui ad flammulam admoti, hanc concepere. Ex incisa vena cava sanguis non paucus, ex magna autem arteria non multus defluxit. Satis jam inspectis, ventris visceribus detractis septum transversum utrinque non in fornicis modum ascendere, sed deorsum potius concidere, manifestum fuit. Thorace recluso, in utraque ejus cavea serum conspeximus valde cruentum, ad paucas uncias effusum: pulmones autem sanos, quamvis nonnihil turgidulos; sero enim, ut postea vidi, ejus simili quod modo dicebam, referta erant bronchia, præsertim sinistrum. Interea pericardium tumens ac livens sanguinis in se effusi indicium dederat: quo tamen non erat plenum, sed paulo minus quam libram continebat, cujus unciæ circiter duæ serum erant cruentum; sanguis reliquus in laminam crassam et sic satis firmam concreverat; cum quidquid sanguinis in cadavere hoc conspexi, nigrum quidem esset, ut hic, sed omnino fluidum. Sanguine e pericardio detracto, cum videremus aortam statim atque e corde egressa erat, manifesto dilatari; ejus truncum et ramos præcipuos persecutus, deprehendi illum quidem fere usque ad emulgentes arterias; horum autem eum qui dexteris carotidi et subclaviæ communis est, itemque harum utram-

que esse dilatatam sic, ut carotidis latitudo ab initio usque ad divisionem duplo, eoque amplius esset major quam oporteret; subclavia autem ad trium digitorum tractum non se quidem undique expandebat, sed posteriorem duntaxat et superiorem parietem in prominens aneurysma curvabat, quo nulla prorsus re interjecta, duo tresve nervi premebantur ex iis qui a cervicibus in artum contendunt superiorem. Ex eo aneurysmate, quod meum digitum pollicem excepisset, arteriæ prodibant duæ, quæ latiori quam æquum esset initio, coni instar, quo magis pergebant, eo magis contrahebantur, donec sesquidigiti spatio emenso, ad naturalem redigerentur modum. Harum una ad tyroidæam glandulam pertinebat, magnam in hac femina, et nonnullis in locis duram. Quæ postquam exterius spectaveram, vasa hæc omnia, imo eam quoque aortæ partem quæ in ventre fuerat, secundum longitudinem aperire cœpi, ab iliacis initium faciens. Ab his ad emulgentes usque nihil non sanum animadverti, si maculas subalbas excipias quæ aliquot in locis erant, et exiguos sulculos, qui in paucioribus. At supra emulgentes ut dilatatio trunci incipiebat, sic inde ad cor usque arteriæ parietes crassiores erant multo quam soleant, non tamen ubique pariter, itemque duriores et rigidiores; quanquam nihil ossei usquam inveni; passim vero subalbas maculas, passim non leves sulcos parallelos in longitudinem ductos, eo magis spec-

tabiles, quod brevi decurso spatio, sulcis aliis transversis, longe minus rectis æqualibusque, interrumpebantur, deinde alii prioribus similes et transversis mox interrupti sequebantur; deincepsque alii ad eumdem modum; ut in morbida constitutione ordo haud inelegans servaretur ad totum usque aortæ arcum; quin ab hoc in subclaviam sinistram ad unum pollicem, in proximam carotidem ad duos; in alteram vero, quanta quanta erat, simul cum maculis et tunicarum crassitudine ac duritie pergebat. Aneurysma autem illud subclaviæ structuram cujusdam quasi auriculæ cordis referebat, ex inæquali, dura crassaque tunica conformatum, nec polyposis intus corticibus succinctum, sed perexilem duntaxat, subalbam oblongamque laciniam sibi habens adhærentem, præter quam unam, nihil aliud in universo hoc cadavere polyposi deprehendimus. Truncus denique aortæ ipsius ab eo loco unde primum ad superiora emittit ramum, ad cor usque et maculis distinctus, et sulcis erat exaratus, sed his ita confusis et abnormibus, ut nihil nisi perpetua et summa ejus faciei inæqualitas appareret. Sed præter hanc quædam quasi exulceratio occurrebat duobus circiter supra semilunares valvulas digitis qua arteria dexteriora spectat et posteriora, in eaque exulceratione tria quatuorve erant profundiora foramina inter se proxima, singula lentis magnitudine, sed forma angulosa potius quam rotunda: ab iis obli-

que cuniculi extrorsum acti, ad extimam aortæ laminam pervenerant, ibi propterea ex fusco rubentem quasi ab inflammatione multoque humore crassiorem factam : in ejusque rubedinis medio lacerata demum lamina, sanguis sibi viam in pericardium fecerat per foramen internis simile, et ejusdem fere magnitudinis. Sinister cordis ventriculus maxime erat dilatatus; sed ipsi apposita auricula valde contracta et strigosa. In eo ventriculo et in dextero sanguis non deerat: in arteria autem pulmonari multus fuit; neque eo carotides nec jugulares carebant venæ. Cerebrum denique et cerebellum laxissima deprehendimus; quamvis in ventriculis nihil esset aquæ, cujus pauxillulum alicubi duntaxat fuit sub tenui meninge. Hujus vasa erant sanguine turgidula. Vertebrales arteriæ qua cranium subibant, paulo visæ sunt quam æquum esset latiores. Reliqua in hoc cadavere a me et ab amicis consecantibus adnotata alio pertinent.

22. Quatuor minimum aneurysmata in hac muliere fuerunt, ventriculi cordis sinistri, maximæ partis aortæ, subclaviæ dexteræ et huic vicinæ carotidis; ut non modo causæ appareant eorum quibus vexabatur mulier, sed mirum sit non pluribus fuisse vexatam. Quod ad carotidis aneurysma attinet, quod sua se prominentia et pulsatione prodebat, etsi ultro fateor, a peculiaribus causis, eas potissimum arterias afficientibus, interdum ipsas dilatari; sæpius tamen ea-

rum dilatationem cum magnæ arteriæ dilatatione conjungi, atque adeo hujus esse propagationem et effectum, nemo ex eo tempore negaverit, ex quo morborum causæ cœptæ sunt creberrimis dissectionibus inquiri. Prisci autem medici, subsidio hoc carentes, nihil ejusmodi suspicari videbantur, et nihilo plus negotii sibi dari in carotidum aneurysmate existimabant, quam ut revulsis, imminutis, correctis sanguine acribusque humoribus, illa apponerent quæ ad contrahendas constringendasque arteriarum tunicas valerent, quemadmodum ex perlecto Arantii capite (1), quo de isto potissimum aneurysmate agit, præclare intelliges. Quod si constringere quis tentet, cum productio est aneurysmatis arteriæ magnæ, hoc augebit, illud non tollet; sed ne tunc quidem cum est ab erodente duntaxat causa, velut exemplo nobilis matronæ producto, ostendit Lancisius (2).

23. De aneurysmate autem quo subclavia arteria dextera, nulla re interposita, nervos premebat, artum proximum adeuntes, quærebam in Adversariis VI (3), ubi incuria nescio qua *subclavia sinistra* pro dextera scripta est; quærebam, inquam, cur ejus compressionis nullum unquam in eo artu vivente muliere, extitisset

(1) De tumor. præt. nat. c. 38.

(2) De aneur. propos. 31.

(3) Animad. 24.

indicium? At quæro adhuc. Cum enim dolores, ut sæpe fit, et in viro cujus supra (1) scripta est historia fiebat, aut torpores in brachiis accidunt eorum quibus in ipso aortæ supra cor trunco aneurysma oritur; video ab doctis medicis rem explicari per contractiones quæ ab eo trunco in subclavias propagatæ, eosdem de quibus loquimur, comprimant brachiales nervos: cur igitur hos tanto magis non comprimat aneurysma in subclavia ipsa natum, eosque contingens? Nam etsi alii non desunt viri experientissimi, qui vel diu arctissime ligato, non modo compresso, nervo confirment, sensum denique et motum in illa ad quam nervus contendit, parte omnino incolumen animadverti; hi non negant tamen, primo saltem post alligaturam tempore sensus, et motus jacturam fieri. An igitur compressionem quæ sensim fiat, sensimque augeatur nervi, quasi assuescentes, impune ferunt? De hoc tu videris, ut de illis quoque tot experimentis, nuper, nec ab uno tantum, habitis, in quibus aliter ac in modo indicatis, non negligendæ res occurrerunt; tum de illis etiam, quas hic consulto prætereo observationibus, ex quibus deducere fortasse liceat, nervorum aliorum ramulos cum inferioribus eorum qui ligati sint, ramis communicantes, paulatim, aliquo interjecto

(1) N. 9.

tempore, sic dilatare aliquando posse meatus suos, ut non secus atque in sanguiferis vasis accidit, iis e transverso suppetias ferant. De his, inquam, de aliisque tu videris. Neque enim quod tunc nolui, id ipse nunc volo, obscuris videlicet, ac longis circa nervos quæstionibus implicari. Præstat, ut quæ quisque circa eos observamus, illa adnotemus, donec justus observationum ostendat numerus quid sequamur, aliorum interea certis quibusdam conjecturis, et illationibus caute parcendo, quæ etsi facile defendi possunt; non omnes tamen hoc ipsum assequimur; quanto minus igitur nunc verum, alte adhuc abditum, assecuturi? Sed tu illud potius fortasse hic quæres, cur quod vitium ab aorta in dexteras, non pariter in sinistras carotidem, et subclaviam sit propagatum? Non una id causa factum crediderim. Nam primum cordi illæ propiores, quam hæ sunt, si primam spectemus originem. Itaque cum æquo majores erant cordis vires; illæ citius quam hæ, cœperunt labefactari: quamobrem vitium quod in sinistris postmodum inchoatum est, longius in carotide, quippe cordi propiore, quam in subclavia, productum vidimus. Deinde quæcumque ars, et consuetudo feminæ illius fuerint, de quibus nihil certi habeo, veri quidem simile est, multo sæpius multoque diutius, ac validius artu usam esse dextero, quam sinistro, locumque hic quadantenus esse explicationi

Cl. Maloetii (1), qui subclaviæ arteriæ dilatationem a crebrioribus, constantioribus, et valentioribus musculorum artus dexteri in artifice contractionibus repetebat; quippe sanguine in sic compressis ejus brachii arteriis retardato, et quod consequitur, magis cumulato in origine harum subclavia, iis compressionibus minime obnoxia. Quid? Si accederet in muliere hujus dilatationis causa altera, thorax, *balænatis*, ut Petronius (2) loquitur, *virgis* instructus, qui sua sub axillis nimia, ut sæpe, duritie atque adstrictione arteriam tanto magis premeret, quanto hæc magis in iis de quibus modo diximus, motibus contra eam duritiem urgeretur, eoque sanguinis, in subclaviam, a corde valentius compulsi, impetum in hanc reflecteret. Quod, si non improbas, ad cætera illa detrimenta addes quæ solertissimus Winslowius (3) ejusmodi thoracibus, nimis axillaria vasa constringentibus, imputavit. Denique si conjuncta hæc omnia non satis faciunt; quod verissime Celsus (4) scripsit, veniat in mentem, *raro quemquam non aliquam partem corporis imbecillam habere.* Quod ubi posueris, non modo cur subclavia illa arteria

(1) Mém. de l'Acad. Roy. des Sciences, an. 1733.

(2) Satyric. c. 21.

(3) Mém. de la même Acad., an. 1741.

(4) De médic. l. 1, c. 3.

aneurysma habuerit, sed etiam ad eam, quam diximus, partem habuerit, satis intelliges.

24. Super aneurysmate autem, cæterisque ipsius aortæ vitiis cum alia alibi adnotaverimus; hic pauca satis erit adjicere, quæ ad hæc potissimum vitia attineant. Et primum quod aorta crassior, et rigidior esset, cum propter dilatationem videretur esse debuisse tenuior et mollior, faciebant præcipue, ut opinor, creberrimæ illæ subalbæ maculæ, quæ ut futuri sunt ossis initia, sic ex adaucta ibi substantia fiunt ad eam quæ in ligamentis est, ut sæpe observavi, accedente. Quod autem illæ, et cætera vitia eo crebriora, et graviora essent, quo aneurysma a corde minus distabat, ab incurrentis sanguinis impulsu fuisse, vides, tanto majori quanto propius erat impellens, Quapropter nec plura verba facienda sunt, ut intelligas, qui factum sit, ut cum aneurysmatis pars intra pericardium esset, intra hoc, sicuti in pluribus quoque aliis quos supra (1) descripsi, casibus, ruptum sit aneurysma. Illud potius declarandum est, cur ad posteriora arteriæ (2) sit ruptum. Cum enim ibi pariter etiam in textrice (3) apertum viderim, et ibi quoque fuerit orificium aneurysmatis quod in scorto (4) des-

(1) N. 5, 15, 17 et 19.
(2) N. 21.
(3) N. 17.
(4) N. 13.

criptum est; minus verisimile fit, mulieres istas omnes eamdem potissimum aortæ partem imbecilliorem habuisse. Credibilius fortasse est, id simul ponderi, et incursui sanguinis e corde exeuntis deberi, sicut arteriæ positus videtur indicare, quæ ut ab ortu se inclinare ad posteriora continuo incipit, sic partem illam suam et ponderi sanguinis subjicit, et incursui objicit. Scire quoque fortasse aves, cur, rupta arteria, non illico mulier hæc quoque sit mortua. Credo, quia foramen a primo vel minus fuerit quam inveni, docente id sanguine, minori quam in aliis, copia effuso: quanquam minori copia effusus, lenteque fuit ob vires etiam sinistri cordis ventriculi, æquo olim quidem cum aortam distenderunt, majores tempore autem novissimo a vitiis omnibus aortæ ipsius diu valdeque resistentibus, ita infractis, ut magna ejusdem ventriculi dilatatio ostendit. Qui lentus sanguinis delapsus levissimo, quemadmodum pulsus significabat, cordis motui omnino congruens, num id effecerit, ut idem sanguis, quod nusquam in toto reliquo apparuit corpore, in pericardio concreverit; an potius aqua in hoc fortasse ob cordis vitium antea morbida, an aliqua etiam causa alia, quæ me nunc fugiat, id præstare potuerit, in medio relinquo.

25. De cordis autem aneurysmate, et quod ipsum denique, nec raro, subiti interitus causa sit, aliis epistolis tum scripsimus, tum scribemus.

Reliquum est, ut de sensu illo, ultimis diebus molesto, quasi concidentium costarum, aliquid subjiciamus. Priscus auctor libri *De veteri Medicina* (1), prandio omisso ab iis quibus esse usui consueverit, *viscera pendere ipsis videri* scripsit. Quod totidem verbis traditum fuerat libro *De victus Ratione in morbis acutis* (2), ea quidem in parte quæ, Galeni (3) testimonio, *germanissima* Hippocratis *habetur*; neque aliter Plinii tempore censebatur, non scripturi alioquin (4) *unum laudibus ptisanæ volumen dicavisse Hippocratem*; his enim verbis eamdem quam Galenus partem designasse; extra dubitationem est, sive plura attendit verba quæ de ptisana hic fiunt, sive hunc librum in codice legit in quo inscriptus esset *de ptisana*, quomodo inscriptum Galenus (5) vidit, et Cælius Aurelianus (6) citavit; quorum oblitus videri potest Duretus (7), vir cæteroquin doctissimus, cum hanc inscriptionem *a Plinio inductam* fuisse credidit, cujus auctoritatem potius, quam græcorum, qui in manibus erant, codicum, neutrum illorum hac in re

(1) N. 19.
(2) N. 16.
(3) In l. 3, epid. comm. 2, in princip.
(4) Nat. hist. l. 18, c. 7.
(5) In l de rat. vict. in acut. comm. 1, t. 18.
(6) Acut. pass. l 1, c. 12.
(7) Comm. in modo cit. Hipp. l. schol. ad titul.

secutum arbitror, qui in nulla, quod sciam, Plinium memoraverint. Hunc autem ipsum illa quæ protulimus, Hippocratis verba spectasse censet Dalechampius (1), cum alio videlicet loco (2) scripsit, *Hippocratem tradere non prandentium exta celerius senescere;* hoc enim verbum sic interpretatur, *dolore præcordia torqueri, veluti suspensis visceribus.* Neque alia Thevartii sententia est in adnotationibus ad quoddam Ballonii consilium (3); nisi quod pro *senescere* censet *pendere et succrescere* esse legendum. Quid si huc ibi non respexisset Plinius? Sed ad locum ex libro II. *de Diæta* (4), ubi scriptum est: *semel in die cibum capere attenuare et siccare,........ prandium* autem *contraria facere*, sicque in Plinio rescribendum esset *siccescere?* Quid, si fere nulla mutatione *sanescere*? Spectante videlicet Plinio alium aliquem Hippocratis locum, quem omitto quærere, cum sententia Plinii, ob hujus verborum in eo capite depravationem, minus mihi quidem perspicua, et certa videatur. Sententia autem Hippocratis in illo priore loco minime videtur obscura; tametsi aliud alii interpretes voluisse existimaverint. Franciscus enim

(1) In annot. ad cap. mox. citand.

(2) L. 28, c. 5.

(3) L. 2 et 16.

(4) N. 25.

Vallesius (1), *videntur*, inquit, *eis suspendi viscera, videntur scilicet sursum contracta, quia vasis inanitis, velut convelluntur.* Alii contra intelligunt, videri viscera ita suspendi, non ut sursum, imo ut deorsum trahi sentiantur, quo pondus videlicet, si suspensa essent, ipsa raperet, non secus ac fulcro quodam subtracto; id autem fulcrum antea fuisse ventriculum, cum cibo tumeret. Atque huc Dureti (2) pertinet interpretatio, quam legisse Ballonium (3) non dubito, iisdem verbis idem tradentem. Hunc Thevartius in adnotationibus non modo sequitur; sed et eam interpretationem alio Hippocratis (4) confirmat loco, in costarum fractura docentis, *moderatum ventris repletionem, costarum fieri directionem; verum vacuationem pendentes costas facere; et hanc dependentiam dolorem inducere.* Quem locum explicans Galenus (5) adeo non dubitat, *quin ventris tumor firmamentum*, sive, ut mox loquitur, *sedes ac sustentaculum costis efficiatur*, ut affirmet, *qui majores ventres habent, iis si costa frangatur, minori dolore vexari consuevisse; quibus vero graciles et contracti ventres sunt, gravius dolere*;

(1) Comm. in Hipp. l. de rat. vict. in acut.
(2) In schol. ad ea verba.
(3) Consil. cit. 16.
(4) De artic. n. 51.
(5) In eum Hipp. l. comm. 3 ad t. 56.

cum infirmatas ac suspensas costas sentiant. Sed facilius est, inquis, hoc intelligere, quo videlicet modo tumens venter costas quam illud, quomodo tumens ventriculus viscera suffulciat sibi imposita. Nam ut tumens fundum non deorsum, sed antrorsum obvertat, suffulcire lienem, et sinistriorem jecinoris partem poterit; dexteriorem tamen, quæ multo est gravior, non poterit. Tu vero huc adde, aiunt aliqui, subjecta huic parti, ipsique ventriculo intestina, et præsertim colon; sic intelliges, ut repleta hæc, eorumque vasa tum jecur, tum ventriculum quoque sustineant. Quibus si respondes, non hoc te quærere eo tempore cum intestina, et eorum vasa repleta sunt, sed cum ventriculus tantum; neque enim illum sensum quasi pendentium viscerum tunc demum tolli postquam ingesta ad intestina, et colon potissimum, atque eorum vasa pervenerunt, et hæc impleverunt: sed multo antea; iidem vero totam rem proponere distinctius scient, et ventriculo, primaque intestinorum parte impleta, quid huc faciant musculi abdominis, perspicue ostendere, et fortasse etiam quid is vigor, quem, vix assumptis refocillantibus alimentis, in totum corpus diduci percipimus, quid, inquam, is faciat in fulcris de quibus diximus, contendendis et quadantenus attollendis. Satis superque jam dictum puto, ut unde concidentium costarum sensus in ea muliere esset intelligas, cujus vires, et ciborum appe-

titus ita languerent, ut magnæ arteriæ, et cordis vitia illuc denique progressa quo ostendimus, requirebant. Huc insuper illud accedebat, quod in dessectione animadversum est; ut laxissimum cerebrum sileam; diaphragma priusquam thorax attingeretur, utrinque, non ascendere, sed concidere: quod si extremis illis diebus aliquantenus jam fieri inceperat, ob vim se restituendi in illius musculis infirmatam; facile vides, eas diaphragmatis partes unde jecur per dexterum, sinistrumque vinculum, et lien quoquè per suum suspenduntur, horum viscerum pondere trahi deorsum, simulque costas, quippe diaphragmati annexas, hoc sequi debuisse.

26. Cæterum in casus iis similes qui a nobis supra descripti sunt, antea quoque alios incidisse ex parte scimus, ex parte autem suspicamur. Boschium scimus *bis* vidisse; sic enim lege in sectione VIII libri II Sepulchreti (1), id observatum ab illo *bis in cordis palpitatione laborantibus*, qui *aortæ arteriæ tunicis dilatatis, veluti a subitanea morte correpti sunt, quia sanguis spirituosus velut præceps, in tunicam hanc, pericardium dictam*, irruerat, unde cor dilatari non poterat. Suspicamur autem, cum in sectione hac XI (2) legimus, ab *ira repente mortuum, pericardium sanguine repletum* ostendisse: *inven-*

(1) Obs. 26, § 1.
(2) Obs. 8.

tos autem *esse duos abscessus in trunco arteriæ aortæ prope cor, unde sanguis exierat.* Certe credibilius est aneurysmata duo modica fuisse, polyposis concretionibus farcta, quæ, non inspecta intus aorta, accepta sint pro *crudis et sanguineis, sive inflammatoriis abscessibus nondum suppuratis* : quales rumpi ab ira, et rupti tantum sanguinis subito effundere non potuissent : quanquam vel spectata intus extraque his nostris temporibus arteria magna, et exesa ita ut sæpe vidimus, prope cor utrinque inventa, unde sanguis in pericardium repente irruperat, tum hæc irruptio pro insolito casu, tum illa exesio pro aortæ abscessu, melius tamen intellecto explicatoque proposita sunt. Verum ut ad suspiciones redeamus, historiam forte legeris hominis *maxime obesi*, qui c*onquerebatur de palpitatione et dolore cordis, cum pulsu inæquali et quandoque deficiente* : cujus post obitum, qui, *dum alvum exoneraret, repente* contigit, *pericardium inventum est plenum sanguinis concreti, coloris nigerrimi et fœdi odoris ; in parte* autem *superiori ita conformatum apparuit, ut renes succenturiatos in substantia repræsentaret.* Equidem haud inficias iverim, tumores pericardio innasci, qui intra hoc disrumpi queant; fateorque cum hujusmodi re congruere odoris fetiditatem ; sed hoc tamen aio, si in eum casum vir aliquis magis rei anatomicæ studiosus incidisset, quæsiturum fuisse, unde tantum concreti et nigerrimi sanguinis,

sine ullo videlicet, quantum judicare oculi poterant, ichoris aut puris indicio, in pericardium repente extitisset, integrave essent magna vasa; an quando circa hæc, sic enim ille pericardii superiorem partem intelligebat, ea apparuerat substantia, num ipsorum aliquod erosum aut pertusum esset. Id enim accidere potest non aortæ solum de qua hactenus verba fecimus, sed et pulmonari venæ et cavæ, ut mox dicemus, et arteriæ quoque pulmonari, a cujus erosione memorat cl. Tabarranus (1) sanguinem in pericardium irrumpentem, subitam mortem Romæ attulisse S. R. E. cardinali Boncompagno, quem ego Bononiæ olim de plerisque eorum quæ in modò descripta observatione legisti, queri solitum, ex meis præceptoribus, illius medicis, audiveram. Igitur ab arteria pulmonari, an a venis illis, an ab ipsa aorta (nam et eum qui ab hac prodierat, sanguinem haud coccineum, sed nigrum offendimus (2)), sanguis exierit, non minus in descripta observatione in medio relinquimus, quam in alia quæ apud Ramazzinum legitur (3), de *viro sexagenario*, *præpinguis habitus*, ex cujus, *subita morte* extincti, *pericardio fere duæ libræ concreti sanguinis extractæ sunt*, aut in illa de-

---

(1) Obs. anat. n. 8.

(2) Supra, n. 21.

(3) Const. epid. urb. an. 1691.

mum quæ in hac Sepulchreti sectione (1) extat de milite, *subito post longum mærorem mortuo*, qui, *visceribus reliquis salvis*, *habuit in pericardio non aquam modo*, *sed et copiosum sanguinem concretum*. Ubi etsi in scholio quoque inculcatum videbis, obrutum oppressumque cor fuisse *tum ob aquæ copia*, *tum a sanguine*; minime tamen necesse est aliam aquam fuisse credas, quam serum a concreta sanguinis parte reliqua, uberiore, ut non raro fit, copia separatum. In his igitur historiis illud certum est, sanguinem ex majori vel saltem mediocri vase aliquo nec perexili, si præsertim id vena fuit, foramine pertuso, in pericardium erupisse; e vase enim exiguo, aut per tenuius foramen et lente defluens, ut tardius ad eam copiam exiisset, sic mortem adeo subitam non attulisset. Quo autem ex vase eruperit, incertum est, propter eorum qui prosectoris vice fungebantur, aut imperitiam aut negligentiam. Sanguine enim exempto elutoque, illiusmodi foramen latere non poterat, sive id in ventriculis auriculisve cordis esset, quæ hic vasorum nomine comprehendemus, sive in vasis illis cæteris proprie dictis, non maximis modo sed et mediocribus, qualia, præsertim ad basim cordis sunt coronaria; sanguinem enim quo pericardium distentum erat in matrona (2) item-

(1) Obs. 14.
(2) Commerc. litter., an. 1732, hebd. 41, n. 4.

que in milite (1), repentina morte sublatis, e rupta coronaria arteria profluxisse perspectum est. Quod si foramen nihilominus oculos vel periti attentique hominis fugisset, aer illud aut aqua per venas cor versus, et in cor, et ex corde in arterias, extra pericardium vinculo constrictas, justa copia injecta, facillime retexisset. Post mortem autem non subitam, de qua hic minime sermo est, si intra pericardium sanguis reperiatur, hunc ex tenuissimis vasculis meatibusve sensim distillasse credito, ut puta in duabus cl. Laubii observationibus (2), præsertim cum in earum prima apparuerit quasi exesa cordis superficies. Idemque credito de aliis quas cum iis convenire invenies; ex pluribus quas præterea indicat vir doctissimus Senacius (3). Quas autem inter eas commemorat post repentinam mortem habitas, eas vero non facile putato sine prægressa exesione aut ruptione magni alicujus aut mediocris alvei sanguinis haberi potuisse; exempli causa, ut in duabus diserte refert, aortæ aut unius ex venis pulmonaribus. Cæterum sæpius contingit ruptio, si in arteriis, in magna; si in venis, in cava: in illa ob eas fere causas, propter quas alibi (4) in ipsa potius quam in pulmonari arte-

(1) Act. N. C. tom. 5, obs. 37.
(2) Eph. N. C. cent. 9, obs. 15, et act. eorumd. t. 2, obs. 107.
(3) Traité du cœur, l. 4, ch. 5, n. 3.
(4) Epist. 18, n. 24.

ria, fieri aneurysmata, scripsimus; in cava autem vena ob eas causas quas continuo attingemus. In corde enim cur interdum id accidat, videbimus epistola proxima.

27. Etsi omnis sanguis ut per venam cavam, sic etiam per pulmonarem transeat necesse est; plura tamen sunt quæ difficiliorem ejus transitum per illam facere quam per hanc possint. Primum oppositi adversique ferme inter se alvei superioris cavæ et inferioris, ut ad ascensus hinc difficultatem, illinc desuper ruentis sanguinis pondus et incursus accedant. Deinde crudi adhuc crassioresque succi, et necdum permisti, effœtum cavæ sanguinem onerantes. Denique obices qui aut morborum aut affectuum animi vi, aut quamcumque aliam ob causam, expedito per venam cavam sanguinis motui plurimi se possunt objicere; quippe non in dexteris tantum cordis caveis, sed et in pulmonari arteria et pulmonibus, et vena ipsa pulmonari, et sinistris cordis caveis, et arteria magna. Contra pulmonaris venæ caudex, seu mavis saccus simplex est, compulsumque agitatione pulmonum sanguinem excipit, et hunc vividum, comminutum ac mistum, neque hujus per se motui alia opposita habere potest obstacula præter ea quæ post pulmones communia esse posse diximus, etiam sanguini per venam cavam fluxuro. Quæ cum ita sint, cumque nihilominus dilatationis pulmonaris venæ, imo

ejus etiam ruptionis minime desint exempla (1); nam ut illud quod ex Paræo est, seponas (2); a Bellino (3) aliquando in repente mortuis *inventa est vena pulmonaris ab auricula sinistra divulsa*, quod Monspelii vidit etiam Franciscus Queye (4); tanto facilius tum dilatatio, tum ruptio accidet in vena cava, quanto plures causas esse ostendimus, ob quas sanguis in hac retardetur, et quod consequitur, cumuletur; cumulatus autem fibras tunicarum ejus infirmet ac distrahat, unde urgente sanguinis copia, primum vena in varicem dilatetur, deinde vero ob tunicarum extenuationem, quæ dilatationem sequitur, aut etiam ob erosionem quæ distractioni fere succedit, rumpatur. Sed varices cavæ, nisi immanes sint, minus incurrunt in oculos dissecantis quam aneurysmata aortæ; venæ enim propter tunicarum tenuitatem concidunt subtracto sanguine, quod cava in ventre incisa, accidit. Quamobrem cum vitiorum cavæ suspicio est, dissectionem a thorace incipies: aut si forte sanguis cadavere ab aliis antea perspecto, et visceribus ventris extractis defluxerit; aqua aut aere quoad ejus satis est injecto curabis, ut quæ cavæ fuerit latitudo cognoscas : idque præsertim cum dexteras cordis caveas nimia aut

(1) Epist. 24, n. 36.
(2) Ibid.
(3) De morb. pect.
(4) Disput. de syncope., c. 3, propos. 2.

dilatatione aut contractione affectas animadverteris, aut etiam sinistras; hinc enim quoque, uti paulo ante dictum est, accidit ut retardato sanguinis motu, cava dilatetur: quod prima ostendet ex Vieussenii historiis, capite XVI propositis tractatus de cordis structura.

28. Num vero hunc an alium potius hujus venæ morbum indicaverit Aretæus (1), cum scripsit *in hac vena κίδματα oriri, quando sanguis copiosus erumpens citissime vitam delet*, quærere prætermitto, cum propter variantes ibi lectiones, ut Petrus Petitus (2) malit, *si rupta vena sanguinem effuderit*, tum præsertim ob latius patentem vocis illius κίδματα significationem, ex Galeno in exegesi ita expositæ *veteres ex fluxu affectus*. Illud certius est, Aretæum de hujus venæ ruptione loqui, et primum quidem in thorace, ut quæ continuo addit, ostendunt: quanquam non apparet via per quam ex illa disrupta sanguinem in pulmones, asperamque, unde fluat, arteriam deducat. Sed quam Aretæus conjecerat venæ cavæ disruptionem, anatome tandem oculis ipsis subjecit. Ut mittam exempla in ventre disruptæ, quo incertus sum an attineat casus quem Donatus (3) indicat apud Amatum Lusitanum, cujus in scriptis necdum inveni; in thorace atque adeo

(1) De caus. et sign. morb. acut. l. 2, c. 8.
(2) Comment. ad hunc loc.
(3) De med. hist. mir. l. 4, c. 9.

intra pericardium viderunt Laurentius (1), Hacquinetus (2), Puerarius (3), Lancisius (4), alii. Sed omnes, si secundum excipias, cujus maxime jejuna, quantum Bartholinus retulit, est observatio; cum aliis in vicinia morbis conjunctam invenerunt, primus cum aortæ et ventriculorum cordis dilatatione, quartus cum aortæ duntaxat, tertius cum membraneo quodam carneoque corpore, quod *venarum varicosarum erat velut tomentum*, corde paulo minus, et hujus auriculis annexum, quo de corpore hæc ultima aliaque leges in sectione hac Sepulchreti (5), in quam ea historia cum aliquot ex modo indicatis, clarius aliquanto relata est, quam Puerarii verbis sect. VIII (6) descripta fuerat. Me enim minus ibi assequi posse, fateor, qua ratione hæc intelligam *disrupta vena cava et effuso sanguine in pericardium et cordis dextrum ventriculum*, quam in observatione Laurentii, sanguinis circumitionem ignorantis, ob venæ cavæ *ostium disruptum, omnesque illas membranulas tricuspides laceratas*, lethalem *in* dexterum quoque cordis *sinum effusionem sanguinis factam esse*: quam,

(1) Hist. anat. hum. corp. l. 9, qu. 18.
(2) Eph. N.C. dec. 1, A. 1, obs. 101.
(3) Ad Burnet. thes. med. l. 3, s. 58 in fin.
(4) De subit. mort. obs. phys. anat. 5.
(5) Obs. 1, § 1.
(6) Obs. 30.

ut verum loquar, cum in ventriculos duntaxat, eamque ingentem, in pericardium autem non modo nullam memoret, sed ne significet quidem; suspicor, nec tamen satis scio, an venæ cavæ disruptio acciderit in facie tantummodo interiore. Sed nimirum cordis ventriculi fato quodam negotium sæpius facessunt in descriptis venæ disruptionibus intelligendis. Vide enim Poterium quoque (1) repentinæ quam narrat mortis causam proponentem *disruptionem venæ in ventriculo cordis* : et quam, aut ubi venam designet, mihi, si potes, declara. Idem quibusdam asthmaticis *venam arteriosam in sinistro cordis ventriculo disrumpi* scripsit (2), vas, ut nosti, quod extra ventriculos est, et ad dexterum spectat, non ad sinistrum. Certe optandum est id quod factum credo in Argentoratensi dissertatione, quam necdum nisi recensitam (3) vidi, dilatati sacci venæ cavæ ruptionem proponente; optandum est, inquam, ut Lancisii diligentiam et perspicuitatem non in iis modo quæ mortem præcesserint, sed et in iis quæ in cadavere se obtulerint, perscribendis æmulentur illi qui in venæ cavæ disruptiones posthac inciderint, præsertim quæ sint ab aliis morbis sejunctæ. A quibus utinam sejuncta fuisset alterius insignis venæ rup-

---

(1) Insign. curat. et obs. cent. 3, c. 60.

(2) Ibid. c. 22.

(3) Commerc. litter. an. 1731, specim. 47.

tio, quæ quoniam intra thoracem contigit, et inopinatam mortem attulit, minime est hoc loco a nobis prætermittenda, quibuscum raram hanc suam observationem communicavit anno 1718 medicus doctissimus, nostrique amicissimus Heraclitus Manfredius.

29. Mulier quæ a longo jam tempore et credita fuerat, et erat phthisica, improviso mortua reperta est. Thoracis cavum sinistrum pulmonis lobum inferiorem morbosum exhibuit, quippe tria quatuorve tubercula, puris plena, continentem. In cavo autem dextero pulmo quidem sanus, at simul sanguis erat concretus ad libras quatuor. Effusus fuerat a trunco venæ sine pari: qui etsi ab ea effusione conciderat, tamen ob immanem distensionem tantum retinuerat latitudinis, ut facile posset cum vena cava comparari. Hæc dilatatio ad palmum circiter in longitudinem se extendebat. Circa medium autem ejus longitudinis patebat foramen ellipsis forma. Per hoc sanguis se se effuderat.

30. Nunc a venarum varicibus ad magnæ arteriæ aneurysmata redeamus, non rupta illa quidem; de iis enim jam satis vidimus, sed repentinum tamen interitum afferentia. Quorum exempla hæc tria accipe, a me observata.

31. Materfamilias duos et quadraginta annos nata, diu valetudinaria, diuque obnoxia vixerat paroxysmo cuidam ad hunc modum se habenti. A concitatis corporis motibus ingruebat molestus

quidam angor intra superiorem thoracis sinistram partem cum spirandi difficultate et sinistri brachii stupore: quæ omnia, ubi motus illi cessarent, facile remittebant. Ea igitur mulier cum circa medium octobrem anni 1707, Venetiis in continentem trajecta, rheda veheretur, lætoque esset animo, ecce tibi ille idem paroxysmus: quo correpta, et mori se aiens, ibi repente mortua est. Cadaver in urbem vectum, cum postridie a nobis inspiceretur, sublivida facie, cætera colore et habitu omnino bono, superioribus tamen partibus nonnihil strigosum visum est. Cum autem ob ea quæ paulo ante narrata sunt, mihi aneurysmatis suspicio esset ad arcum magnæ arteriæ, a thorace incepta dissectio est. In hoc pari utrinque copia, nec illa exigua, effusum erat serum per se cruentum; animadversum enim fuerat nihil sanguinis in pectoris incisione illuc excidisse. Sani pulmones, nisi quod dissecti, ut postea vidimus, nimio redundabant spumoso sero. Cor potius magnum et durum valde ac robustum. Aorta ad curvaturam non parum dilatata, justa alibi in trunco ramisque majoribus latitudine. Sed intus ubicumque incideres, hic illic inæqualis, nec sine osseis perfectis squamulis, nedum crebris inchoatarum indiciis. Quæ cum videremus, universum truncum majoresque ramos aperuimus: in illoque ab ipsa origine pone semilunares valvulas, quæ duræ hic illic erant, et cum futuri ossis initiis ad iliacas usque arterias

descripta vitia animadvertimus. Per has tamen, perque alias, etiam superiores, ac nominatim subclaviam sinistram minime propagabantur, si primam excipias alterius illius arteriæ partem, quæ carotidi et subclaviæ dexteris originem præbet. Hinc oculos ad cor referentes, et ad cætera quæ ipsi annexa sunt vasa, nihil usquam conspeximus vitii, nisi quod pulmonaris venæ caudex paulo visus est æquo major. In hoc et in adjecto ventriculo sanguis erat paucus, isque, ut aliis omnibus in locis, niger et omnino fluidus. Sed in pulmonaris arteriæ trunco non paucus; quanquam in ventriculo dextero ejusque auricula nullus; facile quia per venam cavam, paulo ante infra jecur incisam, defluxerat.

Ventris autem viscera inspicientes, sic observavimus. Tenuia intestina pleraque ex sublivido nonnihil rubentia. Ventriculus quasi duplex ob pylori antrum, quadantenus a parte reliqua per constrictionem quamdam divisum; cætera sanus. Jecur sinistrorsum valde extensum, in crepidine autem dextera, et huic continuato lobo ad spatium aliquod intus extraque, magis saturo colore, et durius. Durius quoque pancreas, et a restitante sanguine ex rubro nigricans qua parte ad lienem accedebat. Hic autem laxus ut posset facile disrumpi. Strigosi testes. Uteri osculum dilatatum et subsidens : fundus autem supremus eodem exterius quo tenuia intestina diximus, colore infectus; nec sine quodam gravi odore.

Erat autem in ventris pelvi ejusmodi serum quale in thorace, sed paucum. Cætera nihil adnotatione dignum habuere. Caput non attigimus; jam enim multa nox erat, et mulier inter loquendum, ut dictum est, mortua.

32. Etsi in sectione hac Sepulchreti observationem legeris XXXV cui præfixus hic titulus: *Mors subita in quodam, cui ventriculus vinculo quasi strictus videbatur*; tamen, si res, ut puto, similis ejus fuerit quæ a me paulo ante proposita est, ab ipso ortu potius est quam ab adventitio morbo repetenda, neque cum arctis illis quæ in volvulo interdum occurrerunt, tenuis intestini coarctationibus facile comparanda, multoque minus quasi improvisi obitus causa accusanda. Illa sane femina in qua tibi alias (1) ejusdemmodi ventriculum descripsi, paulatim lento morbo confecta est: nec, repente alii obierunt in quibus alio fortasse loco (2) describam. Hic vero satis causarum in aortæ vitiis habemus. Primum inæqualis interna facies minus facilem reddit sanguinis motum. Deinde osseæ in tunicis squamulæ, et crebra hic illic earum initia minus aptam arteriam faciunt ut sanguini impulso cedat extrorsum eumque admittat, et mox ut se prompte restituendo contrahendoque eumdem promoveat. Denique

(1) Epist. 16, n. 30.
(2) Epist. 38, n. 8, et Epist 36, n. 2.

his addita ad curvaturam dilatatio tum remorando sanguinem, tum minus propellendo quantum noceat, est a nobis, ut cætera illa, non semel expositum, ut non sit fusius iterandum. His ita positis si accedat concitatior, quacumque de causa, corporis, et quod consequitur, sanguinis motus, vides certe esse imparem aortam ei operi et magis et celerius efficiendo, cui antea vix par erat. Acervabitur igitur uberior interea convecta per venas copia sanguinis, restitansque in aorta ipsa, in corde et pulmonum vasis, et vena cava, non ea modo quæ in vivente hac muliere fiebant angorem, spirandi difficultatem, stuporem brachii, aut quæ in mortua sunt observata, dilatationem videlicet aliquam caudicis venæ pulmonaris, et nimiam seri in bronchia, et thoracis caveas effusionem, non modo, inquam, ea facere poterit, sed pro partium dispositione plura etiam atque graviora. Quoniam autem illa omnia aortæ vitia sensim quidem, sed magis magisque in dies augebantur; non mirandum est, si eo demum pervenerint, aucta simul fortasse aut copia aut turgentia, aut certe ob insolitum in Veneta femina rhedæ motum, sanguinis concitatione, ut hic restitans, promoveri amplius non potuerit. Quod si hæc te forte universa non movent, quorum uno, osseis videlicet in aorta squamulis, vir ingeniosissimus, quocum eam mulierem secui, Santorinus permovebatur, ut in extrema hac epis-

tola (1) ostendam : sed si te forte non movent aut quia oppletam restitante sanguine aortam, et sinistrum cordis ventriculum non invenimus, aut quia stuporem illum brachii melius quam per distractionem distentæ aortæ ad subclaviam sinistram, adsitosque huic nervos propagatam, melius, inquam, per convulsionem quamdam qua meninges circa origines eorum constringerentur, intelligere te posse credis; tantum abest ut reponere quidquam velim; hortabor te potius, ut si convulsionem addere huc volueris, in corde potissimum agnoscas. Fuerit hoc sane a natura robustius cum aorta comparatum, eamque propterea secundum Lancisii (2) dogmata labefactaverit; cur, quæso, post tot conatus in diu supplendis iis ipsis, quas infirmaverat, aortæ viribus, non robustum modo, verum etiam prædurum invenimus? Relegas quæ de viro quodam scripsimus epistola superiore (3). Multo autem facilius in feminis, valetudinariis præsertim, viscerum convulsio oritur; ut eam liceat cæteris tum paroxysmorum, tum obitus causis accensere sic tamen, ut neque harum obliviscamur quæ in visceribus vasisve præcipuis manifesto occurrant, neque illam, nisi cum ejus quoque in viventibus aut mortuis indicia sunt, ad cæteras,

---

(1) N. 36 et 37.

(2) De mot. cord. propos. 38.

(3) N. 13.

uti plures faciunt, addendam putemus. Quod num faciendum in sene fuerit, cujus protinus historiam proferam, ipse existimabis.

33. Senex erat annorum, ut videbatur, ad sexaginta, qui ante tres menses in hoc fuerat nosocomio, querens de spirandi difficultate, et materiam exspuens illaudabilem. Is cum in agro nuper fuisset circiter idus martias anni 1742, ventumque frigidum excepisset, domum reversus, noctu gravi correptus est respirationis difficultate. Itaque mane in idem nosocomium adductus, postquam ad ignem tantisper assedisset, dum lectulum calefacerent, vix in eo se collocaverat, cum ibi repente mortuus est. Studiosa juventus postridie a me petiit, ut vellem ejusmodi obitus causam inquirere. Cum annuissem, jussi interea dum venirem, cranium circumsecari. Cadavere inspecto, cujus bonus erat habitus, nullo usquam se ostendente tumore, nisi quod facies subtumida erat, et subrubens, sanguine autem simul spectato qui ad unam propemodum libram paulatim prodierat e cranio circumsecto, etsi non negavi, posse fieri, ut mortis causa intra cranium lateret; tamen ostendi, videri mihi in thorace potius esse quaerendam, cum hunc senem spirandi difficultate laborasse constaret; ullo autem affectu capitis non constaret: in quo licet multum sanguinis in iis restitet qui thoracis vitio suffocantur, ut vel ex facie horum livida, et tumente intelligitur; non propterea mortis causa

princeps extra thoracem posita est. Thorace igitur statim inciso, sternoque sublato, pulmones apparuerunt adeo turgidi, ut omnia implerent, molles tamen, et colore ex albo cinereo, et leves sicuti ipsis cum cæteris quæ in thorace sunt, exemptis, postmodum percepimus. Nam dexter fuit antea a pleura solvendus, ad quam arcte, superiore præsertim, et posteriore etiam facie adhærebat. Erat in utroque thoracis cavo aqua non pauca, nec turbida, sed urinæ colore, qualis et in pericardio fuit plus aliquanto quam soleat in plerisque. In cordis ventriculo dextero nigerrimum, et ferme fluidum, ut passim alibi, sanguinem deprehendi, vix ut grumi aliqui non bene concreti, et levia, ac parva apparerent polyposarum concretionum initia. In eo ventriculo, ejusque auricula nihil animadvertere potui præter naturam, si valvulas excipias pulmonaris arteriæ orificio præfectas, quæ paulo crassiores sunt visæ, quam æquum esset. Sed cum auricula sinistra, adsitusque pulmonaris venæ caudex recte se haberent; proximus ipsis ventriculus, quamvis parietum crassitudine solita, visus est latior, et mitrales valvulæ duræ, et crassæ, semilunares autem summo omnes limbo erant duro, albo, et quod præcipuum est, crassiore adeo facto, ut Bononiensis unciæ (1) lineam æquaret unam et semis.

(1) Vid. apud Valsalvam de aur. tab. 9 ad *.

Porro arteriæ magnæ truncus multum dilatatus ab iis valvulis ad vasa usque superiora, ab his autem ulterius, quamvis minus, dilatatus tamen, parietibus insuper a corde illuc usque crassioribus, et durioribus, facie autem interna passim, præsertim vero ubi major erat dilatatio, inæquali, nec sine albis, subflavisve initiis creberrimis futuri ossis. Tum pulmones diligentius scrutanti nihilo plus quam antea, mihi licuit deprehendere, nisi partem eorum quamdam ubi subduri videbantur: quæ tamen incisa naturalem constitutionem ostendit, et humorem album quidem, et spumosum, sed non alium neque uberiorem, quam ex aliis eorum partibus exprimeres, ex omnibus autem exprimebatur omnino paucus. Cranii denique, nam ventrem non secuimus, avulso fornice, et mox secta dura meninge, cujus processus falcatus visus est crassior, et durior, nihil extra, aut intra cerebrum, et cerebellum, quorum firma erat substantia, repertum est quod annotares, nisi aqua in lateralibus ventriculis non paucissima, ejus similis quæ in thorace descripta est; plexus autem choroides nonnihil decolores; ut manifestum esset sanguinem, qui secto cranio, defluxerat, ex læsis a serra meningum vasis cum aqua fortasse quæ intra eas esset, prodiisse.

34. Quid inæqualitas aortæ interior, quid ejus tunicarum durities, quid dilatatio demum possint impedimenti afferre sanguinis motui, satis in iis

quæ superiori historiæ subjecimus, commemoratum est. His, quæ in sene quoque fuerunt, adde aliquam sinistri cordis ventriculi dilatationem, adde sigmoidum, et mitralium valvularum crassitudinem atque duritiem, adde inprimis semilunarium limbos tanto crassiores, quam æquum erat, et duriores; quæ res, si quæ aliæ, motum cordis sanguinisque perturbat, dum huic aut exituro se opponunt, motumque a corde acceptum infringunt, aut relabenti, minus prompte explicatæ, non satis se objiciunt; nec facile plura desiderabis, ut intelligas qui fieret, ut retardato per aortam, sinistrumque ventriculum sanguinis motu, is in pulmonibus subsistens, spirandi afferret difficultatem, aut qui denique factum sit, ut vitiis illis in dies crescentibus, eo demum res processerit, ut sanguis, præsertim auctus ea humoris copia, quæ, nisi frigidus ventus obstitisset, per invisibilia corporis foramina erat exitura, promoveri amplius non potuerit. Nec te illud in hac aut superiore observatione plurimum moveat, quod non iis in partibus accumulatum invenerimus sanguinem in quibus retardatum esse diximus. Nihil enim facilius accidit, quam ut, dum cadavera in omnem partem versantur, et in transferendo, per scalas potissimum, modo in pedes, modo in caput inclinantur, sanguis fluidus præsertim, ut in his erat, magna ex parte locum mutet: idemque fiat, dum viscera eximuntur,

necesse est, quin etiam, ut tunc per jam incisa, et postmodum per ea quæ in proximis partibus vasa inciduntur, sanguis defluat. Quod si nihilominus velis tribuere aliquid aquæ etiam illi quæ in cerebri ventriculis conspecta est, et quidpiam comminisci unde nervi, cordi et pulmonibus inservientes, repentini obitus causas adauxerint, sicque etiam pulmonum turgentium illum tumorem explicare, quasi aerem extrudere non potuerint; haud magnopere adversabor. Sed paralytici aliquid, an convulsivi potius in eo excogitabis quem tibi continuo describemus?

35. Vir honestus, necdum annos sexaginta natus, lue olim venerea affectus, ut rheumatici, quibus torquebatur, dolores illi etiam causæ magna ex parte adscriberentur, postquam hos ante quatuordecim aut quindecim annos, per sudorem, solitis lignorum decoctionibus et laconico evocatum, pervicerat; pinguis postea, sed intra modum, erat factus, ventre præsertim, thorace, non ita cruribus. Hunc familiares animadverterant obnoxium per intervalla esse tussi, qua nihil expectorabat, item difficultati cuidam spirandi, a cibo potissimum. Cæterum cum robustus esset, et egregie valere omnibus videretur, nisi quod non ita pridem amico dixerat se capite esse confuso, parcissime cœnatus, levi primum tussicula correptus est, quæ mox adeo increvit, ut spumante jam ore accersiri juberet medicum. Sed hic mortuum invenit,

ostendente ad os naresque se spuma, unde postea sanguinolenti etiam humoris quidpiam, aiebant exiisse. Incidit hujus viri obitus in maii initium anni 1729, quo mense, indicatum est cum hac Epistola (1) tum aliis, et speciatim III (2) et IV (3), repente plures in hac urbe, ejusque agro interiisse: quorum si dissectiones inter se contuleris, plane intelliges, quamvis inopinata omnes morte, alium tamen alia causa ereptos esse, velut hunc, cujus thoracis, et capitis interiora cum meis collegis professoribus primariis hora ab interitu circiter trigesima inspiciens, sic observavi.

Thoracis, cujus latera ex subrubro livebant, pinguedinem, dum incidi coepisset, non paucam adnotantes, eo mox aperto, non paucam in mediastino quoque conspeximus. Pulmones intus extraque fusci, molles tamen, ambo cum pleura anterius nixi, sinister autem undique, humidiores intus, neque nimis tamen, reperti sunt, ut neque essent adeo graves, neque ex aspera arteria spumam, aut quidpiam emitterent. In thoracis utraque cavea, et in pericardio multo plus humoris, quam plerumque solitum sit, ejusque per se, non a sanguine qui inter secan-

(1) N. 17.

(2) N. 11 et 26.

(3) N. 21.

dum incidisset, subcruenti. Cor, ejusque auriculæ non modo nihil polyposi, quod in hoc cadavere nusquam vidi, sed nihil ferme sanguinis continebant. Cum hic, et in valvulis, et in magnis præter aortam, vasis, quæ aperiri singula jubebam, quanta maxima poteram attentione usus, quidpiam deprehendere non possem quod esset adnotatione dignum; denique in aorta substiti. Nam primum a corde ad curvaturam usque visa latior est. Tum albis maculis hic illic interiore facie distincta. Eadem præterea facie tota quasi inæqualis. Et, quod mihi præcipuum visum est, colore ex atro rubens, ut si inflammatione quadam esset affecta. Albæ maculæ extra dilatatum arteriæ tractum non apparebant. Cætera autem illa et per curvaturam, et qua secundum vertebras arteria descendit, pergebant, minus tamen quam in primo illo tractu. Sic etiam cum per eum ramum se producerent, qui a dextris subclaviam, et carotidem arterias emittit, quanto ille magis ab initio distabat, tanto illa minus se prodebant. Capitis, cujus facies erat livida, sectione protinus instituta, cum cranium recluderetur, nihil effluxit. Vasa per tenuem meningem sanguine tumida; in lateralibus autem ventriculis subcruentam aquam, sed non multam, adnotavimus. Cæterum choroidum plexuum color, et quidquid sive in ventriculis omnibus, sive in oblongata medulla, sive in cerebro et cerebello, quæ duriora potius erant quam laxa, dissecando

inquiri solet, omnia secundum naturam. Ventrem non attigimus.

36. Hunc virum si tussi convulsiva suffocatum esse dixeris, non modo non repugnabo, cum sciam, invisibilem hujus causam in nerveo quopiam ganglio latere posse; verum insuper esse apud Lancisium (1) exempla convulsivæ tussis, quæ repente homines occiderit, admonebo. Non propterea tamen censeo esse omnino tibi negligenda quæ adnotavi in arteria magna. Hic enim vir tussi quidem obnoxius fuerat, sed non eo cum impetu adorienti, ut prospici et prædici posset, quemadmodum in Lancisii exemplis, esse aliquando suffocaturum. Videndum est igitur, quid aortæ inflammatio possit ad mortem seu cum tussi, et convulsione forte conjuncta seu non conjuncta, inopinato afferendam. Videndum est tamen antea quæ ab aliis tunc observata sint, cum aortæ fuit inflammatio; ne forte eo nos solæ cogitationes perducant, quo observationes non consentiant. Verum ubi Aretæi (2) locos inspexeris in quibus hoc de morbo verba fiunt, ut nulla alia subeat dubitatio, certe hæc subibit, num ex cadaverum inspectione ea quæ profert signa fuerint confirmata. Ab ejus vero ad nostrum tempus qui hoc fecerit, mihi quidem in præsentia

(1) De subit mort. l. 2, c. 18, n. 3.

(2) De caus. et sign. morb. acut. l. 2, c. 8, et de eorumd. curat. l. 2, c. 7.

non succurrit. Boerhaavium tantum (1) memini in bove, qui vehementissimo cursu aufugerat, scribentem id morbi ab se visum ita ut *aorta* esset *nigerrima*. Tu si plura ab ipso, aut ab aliis scripta videris, me admoneto : cum ea legero, quæ nunc cogito, aut abjiciam, aut si confirmare licuerit, ad te perscribam. Interea quædam alia, ab amicis in arteria magna, aut in alia aliqua intra thoracem, observata, unde aut repentina, aut certe præter opinionem cita mors provenerit, huc adjicere non omittam : et primum, quod supra (2) pollicitus sum, quantum videlicet illuc attinere crederet vir præcl. Sanctorinus osseas in aorta bracteas, quas, suis permotus observationibus, vel solas non dubitabat repente hominem posse interficere. Enumerabat enim mihi, cæterisque amicis, sex aut septem sic mortuorum exempla, in quorum corporibus nihil præter ea ossicula invenire potuerat unde subitam repeteret mortem, in illis recentissimum ejus viri de quo alibi (3) ob deficientem vermiformem appendiculam mentionem feci. Sic autem narrabat.

37. Sartor Venetus, strenuus potor, quem præter quam de hernia olim, ulla de re ad valetu-

(1) Prælect. ad instit. § 827.
(2) N. 32.
(3) Epist. anat. 14, n. 62.

dinem attinente questum esse non constabat, nisi quod novissime alicui dixerat, videri sibi non bene habere; eodem quo id dixerat, die cum apud notos quosdam ad ignem sedens, cephalos comedisset duos, et novum bibisset vinum; erat enim jam medius propemodum october anni 1708, ibi non multo post, heu, inquit, heu, nec plura; continuo enim mortuus est. Thorace postridie aperto, non sanissimi quidem pulmones; in pericardio autem aquæ copia aliqua reperta est. Sed cum evidens esset, neutra ex causa hominem sic obire potuisse, cor autem et cætera nihil adnotatione dignum haberent; magna arteria a curvatura ad lumbos usque crebras osseas intus ostendit squamulas, quæ in utraque etiam carotide ad modicam usque altitudinem, non ulterius, conspectæ sunt. Cæterum sanguis erat fluidus, jecur pulcherrimum, ut reliqua, nisi quod ventriculus, ut plerumque in potoribus, valde amplus fuit, intestinorum autem quæ appendicula caruisse diximus, pars cum annexi mesenterii portione in herniæ sacco inerat, cujus orificium duos tresve digitos erat latum.

38. Cum hæc narrasset diligenter, nos autem, ut fit inter amicos, alius aliud de ista, ab ipso proposita, mortis ejuscemodi causa diceremus, neque illæ reticerentur causæ quæ oculos anatomicorum effugiunt sive intra sive extra cerebrum, memini, me subridentem ab iis quæsivisse, num inter eas

etiam ponerent quam Piccolhominus (1) indicavit ubi se *opinari*, inquit, *nervuli* cor adeuntis *obstructionem repente factam, in causa esse ut nonnulli inopinato et derepente ex hac vita migrent?* atqui certe, inquam, non ignoratis, vel abscissis in collo nervis, cor adituris, non continuo mori animal; ut possit quidem nervorum cordis obstructio, ad alias causas addita, mortem subitam afferre, sola autem non possit, nisi forte simul universi obstruantur; sic enim veram fuisse Herophili sententiam intelligo, qui, ut apud Cælium Aurelianum (2) habemus, *repentinam mortem, nulla ex manifesta causa venientem, fieri* docuit *paralysi cordis*. Tum Santorinus sex illa reliqua exempla protulit, nuper propositi similia, et quantum se miraturum esse ait, si in his omnibus præsto fuïsset invisibilis quæpiam causa, quæ cum manifesta, id est cum osseis in aorta squamulis se conjunxisset, tantum ostendit, sibi quidem nihil esse dubitationis, quin ab his solis mors repentina proveniret, tunc præsertim cum ab arteria, ejusmodi vitio affecta, sanguis esset promovendus, aut copia auctus recentis chyli, aut hujus qualitate turgens, aut denique calore expansus, quæ videlicet, ut in sartore universa, ita alia in aliis convenissent. Cur autem sic vitiata arteria promovendo tunc sanguini

(1) L. 5, anat. prælect. 6, et l. 4, prælect. 4.
(2) Morb. chron. l. 2, c. 1.

impar sit, alibi est a nobis, et supra etiam in hac epistola (1) declaratum.

39. Sed facta desideratissimi amici mentio alterius mihi memoriam renovat, Sebastiani Antonii Trombellii, Bononiensis medici et chirurgi præstantissimi: cujus inopinatæ, citæque mortis genus ob id etiam nobis flebilius accidit, quod non ipsum modo, sed et ejus fratrem Joannem Chrysostomum, Abbatem et Theologum, quod ejus scripta ostendunt, eruditissimum singulari amore prosequebamur atque prosequimur. Quam repentinus, sævus, brevis illius morbus novissimus fuerit, et quam variæ doctorum virorum de eo sententiæ, ignorare non potes. Quid ipse, antequam de his quidquam audirem, sim opinatus, si forte quæris, paucis dicam, ut habeas non quod præferas, sed quod diligenter etiam atque etiam expendas, videasque num forte is morbus ad ea spectet quæ paulo ante (2) promisimus. Nam statim ac litteras perlegeram Josephi M. Verlichi, cujus mihi diligentia, ingenium et assiduum in disciplinis medicis studium ex eo usque tempore quo me hic audiebat, spectatum est, quibus litteris non minus quæ in mortuo, ab se dissecto, animadverterat, quam in ægro, cui affuerat, prescribebat; visa mihi res est cum eo casu quem descripserat vir doctissimus, cujus

(1) N. 32.
(2) N. 36.

quoque immaturam mortem deflevimus, Antonius Leprottus (1), esse quadantenus comparanda: idque ad Verlicchium rescripsi; cujus opinionem cum mea consentire, ex aliis, quas postea misit, litteris, perspicue omnia explicantibus facile intellexi. Scilicet ut in eo de quo narrat Leprottus, ab ipso, et a cl. Jano Planco inventum est, sanguinem ex disrupta bronchiali arteria effusum sub membranas, et per fibrarum interstitia, quibus arteria aspera et magna, et œsophagus, cæteræque proximæ partes colligantur, viam sibi longe lateque fecisse, concretumque eas membranas in tumoris modum extulisse; ita in Trombellio ex disrupta arteria alia aliqua effusus sanguis inter laminas oppositas, id est anteriori partis mediastini, per cellulosam hujus substantiam sibi aditum videtur aperuisse, eaque copia ibi præsertim quo suopte pondere ferebatur, concrevisse, ut prope septum transversum solida mediastini crassitudo digitos propemodum tres æquaret. Sic autem omnia tum quæ præcesserant, tum quæ abfuerant, tum quæ in cadavere inventa sunt, facillime videntur intelligi. Quæ ut singula minime persequar, brevitatem pollicitus; at saltem quæ corpuscula in amplo, molestissimoque herpete cutem antea corroserant, eadem repressa, dicam arteriam illam erosisse; exeuntem au-

(1) Comment. de Bonon. Sc. Acad. tom. 1 in opuscul.

tem sanguinem dum mediastini celeriter distraheret laminas, acerbissimum illum ad sternum dolorem, quem divulsivum æger vocabat, effecisse, at cætera quæ aberant, inflammati mediastini indicia facere non debuisse: tandem inter duas hujus laminas tantum sanguinis, in grumos coacti, tam brevi præsertim tempore, aliunde repeti quam ex pertusa aliqua arteria non posse. Sed pleraque horum, non modo reliqua, litteræ Verlicchii declarabant, quæ eorum quoque interrogationi occurrebant, qui, cum Leprotti æger dies aliquot vitam traxisset, causam quærerent, cur Trombellius sit intra undeviginti horas sublatus. Nam præterquam quod illa tanta inferioris mediastini distentione cor urgebatur, modico supra hoc intervallo erat in tunicis magnæ arteriæ innatum ante hunc morbum tuberculum, grandioris nucis magnitudine, humoris plenum ad vitellinum colorem vergentis, quod tuberculum cum intra arteriæ cavum non mediocriter protuberaret, neque amplius sanguis, infirmatis cordis viribus, quod parvi jam facti, debilesque ostendebant pulsus; id obstaculum ita superare posset, ut antea; nempe retardatus, cor magis magisque et pulmones ipsos gravabat: quamobrem diutius vis morbi ferri non potuit.

40. Habes quo mea de hoc morbo olim inclinaret opinio: cui tamen, ut dixi, nihil prius tribues, quam diligenter expenderis. Quod si quæras, ejus tuberculi indicia quænam in vivente

essent, numque observationes legerim præter illam quam paulo ante laudavi, in quibus res extent aliqua saltem ex parte earum similes, quæ sunt in Trombellio deprehensæ; libenter, quoad potero, satisfaciam. Et primum, illum accepi animi affectibus olim pressum multo gravissimis, non ita pridem levi aliqua cordis palpitatione levibusque deliquiis tentari cœpisse, ut a medicis crederetur hypochondriacus. Quod vero ad tuberculum ipsum aortæ attinet, cum ex actis eruditorum Lipsiensibus (1) dissertationem extare intelligam cl. Stentzelii *de Steatomatibus in principio arteriæ aortæ repertis*, quæ in has regiones necdum, quod sciam, importata est; eam, si in tuis istis habetur, fac inspicias; nam si inscriptioni respondet, eorum quæ requiris, non prorsus dissimilia facile invenies (2). Ego si quid habeo quod ad interna spectet arteriarum tubercula, in proxima epistola commemorabo. De sanguine autem inter mediastini laminas effuso, unum in præsentia memini aliquid attigisse Riverium observatione LX, cent. I. Nam quod Blancardus quoque (3) similia scribit; nempe adeo similia sunt, ut sint eadem, Riverii nomine dissimulato, verbisque mutatis. Eam observationem, si apud auctorem totam legeris, (neque enim

(1) An. 1731, M. maj.
(2) Sed vid. Epist. 64, n. 14.
(3) Anat. pract. obs. 52.

in sectione hac Sepulcreti XI (1) neque in I (2) libri I omni ex parte descripta est,) invenies, cum in ægra quadam suspicio fuisset, inter cætera, etiam inflammationis mediastini, cumque ea videretur convaluisse, subitam intervenisse mortem, repertumque esse mediastinum *plenum seri sanguinei.* Cæterum, quod generatim spectat ad sanguinis e suis vasis effusiones, non in magnas corporis caveas, sed in cellulosam structuram sub membranis coercitam, digna est quæ ob antiquitatem referatur Gilberti sententia. Hic enim, ut ante trecentos quinquaginta annos scribebat Nicolaus Florentius (3), docuit, *non semper sanguinem qui exit propter rupturam venæ chylis* (id est cavæ) *in concavitatem ventris effundi, sed infra pinguedinem quam chyli et renes circumveniunt, retineri :* quod, a Gilberto fortasse etiam visum, si exigua sit venæ cavæ ruptio, non ita rejiciendum est, ut illud est quod a Gilberto subjicitur de ipsius retenti sanguinis mistione. Cætera quæ sumus polliciti (4), propediem expectabis, et valebis.

---

(1) Obs. 20.

(2) Obs. 123.

(3) Apud Donat. de med. Hist. Mirab. l. 4, c. 9.

(4) Supra, n. 2 in fin, n. 18 in princip., n. 26 in fin, etc.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA XXVII.

Agitur de Morte repentina ex vitio Cordis. Denique pauca adduntur de Gibbere.

Ut superiore epistola de subita morte scriptum est, quæ vitia sanguiferorum vasorum, sive hæc rupta essent, sive non essent, consequeretur, ita nunc de illa scribendum est, quæ vitia cordis sive rupti sive non rupti, consequatur. Rupti primam, quod sciam, observationem ab Harveio (1) propositam inveni, qui nobilem virum, sæpe, præsertim noctu, paroxysmo quodam correptum describit, in quo a dolore pectoris *oppressivo* interdum lipothymiam, alias suffocationem timebat, donec *ingravescente morbo cachecticus et hydropicus factus, tandem in uno paroxysmo vehementer oppressus, obiit.* Huic *ex impedito transitu sanguinis* (quodcumque id fuerit, neque enim dicit, impedimentum) *de sinistro* cordis *ventriculo in arterias, paries ipsius ventriculi sinistri, qui satis crassus et robustus cernebatur, disruptus et perforatus amplo hiatu sanguinem effundebat; erat enim foramen tantæ magnitudinis, ut facile aliquem ex* Harveii *digitis*

(1) De circul. sang. Exercit. 3.

reciperet. Quam tibi observationem describere hic volui propterea quod ab nemine productam, ne a Boneto quidem, memini, nisi forte existimas quæ hic Rolfinckii verba protulit, non in sectione hac XI, sed in VIII (1) *irruptio* sanguinis in cor *nonnunquam adeo vehemens est, ut septum ipsum disrumpatur, cujus tragici casus exempla suppeditavit Harveius;* nisi, inquam, hæc verba existimas ad observationem illam attinere. Quod etsi ei quoque visum est, qui indicem addidit ad tres primas Harveii exercitationes, eam quam descripsimus observationem sic designanti, *septum cordis a retento sanguine ruptum*; verba tamen, quæ protuli, ipsius auctoris procul dubio longe aliud significant. Huic Harveii observationi alteram adjungo, quam epistola XXV (2) satis commemoravi, Petri de Marchettis (3). Nam etsi a fistula in *sinistrum* usque ventriculum tandem producta, hic apertus est; tamen sive ab erosione, sive a distentione cor aperiatur, disruptio denique semper est propterea quia ubi eo pervenit erosio, ut tenuissima tantum supersit cordis lamella, hanc a sanguinis aut pondere, aut vi qua urgetur pertundi manifestum est: quamobrem etiam cum de aperta aorta verba facerem, varias quidem ruptionis causas indicavi; ruptionem ta-

(1) Obs. 11.
(2) N. 22.
(3) Obs. med. chir. 47.

men vocavi. Tertiam observationem, quam Morandus quoque vir cl. (1) memoravit, apud Bohnium leges, non in *circulo anatomico* illam quidem, sed in libro, in quo tandem casu reperi, *de renunciatione vulnerum* (2). Est autem *rupturæ sinistri cordis ventriculi prope ostium aortæ*, cujus *nulla signa* præcesserant in viro nobili, habitus *formosioris atque athletici*, qui *ad latus uxoris repente occubuerat*. Cujus tu ruptionis ultimam causam facile suspicaberis, eorum memor, quæ litteris superioribus (3) scripta sunt. Mortis autem hoc genus tale censuit eruditissimus Bohnius, *quale vix unquam vidissent prosectorum oculatæ manus*. Quod sane *rarissimum haberi debere* scripsit vir alter doctissimus, Joannes Fantonus (4), cum ex Adversariis parentis sui retulit, *disruptum hominis cor, quod vehementi spasmo conflictatum fuerat, repertum fuisse, grandiore pericardio copiam sanguinis continente*, ægre ferens, non plura patrem adnotasse, illudque saltem, utro ex ventriculo sanguis erupisset. Quæ cum ita sint, non mihi displicet in quintam rupti cordis observationem, anno 1707, Venetiis incidisse. Quam, ut ordo postulat, cum tibi dili-

---

(1) Mém. de l'Acad. R. des Sc. an. 1732.

(2) Sect. 1.

(3) N. 14.

(4) Anat. corp. hum. diss. 12.

genter perscripsero; in Adversariis (1) enim, aliud agens, vix indicavi; tum cæteras, quæ mihi quidem notæ sunt, commemorare et partim describere non omittam.

2. Mulier annos nata quinque et septuaginta, virili aspectu, et valde obesa, cum ad quintum usque et quadragesimum annum fuisset gracilis; annis novissimis facta erat valetudinaria, sic tamen, ut de capitis dolore nunquam, nedum de graviore ullo, quod referri ad ipsum posset incommodo, quereretur; sed de aliis potius, in quibus familiares, quamvis minus accurate attendere soliti has querulæ anus lamentationes, tamen quædam præsertim memorabant quasi deliquia affectionesque ejusmodi alias; quas ipsa cum explicare nesciret, solebat communi, ut alias dixi, apud populares suos *flatus* vocabulo designare. Hæ semestri ultimo vitæ spatio factæ erant graviores. Tandem cum per eos dies cyathos aliquot hausisset vini novi; medius enim October mensis elapsus erat; indeque aliquanto pejus se haberet, repente inter domestica, quibus forte sedens intenta erat opera, primum dixit, intus sibi huc et illuc nescio quid moveri, mox videri sibi domum vacillare, mox, stertore correpta brevissimo, interiit.

Cadaver postridie inspicientes, sanguineum ex

(1) VI animad. 84.

ore prodeuntem humorem vidimus, dorsum ex rubro lividum, manuum digitos contractos, quos cum extendere conaremur, renitentes animadvertimus; non item brachia. Cum vero, cæteris amicis adstantibus, consecante autem nobiscum cl. Santorino, communia corporis integumenta incidere cœpissemus; niger et spumosus sanguis, qualem postea in plerisque deprehendimus vasis, effluebat. Adiposam membranam alibi crassam, ad pubem crassissimam conspeximus, ut digitos transversos quatuor superaret. Pectoris cartilagines, quæ costas cum sterno committunt, scalpello non magis quam in junioribus resistebant, molles servante, ut opinor, eadem qua corpus universum abundabat pinguedine. Hæc, sterno sublato, hinc in thorace ea copia apparuit, ut mediastinum operiret: inde in ventre quanta esset ex eo licebat intelligere, quod diaphragma altius in thoracem compulsum, tantum de justo hujus spatio demeret, ut inspicientibus mirum haud esset quod obesi non facile, nisi paulo altioribus cervicibus et summo dorso, supini cubent. Pulmones, quorum sinister facie posteriore adhærebat ad pleuram, sani erant omnino, quamvis interius a retento sanguine nigricarent. Bronchia et truncus arteriæ asperæ nihil in se effusum habebant. Sed pericardium tantum habuit effusi sanguinis partim grumosi, partim fluidi, ut priusquam incideretur, sphæroidem referret, cujus diameter spithamam propemodum æquabat. Spa-

tii tamen non modicam in eo partem cor occupabat, propter adnatam pinguedinem magnum qua totum ferme obducebatur. Hanc dum undique, inverso etiam corde, a sanguine quo circumfusa fuerat, purgabamus, certa quadam parte magis extuberantem et penitus nigricantem a sanguine intus subsistente animadvertimus. Erat ea pars in posteriore cordis facie mucroni proxima: ibique pinguedo, attentius inspecta, lacerationem ostendebat in medio nigredinis illius. Tunc sinistro in opposita facie secundum longitudinem aperto ventriculo, nihil fere in hoc sanguinis invenimus, si grumulum excipias ad eam partem adhærentem quæ laceratæ pinguedini respondebat. Is grumulus lenta manu retractus, indicavit rotundum foramen lentis magnitudine, quo ventriculi paries, ibi secundum naturam tenuior jam factus, pertundebatur; ut manifestum esset illac ex corde sanguinem primum sub pinguedinem exiisse, deinde huc et illuc per membraneas ejus cellulas se insinuasse, easque distendendo, attollendo ungendoque facile demum perrupisse. His ita perspectis, alia in eodem ventriculo animadvertimus. Nam circa orificium quo sanguinem admittit, in ipsa cordis substantia os erat transverso pollice crassius, forma annuli dimidiati, cui mitrales valvulæ adhærebant, osseæ pariter factæ, nisi quod altera magnam sui partem servabat sanam, ut occludere posset orificium ob ea, si valvularum os-

seam partem adjiceres, ob ea, inquam, fere circum nata, et introrsum prominentia ossa contractum; hæc enim grandæva illa mulier est, ex qua eadem in V Adversariis (1) descripsimus. Magnæ quoque arteriæ valvulæ partim erant osseæ, partim incipiebant osseæ fieri. In ventriculo autem dextero annexaque auricula nihil adnotavimus, nisi quod sanguine, ut fere sinistra quoque auricula omnino carebant, cum pulmonaris arteriæ truncus esset eo plenus, qualem in pericardio videramus, multumque haberet; sed in grumos coactum, aorta, ut ipsam a corde ad iliacos usque ramos aperientes, conspeximus. Hæc circa sinistrum finem arcus sui, nam illuc usque sana processerat, magnis osseis squamis intus exasperari incipiebat, quæ alibi magis, alibi autem minus crebræ, nec sine cujusdam non obscuræ exulcerationis indiciis, toto passim reliquo trunco spectabantur: quin arteriosos ramos per ventrem aliquos, et nominatim ex iis quæ ad cœliacam attinent, osseos jam factos deprehendimus. Ventre autem paulo ante recluso, et nonnullis in locis, tametsi tempestas erat potius frigida, etiam tum calido, quod intra thoracem quoque acciderat, animadverso, et omenti primum crassitudine ob multam pinguedinem, quamvis cœnosam, mox et mesenterii spectata,

(1) Animad. 14.

hæc adnotatione digna occurrerunt. Lien spumoso sanguine turgidus. Pancreas durum. Fellis vesicula valde contracta, et calculis plena ad quatuordecim, quorum octo minuti, reliqui majusculi; hi ad cubi formam accedebant; et cum ad flammulam statim admovissem, hanc concipiebant. Ren dexter superficie quodam loco exulcerata, alibi cicatricosa: uterque, si contrectares, molles quasi a lotio intus concluso percipiebantur; dissecti erant laxi propemodum ut Lien solet, humidissimique, humore etiam seorsum alicubi quasi in loculis quibusdam stagnante. Cranium denique reserantes, crassam meningem animadvertimus tanto arctius quam soleat, ad suturas, et prope suturas, præsertim sagittalem et lambdoidem, affixam esse, ut sine laceratione avelli non potuerit. Contra, tenuis meninx attollentes digitos facillime sequebatur; aqua enim suberat: quæ in lateralibus etiam ventriculis conspecta est, modica utrobique copia. Cerebrum sanum ut cerebellum quoque, sed hoc laxius. Basilaris arteria duriuscula ut et rami cæteri arteriosi qui circa cerebrum sunt. Cum omnia e cranio exempta essent, cujus non mediocrem crassitudinem sectionum latitudo ostendebat; in ejus basi et in cava item facie ossis frontis ea in conspectum venerunt, de quibus in VI Adversariis (1) indicatum est. Scilicet os frontis ibi pro-

(1) Animad. 84.

minebat in confertissima tubera, qualia pariter in cranii basi, præsertim e petrosis processibus, sed minora atque disjecta se attollebant. Omnia ex substantia erant magis alba quam usquam in toto cranio, ut ex nova osseæ substantiæ accessione et quasi effusione facta esse viderentur. Quorum singulorum superficies etsi nitida erat et lævigata; non potuerat tamen tanta universorum inæqualitas, et extubertantia non cerebrum valde comprimere, in quo cæteroquin nulla apparebat læsio, quacumque iis tuberibus responderat. Quod reliquum est, cum præter renes et aortam, cordis partem huic proximam, et tubas uteri, quæ albæ erant, e cadavere exemissem, ut postridie nonnulla, minime ad morbum attinentia, inspectarem; miratus sum, intra ejus noctis spatium, etsi tempestas de frigida multo frigidior erat facta, omnia tamen præter expectationem, graveolentiam concepisse incredibilem, et quæ prorsus ferri non posset.

3. Intolerabilem odoris fetiditatem e cadavere pariter alterius feminæ, et quidem pinguiusculæ, opinione citius coortam recordor, me tibi alias(1) commemorasse. Verum illa saltem in nosocomio dies quindecim morbo fuerat macerata; hæc autem repente obiit; sed vicissim putreditnis illud signum ostendit, quod non est in altera animad-

(1) Epist. 18, n. 34.

versum, in sanguine bullulas. Quid vero est, quod ut obesæ huic mulieri, sic etiam aliis pingui habitu præditis, disruptione improviso facta, sanguis est in pericardium effusus, neque iis omnino paucis? Ut enim superiorem solum inspicias epistolam; quatuor invenies, senem videlicet (1) ac mulierem (2), quorum utrumque nos vidimus, duosque alios (3), quos ab aliis conspectos memoravimus. An pinguedo, quæ molles in hac anu, sicut opinatus sum, costarum servavit cartilagines, fibras quoque in vasis, earumque contextum laxiores servat, et distractioni, si qua distensio major incidat, minus resistentes? cujusmodi in hoc casu distentionem ab novo et effervescente adhuc vino esse factam eo facilius credes, si post ejus vini usum, ubi vitia cordis aut vasorum sint, omnino fugiendum, quid Sartori Veneto (4) contigerit, et quid de repentino hujus obitu Santorinus censuerit, recordaberis, necnon eorum quæ de noxis ab ingestis *liquidis ipso actu fermentantibus id est aere copiosissimo et valde moto scatentibus*, cum videlicet hujus particulæ a sanguinis calore expanduntur, *majusque occupantes spatium, vasa extendunt*, expe-

(1) N. 15.

(2) N. 17.

(3) N. 26.

(4) Epist. 26, n. 37, 38.

rientissimus docet Musschenbroeckius (1). An quantum sub cute congestam et adstrictam pinguedinis copiam obstare sanguini credimus, exteriora et minora vasa repleturo, tantum hic cogatur necesse est ut interiora et majora vasa, ac receptacula distendat, et ibi potissimum ubi laxiores sunt, aut ex parte erosi eorum parietes disrumpat? An denique erosio tanto facilius fit, quanto magis pinguedinis copia sanguis abundat? Non me fugit, plerisque omnibus contra videri, non dubitantibus quin pinguedo corrigat erodentia corpuscula, aut certe obruat et irretiat. Mihi vero, cum ea nimia est, sive ob id ipsum bona esse non possit, et idonea ad corrigendum, sive premendo minima vascula et humores in his retardando, faciat ut mora acriores fiant, sive acriores particulas sic irretiat, ut intra corpus retineat, se tandem aliquando ubi magis magisque coacervatæ fuerint, data aliqua occasione, exerturas; mihi, inquam, ne de modo et causa disputem, illud satis est, sæpe esse in pinguibus erosiones animadversas, meque ipsum in hac itemque in altera (2) pinguioris habitus muliere, quibus pinguem etiam senem (3) facile addas, erosam intus arteriam magnam deprehendisse.

(1) Disp. de aeris præsent. in humorib. animal. c. 1, § 18, coroll. 4 et 5.

(2) Epist. 26, n. 17.

(3) N. 15.

Quin renes quoque, multa, si quod aliud viscus, pinguedinis copia obsiti, in hac femina exulcerationem non effugerunt.

4. Ossea autem illa tubera, quæ in cranii interiore facie extabant, non ad exostoses eas refero, quas post insultus epilepticos, ibidem ab se et Ravio visas commemorat Boerhaavius (1), sed ad novas ossis, ut sic dicam, vegetationes, quales in vertebris hominis centum circiter annos nati descripsit Poupartius (2) singulari, qua nostræ quoque erant albedine et nitore. Quod si utræque, sicut illi suæ et nostræ nobis videbantur, quasi ab effusione quadam factæ erant ossei succi; minus faciles habebunt explicatus secundum recentes observationes sententiamque experientissimi viri, præsertim cum in nostra anu crassa meninx, quæ interni periostei locum tenet, nihil læsionis in se ostenderet qua illa tubera obducebat, neque ad ea arctius, sicut ad certas quasdam alias cranii partes adhæreret, nec mulier de ullo unquam dolore aut morbo capitis questa esset. Quæ res quomodo possit intelligi et quid ex ea deduci, cum satis in Adversariis VI (3) sit indicatum, hic iterare nihil attinet.

Itaque ad promissam revertor seriem observationum quæ mihi quidem sunt cognitæ disrupti

---

(1) Prælect. ad instit. § 860.

(2) Hist. de l'Acad. Roy. des Sc., an. 1699, obs. anat. 1.

(3) Animad. 84.

cordis. Quas inter locus hic ejus est quam eodem circiter ac mea, tempore in hoc nosocomio ab se habitam, mihi narravit, anno 1708, probus atque honestus vir Antonius Marisatus, qui tunc ibidem medici assistentis munere fungebatur diligentissime.

5. Femina, quæ palpitatione cordis laborabat, cum prandendi causa in lectulo in quo jacebat vix resedisset, morior, ait, et quasi illico mortua est. Thorace post duos tresve dies aperto, inventum est pericardium concreto sanguine distentum. Hic autem prodierat ex sinistro cordis ventriculo, quem ulcusculum quasi quoddam ad cuspidem perforaverat.

6. Hic casus satis similis nostri est; an vero illorum etiam quos Lancisius observavit, etsi contrarium ex parte suspicamur, tamen pro certo nescimus. In posthumo enim opere *de motu cordis*(1) edito anno 1728, revera et ipse eorum mentionem injecit qui *repentino interitu ob apertum ex tempore cordis foramen concidunt*, seque id *mortis genus* non modo vidisse, sed *crebro etiam vidisse* testatus est: qui locus, ut fit, virum quemdam fugit cæteroquin eruditum. Atque utinam Lancisius opus illud suum explere potuisset; profecto neque has neque alias, diserte ab eo, et singillatim scriptas observationes desideraremus.

---

(1) Propos. 28.

Nunc quod quidem ad has attinet nihil habemus alitud, nisi quod ibidem sibi persuasum ostendit, huic mortis generi opportuna *inter* cætera esse illa corpora in quibus puerili adhuc ætate cordis fibras non modo *languidiores nec satis cohærentes*, sed *etiam deficientes* invenit, ut nominatim *sinistro in ventriculo locum quemdam, ac veluti foramen perlucidum, quod externa internaque tantum membrana, ne omnino dehisceret, impediebat.* Recte autem scripsit *inter* cætera. Nam et ulceribus internis obnoxia, et quibus, ut dixit, *languidiores* fibræ cordis sunt, eidem morti sunt opportuna.

7. Utriusque hujus ultimi generis exemplum protulit luculentum is qui de cordis ruptione plura hactenus quam quisquam collegit ac scripsit cl. vir Morandus (1). Uterque casus in annum incidit 1730. Alter in femina principe, ætate jam provecta, cujus ventriculum cordis dexterum exterius erosum observavit cl. Lemeryus, ut ulcus inde paulatim videretur ad ventriculi usque cavum pervenisse: qui propterea inanis erat, quippe effuso intra pericardium sanguine, cujus sinister erat plenus. Alter in nobili viro, quem Morandus ipse dissecuit, invenitque pericardium concreto sanguine refertum, quem cor laxum adeo ut specilli duntaxat pondere trajici posset, e ventriculo

(1) Mém. de l'Acad. Roy. des Sc. an. 1732.

sinistro effuderat per scissuram octo circiter lineas longam, quæ in medio illius ventriculi reperta est. Cætera quæ ad eos casus attinent perlegere poteris apud eumdem Morandum præter eas quæ præcesserant causas et notas : quæ num quia nulla fuerint adnotatione dignæ, an potius quod sint ad ulteriorem tractationem dilatæ, in eo quidem commentario non occurrunt. Sed in penultima, quantum ego novi, rupti cordis observatione ad exulcerationem pertinente, sicuti utrasque earum ad me scripsit idem qui illam habuit, mecumque communicavit anno 1740. Medicus olim in Placentina aula spectatissimus, Laurentius Marianus, ita nunc a me habebis.

8. Eques erat ornatissimus, annos natus quinque et sexaginta, sed robustis membris et proba humorum temperie, nisi quod ante annos aliquot diuturnis et contumacibus crurum ulceribus laboraverat : quæ pertæsus, remediis qua internis qua externis tandem persanaverat. Is novissime rheumaticis doloribus subinde obnoxius, sed levibus adeo ut domo exire non prohiberent, quod et pridie fecerat, quam moreretur, iis acerbius prehensus est, V nonas junias, ad sternum quidem et brachia, non sine capitis perturbatione. Quibus per ea quæ sunt visa magis idonea, cum occursum esset; jam circa meridiem magna ex parte relevatus, quamvis infirmo pulsu alacriter se gerebat. A prandio cum quievisset, expergefactus, eosdem quos mane dolo-

res sensit. Quapropter inambulare in conclavi cœpit; sic enim illos facilius ferebat. Sed postquam satis id fecerat, cum lectum repetiisset, querebatur de fumis ad caput ascendentibus, et de pectoris angustiis, inquietusque sese huc illucque vertebat. Quod cum spatio temporis non brevi fecisset, repente se mori sensit, simulque pallens et se agitans, illico interiit. Abdomine diducto, inventa sunt omnia secundum naturam. Pectore autem aperto, et pulmonibus, qui antrorsum compulsi erant, dimotis, pericardium deprehensum est nigro concretoque sanguine distentum. Is e sinistro cordis ventriculo exierat per scissuram longam unciæ dimidium, et secundum illius longitudinem ductam, circa quam cordis fibræ non recenti corrosione exesæ conspiciebantur.

9. Nimirum quod Trombellii casus (1) ostenderat hic nobis confirmat, quas erosiones in cute nolumus, eas hinc depulsas, interiora haud raro invadere et inopinatum exitium afferre. Quamobrem illud primum videndum est, ne sine longa eaque diligenter etiam atque etiam habita deliberatione, exteriora ulcera aliaque id genus diuturna mala persanemus; tum ubi internis magis quam externis persanata remediis fuerint, ut id omne homo sollicite fugiat unde iterum gignan-

---

(1) Vid. Epist. 26, n. 39.

tur corpuscula erodendi vim habentia: deinde si qua nova oriri incipiant incommoda, ut maturius ars satagat, si forte priores illæ erosiones reduci possint; at si non possint, ut aliæ sufficiantur; novissime ut cum prima interni, præsertim in thorace, morbi se prodiderint indicia, quamvis ea levia sint, obscura, ambigua, atque ut comparando facile intelliges, fere in aliis alia, vereatur medicus ne quid intus monstri alatur, ut si minus facere possit, acrimoniam, copiam, concitationem sanguinis minuendo, ne tandem illud repente erumpat, det saltem operam, ut quam tardissime; nec se suam omnino apud ægri domesticos suspicionem antea occultante.

10. De ultima autem hujus generis observatione, in potentissimo rege habita, cujus sinister cordis ventriculus inventus est oblonga scissura disruptus, non expectas, opinor, ut verba faciam, quippe de re non tibi modo, sed universo terrarum orbi non incognita. Eam observationem si cum cæteris, quas protulimus, novem conjunxeris, de decem aut certe de octo, secunda enim ad fistulam spectat vulnus secutam, quarta autem manca est; unam haud amplius reperies quæ ventriculum dexterum disruptum ostenderit, cum septem reliquæ sinistrum omnes exhibuerint. Huc alias addito de quibus cum hæc recognoscerem certior sum factus. Namque ut illam præteream quam ex Santorino ambigue indicat

Michelottus (1) tanquam ejus similem, quæ a me supra (2) in Veneta muliere descripta est; in duabus certe quas in viro patricio et in medico quodam habitas, laudatus Marianus mihi postea significavit a me tecum aliis litteris (3) communicandas, pertusus erat sinister cordis ventriculus. Undenam vero factum dicemus, ut ibi multo rarius contingat ruptio, ubi tanto sæpius videtur metuenda quanto parietis ventriculi dexteri crassitudo et robur minora sunt, si cum sinistro comparentur? Primum sinistri pars ima in qua ruptio accidit in quinta et sexta observatione proposita (4), tenuior et infirmior est quam paries ventriculi dexteri. Deinde sinistri vis quanto major est quam dexteri, tanto magis, præsertim cum obstaculum quodpiam se opponit sanguini ab illo exeunti, parietem ipsa urget suum, ut si qua hujus pars aut ulcere aut ratione alia aliqua sive a morbo, sive ab ortu debilior sit quam naturalis requirat structura, tantæ par esse vi nequeat, sed ibi paries, quantumvis alibi et proxime quoque satis crassus, ut in Harveii observatione (5) et robustus sit, perrumpatur denique et dehiscat.

---

(1) Comment. de Bonon. Sc. Acad. tom. 1, in opusc.
(2) N. 2.
(3) Epist. 64, n. 14 et 15.
(4) N. 2 et 5.
(5) Supra, n. 1.

Erat quidem præter eas quæ prolatæ sunt, observatio quoque viri cl. Christiani Vateri (1) ventriculi cordis dexteri *non procul a mucrone, ubi septo, velut mediante sutura, cohæret, ultra longitudinem unguis, rupti.* Sed quia nulla cordis prævia morbosa disposition . a gravissimo ictu prætereuntis currus ea ruptio tota accidit illo eodem temporis puncto; propterea inter cæteras quæ ad propositum faciebant nostrum, haud est relata. Et de morte repentina a disrupto corde hactenus.

11. Nunc quæ ex aliis accidit cordis vitiis est attendenda. Ex quibus cum ejus potissimum dilatationem prolatis alias (2) historiis ostenderimus aut celeriores opinione, aut subitos omnino interitus attulisse, nostræ autem consuetudinis minime sit quæ semel perscripserimus, iterare; juvat hic novam, quæ luculentissime id confirmet, observationem producere. Ea Mediaviæ nostri est, sub initium martii anni 1741 habita, et nobiscum eodem quo habita est, die communicata.

12. Juvenis, egregio corporis habitu, conformatione et statura præditus, cum jam diu spirandi difficultate premeretur, sanguine e naribus subinde erumpente, levabatur. Sed posteaquam carere cœperat hac sanguinis excretione, cum forte longum iter Tridento Patavium partim pedi-

(1) Eph. N. C. Dec. 3, A. 9, obs. 164.

(2) Ut Epist. 18, n. 2, 8, 14, et Epist. 24, n. 13.

bus, partim jumento vectus, intra biduum confecisset, dum se statim ab itinere, ad sarcinulas inclinat, humi depositas, concidit illico mortuus. Thorax cum postridie incideretur, vasa animadversa sunt colli et capitis sanguine turgida. Ubi vero apertus est, nihil in eo effusum, nec pulmones usquam ad pleuram adhærentes conspecti sunt. Erant hi a sanguine lividi, in ipsis remorante: parvi præterea ob immanem cordis magnitudinem, quod, inciso pericardio, ubi erat non parum subrubri seri, inventum est vel bubulo majus. Et erant quidem auriculæ, dexterque ventriculus ampliores quam soleant; maxima tamen magnitudine ad sinistrum attinebat: neque ea parietibus debebatur qui solito non erant crassiores; sed ventriculi cavo, dilatato adeo, ut nihil magis; copia autem atri sanguinis, nec in polyposas concretiones, sed in grumos nonnihil coacti, non modo, ut reliqua cordis cava oppleto, verum etiam distento. Præter hæc, valvulæ, quæ sunt ad ejus emissarium, semilunares, non osseæ quidem, sed duræ, et quod in oculos statim incurrebat, perparvæ; contractæ enim erant, corrugatæque. Magna autem arteria, etsi æquo amplior non erat, tamen quo magis a corde recedebatur, eo tunicas habebat æquo tenuiores. Nec facies ejus interna sulcis in longitudinem ductis, quamvis subobscuris, carebat. Cæterum in corde et thorace toto nihil præterea fuit quod secundum naturam non esset. Post hæc ventrem

et caput, de quibus nulla querela fuerat, aperire supervacuum est visum.

13. Si quod natura præmonstraverat, hic esset juvenis secutus, ut sanguinem, qui e naribus fluere desierat, per sectam venam opportune detrahendum curaret; aut non ita, aut tardius certe interiisset. Nunc magno documento medicis fuit, quid faciendum sit, ubi aliquis, ea precipue ætate, eoque corporis habitu, ejusmodi evacuatione carere incipit, præsertim si idem sit cuipiam obnoxius morbo, ut hic erat difficultati respirationis. Cui quidem obnoxios fuisse plerosque omnes quos tibi alias (1) scripsi cum dilatato corde repente mortuos, relectis eorum historiis invenies. Sic etiam in hac Sepulchreti XI sectione (2) videre poteris, ut auriga, in curru de improviso extinctus, cujus cor erat *quovis bubulo majus*, sæpe *se crederet suffocari*, nisi appressa thoracem, et abdomen manu comprimeret, non secus ac alter apud Harveium (3), cui *cordis moles, et ventriculorum cavitates* sanguine distentæ, *bovini cordis magnitudinem* æquabant, levamen in summa cordis et pectoris appressione aliquod percipiebat, cum tota pectoris regio a fortissimo viro comprimeretur, et *sicut pistor panem subigit, depseretur*, credo quod sic juvaret uterque san-

(1) Vid. supra, ad n. 11.
(2) Obs. 24.
(3) De circul. sang. Exerc. 3.

guinis motum. Alterum quoque in eadem sectione (1) leges repentino obitu raptum, corde *longe nativam molem excedente*, et *nigri sanguinis pleno*, quem difficile spiritum duxisse, vel alia quæ adjuncta erant, satis indicant. Sectione autem II. libri hujus secundi (2) proponitur adolescentula, sine manifesta causa *suffocata subito*, cui cor *duplo majus ordinario*, in eoque, ut magis diserte in scholio legitur, *magna sanguinis copia*: quæ cordis magnitudo, sive ex morbo accidit, sive fuit, ut ibidem creditur, ei adolescentulæ *naturalis*; cum propterea cor majori esset pondere, ideoque majori ad motum difficultate, aptior esse debuit ad sanguinem in eo, et, quod consequitur, in pulmonibus remorandum, præsertim in paralytica. Ob ejusmodi enim causam egregie Lancisius (3) censuit, quibus cor ab ortu consueto majus obtigit, iis si vires moventes musculos minuantur, ut puta vel a sola provectiori ætate, facile sanguinem in corde subsistere, hujusque aneurysma facere. Sed etsi ingens cordis moles sive diaphragma prægravando, sive etiam pulmones, ut in eo de quo loquimur, juvene perspicue apparuit, comprimendo respirationi officit, sicuti alias indicavimus, tamen vel sola, quam hic attendimus,

(1) Obs. 30.
(2) Obs. 33.
(3) De mot. cord. propos. 38 in fin.

sinistri ventriculi dilatatio facit, ut quanto minus sanguinis in aortam potest extrudi, tanto quoque minus e pulmonibus admitti possit, unde tum spirandi difficultas oritur gravatis sanguine pulmonibus, tum mors denique repentina ubi is ventriculus magis semper, magisque laxatus, ea tandem sanguinis copia obruitur, ut se nequeat contrahere. Copia autem sanguinis, qua non his modo in casibus, sed et in aliis repentinarum mortium haud ita raro oppletus conspicitur, veluti, ne longe hinc digrediar, in femina illa principe, quam supra (1) ex Morando commemoravi, et in ancilla, de qua in hac ipsa Sepulchreti sectione XI. obs. XI. et in aliis facile de quibus ibidem obs. IX. aut in Additamentis obs. I; ea, inquam, sanguinis copia facit, ne sine aliqua causarum et rerum circumstantium distinctione, assentiri iis possim qui scribunt sic in universum, *in hominibus subita morte exstinctis, solere cor dextrum sanguine plenum, sinistrum vacuum esse.*

14. Quæres fortasse, cur in proposito juvene cum essent cordis quatuor caveæ omnes dilatatæ, maxima tamen dilatatio esset ventriculi sinistri? Scilicet quia hujus dilatatio causa fuerat dilatationis trium reliquarum, sanguinem videlicet ob eam causam quæ paulo ante dicta est,

(1) N. 27.

minus admittendo ideoque, in sinistra auricula et pulmonibus, et ventriculo dextero adjectaque ei auricula retardando. Sed cur primus omnium dilatatus est sinister ventriculus? Nimirum quia contractæ, quæcumque ejus rei causa fuerit, corrugatæque semilunares valvulæ se explicare satis non poterant, ne sanguis, constringente se aorta, in ventriculum unde venerat, sui partem remitteret: quæ pars fortasse minor fuisset, si tunicæ ulterioris aortæ justam excepti sanguinis copiam venas versus compellere potuissent, id quod illarum tenuitas, hoc est minor carnearum et elasticarum fibrarum numerus non sinebat.

Verum hæc non fusius explico, ut quæ partim sunt per se clara, partim alias (1) satis exposita.

15. Illud tamen semper est animadvertendum, cordis aneurysmata haud secus atque aortæ, non ita necessarias subiti interitus causas esse, ut sunt cordis aut aortæ ruptiones. Imo dilatationes illæ, nisi eo demum pervenerint, ut nova alia causa extrinsecus aut intrinsecus accedente, illico cessare debeat sanguinis circumitio, lentam potius mortem afferent quam repentinam. Cujus rei etsi multæ extant observationes, neque in nostris ad te litteris desunt; tamen quod ad cor attinet, de quo hic agimus, duas inspice quas

---

(1) Epist. 23, n. 9.

habes in Sepulchreto (1), alteram Thomæ Bartholini, in qua *cor tam vastum* proponitur, *ut sæpe in bobus non majus sit*, alteram Ottonis Heurnii, in qua cor dicitur *communem magnitudinem quater circiter excessisse*. Neutrius ægrum subita abreptum morte, imo utrumque lento morbo confectum, invenies. Quin utriusque in corde id fuisse insuper animadvertes, cujus causa has duas potissimum observationes memoravi. Nam primus sub radice arteriæ magnæ *cartilaginem* habuit *triquetram*, sive *spongiosum nonnihil os et friabile, calculis nonnullis per urinam excretis haud absimile;* alter vero *in villis septi intermedii tres calculos, pisi circiter magnitudine, non admodum adhuc solidos, sed arenaceos et novaculæ cedentes*. Vides igitur, nec propter hæc alia cordis vitia mortem subitam accidisse : quam neque ei leges accidisse adolescenti (2), cujus in corde *os tribus articulis constans, cavumque et arenosa quadam materia repletum* invenit Platerus, neque ei mercatori (3), cui dexter cordis ventriculus interius fuit *durus* adeo, *exasperatus undique et quodammodo squamosus, ut inserta manus* Smetii *squamarum scabritie offenderetur*. Quæ ego, atque alia ejusmodi exempla amicis quibusdam proferebam, ne facile improvisi obi-

(1) L. 2, s. 7, obs. 83, et s. 8, obs. 15.
(2) Sect. ead. 8, obs. 24.
(3) Ibid. obs. 14, § 9.

tus causam ab ossibus repeterent conspectis in corde viri, cujus dissectio in hoc theatro initium præbuit anatomes, anno 1745. In ejus corpore quæ præter naturam animadverterim, quando in sermonem de illo incidi, hic paucis subjiciam.

16. Mendicus, qui antea lanarius fuerat, annos natus ad quinquaginta, grandi macie torridus, frigidissimo anni tempore, januarius enim mensis ad finem vergebat, ut nudus in paleis dormire consueverat, sic mane inventus est mortuus in suo gurgustio. Ventre aperto, aliquanto plus humoris in hoc vidi quam secundum naturam soleat: ventriculum autem valde distentum, omentoque, magna ex parte sursum retracto, altius opertum. Intus plurimum quidem habebat aeris, sed et vini adhuc aliquantum, cujus erat colore infectus. Mesenterii glandulæ tum ad ejus centrum, ubi erant in modum gemini haud magni racemi constipatæ, tum alibi passim, ubi erant disjectæ æquo majores et subduræ. Lien parvulus, cum jecur quidem esset mediocre, arteria autem splenica proportione crassior. Cætera in ventre viscera bene se habebant. In thorace cor potissimum perlustravi, quod non parvum erat, sed flaccidum. Recte in eo omnia, nisi quod exterius in medio fere posterioris faciei squamam osseam habebat non parvam, alteram autem multo hac minorem exterius pariter in auricula dextera. Erat squama utraque sic annexa cordis auriculæque membranæ, ut arc-

tius tamen fibris carneis inhæreret, sine quarum laceratione haud poterat separari. Reliqua non potui in thorace, nedum in capite, diligenter inspicere, cum magis idoneum cadaver interea nactus, hujus accurata observatione, præter consuetum docendi munus distinerer. In illo tamen priore vidisse memini interiorem aortæ faciem vel pone valvulas semilunares subalbis maculis distinctam, quas etiam prope ejus divisionem in iliacas, et in his ipsis animadverteram.

17. Vellem, si fieri potuisset, peculiaria quædam novisse, quibus hic mendicus, dum viveret, esset aut non esset obnoxius, et tempus præterea habuisse ejusdem, qui lanarius fuerat et valde macilentus, pulmones rimandi, et qui inopinatam mortem obierat, cerebrum incidendi. Nunc liceret aptius conjicere quam in ejus obitu partem frigus, et quam, si forte sic placet, squamæ *illæ* etiam cordis osseæ habuissent: quanquam hæ mihi quidem videntur non ita magnam, cum eorum venit in mentem quæ supra (1) dicebam me tunc amicis commemorasse. Quod si tu exempla illa minus arbitraris huc attinere, quippe calculorum potius quam ossium; non hic disputabo num corpora ea omnia revera fuerint calculosa, et, si etiam fuerint, num cordi ipsa non officere potuerint, si meæ osseæ laminæ, quantum exis-

(1) N. 15.

timas, officiebant; sed exempla addam alia in quibus vera ossa fuisse, nec tu nec ego dubitabimus. Neque enim facere cum iis possum qui, arteriis exceptis et falcato crassæ meningis processu, non videntur alibi osseas concretiones agnoscere, sed pro tartareis magis habent et calculosis: ut neque cum iis qui cor et arterias fere solas censent in vera ossa posse mutari. Sed et illis credo qui in corde aliquando et arteriis non veras osseas concretiones viderunt, et mihi ipsi credo, non modo aliis a quibus in corde et arteriis vera ossa conspecta sunt. Verum de arteriis postea. Nunc prius de corde videamus. Columbus noster (1) cordis *septum* vidit utique in nonnullis *cartilagineum*, et Veslingius item noster (2) sinistrum ventriculum, non osse quidem, ut aliqui aiunt, sed *cartilaginea crusta succinctum intus* conspexit. Et in Sepulchreti libro hoc II sect. I (3) et II (4) habes *juxta auriculam cordis sinistram, cartilaginosam excrescentiam*; imo et auriculas ipsas *duriores et cartilagineas*. Ubi autem cartilago est, ibi verum os fieri posse, non videtur dubitandum. Quamobrem mirum non est quod alii ut nos in corde ossa deprehenderint,

---

(1) De re anat. l. 15.

(2) Obs. anat. et Epist. med. 15.

(3) Obs. 32.

(4) Obs. 2.

nec quod Dionisius, uti alias (1) retulimus, auriculam ejus dexteram ossea squamosaque substantia intus invenerit obductam. Quod si forte aliquis dicat ossa hæc ad membranas attinuisse, non ad carneas fibras, neque illas fuisse veras cartilagines, sed ob duritiæ similitudinem sic vocatas non secus ac vagina uteri in vetulis esse dicitur cartilaginea, quanquam ea aut in membranis ossa, aut eæ in fibris carneis duritiæ ipsa quoque officere debuissent cordis et auricularum motibus, non repugnabo: sed alia potius ratione aggrediar. Certum est enim carneas ipsas cordis fibras ad tendineam naturam interdum deflectere. Itaque Albertinus (2) in quibusdam vidit, *substantiam cordis a basi ultra medietatem ipsius consistentia et colore quasi tendinem evasisse*: qualem mutationem mihi quoque liceret mea tibi, si opus esset, observatione (3) confirmare. Posse autem ex tendinibus ossa fieri, ætate præsertim ingravescente, cum Veslingii (4) observatio indicat, qui si non *osseos*, ut quidam scribunt, at *propemodum osseos* invenit omnes tendines qui in senis capularis crura tarsosque ferebantur, tum aliorum haud ita raræ inspectiones, conjunctæ cum iis quæ in brutorum animantium et avium

(1) Epist. 18, n. 11 et 12.
(2) Comment. de Bonon. Sc. Acad. tom. 1, in opuscul.
(3) Vid. Epist. 45, n. 23.
(4) Epist. cit. 15.

potissimum pedibus jam diu sunt pervulgatæ, plane comprobant. Sed hæc dicta sint, non quod ossium desint observationes in carnea ipsa cordis substantia; sed ut vera ossa esse non potuisse ne dicatur, nisi forte ab iis qui ne avium quidem illos tendines in ossa converti, sed in calculosam potius substantiam contra sensuum testimonia contenderent; certe enim, ut alia prætercam, ii tendines, ossei sic satis jam facti, donec tenuia filamenta aut tenues lamellæ sunt, a nobis haud secus ac ungues aut cornea lamina flecti possunt, a flexione autem continuo in rectitudinem se restituunt: qui si ex calculosa aut tartarea materia constarent, frangerentur illico, et in fragmina dissilirent.

18. Verum ut ad exempla jam veniam, cl. Reimannum (1) hic non citabo, quia cum proposuit a se visas *columnas carneas, ad latera* alterius *ventriculi* cordis *exstantes, penitus ossificatas*, illud continuo subjecit, *aut, si mavis, silicis instar induratas;* sed potius antiquioribus observationibus utar meis, quas tametsi annis habui 1707 et 1717; præclare tamen adhuc scio me non silices aut calculos, sed vera ossa in carnea substantia cordis vidisse. Earum observationum alteram habes in hac epistola (2), alteram in III (3),

---

(1) Act. N. C. tom. 1, obs. 170.
(2) N. 2.
(3) N. 22.

utramque ita scriptam, ut plane intelligas, quorum essent ea corda, eosque repentina quidem morte raptos, sed non propter id os fuisse. Namque anno 1719, utrumque os tantummodo memoraveram in V Adversariis (1) videlicet. Sed ibi tamen satis, ut opinor, indicaveram, neutrum illorum in ea cordis parte induruisse, ubi tendo secundum naturam quidem sit tam crassus præsertim quam alterius crassitudo, alterius sedes requirebat. Ex fibris igitur carneis, vi morbi antea quasi in tendinem, ut puto (2), mutatis, videtur utrumque constitisse. Legi posteà Boerhaavium (3), ut alibi *tendines fuisse* vidit *quasi osseas festucas*, sic vidisse quoque *septum cordis ejusque cava osseam naturam induisse.* Præcipue autem in historia legi regiæ scientiarum academiæ Parisiensis, anno quidem 1726, chirurgum clariss. Garengeotum os reperisse meorum utroque multo longius, ut ad ambos cordis ventriculos pertineret, neque exterius solum, uti mea, intra carneas fibras lateret, sed etiam interius ideoque planius intelligi posset, in os ipsas esse mutatas. Ad hanc observationem addi nunc video alteram ossis multo amplioris ut quod manus palmam propemodum æquaret, seque ab exterioribus cordis faciebus et a posteriore præsertim ad inte-

(1) Animad. 14.
(2) Vid. Epist. 45, n. 23 et 26.
(3) Prælect. ad instit. § 478.

riores usque fibras ventriculorum produceret, nonnihil jam cartilagineas. Nec cartilaginea interstitia deerant inter osseam substantiam. Invenies relatam historiam hanc ab Archiatro amplissimo Senacio (1): qui ab se quoque conspectum in alio ventriculum sinistrum cum ipsis columnis ex ossea substantia fuisse testatur (2). Nec vero fugiebant doctissimum virum eorum observationes, qui non ossa sed lapides ab se in corde visos scripserunt, imo non parvum earum numerum collectum dedit (3), non reticens tamen, quas potissimum inter eas quoque, ex ossea substantia, quamvis non bene formata, factas esse censeret, nec dubitans (4), quod ad cæteras attinet, in quibus melius illa formata est, quin carneæ fibræ cordis fierent osseæ, post membraneas tamen atque tendineas, aut si quæ partes cordis fieri possint cartilagineæ, quin hic gradus sit, ut deinde fiant osseæ. Verum ut ad Garengeoti observationem revertar, etsi os, ab eo descriptum, quanto erat nostris illis majus, tanto magis imminuere debuit cordis vires, ut quæ, decrescente ejus carnea substantia, decrescunt, tantoque magis utrique cordis motui sua inflexibili obesse duritia; tamen in homine deprehensum est quem

(1) Traité du cœur, l. 4, ch. 9, n. 5 ad fin.
(2) L. 2, ch. 9, n. 10.
(3) L. 4, ch. 9, n. 4.
(4) N. 5.

duos et septuaginta annos vixisse lego, repentino autem casu extinctum esse non lego, ut neque eorum quemquam in quorum cordibus aut calculi aut ossa ab aliis sunt, ut dixi, observata. Unus esset excipiendus Schombergius ille quem ut in Sepulchreto ipso (1) videris, narrat Thuanus *in curru suo.... intercepto spiritu statim enectum*, si mortis causam quam subjicit sic intelligendam esse constaret, ut in Sepulchreto intelligitur, *pericardium* videlicet *et cordis regionem* sinistram *ossea reddita*. Sed si Thuani verba perpendantur: *membrana et carnea omnis pars quæ sinistram cordis regionem tegit, et ad flabellationis assiduæ usum dilatatur ac comprimitur ex immodico calore et liberaliore victu tota ossea reperta est, ita ut respirandi facultatem impediret*; plurimum vereor ne plerisque cum pericardii sinistra parte, proxima, ut tunc loquebantur, caro pulmonis significari videatur, in viro præsertim qui *jam a longo tempore difficultate respirandi laboraret*, ereptusque *repentina suffocatione creditus* sit.

19. Nec vero abs te hic interpellari me posse puto objectis duabus ex hac Sepulchreti sectione XI, observationibus XXVI et LVI, in quibus subita mors proponitur ex osseis factis semilunaribus valvulis aut mitralibus. Nam insuperabile

---

(1) L. 2, s. 2, obs. 27.

obstaculum quodlibet, non modo osseum, ubi sanguinis e sinistro cordis ventriculo egressum, aut in hunc ingressum *præcludat*, nec dubium est quin mortem afferat, neque ad hanc attinet disputationem. Hic enim de osse quærebamus in ipso corde, non arteriarum aut valvularum substantia innato, quanquam hoc quoque a majoribus os cordis vocitabatur. Sed ad aortæ radicem in vetulis animalibus attinere post restitutam anatomen bene plerique judicarunt, quibuscum fecit Riolanus (1); apud quem locos Galeni atque adeo Aristotelis aliorumque indicatos videbis. Neque tamen in magnis omnibus animalibus agnoscebat Aristoteles, laudatus ab Ingrassia (2) quod non in cunctis boum generibus, sed in *quodam* reperiri scripserit: se enim *plurima diversorum boum, quantumvis veterum, corda cum dissecuisset, in uno duntaxat exquisitissimum os invenisse*, idque ad aortæ radicem pertinens; in cæteris vero *rarissime osseam* ibi *dici posse cartilaginem multoque minus os cartilagineum conspexisse*. Eademque in hominibus observare interdum contingit. Sic Harveius (3) in viro nobilissimo et fortissimo *partem magnæ arteriæ juxta cor in os rotundum conversam* memorat. Sed minus raro, præsertim in senioribus, os ibi cons-

(1) Comment. in l Galeni de ossib. post., c 32.
(2) Comment. in l. ejusd. c. 24 ad text. 3.
(3) De circul. sang. Exerc. 3.

pectum est alia forma. Sic Bartholinus(1) in Pontif. max. Urbano VIII, *os triangulare* describit : quod ego huc attinere credidi non tam quia *in sinistro cordis ventriculo* fuisse dicit, quam quod *frequens id in senibus* esse subjicit : tametsi causa quam profert, non placet fieri hoc *summa* naturæ *providentia ut torpidus alioqui sanguis velut stimulo addito ad motum incitetur*. Utrumque hoc os commemoravit Raygerus (2), cujus verba cætera ad citatam XXVI observationem si diligentius fuissent in Sepulchreto descripta, non id *in homine insolitum*, sed *insolitum prope ad minimum valde infrequens* legeremus. Verum aortæ valvulæ ab eo quo ille scribebat, tempore non ita raro inventæ sunt osseæ, quanquam ubi nihil præterea vitii fuit; rarius tam subita mors illis potuit jure imputari. Nisi enim sanguini demum præcludant viam, ut paulo ante dicebamus; mortem ejusmodi non afferunt : et sane tot ossearum valvularum exempla, quorum plura alias (3) tibi commemoravimus, cum ea raro fuere conjuncta, et priusquam forent, jam alia non deerant mala, quæ aut simul efficere aut prænunciare illam possent : quorum alterum, ut ex commercio litterario anni 1736 exempla hic addamus, in ob-

(1) Cent. 2, hist. anat. 45.

(2) Eph. N. C. dec. 1, A. 3, obs. 282.

(3) Epist. 23, n. 12 et 13.

servatione vides cl. Trewii (1), cum præter rigidas et omnino duras valvulas, aortæ orificium *tantum non penitus occludentes*, ejusdem arteriæ *totus ambitus prope principium suum durus* esset *atque inflexibilis*; alterum autem in observatione cl. Krameri (2), qui subitaneam mortem asthma præcessisse ex valvularum *ossificatione* animadvertit. Recte igitur in suo casu dubitavit Raygerus, an osseæ illæ valvulæ *tam repentinæ mortis causæ fuerint*, *cum circulationem sanguinis impedivisse*, ipsi *credibile* non videretur, nec mihi videatur nullum, cui homo antea obnoxius esset, morbum legenti. Quod si *in toto corpore nihil* præterea *morbosum* repertum est, quod cum ipsis valvulis conjunctum præcludere sanguini exitum aut aliter obstare ejus motui posset; ne dicam non satis quæsitum, in nervis id latuisse libentius dixero, vel potius in tam concitato sanguinis motu esse agnoscendum, cui et copiæ simul impensius auctæ respondere non potuerint valvulæ sic affectæ; si hæc quidem, ut ego suspicor, et tu conferens intelligere melius poteris, eadem historia est ac quæ ex Gayantio Parisiensi chirurgo a cel. Senacio (3) memoratur. Neque enim homo *bonum* duntaxat *jentaculum*, sed et vini immanem vim sumpserat priusquam repente

(1) Not. 1 post. præfat.
(2) Hebd. 9, n. 2.
(3) Ch. 9, n. 5, cit. supra ad n. 18.

interiret. Sic vero tanto magis vides ad nostram disputationem osseas istas valvulas non pertinere, tum quia non ab illis tantum fuit repentinus interitus, tum quia illæ, ut ante dictum est, non ad cordis, sed ad arteriarum ossa attinent.

20. Quarum de ossibus, sæpe adeo, et fere in quavis ad te epistola commemoratis, nunc sequitur ut videamus vera ne sint ossa, an non sint, quemadmodum non paulo ante (1) solum, verum etiam alias, nos facturos esse spopondimus. Primum omnium, concretiones plures, quæ, duritie solum spectata, a festinante aliquo anatomico possent pro ossibus accipi, et fortasse interdum acceptæ sunt, esse ab his accurate distinguendas, et lapideas, tophaceas, gypseas, et quod sæpius accidit, calculosas esse appellandas, ut varia singularum natura ad lapidis, thophi, gypsi et calculorum qui crebrius in renibus, aut urinaria vesica concrescunt, similitudinem videtur accedere, extra omnem dubitationem positum est. Id vero ut passim in aliis corporis partibus, et nominatim in pineali glandula (2), sic etiam in arteriis habere locum, ultro agnovi epistola XXIII (3), ubi luculentam præ cæteris Greiselii observationem memoravi arteriæ partis *in arenam friabilis*. Et quoniam ibi de valvulis potissimum

---

(1) N. 17.
(2) Epist. 5, n. 12.
(3) N. 9.

loquebamur; nunc observationem addo cl. Chomelii (1) qui cum tubercula describit lapidea, sic interius exteriusque superficiei affixa arteriæ pulmonaris, ut alicubi externa internaque communicarent inter se, omnia testatur « ex pluribus lapideis granis » fuisse compacta. Et quanquam mihi in tot arteriarum duris bracteis et squamis nunquam ad hoc tempus accidit, ut ullam animadverterem quæ esset friabilis, in arenamque resolvi posset, aut quæ ex lapideis granis compacta esse videretur; attamen quod mihi non accidit, id aliquando, aut, si vis, sæpe aliis accidisse, nequaquam dubito. Nec dubito, eosdem, suis injectis in prunas lamellis, nullum ab his, qualem ab ossibus fetidum nidorem percepisse, nullamque in ipsis vidisse nigredinem. Mihi vero, qui id in meis non semel expertus, et illum percepi et hanc vidi, veniam dari spero a cl. viris, si de meis aliter sentiam, præsertim cum quas etiamtum essent tenuiores, flexiles non secus atque ungues invenerim; crassiores autem, atque duriores, dum majori vi inflectere conarer; ad eumdem modum rumpi viderim, ac si osseam lamellam rumperem, eodemque sono in disruptione edito, quem, dum rumpitur, edit lamella ossea; nullam autem e qua inter rumpendum, quidquam pulveris, quantumvis persiccata esset,

(1) Hist. de l'Acad. roy. des Sc., an. 1707, obs. anat. 8.

excideret. Hujusmodi igitur lamellas num lapideas, tophaceas, gypseas, calculosas dicam, an osseas? Dicas, inquies, potius ossibus similes. Sic Vernojus (1) in aortæ aneurysmate concretam substantiam, quod non æque ac calculus esset friabilis, sed flexilior, et igni imposita, odorem ossibus proprium exhalaret, *substantiæ osseæ propensiorem* esse censuit. Sic cel. Hallerus (2) in alio ejusdem arteriæ aneurysmate, squamas fuisse scripsit, *osseas plerasque*, *vel ossium similes.* Ego vero non quæram, an ita plus dixerint, quam ossium similes, nec dicam, primum tamen locutum ibi esse de substantia, quæ, *tactu judice*, *calculo* erat *similis*, alterum de illis ipsis squamis, quas tanto præceptore dignus vir cl. Winklerus in ei dicata dissertatione (3) *lapideas squamas* dixerat, quippe quæ (4) *nec combustæ nigræ factæ fuerint*, et omnes habuerint *conditiones* veræ lithiasis. Non hæc, inquam, dicam; sed hoc unum dicam, me quoque, cum osseas voco, non aliud quam similitudinem spectare, nec quando revera osseas, aut vera ossa non modo in arteriis, sed et alibi fuisse scribo, aliud mihi velle quam ne forte suspiceris, qualescumque duras concretiones a me temere, et nimis facile

(1) Comment. imp. Acad. Petropol. tom. 6, cl. phys. art. 4.
(2) Opusc. pathol. obs. 18.
(3) De vasor. corp. hum. Lithiasi, s. 1, § 7.
(4) S. 2. § 5.

esse pro osseis acceptas; sed ut certo scias, quas osseas voco, attente consideratas, reapse osseis tanto similiores visas esse, quanto lapideis, tophaceis, gypseis, calculosis dissimiliores. Hoc igitur mihi satis est. Neque enim unquam in mentem venit, cum de his morbosis loquerer ossibus, ipsis quoque eamdem quam naturalibus, datam esse elegantem structuram, aut periosteum pariter, aut sanguifera vascula, aut oleum medullare: quanquam miror, qui concretiones quibus hæc desint, non osseas, sed terreas vocandas esse contendunt, eorum alios laryngis cartilagines, in quibus ob ætatem haud raro osseis factis nihil horum deesse vidi (1), inter lithiasis exempla referre; quod cur faciant, haud satis scio, cum induratas et meninges, et cartilagines præsertim, ossibus veris maxime esse affines, ultro affirmaverint: alias autem nullas excipere cartilagines præter eas quæ antequam perfectum esset corpus, jam factæ erant osseæ. Hi ipsi ne meningum quidem concretiones excipiunt: imo diserte quæ in falciformi processu fiunt, terreas esse pronunciant. Nec vero præstantissimis viris inficior, tales ab ipsis esse deprehensas, et quod generatim objiciunt, nihil ordinati ostendentes, ne fibras quidem, vel si microscopio utaris. Sed neque tu inficiari poteris, cum majus illud os, a

(1) Vide ex parte Advers. I, n. 25.

me in eo processu olim inventum, nullo microscopio usus, inspexeris, aut ejus descriptionem (1) relegeris, ex iis esse quæ ibidem reperta illustris Hallerus (2) nuper proposuit *fibris parallelis ad pectinis modum terminata.* Omitto cæteros, alia epistola (3) jam laudatos. Etsi enim fibrarum in morbosis concretionibus nullæ extarent observationes; certe etiam in callo qui conferventibus accrescit ossibus, postquam omnino perfectus est, fibræ nullæ, sed densa et compacta substantia occurit; num tamen propterea non esse callum naturæ osseæ contendemus? De duabus igitur quæ præcipue creduntur pro sententia de qua hic loquimur, rationibus, altera, quæ a structura petebatur, satis a nobis perpensa est, quibus præsertim sat esse dixerimus osseæ naturæ similitudinem: et quibus perinde sit molles partium fibras in illam converti, aut ipsa incrustari, et denique absumi, modo quod negari non potest, id saltem detur, quæ mollium erat antea fibrarum sedes, ab illa occupari. Altera autem ratio, inde petita quod duræ concretiones raro, si unquam, in aliis quam seniorum, corporibus deprehendantur, quorum videlicet sanguis terrea materia abundat, morari nos minime potest, non oblitos, quot exempla attulerit vir, dum viveret,

(1) Epist. 3, n. 20.
(2) Opuscul. pathol. obs. 49.
(3) Epist. 25, n. 9.

eruditissimus Crellius (1), ut evinceret *arterias, de quibus hic potissimum quærimus, non in senibus tantum, sed quavis ætatis periodo in os esse mutatas*; quamvis eamdem illam, sed alio explicatam modo, sequeretur sententiam. Quam explicationem, quippe ad arterias præcipue attinentem, hic prætermittere nullo pacto possum.

21. Crellii igitur explicatio, sive mavis peculiaris sententia est (2), quæ in arteriis osseæ bracteæ dicuntur, revera non esse osseas, sed tophaceas ex pure concretiones, cujus tenuiore parte dissipata, restitans crassior induretur. Cum enim exiliora quæ intra arteriarum substantiam perrepunt, vascula lentis viscidisque obstruuntur succis, quorum in senibus, aut intemperantibus etiam junioribus copia est, facile fieri, ut obstructionem inflammatio, inflammationem suppuratio consequatur: pus autem effundi in cellulosum contextum, quo carnea arteriæ tunica ab intima separatur, perque eas cellulas, quippe inter se communicantes, defluere modo plures, modo pauciores, ut ipsius copia major, aut minor est, in iisque subsistens concrescere. Hinc autem esse, cur hæ squamulæ inter duas illas tunicas inveniantur, nisi major, aut diutius perstans suppuratio eas denique tunicas etiam corrumpat,

---

(1) Obs. de arteria cordis coronar. instar ossis indurata § 2.

(2) Ibid. § 8 et 9.

et obruat. Nec sibi obstare nidorem illum quem injectæ in prunas reddunt eæ squamulæ; agnoscit enim, non negat, ut alii de quibus supra (1) indicatum est, ut sane Vernojus quoque (2), et Kulmus (3) eumdem non secus ac nos observarunt. Sed quod hi, et ante ipsos alii, in quibus Schrockius (4), et Scheidius (5) eo tanquam nota usi fuerant ad osseas concretiones a calculosis internoscendas, id vero suæ repugnare sententiæ, negat (6) propterea quia pus quoque, ex quacumque corporis parte acceptum, si in prunas injiciatur, nidorem, fetidumque fumum, ejus omnino similem, quem ossa, diffundat. Quæ ego, atque alia cum legerem, quæ adversus tum Boerhaavii, tum cæterorum sententias, ipse quoque objicit, et quæ jam tibi epistola XVIII (7) magna ex parte indicavi, non sine mea, qualis eacumque est, ad singula responsione, non possum non mearum, quarum pleræque ad te scriptæ sunt, observationum recordari, et singularum qui plerumque est inter ea quæ ego videram, et quæ Crellius ponebat, consensum

(1) N. 20.
(2) Citatus eod. n.
(3) Disput. de tend. Achill. etc. c. 1.
(4) Eph. N. C. dec. 2, A. 3, obs. 19, in schol.
(5) De duob. ossic. in cerebr. etc. qu. 2.
(6) § 9.
(7) N. 32.

agnoscere. Quod enim osseæ lamellæ, nec raro etiam longius a corde aut incipiant, aut crebriores, majoresque fiant, et quod illas tunica arteriæ intima ipsa non habeat, sed operiat, præsertim vero quod sæpe cum iis lamellis erosionis atque exulcerationis non obscura conjunganturindicia, atque alia ejusdemmodi in tot nostris observationibus legisti, ut longum et supervacuum esset hic tibi singulas designare. Juvat potius quæ dum earum nonnullas haberemus, diligentius inspiciendo tunc adnotavimus, nunc autem huc attinere potissimum credimus hic tecum ingenue communicare.

22. Atque ut ab eo sene incipiamus, de quo speciatim hoc tibi promisisse (1) meminimus, tot illas, etiam ampliores, laminas tunica intima non modo operiebat, sed arctissime ad omnem earum cavam, sive interiorem faciem adhærebat integra quidem et illæsa, nisi quod ad unam duntaxat earum hiabat : quo in hiatu materia erat, seu mavis humor crassiusculus ex albo flavus. A facie autem illius, et plerarumque laminarum convexa nihil negotii erat annulares carneæ tunicæ fibras sejungere, easque illæsas. Erant tamen quædam laminæ, quibus ab eadem convexa facie materia ejusdemmodi ac modo descripsimus, ex albo flava adhærebat : ibi autem vix, ac ne vix quidem ullæ supererant carneæ

---

(1) Epist. 24, n. 16.

fieri agnoscere quidem possum; hoc, nisi interdum, non possum. Et sane quid est quod majores (1) aortæ basim, in vetulis cervis induratam, os constantissime vocaverint, aut quod Ingrassias (2) eamdem in bove conversam in *exquisitissimum os* invenisse se dixerit? Num Aristoteles, Galenus, aliique exercitatissimi anatomici, ne dicam pharmacopolæ ipsi, qui per tot sæcula illud os subinde in scobem redigere consueverunt, tophaceum ab osseo internoscere nesciebant? Aut, quid est, quod ubi istæ in aorta lamellæ, simul quoque in iisdem corporibus aliæ partes in verum os mutatæ sæpenumero inveniuntur? Sic Vieussenius (3) qua in matrona tot arterias enumerat magna ex parte osseas factas, in eadem etiam annulos bronchiorum fuisse narrat in os conversos. Idemque, epistolas nostras relegens (4), visum a nobis reperies in duobus, in quibus osseas lamellas habuit arteria magna. In his autem ipsis litteris (5) mulier illa descripta est, quæ simul in arteriis id vitii ostendit, simul os in cordis substantia et novi ossis additamenta in calvariæ facie interiore. Omitto sciens meas alias huc attinentes observationes, in iisque aliquas, olim

(1) Vid. supra, n. 19.
(2) Ibid.
(3) Traité du cœur, ch. 16.
(4) VII, n. 11, et XXIV, n. 16.
(5) N. 2.

ineunte hoc sæculo habitas, cum iisdem in corporibus osseas bracteolas tum in arteriis, tum in pericardio conspexi. Ex te igitur quæro, num verisimilius sit, quæ in iisdem cadaveribus eadem esse variis in partibus omnes dicerent qui viderent et contrectarent in cæteris quidem partibus fuisse ossea, in arteriis solis tophacea, an ubique pariter ossea? Tibi certe proclivius erit quibus in corporibus abundet sanguis certis quibusdam salinis, terreis, aliisque ex quibus plerique ossa censent compingi particulis, proclivius, inquam, erit iis in corporibus existimare, easdem particulas iis in sedibus restitantes, quæ sive natura, seu morbi vi magis sint dispositæ ad eas particulas retinendas, in sedibus iis omnibus concretiones demum facere ejusdem generis, quam in cæteris unius, in arteriis solis alterius.

24. Vides igitur, novam a me hactenus sententiam accipi, ne ortæ in arteriis squamæ pro tophaceis sæpius saltem habeantur. Præterea illarum ortum vel sine prævia inflammatione, aut certe suppuratione interdum accidere non dubito. Inspice, quæso, in epistola XVIII (1), ut magna arteria a corde ad primum usque orificium ramorum, superiora petentium, ea parietum duritie fuerit, ut vix summa etiam vi adhibita incidi posset, propter ejus substantiam, quæ,

(1) N. 2.

ut in sectionibus apparuit, naturam jam nacta erat mediam inter ligamentum et cartilaginem. Quantulum deerat, si vixisset homo, ut ossea tandem fieret? Num vero credemus totum illum præcipuum et tantum arteriæ tractum inflammatione et suppuratione omnem ejus substantiam occupante, potuisse jam antea laborare, ut mors aut acutissimi saltem morbi signa non adessent eo tempore? Ejusmodi autem morbus utique non præcesserat. Quid vero si tot in cadaveribus, in quibus erosiones et exulcerationes arteriæ deprehendimus, non hæ semper nec sæpius fortasse antecesserunt productionem ossearum squamarum; sed istas potius sunt consecutæ? num ex purulenta quam tunc vidimus materia, ex erosis locis distillante, easdem squamas extitisse putabimus? Imo hæ suis asperis et sæpe extantibus plus minus oris intimam tunicam perrumpendo, erosiones illas et exulcerationes fecerunt. Neque enim potest arteria se contrahere, quin asperitates et quasi aculeos ossiculorum contra eam tunicam urgeat, neque sanguis, a corde impulsus, arterias distendere, quin eamdem tunicam ad aculeos illos apprimat. Vide ut Bellinus(1) ab hisce ossiculis, quæ lapides, ut alibi (2) diximus, appellitabat, et inflammationem et exesionem ejus tunicæ diserte repetat. *Lapides vidimus*,

(1) De morb. pect. ubi de intermiss. puls.

(2) Epist. 24 n. 17.

inquit, *in intima arteriarum tunica, qui hic illic eamdem exederant, et veluti phlogosi inflammaverant et ad loca inflammata veluti crusta affigebantur : dolor inde satis acer, et contractio arteriarum.* Sic etiam Abrahamus Vaterus (1), qui ossicula ab arteriæ motu disrupta esse in plura frustula credebat, *horum*, inquit, *extremitates intimam tunicam perforaverant.* Et quanquam Brunerus (2), dum soceri aortam describens, ossibus pluribus distinctam proponit ejusdem variis in sedibus *tunicam interiorem disruptam, laceram ac fracidam, non citra ruptionis metum*, ambigat *utrum vi et evulsione, an erosione factum* id *fuerit;* tamen qui animadvertat eam arteriam *ossea asperitudine intrusos offendisse digitos*, et *pupugisse prominentia quadam acuta;* non ab erosione solum *id* esse *factum* intelliget. Quod autem non sine ruptionis periculo fuisse rem dicit; nimirum sic reapse accidit in sene et muliere, de quibus scriptum est litteris superioribus (3). Vidimus enim ex dilatata utriusque, et mulieris præsertim, aorta viam sibi ad erumpendum fecisse sanguinem, qua inter confertas asperasque lamellas osseas internæ tunicæ erant exesæ; usque adeo a vero aberravit Paræus (4) ut

(1) Osteogen. th. 20.
(2) In append. ad A. 3, dec. 3, Eph. N. C.
(3) XXVI, n. 15 et 17.
(4) Oper. l. 6, c. 32.

quod obstaculum, et quasi aggerem osseæ crustæ *naturæ providentia* in dilatata arteria opponi censuit ad impetum sanguinis retardandum, id ipsum, arteriæ tunicas perforando sicuti in ejus quoque observatione facile contigit, sanguini exitum citiorem paret. Quod si tunicarum exesio inter ossa innata levior sit, ut magis infirmare eas possit quam pertundere, sanguis autem validius urgeat; laxari ibi aliquando poterit arteriæ latus, et in sacciforme aneurysma extuberare, cujus parietibus illa intus ossa affixa sint. Quo posito, minus fortasse erit difficile quam credebatur (1), rationem modumque invenire quo intra ejus generis aneurysma, cujus vi claviculæ diductæ fuerant, frustum ossis conclusum videri posset quod sterno deerat. Conjicies enim, eam quidem sterni particulam fuisse, ut fit, a proximo aneurysmate sensim consumptam; quæ autem intra hoc erat, fortuito eam formam magnitudinemque habuisse, ut eam quæ sterno deerat, quadantenus repræsentaret. Cujusmodi conjectura in illud quoque forsan convenit frustum costæ, quod ab Lentilio (2) intra alterum aneurysma repertum legimus.

25. Cave tamen credas me omnes arteriarum sive leviores, sive graviores erosiones repetere ab ossiculorum asperitate. Hæc enim sicuti inter-

---

(1) Hist. de l'Acad. Roy. des Sc. A. 1700, obs. anat. 6.

(2) Eph. N. C. cent. 1, obs. 96, n. 14.

dum tanta est, ut satis sit internam arteriæ faciem aspicere aut tangere, ne dubites inde vulneratam laceratamque fuisse, ita alias nulla ossiculorum extat asperitas aut inæqualitas, et erosio tamen se ostendit. Quin aliquando nihil adhuc est ossei, cum jam erosa apparet arteria. Sic in nauta, quem tibi alias (1) describam, nulla erat in magna arteria bracteola ossea, maculæ duntaxat subalbæ occurrebant; erosio autem, si paulo attentius inspiceres, jam erat inchoata. Sic ne ab iis recedam quos descriptos habes in epistolis antea missis; relegas XXIII; idem in viro (2) a me adnotatum reperies: præsertim vero in XXVI Venetam mulierem (3) videbis, cui nihil in aorta osseum, tanta autem hujus supra semilunares valvulas fuit exulceratio, ut illac sibi viam fecerit sanguis per quam in pericardium prodiret. Nec mihi uni, sed et aliis contigit similia deprehendere. Vide enim, exempli gratia, ut Littrius (4) in eadem aortæ sede ulcus invenerit, causam, ut puto, cur una earum valvularum, quæ illi erat subjecta ulceri, ad arteriæ parietem se agglutinasset. Nullam tamen in illa arteria, nullam in valvulis vel minimam osseam commemorat squamulam, ut nesciam, quo casu accide-

(1) Epist. 42, n. 34.

(2) N. 11.

(3) N. 21.

(4) Hist. de l'Acad. Roy. des Sc. an. 1713, obs. anat. 3.

rit ut aliqui inter plura exempla ossearum valvularum primo loco posuerint istam ipsam Littrii observationem. Etsi igitur in arteriis tunc maxime erosiones spectantur, cum intus osseis squamis distinctæ sunt; tamen ne tunc quidem erosiones sunt omnes iisdem squamis imputandæ, præsertim ubi hæ leves sunt, nullisque extantibus asperitatibus; sed non paucæ erodentibus iisdem humorum particulis, quorum effectus, vel antequam ulla oriantur ossicula, non raro conspici ostensum est, et quorum in arteriarum tunicis multiplex genus et origo alias (1) a nobis cum Lancisio sunt memorata. Præterea si forte accidat ut sanguinis multitudo ingens vim faciat trunco alicui arterioso, adjuvante peculiari corporis aut partis situ, non est dubium quin adhuc integris cæteris tunicis intima agat rimas, id confirmante experimento illustris viri Senacii(2) in carotide habito. A rimis autem illis non sulcorum modo quorumdam ex iis quos sæpe in arteriarum facie interiore commemoravi, sed et aliquarum exulcerationum originem deducere proclive est.

26. Quod si erosiones igitur in arteriis interdum sunt, ut dicebam, priusquam ullæ oriantur osseæ squamulæ: harum utique poterunt aliquæ ex ea purulenta materia fieri, quæ antequam in-

---

(1) Epist. 18, n. 27.

(2) Traité du cœur, l. 1, ch. 9, n. 3.

tima tunica erodatur, inter hanc et proximam subsistit tunicam; ut ab novæ sententiæ cl. auctore propositum est (1). Neque huic facile objiciendæ sunt quædam aut Leprotti, aut nostræ observationes circa sedem aut naturam macularum, quæ horum sunt ossiculorum inchoamenta. Nam quod maculas describit Leprottus, (2) quæ *internam* aortæ *superficiem tum exasperabant, tum per eam liquido exterius perlucebant, tunica vero ipsa arteriæ interna seorsum ab aliis dissociata, facile illæ abradebantur*; nempe aut hæc ita accipienda sunt, ut macularum materiam contegeret ea tunica, itaque per hanc transpicerentur, et hac sublata, tunc denique illa abradi posset, aut sic etiam sunt fortasse ab aliquo intelligenda, ut materia illa in ea tunica inhæreret, eamque sublatam sequeretur. Quorum illud mirifice convenit cum sententia nova: hoc autem explicari sic potest, ut cum eadem conveniat, quippe celluloso contexto in quo materia illa est, intimam cui adhæret tunicam facile sequente. Certe autem osseæ squamulæ hac tunica obductæ inveniri solent, non modo secundum inspectiones meas, verum etiam aliorum nec in arteriis tantum, ut adnotavit Vaterus (3), sed in venis

(1) Vid. supra, n. 21.

(2) Comment. de Bonon. Sc. Acad., tom. I in opusc.

(3) Loc. cit. supra, ad n. 24.

quoque, ut Frustius (1): hic enim in cordis venis coronariis osseis factis, *vestiri utrimque os* vidit *tenui membranula*; ille autem *manifesto* apparere *non intimam arteriæ* osseæ factæ *tunicam induratam esse, sed mediam.* Neque ab hac Vateri multum observationes meæ discrepant in duabus mulieribus, quarum alterius morbum et dissectionem in extrema epistola descripsi XIX (2), alterius autem in alia fortasse describam. In prima cum ex flexuosa illa aorta osseam squamulam elegissem, cujus sedem examinarem, visæ sunt inter ipsam et tunicam intimam fibræ intercedere, annularibus incessu persimiles, sed ex subflavo albescentes, molles præterea non secus ac materia illa quæ adhærere ejusmodi osseis lamellis solet. In altera autem muliere cum arteriam magnam a corde ad septum usque transversum aperuissem, et subalbis maculis passim distinctam animadvertissem majoribus minoribusve, quales pro bractearum ossearum initiis habere consuevimus, majorum complures dissecui, omnesque factas deprehendi ex substantia minime in se aut circum oras humida, eademque magis alba magisque compacta quam illa esset ex qua sani arteriæ parietes constabant. Sedem vero hanc habebat, ut ab intima incipiens arteriæ lamina, quam nonnihil introrsum attollebat, inde se ex-

(1) Eph. N. C. dec. 2, A. 10, obs. 175.
(2) N. 58.

tenderet convexam versus arteriæ faciem, quam utique non attingebat; non plurimum tamen ab ipsa aberat. Quanquam autem ex observationibus hisce intelligis, non semper materiam unde osseæ concrescunt lamellæ, in contexto illo subsistere arteriarum celluloso, sed et circumjectæ carneæ tunicæ partem occupare, non hinc tamen consequitur non multo sæpius intra contexti illius fines se continere. Sed ab sede ad naturam macularum transeamus.

27. Dictum est modo, substantiam ex qua maculæ constant, magis esse compactam, magisque albam, quam sana sit arteriæ substantia, exsuccam præterea: quin meas epistolas relegendo invenire etiam poteris, indicia futuri in arteria ossis, id est maculas, sæpe ad substantiam accedere ligamentorum (1), et se in viro quodam (2) prodidisse duritie quasi tendinea. Hæc autem sane videntur minus congruere cum purulenta, ex qua ossa istiusmodi conficiantur, materia, quam cum Boerhaaviana illa (3) vasculorum, quæ sensum fugiunt, compressione eorum cava oblitterante, et plura in unum solidum corpus firmum, ac durum magis magisque constipante. Quod etsi verisimilius, atque adeo verum in multis videri potest; in multis enim simul exsucca prorsus

(1) Epist. 26, n. 24.
(2) Epist. 18, n. 25 in fin.
(3) Vid. Epist. ejusd. n. 31 et 32.

macularum exigua inchoamenta, non modo maculas deprehendimus, simul harum aliquas pariter exsuccas jam ossescentes, alias vero ex parte osseas factas animadvertimus, qualia exempla apud illustrem quoque Hallerum (1) invenies; iisque objicies, qui maculas aliasque ejusmodi arteriarum indurationes pro callis habent sic semper mansuris : etsi igitur in multis id quod diximus, verum, non modo verisimile, videri potest; in aliis tamen vel nostræ epistolæ indicant posse aliter rem se habere. Inspice enim III ubi in Basilari mulieris cujusdam (2) arteria albam describimus maculam, magis ad ejus interiores, quam exteriores parietes attinentem, quam non firmior efficiebat substantia, sed mollior. Inspice deinde epistolam IV, inveniesque in sene (3) arterias duas illius quam modo nominavimus, extrema pertinentes, corpusculum singulas habuisse album, subdurum, et jam ferme cartilagineum, quod non ab exteriore sed ab interiore eorum facie extuberabat. Nonne verisimile videri potest, ex molli materia, qualis in prima observatione reperta est, subductis progrediente tempore particulis tenuioribus, corpusculum extitisse jam firmius, quale in secunda conspeximus? aut certe, si hoc malis ad Boerhaavii rationem

(1) Opusc. pathol. obs. 51.
(2) N. 6.
(3) N. 19.

reducere, nonne apparet, aliqua saltem futuræ durioris concretionis initia ex molli fieri, inter tunicas arteriarum materia? Quam ut in iis albam, sic in aliis ex albo flavam adhærentemque osseis lamellis, et has ipsas aliquando flavas a me fuisse repertas, ex his etiam ipsis litteris (1) cognoscere potuisti. Crellius quoque (2) *ex albo flavescentem* invenerat tum concretionem, quæ inter arteriæ tunicas jam *consistentiam laminæ osseæ referebat*, tum circumjectam materiam ex qua concrevisse non dubitabat, hancque *illi quæ in atheromate vel meliceride alias continetur similem*. Quod et mihi magis probandum videtur postquam nuper legi ab laudato Hallero (3) in cellulosis et flavescentibus aortæ sedibus *succum flavum* esse conspectum *pultaceum*, *non dissimilem ejus qui in atheromate reperitur*; in eodemque corpore alias simillimas flavas sedes jam *coriaceas*, *alias cartilagineas*, *alias denique osseas*, hujusque progressionis a mollitie ad varios duritiei gradus *sæpe* ab eo observationem esse *repetitam*: quam inde etiam confirmare possis (4) quod convexa earum squamarum facies indicium servet originis ex molli materia suæ, nempe *transversam directionem* ab adnatis carneis arte-

---

(1) N. 22 et 26.

(2) Obs. ad n. 20 supra cit. § 2 et 9.

(3) Opusc. cit. obs. 47.

(4) Ibid. et obs. 17.

riarum fibris sibi *totidem sulcis inscriptam*: quos quidem sulcos, cum osseas squamas olim a transversis arteriarum fibris evolverem, a me quoque in illarum quibusdam animadversos fuisse memini. Nec dissimili argumento Hallerus (1) utitur ad ostendendum amplas laminas osseas, in exteriore facie natas crassioris meningis, ex succo pariter coaluisse. Porro etiam censet (2), primam calculi renalis materiem sibi aliquoties conspectam esse *quæ plurimum cum cristarum arteriosarum primis rudimentis habeat affinitatis*, flavum videlicet mucum in Bellini, ut vocitant, canaliculis, eumdemque gradatim duriorem factum, ut mihi in mentem veniat progressionis illius, quam in pinealis glandulæ calculis a flava mucosa ad arenosam et denique ad concretam subduramque materiam animadverti, et tecum alias (3) communicavi. Certe autem quæ materia e renalibus illis extremis ductibus sæpe a cl. Bertinio (4) exprimebatur, et crassitie, et colore, et terreis denique particulis cum Halleri convenit observatione. Quæ omnia etsi digna laude sunt, et facile etiam, ut in plerisque, probanda, mihi tamen quam varia occurrere nobis soleant in iis quæ secundum, longe autem magis quæ præter naturam sunt, sæpenumero animadvertenti,

(1) Obs. 49.
(2) Obs. 34.
(3) Epist. 5, n. 12.
(4) Mém. de l'Acad. Roy. des Sciences, an. 1744.

measque omnes cum aliorum observationibus conferenti, veniam datum iri spero, si in aliis aliter rem contingere præsertim quod ad eas attinet, quas hic perpendimus, arteriarum concretiones, iterum dixero. Mitto succi colorem, quem alium interdum vidi. At multos fuisse confirmo, quorum cum esset arteria magna illic ossiculis, illic maculis majoribus, minoribus, crassioribus, tenuioribus passim distincta, nusquam, ne in exiguis quidem harum inchoamentis, quidquam succi licuit deprehendere. Si in omnibus osseas arteriarum bracteas effusio præcederet succi flavi, intimam tunicam introrsum versus attollentis, et passim *convexam eminentemque* reddentis; certe intelligis eas sedes meos attente inspectantes oculos effugere non potuisse. Neque ideo hoc dico, quod censeam sine succo morboso plerasque, et si vis, omnes maculas incipere, augeri, ossescere, sed ideo dico, quod in aliis corporibus effundi utique, in aliis autem sine effusione sensim duntaxat a tunicarum arteriolis eum succum afferri et apponi, meæ mihi observationes significant. Qui succus si fœtus sit particulis ejus generis, cujus ad os nutriendum, a plurimis requiruntur, sique eæ particulæ ad firmiores inter se contactus magis magisque contrudantur; inde fore concretiones puto, quales mihi occurrere consueverunt, ossa referentes: ut tophaceas, gypseas, aut alterius ejusmodi naturæ futuras, si alterius generis par-

ticulis succus sit plenus, eæque citius ad contactus qualescumque perveniant. Cujusmodi fuisse suspicor quas extrema pars indicabit observationis præclari Jani Planci, quam mecum vir solertissimus paucis postquam habuerat diebus per litteras fuse ac diligenter communicavit sub finem anni 1728. Eam ego totam, nam plura et varia continet, ut propterea ipsam pollicitus sim tibi epistola superiore (1) cum de sanguinis ex magna arteria in pericardium eruptione verba facerem; totam, inquam, ex iis litteris excerpam summa fide, nec minori, quam si mea esset, cura proponam.

28. Vir nobilis, qui ab anno undesexagesimo non longe aberat, nigra facie, sed bona corporis habitudine, quamvis ab adolescentia ad id tempus rebus venereis deditus, unde bubonibus, neque id semel, laboraverat, crassis quidem et vulgaribus cibis, sed generoso vino, hujusque spiritu, ut vocant, cupide utebatur. Multum quoque erat in alea: narrabantque collusores quotidie vespertino tempore sternutatione corripi solitum, ut horæ quadrantem aliquando aut eo amplius sternutaret, idque a biennio aut triennio. Quo tempore extenuari etiam cœpit, nec parum et interno quodam sensu affici non secus, ut novissimis aiebat mensibus, ac si deficeret. Verum non illo, ut se refocillaret, uti volebat

(1) N. 18.

remedio, nisi eodem quem diximus, vini spiritu. Itaque die quodam sub vesperum domum reversus, cum de eo semel iterumque bibisset, familiares autem post id domo exiisse crederent; huic accidit ut de improviso, nemine sentiente, moreretur, horaque demum post quinta, gelidum, ut hyems erat, cadaver inveniretur.

Cranio postridie recluso et meningibus, nam tenuis quoque tota trahentem undique sequebatur, nullo negotio diductis, nihil intus quod esset præter naturam, deprehensum, est præter multum in cerebri ventriculis serum, idque subviride. Sed in tenui meninge arteriarum trunci omnes, omnesque item earum rami, iique præsertim qui plexum choroidem versus contendunt, multo erant crassiores æquo et duriores, exsiccatique osseam pluribus in locis naturam ostenderunt. Quin etiam per duram meningem idem ferme in ejus arteriis, quæ crassiusculæ ipsæ quoque factæ erant, conspectum est. In thorace autem pulmones flaccidi et majori ex parte nigri. Sinister præterea ad pleuram qua costas et septum transversum convestit, arcte erat annexus undique, nisi qua copia aliqua animadversa est sanguinis concreti. Hujus multo major in pericardio copia fuit, quo irruperat, ut mox dicetur, ex magna arteria. Cor aliquanto majus quam æquum esset, ob nimiam sinistri ventriculi magnitudinem et capacitatem, quæ bis tertia parte capacitatem dexteri superabat, cum hic præter

magnam parietis proprii tenuitatem, lacertos intus haberet sic intricatos, vix ut sinus esse videretur. Arteria magna et pulmonaris ampliores erant aliquanto quam soleant. Cæterum hæc sana: illa vero primum rupta intervallo a corde digiti circiter transversi. Et ruptio quidem non erat magna; sed prope ipsam et circa omnem aortæ basim vetus quasi sugillatio apparebat a nigro sanguine sub exteriore tunica restitante; quæ sugillatio per universum pulmonem se extendebat, præsertim vero circum majores pulmonaris arteriæ ramos. Præterea facies interior arteriæ magnæ tota erat prominentiis et pustulis plena, quarum utræque per ejus omnes, quotquot aperti sunt, ramos pergebant, et nominatim per subclavias arterias et carotides, et cordis ipsius coronarias: quæ postremæ erant insuper valde dilatatæ, una præsertim, ut æquaret propemodum sinistræ carotidis latitudinem. In ventre lien parvus et valde laxus, cum jecur sic satis bene se haberet; nam quod in ejus vesicula esset exigua bilis portio, id erat fortasse ex eo quod paucis a prandio horis mors intervenerat. Renes exterius valde flaccidi, interius autem sine ullo, quod rarissimum est, pelvi, hujus locum obtinente spongiosa quadam substantia. Cum intra ventrem nihil esset præterea adnotatione dignum, minime autem lateret tum id quod diximus, hominem venerea lue nec semel affectum fuisse, tum ipsi ante annos triginta plumbeum globu-

lum, tormento jactum, in sinistro femore inhæsisse; urethra et femur incisa sunt. Et in illa quidem unum aut duo, non amplius, eorum canaliculorum orificia reperta sunt, quos in I Adversariis (1) habes descriptos et pictos. In femore autem circum illum globulum membraneus folliculus, qui arcte ipsum undique complectebatur. His ita conspectis, placuit aortæ bonam partem eximere, ut diligentius posset intus extraque perlustrari. Animadversumque est, exteriorem tunicam a trunco ramisque perfacile detrahi, non secus ac si diu in aqua esset macerata. Ex illis autem interioribus prominentiis cum major aliqua incideretur, intus quoddam cavum, et in hoc aliquid molliusculæ materiæ instar pulticulæ, ostendit. Minorum autem complures posteaquam exsiccatæ erant, osseæ apparuerunt.

29. Eorum quæ sunt in proposita historia, alia alio attinent. Et sane plura superioribus litteris exposita sunt. Ad has vero id potissimum spectare vides, quod postremo loco adnotatum est. Scilicet quid prominentiæ minores continerent, majoris dissectio indicavit, id est materiam pulticulæ similem. Quando igitur ex hac, absumptis per exsiccationem humidioribus particulis, os esse factum apparuit, simul intelliges ex molli materia initium cepisse concretiones

(1) N. 10 et tab. 4, fig. 4.

quæ os referrent, albedine, opinor, et duritie; neque enim eo tempore hæc agitabatur controversia; simul tam cita ejusdem materiæ induratione spectata, mecum facile suspicaberis, si concretiones illæ fuissent majores, ut experimento multiplici tentari possent, futurum fuisse ut tophi, aut indurati gypsi, quam ossis revera similiores, deprehenderentur. Nec mihi alia de arteriis per meninges repentibus opinio est, quæ post exsiccationem osseæ hic illic apparuerunt. Veri enim simillimum est, idem prominentiarum genus quod ex trunco aortæ in majores hujus ramos propagabatur, ex his porro per minores quoque illos perrexisse, eumdemque effectum ostendisse.

30. Quod vero idem cl. vir qui observationem illam communicavit, iisdem me litteris certiorem fecit, se aliquos dissecuisse aliquando, repentina morte sublatos, in quibus aortam neque perruptam, neque dilatatam, sed ejusmodi solum pustulis, et prominentiis affectam invenisset; id neque multum abludit ab aliis quæ a me tibi alias missæ sunt, minorum ad speciem ejusdem arteriæ vitiorum observationibus, quæ tamen funesti casus sunt consecuti. Quo magis opera danda est, nequando temere negligantur si qua demum forte indicia se prodant; unde in suspicionem quanto magis liceat probabilem deducamur pustularum, aut erosionum in aorta latentium: et erosionum quidem signa nonnulla, a Bellino

indicata, cum lapideas sive osseas bracteas quæ illas fecerant, simul memoraret, supra (1) non omissa a nobis videre potuisti. Sed et ea confirmare oportet, et alia adjungere. Et quoniam medicos adjuvat in dignoscendo, non ignorare quæ morbos præcedere haud raro soleant; attendas velim, quid laudatus Plancus, postquam alio ex ægro (2) arteriam magnam proposuit intus *veluti ulcerosam et corrosam, variisque pustulis scatentem*, continuo subjecerit: *quod sæpe observavi*, inquit, *in aliis cadaveribus, eorum præsertim, qui syphilide laborarunt, et ad aneurysma aortæ vel ad pectoris hydropem sunt dispositi.* Cæterum cum ejus arteriæ exulcerationes ab ossiculis sæpius fiant, quemadmodum supra (3) indicatum est, pustulæ autem interdum adeo similes ossium concretiones producant; vides profecto, quam sæpe in aortæ vitiis ea convenire præsidia possint quæ adversus interna ulcera ex usu esse sine sanguinis concitatione, vel certe cum medica, solita sunt. Nam aut ossium effectui quoad ejus fieri potest, obstarent ad funestas aortæ disruptiones, et sanguinis internas effusiones, si altius pervadat, disponenti, aut causæ obsisterent ob quam duræ istæ concretiones gignuntur, eoque ipsas, si non tollerent, saltem

(1) N. 24.
(2) Epist. de monstr.
(3) N. 24.

augeri prohiberent. Sed jam satis de repentinis mortibus scripsisse videor, et de arteriarum in os conversione, de qua agendi causam ipsa dedit illarum tractatio.

31. Nunc de aliis ossibus præter naturam se habentibus scribendi occasionem præberet sectio XII, qua Sepulchreti libro II finis imponitur, inscripta *de Gibbositate*, et dissectiones proferens gibbosorum, et rachiticorum. Sed ego rachitide affectos secuisse non memini, ut neque Valsalvam, neque ullum in Italia amicum, si experientissimum virum excipias Antonium Benevolum (1), qui suas ipse, me quoque hortante, observationes edidit, ingenue et perspicue scriptas, cum eorum quæ incidendo animadvertit, tum eorum quæ curando utilia in perdifficili alioquin morbo expertus est. Sed ab exteris scriptoribus plures habebis rachiticorum dissectiones, quas pariter ad Sepulchretum adjungas. Namque ut verses duntaxat libros a Cæsarea Academia editos, ut Dec. III, A. 9 (2); Centur. III (3), et Actor. I (4) et V (5) volumen, non unam invenies. Quod tamen ad duas attinet ultimas; vide, num retractio, seu defectus ille pulmonis

(1) Osservationi 38 e segu.
(2) Obs. 240.
(3) Obs. 11.
(4) Obs. 53.
(5) Obs 146 et 147.

sinistri, ut cor, sive potius mediastini partem pericardium concludentem, totam non tegeret, ad *vitium* spectaret *conformationis* in rachiticis, an idem esset quod secundum naturam delineavit Eustachius(1), descripsitque postea Santorinus(2). Gibbosorum autem plures quidem ego dissecui; sed quæ in iis vidi ad gibber attinentia, alia alibi exposita sunt tibi, aut exponentur; quippe cum alius alio morbo interierit. Quorum historias si legeris, proclive erit primum perspicere, id vitii nonnunquam (3) haud ante se prodere, quam circa annum quadragesimum: deinde recte Severinum, ut in supra dicta Sepulchreti sectione (4) videris, adversus Cardanum admonuisse, non semper vitiis quæ in situ ossium sterni, et huic se annectentium costarum inveniuntur, necessarium esse, ut pravus situs vertebrarum quoque dorsi respondeat: quod nostræ observationes in muliere presertim quadam (5), et ex parte in sene (6) confirmant: quibus addes animadversa in rachitico puero de quo Acta nat. cur. paulo ante citata (7), et quæ ex alio puello accuratissime

(1) Tab. 9 et tab. 15, fig. 1.
(2) Obs. anat. c. 8, § 1.
(3) Epist. 10, n. 13 et 14.
(4) In schol. ad obs. 6.
(5) Epist. 45, n. 23.
(6) Epist. 7, n. 11.
(7) Tom. 1, obs. 53.

descripsit cel. Hallerus (1). Cæterum vera, ut in plerisque, docuisse Cardanum cum Severino fatendum est: imo vertebrarum vitiosum situm multo frequentissimam causam esse, ut costarum et sterni perversus positus consequatur, et aliorum, et meæ cæteræ ostendunt observationes. Quas inter si eam potissimum relegeris, quam epistola IV (2) proposui; simul intelliges, ut spinæ distorsionem sequeretur non costarum modo, sterni, sed et plurium thoracis et ventris viscerum, ac vasorum incongruus et perversus positus, simul conjicies, quantum a consueto aberrare debuerint situ cum vasa alia tenuiora, ut thoracicus in primis ductus, tum nervi plurimi, aliaque ejuscemodi, quæ sigillatim persequi nec tempus, nec locus, neque præcipuum tunc propositum nostrum sinebant. Porro etiam præcl. Helwichius (3) docebit, quantas in angustias distorta antrorsum spina omnia thoracis viscera in matrona quadam compegisset; laudatusque Hallerus (4), ut longe ab sua sede dimota esset arteria magna in altera femina, cujus spinam in alias ac secundum naturam videmus, serpentinas flexiones gravia onera incurvaverant, quibus dorso gestandis vitam alebat. Ejusmodi autem vitæ

---

(1) Opusc. pathol. obs. 10.
(2) N. 16.
(3) Eph. N. C. cent. 10, obs. 32.
(4) Opusc. modo cit. obs. 11.

genus inter externas causas gibberis alioquin esse in junioribus præsertim, cum ratio indicat, tum cl. Nebelli (1) observatio confirmat.

32. De cæteris autem causis a quibus plerumque spinæ distorsiones fieri incipiunt, augentur, servantur, si veteres consulas: vereor ut invenire possis quæ satis faciant, ubi videlicet ab eo recesseris causarum genere quæ evidenter ab extrinsecus accidente injuria, violentiave proveniunt. Nec mirum, cum antiquitus hominum corpora non secarentur, multo autem minus gibbosorum. Postea vero quam secari tandem cœperunt, si in ejusmodi corpora forte incidebant: aut verbo *malam ossium compositionem* indicasse satis ipsis videbatur, ut Vesalio (2), cum *puellam* secuit *gibbosam*, *annum decimum septimum prætergressam*, aut spinæ laterales flexus in serpentis modum descripsisse, ac pinxisse, ut Hildano (3), a quo primum fortasse hujusmodi vitii iconem habemus ex puellâ altera annorum octo. Inter hos duos tamen, præter Fallopium (4), Pinæus extitit, qui, ut in Sepulchreti quoque sectione hac leges XII (5), animadvertit, *sæpissime* spinæ vertebras *nunc plures*,

(1) Act. N. C. tom. 5, obs. 109.
(2) Epist de rad. chyn.
(3) Cent. 6, obs. 75.
(4) Vid. hujus verba, Epist. 56, n. 36.
(5) Obs. 6.

nunc pauciores simul conjunctas, ... et tanquam in unum os redactas, easdemque *intra*, *vel extra*, *vel ad alternum latus* (id quod *frequentius* esse intra docet) *inclinatum habentes unde* omnes, quas nominat, gibberis species *fiant*. Quod autem dixi, infra docere Pinæum, non in Sepulchreto, sed eo capite apud ipsum videbis, quod ibi indicatur, IX (1), ubi de elatiore, et tumidiore in puellis gallicis scapula dextera, ejusque rei causis pleraque scripsit, quæ sua postea fecit in Enchiridio (2) Riolanus. Post Pinæum alii, in quibus nuper laudati viri Helwichius (3) et Hallerus (4) plurium vertebrarum in unum os coalitum adnotarunt in gibberosis, Ruyschius autem in primis, qui (5) in his *pluries* vidit vertebrarum aliquot corpora adeo inter se unita et adacta, ut quædam ex ipsis non modo imminuta, sed *in nihilum redacta* viderentur. Palfinius (6) vero initia tantæ imminutionis in sceletis animadvertit gibbosorum infantum, videlicet vertebrarum corpora ad curvaturæ sedem valde complanata, interjectasque his cartilagines ibi tenuissimas.

33. Post observationes minus difficile videtur

---

(1) L. 2.
(2) L. 6, c. 17.
(3) Obs. cit. supra, ad n. 31 in fin.
(4) Ibid.
(5) Obs. anat. chir. 68.
(6) Anat. du corps hum. tr. 5, ch. 9.

de causis inflexionis ossium artuum et spinæ ipsius judicare. Quarum habes duo genera in Sepulchreto (1) proposita, ex Glissonio unum, ex Mayowio alterum. Utrumque genus in uberiore nutritione consistit, primum quidem unius ossium lateris quam alterius, secundum vero ossium quam attensorum musculorum. Scilicet sive alterum ossium latus diutius nutriri pergat, quam oppositum, ut Haversius (2) maluit, sive utrumque pari tempore, sed alterum uberius nutriatur, ut Glissonius posuerat, nempe res eodem recidit, ut diutius, aut magis nutritum latus se se inclinet ad oppositum. Sic puta, si dexterum vertebrarum latus altius creverit quam sinistrum, spinam inflexum iri sinistrorsum: idemque futurum, si vertebris interposita ligamenta, seu mavis cartilagines minus auctam habeant aut habeant imminutam altitudinem in latere sinistro. Atque ad hunc fere modum intelliges primum causarum genus. Alterum autem, si musculos qui sint ad latus sinistrum, minus augeri quam ossa posueris, aut magis contrahi quam musculi qui sint ad dexterum latus, sive hoc a convulsione, sive a majori vi sit qua præpolleant dexteris, eaque aut ab ortu aut ob dexterorum vim, paralysi, aut alia quacumque causa imminutam. Juvat enim hæc omnia ad Mayowii

(1) In append. ad additam. ad hanc. sect. 11.
(2) Osteolog. nov. disc. 2, vers. fin.

cogitatum addere, eodem redeuntia. Nec me fugit quid ei cogitato Haversius (1) objecerit, probantibus cl. viris, nimirum cum inter musculorum extrema interponatur articulus, fore ut musculi breviores os trahendo in quod inseruntur, ejus quidem situm mutent, ut solent, sed non figuram. Verum, ut alia prætermittam, ubi de vertebris et spina agitur, velut hic, idem est vertebrarum situm ac spinæ figuram mutare. Sic in musculis erat vitium in proceræ staturæ viro adeo incurvato, ut Kerckringii observatio ostendit quam hic habes in Sepulchreto (2). In quo(3) illud quoque invenies quod probes, vel sola musculorum dorsi imbecillitate fieri, *ut nutans spina curvetur*, eamque *fortasse causam esse unam qua senes omnes gibbosi existant*. Quin etiam ubi diutissime musculi servare perrexerint vel sponte curvatam spinam; vertebrarum quoque ipsarum, non modo interjectarum cartilaginum figuram mutabunt; crescent enim vertebræ secundum altitudinem ab ea parte qua curvaturæ convexum erit, decrescent autem aut certe minus augebuntur ab opposita, quippe in hac arctius inter se constrictæ: in illa, convexa videlicet, multo minus altera ad alteram appressæ quam requirant naturæ leges. Hæc autem eo facilius

(1) Osteolog. nov. disc. 2, vers. fin.
(2) Append. 1, ad obs. 7.
(3) In schol. ad obs. 1.

contingent quo magis ob teneram ætatem distabunt vertebræ a termino incrementi sui, et quo minus erunt duræ, sive hoc sit ab eadem ætate, sive etiam a morbo, ut in gibbosa illa Hildani puella (1) cui *ossa ipsa adeò erant mollia, ut nonnulla ad instar ceræ tractarentur;* spina autem erat *emollita*: itemque in gibbo adolescente annos nato XVI, de quo hic est II in Sepulchreto observatio, ad eumdem fere modum se habebant *præcipue vertebræ*. Primum igitur causarum genus etsi per se ipsum nonnunquam existere et gibbum posse facere, non negaverim; sæpius tamen esse illud existimo effectum causarum secundi generis, hoc est contractorum musculorum.

34. Et sane ipse quoque Meryus (2), a quo spinæ in serpentis modum lateraliter inflexæ descriptionem, delineationem et explicationem habemus, facile omnium quæ ad hoc tempus prodierint, optimam, quod in singulis vertebris vitii esse poterat, id pro effectu accepit adsitorum spinæ musculorum, ab altera parte trahentium, cum oppositi, ob nervorum obstructionem resoluti, nihil agerent. Verumtamen in hac quoque explicatione aliquid est, cujus possis causam quærere. Si enim spina unam duntaxat, puta sinistrorsum, curvaturam habuisset, minime dif-

(1) Vid. supra, n. 32.

(2) Mém. de l'Acad. R. des Sc., an. 1706.

-ficile esset rem intelligere, ponendo tantummodo, ut paulo ante indicatum est, resolutos musculos ab opposito, id est a curvaturæ convexo latere. Nunc autem cum infra primam curvaturam altera succedat, ut in Hildani (1) et aliorum quoque non infrequentibus observationibus, superiori curvaturæ omnino contraria; apparet quidem, si ista explicatione standum est, hic etiam resolutos musculos ad convexum inferioris curvaturæ latus esse ponendos: sed quomodo resolutio ista alterne, id est quæ supra a dextris esse dicebatur, infra contingat a sinistris, non facile apparet. Ego vero in re ardua velim cogites, an forte curvatura superior, quæ resolutioni debetur musculorum dexterorum, causa esse ipsa possit resolutionis musculorum qui inferius sunt a sinistris. Nervi enim, per foramina egressi quæ vertebrarum lateribus intercipiuntur, oblique magna ex parte descendunt, ut se in musculos immittant qui subjectas vertebras movent. Igitur si curvatura superior prite adeo vertebras in cavo latere inter se urgeat, molliores præsertim ab ætate aut etiam a morbo, ut illa foramina non paulo minora fiant; nervi aliqui, per hæc egredientes, ita comprimi fortasse poterunt, ut musculi in quos se insertum descendunt, resolvantur. At hi a sinistris sunt. Erit igitur resolutio

(1) Supra cit. ad n. 32.

hæc inferior in latere illi opposito in quo erat superior; ut propterea prævalentibus musculis dexteris, fiat curvatura inferior, quæ effectus sit curvaturæ superioris, et contra atque hæc conversa spectetur. Verum hæc, cum plures non modo in sanis sed in gibbis quoque observationes requirant, addidisse me putabis, non ut ipse quidquam statuerem, sed potius ut te ad meliora excogitanda incitarem. Vale.

FINIS LIBRI SECUNDI.

INDEX
EPISTOLARUM TOMI TERTII.

SEQUITUR DE LIBRO SECUNDO.